

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**Вивчення звичаїв, пов'язаних з етапами людського життя та
знаменитими датами села Тісаагтелек Ужгородського району**
Лелкеш Лаура Чабівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юрїївна,
кандидат наук, доцент

Завідувач кафедрою філології:

Берегсасі Аніко Ференцївна
доктор габілітований, доцент, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**ВИВЧЕННЯ ЗВИЧАЇВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЕТАПАМИ ЛЮДСЬКОГО
ЖИТТЯ ТА ЗНАМЕНИТИМИ ДАТАМИ СЕЛА ТІСААГТЕЛЕК
УЖГОРДСЬКОГО РАЙОНУ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го -го курсу

Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»

Лелкеш Лаура Чабівна

Науковий керівник: **Кейс Маргарета Юрїївна,**

кандидат наук, доцент

Рецензент: **Чордаш Василь Васильович,**

викладач

Берегове
2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

AZ EMBERÉLET FORDULÓIHOZ ÉS JELES NAPOKHOZ FŰZŐDŐ SZOKÁSOK TISZAÁGTELEKEN

Szakedolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Lelkes Laura

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Filológia «Magyar nyelv és irodalom»

Témavezető: dr. Kész Margit

kandidátus, docens

Recenzens: Csordás László

tanársegéd

ЗМІСТ

I. ВСТУП	6
1.1. Об'єкт і мета роботи.....	6
1.2. Робочий розклад.....	6
II. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	8
III. ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНОГО ПОСЕЛЕННЯ	20
3.1. Тисаагтелек.....	20
IV. МИТА ШЛЮБУ В ТИСААГТЕЛЕК	22
4.1. Знайомства.....	22
4.2. Звички залицяння.....	28
4.3. Прохання дівчини.....	32
4.4. Підготовка до весілля.....	35
4.5. Весілля.....	40
V. НАРОДЖЕННЯ В ТИСААГТЕЛЕК	49
5.1. Вагітність.....	49
5.2. Дитяче ліжечко.....	52
5.3. Баптист.....	55
VI. ЦЕРЕМОНІЯ МОГОВИЩ НА ТИСААГТЕЛЕК	57
6.1. Похоронна підготовка.....	57
6.2. Чування.....	61
6.3. Церемонія похорону.....	62
6.4. Халотті тор.....	63
6.4. Траур.....	64
6.5. Диктант.....	65
VII. ЗВИЧКИ ДО БЛАГОБУТНИХ ДНІВ	71
7.1. Новорічні звички.....	71
7.2. Великодні звичаї.....	72
7.3. Митниця першого травня.....	75
7.4. Щоденні звички Луки.....	75
7.5. Різдвяні та новорічні вечірні звичаї.....	77
VIII. ВИСНОВКИ	80
IX. ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	83
X. РЕЗЮМЕ	85
ДОДАТКИ	87

TARTALOM

I.	BEVEZETÉS.....	6
	1.1. A munka tárgya és célja	6
	1.2. A munka ütemezése	6
II.	A SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE	8
III.	KUTATOTT TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE, BEMUTATÁSA	20
	3.1. Tiszaágtelek	20
IV.	A HÁZASSÁG SZOKÁSKÖRE TISZAÁGTELEKEN	22
	4.1. Ismerkedés	22
	4.2. Udvarlási szokások	28
	4.3. Leánykérés.....	32
	4.4. Esküvői előkészületek	35
	4.5. Esküvő	40
V.	A SZÜLETÉS SZOKÁSKÖRE TISZAÁGTELEKEN	49
	5.1. A terhesség	49
	5.2. Gyermekágy.....	52
	5.3. Keresztelő	55
VI.	A TEMETÉS SZOKÁSKÖRE TISZAÁGTELEKEN.....	57
	6.1. Temetési előkészületek.....	57
	6.2. Virrasztás	61
	6.3. A temetési szertartás	62
	6.4. Halotti tor.....	63
	6.4. A gyász	64
	6.5. A diktálás	65
VII.	JELES NAPOKHOZ FÚZÓDÓ SZOKÁSOK.....	71
	7.1. Újévi szokások.....	71
	7.2. Húsvéti szokások	72
	7.3. Május elsejei szokások	75
	7.4. Luca napi szokások	75
	7.5. Karácsonyi és szilveszter esti szokások	77
VIII.	ÖSSZEGZÉS	80
IX.	FELHASZNÁLT IRODALOM	83
X.	REZUME	85
	MELLÉKLETEK.....	87

I. BEVEZETÉS

1. A munka tárgya és célja

Szakedolgozatom témája: Az emberélet fordulóihoz és jeles napokhoz fűződő szokások Tiszaágteleken. Azért választottam ezt a témát, mert érdekel annak a településnek a különböző időszakokhoz fűződő szokása, hagyománya, ahol felnőttem. Munkám tárgya a szülőfalumhoz köthető szokások és hagyományok gyűjtése és lejegyzése.

Dolgozatom célja, hogy bemutassam szülőfalum szokásait, jellegzetességeit, hagyományait. Azért tartom ezt a témát aktuálisnak, mivel Tiszaágteleken még nem végeztek áttekintő kutatást a népszokásokkal kapcsolatban és az emberélet fordulópontjaihoz köthető hagyományok gyűjtésével sem foglalkozott még senki. Mivel szülőfalumban nagyon sok hagyomány kezd feledésbe merülni, ezért fontosnak tartom azt, hogy feltárjam, lejegyezzem mind a múltbéli, mind a jelenlévő szokásokat.

Az emberélet fordulóihoz köthető szokások tekintetében három nagy témakört szeretnék bemutatni: a születés szokásait, a házasságkötés szokásait és a temetkezési szokásokat. A jeles napokhoz fűződő szokások tekintetében pedig azokat a hagyományokat szeretném ismertetni, melyek az év egy-egy napján meghatározták a falu lakosainak életét, esetleg még most is jelennek vannak. Ugyanis már nem csak a lakodalmi és gyermekágyas szokások változtak meg, hanem a jeles napokhoz köthető alkalmak is átformálódtak az idő előre haladtával. Mára már rengeteg hagyomány értékét veszítette, az emberélet fordulóihoz köthetően mind az udvarlási, mind a leánykérő szokások is megváltoztak. A fiatalok szórakozási lehetőségei – a bálók, majd később a diszkók – teljesen eltűntek a közösségből. A születés szokásköréhez köthető ételek hordása is feledésbe merült. A jeles napokhoz fűződő betlehemezés szintén elhalványult. Néhány évtizede viszont ezek a hagyományok szerves részei voltak az emberek mindennapjainak, közösségösszetartó erővel bírtak.

2. A munka ütemezése

A munkát mindenekelőtt a szakirodalom áttekintésével kezdtem, ezután összeállítottam az interjú kérdéseit. Munkám elején az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Az emberélet fordulóihoz kapcsolódóan a temetés szokásköre esett át az évek alatt a legkevesebb változáson;
2. Tiszaágteleken kevés jeles napi szokás ismeretes, de ezeket többnyire igyekeztek megőrizni az évek során.

A kutatás módszereként félig strukturált interjút alkalmaztam, melynek segítségével az általam feltett kérdések mellett kötetlen beszélgetésre is volt lehetőség. Az interjút a

tiszaágteleki idősebb és középkorú személyek körében végeztem el. Interjúalanyoknak olyan személyeket választottam, akik őslakosok Tiszaágteleken, s a helyi szokásokat jól ismerik, így több évtizeddel visszamenőleg is tudtak anyagot szolgáltatni. A munkámban öt interjúalannyal foglalkoztam, melyek közül négy nő és egy férfi volt segítségemre.

A kutatás helye szülőfalum, az interjúkat az adatközlők otthonában készítettem el. Ezt követően megtörtént az interjúk lejegyzése, majd ezek alapján a kutatás bemutatásának összeállítása, végül a következtetések levonása.

II. A SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

A népszokások kutatásával foglalkozó anyagok legnagyobb része a 20. században keletkezett. Az egyes vidékek hagyományainak és szokásainak felkutatása egyre jobban foglalkoztatta a kutatókat, melynek eredményeként számos szakirodalom született a témában. Mielőtt hozzákezdtém volna az anyaggyűjtéshez, a rendelkezésre álló szakirodalmakat néztem át és dolgoztam fel.

A népszokás fogalmát elsőként Résző Ensel Sándor határozta meg, mely szerint a szokás a parasztság életét annak történelmileg kialakult rendjében, a társadalom más osztályaitól eltérő módon szabályozza a munkát, a környezetről való gondoskodást, a társadalmi érintkezést, illetve a hétköznapi és az ünnepek egységét. Szélesebb körben népszokásnak nevezzük a népi közösségek életében megnyilvánuló egységességet, amely a közösség tagjainak viselkedését rendezik az év vagy az élet meghatározott napjain, s ezek ismétlődéséből keletkezik a megszilárdult hagyomány, mely az utódokra is átöröklődik.¹ A *Világirodalmi Lexikon* XIV. kötetében a szokás fogalmát Dömötör Tekla és Voigt Vilmos határozták meg, mely szerint a szokás alatt olyan tevékenységeket, magatartásmódokat, cselekvéseket kell értenünk, amely a társadalmi együttélési formákra jellemző, s a történelem folyamán alakultak ki a tradicionális megjelenési módjai. A szokás a mindennapi élet kusza és rendezetlen állapotából a zárt és rendezett állapotok felé szervezi életünket. Az ennek eredményeként kibontakozó látszólagos nyugalmi állapot maga a szokás és annak egyes alakjai, a konkrét szokások.²

Az első magyar önálló népszokásgyűjteményt Résző Ensel Sándor állította össze s részben ő is gyűjtötte, mely 1867-ben látott napvilágot *Magyarországi népszokások* címmel. Már a kötet bevezetőjében közli, hogy nemzeti irodalmunknak már régóta szükséges lett volna egy olyan kötetre, mely egybegyűjti a népszokásokat.

A magyar népnek már az ókortól kezdve rengeteg hagyománya volt, melyet rendszeresen gyakoroltak. Azonban a középkorban a keresztény egyház pogány szokásnak nevezte azt, ami a régi magyar kultúrából fennmaradt. Ezt az ősi kultúrát tehát rossz szokásnak minősítették, s ezeket azért tudjuk és azért is maradtak fenn, mert az egyházak, a közigazgatási szervek bizonyos szokásoknak megtiltották a gyakorlását. A 16. században pedig a protestáns prédikátorok nyilvánították rossz szokásnak a „pápista” jellegű szokásokat. Legfőképpen olyan szokások tartoztak ezek közé, amelyek alkalmából az

¹ Sebestyén 1906.

² Voigt 1998: 402.

emberek nagyobb tömegekben gyűltek össze, s ezáltal lehetőség nyílt akár a rendbontásra. Ilyen rossz szokásnak minősítették a fonót, a pünkösdi király-választást, a szentiváni tűzgyújtást, a népes lakodalmakat stb.³

A 16. századi források bővüléséhez nagymértékben hozzájárult a könyvnyomtatás és a magyar nyelvű irodalom elterjedése. A népi szokásokra és a naptári ünnepekre vonatkozó adatokat főleg a protestáns prédikátorok vitairatai, az egyházi rendelkezések, az egyházlátogatási jegyzőkönyvek, a naplók, az önéletrajzok, a szépirodalmi alkotások, a külföldi utazók leírásai, valamint a céhiratok őrizték meg. A 17. századtól kezdve pedig leginkább a diáknaplókból és énekeskönyvekből maradtak fenn az első népies feljegyzések.⁴ A felvilágosodás elterjedésével Magyarországon egyrészt az a nézet érvényesült a felvilágosult gondolkodók körében, hogy a népszokások az elmaradottságot jelképezik, míg a konzervatívok kiálltak a népszokások mellett és felismerték ezekben a nemzeti jelleget.⁵ 1782-ben jelenik meg Ráth Mátyás felszólítása a gyűjtési munkálatokra a pozsonyi Magyar Hírmondóban.⁶ A reformkor képviselői ismerik fel helyesen a népköltészet és a népszokások értékeit.⁷ A 19. század elején már megjelennek olyan népköltészeti gyűjtemények, mint Erdélyi János *Népdalok és mondák I-III* és Kriza János *Vadrózsák* című kötete. A század végén napvilágot látnak olyan sorozatok, melyekben megtalálhatóak a népszokásokat leíró részek, ilyen volt *Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben*, illetve a *Magyarország Vármegyéi és Városai I-XXV*. 1890-től jelenik meg az *Ethnographia*, melyben rengeteg olyan tárgyú tanulmányt és közleményt találunk, amik kötődnek a népszokásokhoz és a néphithez. Az *Ethnographia* lapjain számos hiedelemközlést kiadtak, melyekben az ország különböző népcsoportjainak születéshez és kisgyermekkorhoz köthető mágikus szokások, hiedelmek olvashatók. 1893-ban Dörfler Fanni önállóítja a születés témakörét a *Gyermek a magyar néphitben* címen kiadott, elsősorban hiedelem megközelítésű gyűjtésével. Ebben az időben főként tájmonográfiákban található születési szokásokat, ilyenek Békefi Remig, Jankó János, Kovács János és Istvánffy Gyula munkái. Fontosabb gyűjtés Temesváry Rezső *Előítéletek, népszokások és babonák a szülészet körében Magyarországon* című 1899-ben kiadott munkája.⁸

³ Dömötör 1972: 9-13.

⁴ Tátrai–Karácsony 1997: 20.

⁵ Dömötör 1972: 9.

⁶ Tátrai–Karácsony 1997: 20.

⁷ Dömötör 1972: 9.

⁸ Ortutay 1982.

A temetési szokások, ezen belül a halál körüli hiedelmek első elemzője Róheim Géza volt.⁹ Solymossy Sándor *A magyarság néprajza IV.* kötetében lévő *Hitvilág* című munkájában ismerteti a lélekhit ősi formáit, a lélek életét a halál után, illetve a hazajáró lélekről is említést tesz.¹⁰ Diószegi Vilmos a halottlátó hiedelmekört gazdagította munkájával, melyben ugyancsak megjelenik a lélekhit fogalma, jellemzői.¹¹ Szintén a lélekhit vonatkozásában jelentek meg tanulmányai Hoppál Mihálynak, aki megvizsgálta a hiedelemrendszer ősi szerkezetét az uráli népeknél.¹²

Kunt Ernő *Az utolsó átváltozás* című munkájában a temetési szokásokkal kapcsolatos utasításokat fogalmazza meg.¹³

A 20. század elején a magyar néphit és a népszokások kapcsolatát vizsgálta Róheim Géza *A Magyar néphit és népszokások* című munkájában a téli, tavaszi és a nyári ünnepkör szokásait tanulmányozta. A 20. században egyre több olyan kötet jelenik meg, melyekben az egyes szokásokat és hagyományokat ismertetik, elemzik, továbbá a népi vallásosság és a népi színjátszás is egy minél mélyebben kutatott téma lesz, ezen kívül megjelennek még tájmonográfiák és szokásmonográfiák is. A század vége felé megjelent legjelentősebb összefoglaló munkák között megemlíthető Balassa Iván–Ortutay Gyula *Magyar Néprajz* című kötete, emellett a *Magyar Néprajz VII.* kötete¹⁴.

Felhasználtam munkám során Tátrai Zsuzsanna és Karácsony Molnár Erika *Jeles napok, ünnepi szokások* kiadványát, mely mindenekelőtt az ünnep témakörbe nyújt betekintést, ahol az egyes alkalmakhoz köthető népszokásokkal is megismerkedhetünk. A kötet tehát részletes áttekintést ad – a polgári év szerint – a magyar paraszti élet jeles napjairól, ünnepi szokásairól és hozzájuk fűződő hiedelmekről, kalendáriumi rigmusokról, a gazdálkodáshoz, az időjáráshoz kapcsolódó regulákról. Ezeknek számos ősi elemük van, emellett a kötet az egyes ételek mágikus jelentőségét is bemutatja. Megtalálható továbbá a jeles napok és ünnepi szokások táji tagolódása is, ugyanis vannak egyes vidékekre jellemző szokások, pl. kiszehordás, villőzés, harsogtatás; másrészt vannak az egész magyar nyelvterületen elterjedtek, pl. karácsonyi kántálás, májfaállítás, húsvéti locsolás. S mivel a népszokások változatokban élnek, előfordul, hogy azonos kalendáriumi szokások tájanként jól elkülönülnek egymástól. A magyar nyelvterület főbb földrajzi és néprajzi tájegységeit az

⁹ Róheim 1925.

¹⁰ Solymossy 1943.

¹¹ Diószegi 1969.

¹² Hoppál 1975; 1980.

¹³ Kunt 1987.

¹⁴ Tátrai–Karácsony 1997: 21-24.

alábbiakban határozták meg: 1. Dunántúl, 2. Felvidék, 3. Alföld, 4. Erdély, 5. Gyimes, Bukovina, Moldva. A kötetben az újévvel kezdődő ünnepek a vízkeresztrel folytatódnak, majd sorra kerül a Bálint-nap, a Szent György-nap, a nagyböjt és a húsvét a többi naptári ünnepen keresztül a karácsonyi ünnepekkel bezárólag¹⁵.

Az ünnepek, ünnepi szokások főbb csoportjait a következőképp különítették el:

1. Naptári ünnepek – karácsony, húsvét, pünkösd, jeles napok;
2. A gazdasági élet ünnepei – aratás, szüret, fonó;
3. Az emberi élet ünnepei – keresztelők, lakodalom, temetés;
4. Emlékünnepek – fogadott ünnepek, politikai ünnepek.¹⁶

Segítségemre volt Dömötör Tekla *Magyar Népszokások kötete*, amelyben megfogalmazza, hogy mi a népszokás: „Voltaképpen a kultúra hagyományozódásának spontán formája, az a keret, melyben a nép ünnepe és hétköznapija lejátszódik. Közösségi magatartásmód és cselekvésmód; olyan viselkedési mód, melynek a közösség tagjai alávetik magukat, mert megfelel az élő kulturális hagyománynak. Egyszerre illemtan, erkölcsi kódex, íratlan törvény, művészet, költészet, színjátszás, mítosz és mágia”.¹⁷ A magyar népszokások kutatásának rövid ismertetője után összefüggésbe hozza a mítoszt, a mágiát és költészetet a szokásokkal. A szokásokhoz fűződő költői formákat szertartásos költészetnek nevezzük, melyekbe bele tartoznak a köszöntő versek, lírai vagy epikus énekek és a párbeszédess színjátékok. Ezeket a szövegeket valamilyen cselekmény, rítus kíséretében adják elő. A szerző leírja, hogy a rituális népköltészethez varázscselekmények kapcsolódnak. Megemlíti továbbá Bartók Béla megállapítását, mely szerint az ünnepi népszokások három fő csoportra oszthatók: főként az év ünnepeihez, az emberi élet nagy ünnepeihez és a munka ünnepeihez fűződnek. A szerző továbbá az év ünnepeit illetően külön tárgyalja az évszakokhoz köthető népszokásokat: téli, tavaszi, nyári, őszi népszokásokat mutat be, ez utóbbihoz hozzákapcsolja a gazdasági élet ünnepeit is. A naptári ünnepeken kívül az emberi élet fordulóihoz köthető szokásokról is olvashatunk. Dömötör Tekla az egyes szokásokhoz életszínjátékot és életszerepeket is társít, szerinte sokszor találhatunk utalást az európai lakodalmas szokások színjátékos jellegére, ugyanis a lakodalmi ceremónia minden résztvevője szerepeket játszik, és az egyéni érzések, hajlamok csak a kötött szerepen belül juthatnak kifejezésre. Előre megtervezett életszerepeket találunk a temetkezésnél is,

¹⁵ Tátrai–Karácsony 1997.

¹⁶ Tátrai–Karácsony 1997: 13.

¹⁷ Dömötör 1972: 9.

amelyek nemcsak megkönnyítik számukra az élet nehéz átmeneteit, hanem kötelességük is ezeket a szerepeket eljátszani¹⁸.

Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos *A magyarság néprajzában* található *Szokások* című munkájuk is hasznosnak bizonyult számomra. A szerzők az emberélet fordulóihoz kapcsolódóan bemutatják a születés és a kisgyermekkor, az ifjúkor, a házasság, a család, a betegség, gyógyítás, a közélet, a gazdasági, a törvényes, a vallásos élet, illetve a temetés szokáskörét. Egy témakörön belül több altémát is tárgyalnak. A születés és kisgyermekkor szokásainál többek között kitérnek a terhességi tilalmakra, a varázsló tevékenységekre, a kereszteléshez köthető szokásokra, a névadásra, a komatálra, a gyermekkor reguláira. A kötetben a szokások nagymértékben összefonódnak a babonával, például a keresztelést minél hamarabb megakarták tartani – két-három napon belül -, hogy a gyermeket a gonosz nehogy kicserélje, ezért egy pillanatra sem hagyták magára. Az ifjúkor témaköre az ismerkedési szokásokkal, a legény- és leányélet jellemzőivel, illetve illemeivel, tilalmaival van összefüggésben. Az ifjúkor utáni állomás a házasság, melyben a lánynézőtől kezdve, a lakodalmi szokásokon keresztül a jelképes családba fogadásig válogathatunk az olvasásra szánt altémák közül. Az emberi élet fordulóihoz fűződő szokások lezárása a temetés, melyen belül a haláljósítás, a temetéshez köthető cselekvések, a tor szokásrendszere található meg.¹⁹

Szintén *A magyarság néprajzában* található Szendrey Zsigmond által írt *Jeles napok* című fejezet, melyben nem az évszakok szerint való naptári ünnepekhez köthető felosztás található, hanem hónaponkénti elkülönülést követ, s az év minden hónapjáról ír valamilyen jelesnapit szokást, megkezdve januártól egészen decemberig. Megtalálhatóak az újévi szokások, vízkereszt, farsang, s a nagyobb egyházi ünnepek, mint a húsvét, pünkösd, karácsony ünnepköre. De fellelhető a gyümölcsoltó, a sarlós boldogasszony, és a kisasszony napja elnevezésű napokhoz köthető szokások is. Ezek mellett névnapi szokások is fellelhetőek: Dorottya, Medárd, Péter-Pál, Orsolya, Luca napja.²⁰

Továbbá hasznos volt számomra Balassa Iván–Ortutay Gyula *Magyar Néprajz* című kötete, melyben az egész magyar népi tudás vázlatos áttekintése fellelhető, ezeken keresztül térnek ki a társadalmi, anyagi és szellemi kultúrára. A kötet a magyar folklór alakulását történeti szempontból közelíti meg, s bemutatja a magyar nép legfontosabb etnográfiai csoportjait, néprajzi tájait. A magyar parasztság szellemi műveltsége nem csak önmagától formálódott, hanem sokszor a gazdasági, társadalmi változások befolyásolták azt.

¹⁸ Dömötör 1972: 13-67.

¹⁹ Szendrey–Szendrey 1943: 155-211, 301-322.

²⁰ Szendrey Zs. 1943: 323-341.

Mindemellett a különböző korszakok egyházi szintén hatást gyakoroltak a parasztág műveltségére: az egyházi ünnepek és a szentek napjai megváltoztatták a szokásvilágot, a magyar népköltészetbe beleépültek az európai hasonlatok a prédikációk által, illetve a gregorián énekek és a 16. századbeli kálvinista zsoltárok is nagy hatással bírtak. A kötetben kitérnek arra is, hogy a népi műveltség már évszázadokkal ezelőtt sem volt egységes, a művelői, továbbfejlesztői képességeiket tekintve is más-más fokon álltak.²¹

Bárth Dániel *Esküvő, keresztelő, avatás* című kötetében az egyházi irányítást és a népi kultúra kapcsolatát a házasságkötés, a keresztelő és az asszonyavatás szokáskörén keresztül mutatja be, mindezt 17-18. századi magyarországi, katolikus és protestáns egyházi források elemzésével közelíti meg. A források által rávilágít a népi kultúra egyházi eredetű jelenségeire. Emellett a munkájában megjelennek a kutatástörténeti előzmények és az általa felhasznált forrástípusok, a népi kultúrát megpróbálja komplex módon szemlélni és értelmezni.²²

Felhasználtam Dömötör Tekla *Régi és mai magyar népszokások* című munkáját, melyben a századforduló és a második világháború közötti időszak szokásköltészetének egy részét mutatja be. A naptári év ünnepeinek szokásait ismerteti és kitér a gazdasági élet ünnepeire is, melyet a gazdasági munkák határoznak meg. Ezeket a szokásokat egymás mellett mutatja be. Olyan szokásokat is ismertet, melyek teljesen feledőbe merültek, például a gulyafordítás. Bemutatja a farsangi időszakot, s az ide köthető alakoskodást, a busójárást. Leírja a húsvéti ünnepkört, olvashatunk többek között az őszi ünnepkörhöz köthető szüreti bálról, a pásztorünnepekről, a kukoricafosztásról, Luca napjáról, a betlehemezésről. Dömötör Tekla egy falusi lakodalom teljes forgatókönyvébe bepillantást enged. Munkáját a temetéshez köthető szertartásokkal zárja.²³

A *Magyar népi kultúra* című kötetben a lakodalmi szokásokról olvashatunk. A lakodalom vezetője a vőfély, aki megkülönböztető jelvényt visel, de emellett testi adottságaiban is meg kell felelnie: jó hangú, fegyelmezni tudó férfi láthatja el ezt a tisztséget. Emellett a lakodalom során alkalmazott szövegek, rigmusok betanulásával a helyi elvárásoknak megfelelően irányítja a lakodalmat.²⁴

A szakirodalom feldolgozásában nagy segítségemre volt a *Magyar Néprajz VII.* kötetének népszokásokról szóló fejezete, melyben a házasságkötés, a születés és a temetés

²¹ Balassa–Ortutay 1980: 6-29.

²² Bárth 2005: 5-19.

²³ Dömötör 1986: 7-146.

²⁴ Boross–Karácsony–Tátrai 2004: 186-187.

szokásairól olvashatunk. A házasságot olyan formások betartásával kötötték meg, melyek némiképp különböznek a mai ceremóniáktól, s szükségességüket ma már magyarázni és indokolni kell. A lakodalom a falusiak legfőbb mulatási alkalma volt. A lakodalmi szokáskör jóval több, mint a törvényesség követelményének és a helyi társadalom igényének eleget tenni. A végrehajtást az adott kultúra valamennyi – paraszti szintű – vívmánya ékesítette, s tette feledhetetlenné. A jobbágyfelszabadítás után az ünnep, s így a lakodalom színvonala nagyobbat emelkedett, mint a hétköznapiaké. A paraszti házasságkötési szokásoknak körültekintő, az anyagi és jogi kérdésekre, az egymással szembeni eljárás részleteinek pontos végrehajtására ügyelő formáját a 19. század első felében figyelhetjük meg, míg a század második felében, a századforduló idején volt az ünnepélyes parasztlakodalom virágkora.²⁵

A születés szokásai szoros kapcsolatban állnak a népi gyógyászzal s ezáltal a néphittel is. Összekapcsolódásuk lényege abban rejlik, hogy a gyermek világrajötte előtt, illetve közvetlenül születésekor eldőlnek adottságai, jövője, s e felfogás a mágikus előírások, tilalmak, jóslatok sorát vonta maga után. A terhesség idején tilalmakat kellett az anyának betartania, hogy gyermeke egészséges legyen. A lányokat már kislánykoruktól kezdve különböző hiedelmekkel készítették fel a szülésre. A várandóságot az asszonyi élet velejárójának tekintették és nem egy rendkívüli állapotnak, ennél fogva a munka alól sem vonták ki a terhes asszonyokat. Úgyanúgy a szülés lefolyásának is megvolt a maga megszokott menete. Különböző praktikákat alkalmaztak arra, hogyan könnyítsenek a szülésen. A szülés után az anyát a hozzátartozók segítették, megpróbálták kivenni részüket a házimunkákból. Az asszony táplálása a komaasszony feladata, s ételhordási szokásainak többé-kevésbé kialakult rendje volt.²⁶ Az újszülött a család, a közösség és az egyház tagjává válik a keresztelek alkalmával. Ennek megünneplése a rokoni, baráti kapcsolatok erősödéséhez járul hozzá, illetve létrejön a szülők és a keresztszülők között egy műrokonosági viszony.²⁷ A keresztnévadáskor figyelembe vették az apa és az apai nagyapa nevét is, lányoknál már kevesebbszer fordult elő az, hogy az anya nevét kapta az újszülött. Általános szempont volt, hogy az újszülött megszokott hangzású nevet kapjon²⁸.

A temetkezési szokások alatt azon utasításokat kell érteni, amelyek az elhunytak az élők közösségéből való eltávolítására és testi maradványainak fenntartási, tárolási módjára, valamint a halál nyomán a közösségben beállott változások zökkenőmentes levezetésére

²⁵ Dömötör 1990: 32-33.

²⁶ Dömötör 1990: 16-24.

²⁷ Dömötör 1990: 10.

²⁸ Dömötör 1990: 26.

vonatkoznak. A temetkezési szokások során az elhunytat eltávolítják, kirekesztik az élő közösségből. Ez az archetipikus meggondolás a halált nem úgy fogja fel, mint valamilyen megszűnést vagy megsemmisülést, hanem mint átalakulást, melynek révén az élő átlép egy más világba, s létezését ott folytatja.²⁹

Hasznos volt kutatásom során Voigt Vilmos *A magyar folklór* című kötete, melyben a népszokások különféle aspektusait – szokás-költészet, a szokások tárgyai, énekes népszokás – egy jelentéstartományba helyezi, melyek az ünnep gyakorlása révén aktualizálódnak. A szerző kitér a népszokáskutatás tudománytörténetére, majd csoportosítja a népszokásokat. A leggyakoribb tematikus felosztás szerint két csoportot lehet elkülöníteni: az emberélet fordulói és a naptári ünnepek. Más szempontok szerint is meghatározza a népszokások főbb területeit, s elkülöníti a szokáscselekvéseket, a dramatikus népszokásokat és a népi színjátszás formáit. A szokáscselekvések alatt a parasztok életét, munkáját és a munka eredményeit kell érteni. A munkavégzés kialakult formái hagyományként rögzülnek, és ezáltal meghatározzák az egyén és a közösség életét is. A parasztok életében a mezőgazdasági munka megszervezi az életüket, mivel az évszakok sorrendje meghatározza a munka beosztását, mely az időponthoz köthető ünnepekkel is összefonódik. A szerző az időponthoz köthető ünnepeket az évszakok változása szerint vázolja fel: a tél ünnepeihez a karácsonyi ünnepekör és a farsang tartozik, a tavasz ünnepeköréhez a húsvéti és a pünkösdi ünnepekör kapcsolódik, a nyári ünnepekhez sorolja Szent Iván napját és a búcsút, illetve a búcsújárást, végül az őszi ünnepei következnek, melyhez a mindenszentek napja és a novemberi jeles napok tartoznak. Mindemellert az alkalmakhoz köthető szokásokon belül ki vannak emelve az emberi élet kiemelkedő eseményeihez kapcsolódó családi és társadalmi ünnepek. Ide az átmeneti rítusok tartoznak, melyek a születés-házasság-temetés szokáskörét mutatják be. A kötetben mind a jeles napokhoz, mind az emberi élet fordulóihoz köthető szokásokról is szól általánosságban a szerző.³⁰

Móricz Kálmán *Nagydobrony* című munkája által részletesebben megismerhettem egy olyan falu szokáskörét, mely a szülőfalum közelében terül el. A nagydobronyi szokásokat a bölcsőtől a koporsóig mutatja be. A születés témakörön belül tárgyalja a gyermekágyas kellékeket, a keresztszülők kiválasztását, a komaságot. A keresztelőkhöz a háború előtti években még nem kötődtek nagy multságok, majd csak a hatvanas évektől kezdik a vendégeket otthoni összejövételre meghívni. A keresztszülők enni vivése ezzel szemben már kiveszőben van, inkább pénzt, tortát, italt, ruhaneműt visznek a keresztelőre.

²⁹ Dömötör 1990: 69-71.

³⁰ Voigt 1998: 401-428.

A párválasztás és a lakodalom témakörön belül megismerkedhetünk a nagydobronyi bálokkal, – regutabál, egyesületi bál, tűzoltó bál – s azok lefolyásával. A bálokon előfordult, hogy a lány megsértette a legényt azzal, hogy nem táncolt vele, ebben az esetben a lányt kimuzsikálták, s ekkor a legény szó szerint kitétte a lányt a küszöbön. Az udvarláshoz köthető szokások között szerepelt, hogy a legények eleinte csapatostul mentek egy-egy lányos házhoz, később, amikor már valakinek szeretője volt, egyedül járt udvarolni. A lakodalmi szokások szintén részletezve vannak, bemutatva a lakodalom menetét, s az egyes jeleneteknél elmondott vőfélyi verseket is ismerteti a szerző. A halál és a temetés szokáskörében tárgyalja azokat a jeleket, amiben az emberek a halál közeledtét vélték felfedezni – kutyavonítás, vakondtúrás, halálmadár kuvikolása. A temetési előkészületekhez tartozik a halott előkészítése, a ravatal felállítása, a halálhír közlése, sírásás, virrasztóba hívogatás. A virrasztásnak is megvolt a menete, mely általában éjfélig tartott, az énekek rendjét megszabták, s itt is volt énekkezdő és diktáló, akárcsak a temetésen. A temetéshez hozzátartozott a sorolás, – az elhunyt jó tulajdonságainak felsorolása – a papi beszéd, búcsúztató olvasás, éneklés, diktálás.³¹

Szintén Móricz Kálmán munkájában találhatóak meg a jeles napokhoz, ünnepekhez köthető szokások. A szerző a jeles napi szokások bemutatását az óév búcsúztatásával kezdi, majd áttér az újévre, vízkeresztre, farsangra, s az egyes névnapokhoz köthető regulákra – Vince-nap, Gergely-nap, Sándor-nap stb. A húsvéti ünnepkör bemutatásánál felvázolja az ekkor fogyasztott ünnepi ételeket is, illetve locsolóverseket is közöl. Bemutatja a májusfaállításhoz, Luca estéhez köthető szokásokat. A jelesnapi szokások ismertetését a karácsonyi ünnepkörrel zárja, melyben betlehemes játékokat, karácsonyi hiedelmeket is közöl.³²

Réső Ensel Sándor *Magyarországi népszokások* című gyűjteményében különféle magyar népcsoportok lakodalmas, keresztelői, temetési szokásait mutatja be. A tiszavidéki lakodalmi szokásokba is betekintést enged. Többek között leírja azt, hogy kézfogás és a gyűrűváltás után a jegyesek megkérlik a papot, hogy kihirdesse az egybekelésüket. A lakodalmi mulatságot annál rendezik meg, akinél alkalmasabb szoba van a lakomára. Az egybekelés után rövidesen a mátkát menyecskének öltöztetik és kontyot tesznek a fejére. A mulatság éjfélig tart, ekkor a vőlegényt és menyasszonyt a hálókamrához vezetik. Másnap újból mulatságot szerveznek, de előfordul, hogy harmad és negyednapon is tart. A técsői lakodalmi szokásokba is betekinthetünk, mely szerint a kézfogón a násznagy feladata

³¹ Móricz 1993: 157-216.

³² Móricz 1993: 217-234.

lánykikérés s ilyenkor az örömatya többször is megviccelheti azzal, hogy nem az igazi menyasszonyt adja ki. A kézfogó hasonló egy kisebb esküvőhöz, mivel a ház tele van rokonokkal és vendégekkel. Hívogatni a vőlegény két vőfélnének és a menyasszony egy vőfélnének kell a lakodalmat megelőző vasárnapon, s érdekesség, hogy magát az illető két házat is meghívják. Az esküvő napját keddre teszik, s a lány kikérés megint csak komédiásan zajlik le. Másnap reggel a menyasszony haját felkontyolják, fejét bekötik és úgy viszik el szüleinek megmutatni.³³

Kapros Márta *A születés szokásai és hiedelmei az Ipoly mentén* című munkája nagy segítségemre volt a régi szokások tanulmányozásában. A szerző ír a házasságot megelőző szokásokról, a születésszabályozásról, terhességről. Magának a közösségnek a fiatalokhoz, az édesanyákhoz való hozzáállását is közli. Az állapotos asszony mindig megpróbált megfelelni az adott közösség elvárásainak, nehogy kényeskedőnek nevezzék. A szülés lebonyolítása általában otthon történt a bába segítségével, aki sokszor a szülést könnyítő mágikus eljárások híve volt. A megszületett gyermeket eleinte nem fürdették meg, később a már tanult bábaasszonyok a fürdetés eljárást is alkalmazták. A gyermekágy általánosan két hétig tartott, de volt, hogy valakinek, már néhány nap múlva fel kellett kelnie. A keresztnévadásról a menyecske anyósa döntött, később a férj és a feleség közösen beszéltek ezt meg. A szerző a keresztelésbe is betekintést nyújt, amelyre a keresztszülőnek a férj barátját és a feleség barátnőjét hívták meg.³⁴

Kára Judit a *Nagydobronyi szokások és hiedelmek* című munkájában a születés és a halál hiedelmeivel foglalkozik. Megtalálhatóak itt terhességmegszakító cselekvések, terhesség alatti tilalmak, s különböző jóslatok a születendő gyermek nemével kapcsolatban. Továbbá hiedelmeket is felsorol a szüléssel kapcsolatosan: szülés közben az asszonynak nem szabad beszélni, mert nehezen lesz meg a gyermek; amelyik gyerek burokban születik, az igen szerencsés. A gyermekágyas asszony körüli babonák is megjelennek, ezek főként a tej elapadásához kötődnek. A születés mellett a halálhoz kötődő babonákat is tárgyalja: a haldoklót nem szabad hangosan siratni, mert nehezen hal meg; ha halott van a házban az ablakot nem szabad kinyitni; aki benéz a halottasház ablakán, sárgaságot kap; nem szabad a halottas házból kivinni a szemetet, hanem a halott alá kell seperni, különben újabb halott lesz a házban; a halottat lábbal kifele kell kivinni a házból, nehogy visszajárjon. Haláljelekre utaló hiedelmek is megtalálhatóak: ha a fal megreped, ha a tyúk ház tetejére repül, ha

³³ Réső 1866: 146-149.

³⁴ Kapros 1986: 155-258.

valakinek az ujjá hegye megsárgul, ha a ház földje vagy a kemence behorpad, akkor valaki nemsokára elhalálozik.³⁵

Virt István „*Elszakasztottad a testemtől én lelkemet*” című munkájában a moldvai csángók halottas szokásait mutatja be. A csángók a kettős lélekképzet elvét vallják, miszerint létezik testlélek és szabadlélek. A testlelket a lélegzettel azonosítják, ennek távozása okozza a test halálát. A szabadlélek a testet csak néha hagyja el, s ilyenkor álomlátásai vannak a személynek. A szerző főként a nagybeteggel kapcsolatos hiedelmeket és szokásokat közli. Olyan hiedelmek tartoznak ide, mely szerint a haláleset előtt a korábban meghalt rokon lelke megjelenik valamilyen alakban, hogy elkísérje a hamarosan távozó lelket a másvilágra. A beteget ilyenkor már nem hagyják magára egy percre sem, s estétől reggelig égetik a villanyt. A halál beállta után a közeli rokonoknak, a műrokonoknak, illetve a szomszédságnak meghatározott tennivalókat kell elvégezni személyre szabottan, ők képviselik az elsődleges csoportot. A másodlagos csoportot a falubeli „idegenek” alkotják, akik a rítusok megtartásának közösségi kontrollját látják el. Ezek a státusz-szerepek cserélődhetnek, mivel az egyén minden esetben más rokonsági kapcsolatban van a meghalt személlyel, így esetenként más és más szerepeknek kell megfelelnie.³⁶

Katona Imre a halottas szokások kérdéskörét az énekköltészet műfajai szerint közelítette meg. Megkülönböztette a magyar halotti énekköltészet négy csoportját, melybe beletartozik a halottsirató, a halottvirrasztó, a halottbúcsúztató és a búcsúztató ballada. A virrasztóéneknek alkalmi-szertartásos jellege van, míg a siratóének alkalmi jellegű. Ezek egy olyan szokáson alapulnak, mely szerint az elhunytat nem hagyhatják magára, ezért közvetlen hozzátartozók, rokonok, ismerősök, szomszédok váltják egymást és énekelnek, imádkoznak. Ekkor felhangzanak siratóénekek is, de ha a gyászolók virrasztóénekbe kezdenek, a siratatózó hozzátartozó elhallgat.³⁷

Dr. Molnár Ambrus a diktálás és a vallásos éneklés nagydobronyi hagyományát ismerteti. Nagydobronyban a templomi istentisztelet alatt az énekeket diktálás után énekeltek. A diktálás több településen is szokás a temetések alkalmával. Az énekdiktáló soronként felolvassa a szöveget, egy másik atyafi pedig az éneket vezeti, őt énekkezdőnek nevezik. A diktálás gyökerei a reformációig nyúlnak vissza, kialakulásának oka pedig, hogy nem volt elég énekeskönyv, és olvasni is nagyon kevesen tudtak. Ezért alakult ki az a szokás, hogy a gyülekezetben egy olvasni tudó és jó énekes ember vállalkozott a diktálásra. A diktáló

³⁵ Kára 1973: 52-59.

³⁶ Virt 2001: 1-4.

³⁷ Katona 1987: 26-28.

a virrasztóban is megjelenik és az elhunythoz illő éneket választ, illetve a ceremónia végén búcsúztatót mond a halott nevében. A temetésen is jelen van és az egyes részeknél eldiktálja az éneket. A szerző azzal zárja sorait, hogy mivel az anyaországtól sok Bibliát és énekeskönyvet kapnak a határon túliak, ezért a diktálás és sajátos éneklési stílus is egyhamar befejeződik.³⁸

Gelencsér József és Lukács László *Szép napunk támadt* című munkájukban bemutatják az év jeles napjaihoz kötődő szokásokat, kiemelve a Luca-napi, a karácsonyi és a farsangi népszokásokat. A bálakat is tárgyalják, ahová a szokásnak megfelelően a szülők is ellátogattak, s megemlíti, hogy a kimuzsikálásnak két formája volt, az egyiknek a megszegényítés, a másiknak a figyelemfelívás volt a jellemzője. A májfa állításnak is nagy hagyománya volt és van, régebben kendőkkel, szalagokkal díszítették fel, s a legények a szeretőjüknek szánták a májfát. Viszont előfordult olyan is, hogy a szerelmi ajándéknak számító májfát visszataszító dolgokkal díszítették fel, ezzel nyilvánosan kicsúfolva a lányt, vagy bosszút állva valamiért a családon.³⁹

A határon túli magyarok néprajzáról Balassa Iván 1989-es munkájában összefoglaló áttekintést nyújt.⁴⁰ A kárpátaljai néprajzkutatásban jelentős gyűjtők közé sorolható Vári Fábrián László, aki kiemelekedő balladagyűjtési kutatást végzett.⁴¹ Továbbá Punykó Mária a kárpátaljai magyar települések hiedelemvilág kutatója, illetve gyűjtője, felkutatta Beregújfalú népmese- és mondavilágát.⁴² Keresztény Balázs Kárpátalja történeti mondáit gyűjtötte össze.⁴³ Fontos néprajzkutató továbbá dr. Kész Margit, aki a kárpátaljai népi gyógyászat felkutatásának terén végzett kiemelkedő gyűjtést.⁴⁴

³⁸ Dr. Molnár 1999: 151-156.

³⁹ Gelencsér–Lukács 1991: 310-348

⁴⁰ Balassa 1989.

⁴¹ Vári 1992.

⁴² Punykó 1993.

⁴³ Keresztény 1992.

⁴⁴ Kész 2006.

III. A KUTATOTT TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE, BEMUTATÁSA

3.1. Tiszaágtelek

Tiszaágtelek az Ungvári járáshoz tartozik, Ungvártól 37 km-re fekszik. Szomszédos falvai között szerepel Kisdobrony, Dimicső, Kiscejőc.

Lakossága mintegy 640 fő, döntő többségében magyar nemzetiségű és anyanyelvű falu. Vallását tekintve főként református, 3 katolikus és 10 Jehova tanúja él itt.

A faluról a legkorábbi történeti adatok 1446-ból valók, s a feljegyzésekben Agthelek megnevezés szerepel. Fényes Elek 1851-es leírásában eképpen nyilatkozik a községről: „Ágtelek, magyar falu, Szabolcs vármegyében, Beregh vmegyéje szomszédságában... 1 római, 3 görög katolikus, 461 református, 11 zsidó lakja, református anyateplommal, tölgyes erdővel.”

Tiszaágtelek a XIII. században a Becse-Gergelyiek nemzetség birtoka volt, ugyanis a nemzetség Apa nevű tagja a községet eladta a Baksa-nemzetségnek Eszennel együtt. 1355 után az Eszenyi családé. Ekkor a falu Szabolcs vármegyéhez tartozott. A XIV. század második felében a Csapy-család kérelmére Bereg vármegyéhez csatolták, a falu ekkor az Agthelek nevet viseli. 1854-1861 között Bereg vármegyéhez tartozik. A csehszlovák időben a falut Agovonak nevezik, s 84 lakóház található meg itt ekkor.

Gazdaságát tekintve a helyiek termeléssel, földműveléssel, állattartással foglalkoznak, illetve a lakók egy része a közeli Csap és Ungvár vállalatainál dolgozik. Egyre többen vállalnak munkát külföldön is. Hátrányos helyzetű kisközség, mely még őrzi magyarságarculatát.

A község református egyháza 1618-ban keletkezett. 1872-ben a régi templomot lebontották és helyette kőtemplomot építettek toronnyal együtt, melyet azóta többször is felújítottak. 1991-ben híveinek száma 500 fő volt. 2010-től Bernát Tamás a falu lelkipásztora.

A két világháború között egy állami magyar és egy felekezeti református népiskola működött egy-egy osztállyal. 1938 után két állami és egy református népiskola látja el a közoktatást. A magyar tannyelvű elemi iskola 1945-től működik a faluban. Az 1991/92-es tanévben 4 pedagógus oktatta a 49 tanulót. A Tiszaágteleki Általános Iskola megalakulásáig a gyerekek Kisdobronyban járták ki az általános iskolát, Nagydobronyban pedig a középiskolát.

A község templomkertjében II. világháborús emlékoszlop található. A falusi temetőben az 1944 őszén a sztálinisták által elhurcoltnak emléksírkövet állítottak fel, a 87

elhurcolt közül, 37-en odahaltak. A falu községe minden évben megemlékezik róluk a temetőben.⁴⁵

Továbbá említést találunk Tiszaágtelekről Fodor Gusztáv *Református múltunk kezeség* című munkájában, melyben megnevezi a falu lelkészeit 1780-tól napjainkig, illetve gondnokait is 1869-től. Továbbá különböző feljegyzések is olvashatóak Tiszaágtelekről.⁴⁶

⁴⁵ Botlik–Dupka 1993: 222-223.

⁴⁶ Fodor 2016: 122-124

IV. A HÁZASSÁG SZOKÁSKÖRE TISZAÁGTELEKEN

4.1 Ismerkedés

A házasságot mindig megelőzi valamilyen fajta ismerkedés. A 19-20. században a nő és a férfi, mind biológiailag, mind a társadalmi munkamegosztás céljából is egymásra voltak utalva, illetve a pár nélkül élő egyének a falu társadalmában is hátrányos helyzetbe kerülhettek. Ezért a házasságra alkalmas korban lévők törekedtek a házasságkötésre, emellett környezetük is támogatta őket ebben. A fiatalok ismerkedése céljából sok munkát úgy szerveztek, hogy vagy a legények és a lányok együtt dolgoztak, vagy a lányokat felkeresték a legények munka közben.⁴⁷ Ezek az alkalmak lehetőséget nyújtottak a szerelmi kapcsolatok kialakulásához.

Az olyan munkákat, melyhez sok esetben valamilyen szórakozás is társult, szívesebben végezték el az emberek, s már évtizedekkel ezelőtt is nagy szerepet játszott a közösség életében és a közösség érdekében végzett vagy az egymást segítő és kölcsönösségen alapuló munka.⁴⁸ Régebben az emberek nem boldogultak egymás nélkül, ha valami munka akadt, a rokonok ismerősök segítettek egymásnak.⁴⁹

Hetven-nyolcvan évvel ezelőtt Tiszaágteleken a fiatalok ismerkedési alkalmai közé tartozott a fonó. Ebben az időben a szövetet kenderből állították elő, s mivel a szövési folyamat sok időt vett igénybe, ezért általában ősztől tavaszig megtartott a munka. A fonást asszonyok és lányok végezték, s nem kevésszer előfordult, hogy a fiúk is megjelentek egy-egy fonóesten. Ők azonban nem munkavégzés, hanem sokkal inkább szórakoztatás céljából voltak jelen. Ugyanis, ha egy fiúnak megtetszett egy lány, akkor eltulajdonította a lány orsóját, akinek vissza kellett azt váltani: *„ellopták az alsót (orsót*), a jánynak ki kellett váltani. Addig mesterkedtek, hogy pont mikor már egy kicsit sok volt rajta, egy kicsit megbillentették a kezét, már elesett”*⁵⁰, *„Meg, ha fontak így ni, az orsót elejtette, akkor mán ott csak úgy adta vissza.(...). A jányok még akkor szígyellősek vótak.”*⁵¹ A váltság díja egy csók volt, amit nem minden esetben kapott meg a fiú, hiszen adatközlőm elmondása szerint is más értékrendek voltak jelen a falusi társadalomban. A megtagadott csók miatt a lány nem kapta vissza az orsóját, s így fonalat sem tudott készíteni. Amikor egy lánynak már komolyabb udvarlója volt, nem hagyta, hogy más fiúk elvegyék a kedvese orsóját: *„Az nem*

⁴⁷ Dömötör 1990: 38-39.

⁴⁸ Balassa–Ortutay 1980: 87.

⁴⁹ Móricz 1993: 236.

*Saját kiegészítés a könyebb érthetőség kedvéért.

⁵⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református

⁵¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

hagyta az a fiú, vigyázott már rá akkor, mikor komoly volt, hogy az övétől ne lopják el ezt az alsót.”⁵²

A fonókon kívül más alkalmak is voltak, amikor a lányok csoportos munkájánál jelen lehettek, vagy éppen megzavarhatták azt a legények. Ilyen volt a dörzsölő és a hántó is. A dörzsölés a fonási folyamat egy része volt, amikor a szöszet a tornácra letették, majd a lányok a meztelen talpukkal azt taposták és dörzsölték, hogy puhítsák a szösz szálait. A dörzsölőben vidáman folyt a munka, hisz a lányok, asszonyok itt is sokat énekeltek. A vidám hangulatba csöppentek bele a legények, akik megpróbálták kilopni a szöszet a lányok lába alól: *„Ott az vót a lényeg, hogy kilopják a szöszet a lábuk alól a jányoknak. Mindig odasittenkedtek.*”⁵³ Akiknek ez sikerült, újból csak csókot követelt: *„Hát nem adták vissza, hát azt vissza kellett kírni, hát akkor mondta, hogy egy csókot adj, vagy két csókot adj.*”⁵⁴

A hántók ősszel voltak, lényegük a tengerihántás. Ilyenkor megint csak összegyűltek az asszonyok és a lányok, s a legények is megjelentek. A munka vígan, dalolással folyt, s érdekessége volt, hogy a hántás mellett sokan a tengericsőben lévő üszköt keresték, hogy bekenjék vele a másikat: *„Ott csak üszköltik a jányokat. Hántottunk, hántottunk, oszt akkor lelték olyat, hogy az az üszök vót rajta a tengerin, oszt akkor bekentik vele a jányt. A fúk a jányokat, meg fordítva, ahogy sikerült. Amék ügyes vót, amék meglelte hamarabb az üszköt.*”⁵⁵

A munkához köthető ismerkedések mellett a kikapcsolódáshoz köthető alkalmak is lehetőséget biztosítottak az ismerkedésre. Ilyenek voltak a majálisok, bálók, a vasárnapi séták, a mozi. Lenke néni elmondta, hogy a majálisokat a közelben lévő tanyán tartották meg, melyre a szomszédos falvakban élő fiatalság is ellátogatott, ezáltal minél szélesebb körben ismerkedhettek a fiatalok. A faluban ekkor két zenekar működött: egy fúvós zenekar és egy cigányzenekar. Általában a két zenekar egyike játszott a majálisokon, illetve a többi bálokon, multságokon is. A majálisokon emellett a faluban lévő lányok is felléptek tánccal, énekléssel. De nem csak a faluban léptek fel, hanem az egész járásban, ahol éppen majálisokat vagy ünnepeket rendeztek, itt viszont előnyben részesítették az ukrán éneket és táncot, míg a magyar nyelvű településeken magyar énekkel, tánccal, s akár színdarabbal is felléphettek.⁵⁶

⁵² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református

⁵³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református

⁵⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református

⁵⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református

⁵⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

A bálók szintén ismerkedésre, mulatásra adtak alkalmat. A fiatalokat a szülők elkísérték a bálba, s amíg a mulatság tartott, ők is ott voltak. Általában az édesanya feladata volt a fiatal bálba kíséreni. Idősebb adatközlő beszámolt arról, hogy még őt is elkísérte az édesanyja a bálba, s pár évtizeddel később ő is elment a lányával: „*A szülők mentek, azok ott ültünk mind, egész iccaka.*”⁵⁷ A bálkat a falu klubbjában szervezték, s a szervezőknek biztosítaniuk kellett mindenekelőtt a zenét. Ezt eleinte a cigányzenekar felkérésével oldották meg, később a faluban fűvós zenekar is alakult. A zenészek bizonyos pénzösszegért vállaltak el egy-egy mulatságot, s bizony előfordult, hogy ínségesebb időben nem tudták a báli mulatságokat finanszírozni, csak ünnepnapokra: „*nem vót olyan nagy dinom-dánom, szegénység vót, nem vót pénz. Osztt ugye a bálba meg fizetni kellett, a zenész nem játszott ingyen*”.⁵⁸ A bálkat normális anyagi és gazdasági körülmények között nem csak ünnepnapokon, hanem akár minden vasárnap rendeztek. Irén néni visszaemlékezett arra, hogy hogyan készítették el a jegyet a bálba, amit aztán a fiatalok belépőként megvásárolhattak: „*Megvarrták az asszonyok, vígig varták üres géppel, nem vót benne cérna, csak a tű, megvarrta, azt oszt elrepegették, oszt ráírták, hogy hány rubel, oszt annyit kellett fizetni, igen. Álltak az ajtón, oszt be se engedtek, amíg ki nem fizetted. Hát oszt erre nem vót mindenkinek mindig pénze.*”⁵⁹

Lenke néni elmondása szerint a klubbot egy tisztaágteleki nő vezette, úgy is ismerik sokan a faluban, hogy klubbos Kató. A bálók nagy látványosságnak és főként szórakozásnak számítottak. Ilyenkor a fiatalok egymással táncoltak, az anyák pedig a fiatalokat figyelték. A táncokat illetően nem a mai értelemben vett diszkótáncok voltak, hanem sokkal kulturáltabb, kifinomultabb táncokat jártak, melyek a következők: tangó, fox, keringő, cserdás, slowfox.⁶⁰

A községben leginkább a szüreti bál számított lényeges alkalomnak. A szüreti bálók már nagyon régtől megrendezésre kerültek, s még az 1990-es években is tartották, de ebben az időben a bálók közül már csak a szüreti bál, a reguta bál és néhány vasárnap esti bál került megrendezésre. A szüreti bál mindenekelőtt a bálra hívogatással kezdődött. A hívogatás úgy zajlott, hogy a helybéli fiúk és lányok egy szekéren körbejárták a falut és még mielőtt elmondták volna, hogy hány órától kezdődik a mulatság, eltáncolták a szüreti táncot, mely egy magyar csárdás volt az *Ősszel érik babám a fekete szőlő* kezdetű népdalra. Azonban a

⁵⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁵⁸ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református

⁵⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református

⁶⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

táncnak is meg volt az ára, ugyanis aki szerette volna, hogy a kapujában eltáncolják, annak egy üveg italt kellett a kapuba tenni: „*ha én szerettem volna, hogy eltáncolják azt a szüretit táncot az én kapumba, akkor nekem le kellett tennem egy üveg italt a kapuba és akkor ott a szeker megállt, ahol volt letéve ital, ott megállt a szeker és ott leszálltak és eltáncolták a szüreti táncot.*”⁶¹

Szüreti bálkor a klubbot szőlővel, almával, venyigékkal díszítették fel, ahogy a szekeret is ezekkel, illetve később már lufikkal, szalagokkal is dekorálták. A fiatal fiúk mulatsága ekkor az volt, hogy megpróbáltak ellopni a barátnőjüknek néhány fürt szőlőt. Az ilyen „lopások” miatt volt szükség a csószókra, akik a szőlőt őrizték és figyelték, nehogy elcsenják a „díszítést”. A csószók megkülönböztető jelzéseként formaruhát viseltek, illetve a bál egyik részében a csószótáncot is eljárták.⁶² Mivel azonban sokan vettek részt egy ilyen mulatságon, sokszor nem vették észre, ha valaki felnyúlt egy szőlőfürtért. Viszont, akit elkaptak, annak ki kellett fizetnie a szőlőért, amit rámértek. Adatközlőm így emlékszik vissza a szüreti bálokra: „*Hát felvót kötözve a szőlő, osztán a fiúk lopták a szőlőt, akinek udvaroltak. Ellopták. Oszt, ha megfogták űköt, akkor vittik a színpadra, ki kellett fizetni. De vót olyan, olyan ügyes vót, hogy három szőlőt is ellopott, mégse vették észre.*”⁶³ Hogy a szőlőt minél kevesebben szedjék le, csengőket helyeztek el a díszleten, így ha valaki le akart emelni egy fürtöt, akkor az egész terem zengett: „*De mikor úgy csináltak, hogy tettek rá egy-egy csengőt. Oszt ha egy szőlőt leengedtek, csörgött az egész, úgy zengett, oszt akkor szaladgáltak. Na de ha megfogták, akkor kifizette, akkor ki kellett fizetni, amit rábírtak. De ha ellopta úgy, oszt nem fogták meg, akkor ellopta. A nagyoknak könnyű vót, mert csak felnyúlt, nem kellett neki, a kicsiknek ugrani kellett, de a nagyok úgy lelopodosták, hogy a csószóktól elvittik.*”⁶⁴ A szüreti bálon eleinte szőlőkoszorút árvereztek, s a legények erre licitálhattak, majd a legény az elkelt koszorút a barátnőjének adta. Emellett másként is szert tehettek szőlőkoszorúra, mivel a bálon cédulákat árusítottak, s a nyertes cédulával meglehetett nyerni egy másik szőlőből készült koszorút.⁶⁵ A 90-es évek tájékán a szőlőkoszorút kosár váltotta fel, s a különböző értékű kosarakra lehetett licitálni. Adatközlőm eképpen emlékezett vissza a szüreti licitálásokra: *Aztán lehetett még venni a lányoknak, a fiúk vettek általában kosarat, volt kisebb nagyobb értékű, ez is a szüreti bálon volt, hát általában a legények a kedvesüknek, a szerelmüknek vették, jó összegért, volt benne*

⁶¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református

⁶² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁶³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református

⁶⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református

⁶⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

ital, csokoládé, gyümölcs, mit tudom én, szípen szalaggal átkötve. (...). S azt mondta az egyik, hogy én szeretném, de a másik is szerette vón, akkor az többet ígért, akkor elindult a licit felfelé. Aztán vót, hogy emlékszek, hogy nyócszáz grivnya is vót egy ilyen kosár, ami mondjuk százat, ha írt, vagy még annyit se.⁶⁶ A szüreti multságok akár éjfélig is megtarthattak. Az 1990-es években már nem volt mindig élőzene szüreti bálokon, sokszor fordult elő, hogy felvételtől ment a zene.

A faluban még harminc évvel ezelőtt reguta bálokat is tartottak. Ezeket a katonaságba induló fiatalok szervezték meg és a belépőt is ők állták mindenki helyett. A bállal úgymond elbúcsúztak a falutól: *„Űk fizették a bált, azír, hogy mindenki jöjjön, mert ez egy búcsú bál arra, hogy megynek katonának. Akiknek akkor jött a behívó és ez egy ünnepségi bál volt. A falutól búcsúztak el.”⁶⁷*

Amikor elvitték katonának a fiúkat, előfordult olyan is, hogy a katonatársak – mivel különböző településekről érkeztek – kikérdezték egymást, hogy melyik faluban milyen lányok vannak, s kikkel lehetne ismerkedni. Így a fiúk sokszor megadták egy-egy helybéli lány címét, akinek az idegen levelet küldött: *„ha egy teleki fiút elvittek katonának és ott voltak mindenféle fiúk, és akkor hát egymástul kérdezték, hogy na, valaki van olyan, akivel ismerkednénk vagy lehetne levelet írni és akkor megtudták adni a címűt, mert Telek is nem nagy falu, mindenki tudta mindenkinek a címet.”⁶⁸*

A szüreti bál mellett a múlt század közepén farsangi bált is rendeztek, amit a helybeliek maszkabálnak neveznek. Ilyenkor különböző jelmezekbe öltöztek be, s így mentek el a bálba: *„Maszkabálon meg maszkákba vótunk. Én is vótam. Be vótunk ötözve.”⁶⁹*

A falu klubbjában a múlt század vége felé teaesteket is szerveztek az ifjúságnak. Erre az alkalomra teát és süteményt készítettek, s fiatalok beszélgetéssel, tánccal töltötték el itt az időt: *„Teaest volt még itt, a klubba. Tea volt, meg sütemény. Vagy háromszor volt ilyen. Szépen körbe rakták a sütemény meg a teát és közben diszkóztak.”⁷⁰*

A klubban a bálok mellett hétköznaponként mozit vetítettek a 60-as, 70-es, 80-as évek tájékán. Adatközlőm elmesélte, hogy a férje, Nagy Béla töltötte be a mozi vezetői tisztséget, s a felesége mint kasszír tevékenykedett a klubban a könyvtárosi állása mellett. A filmkazettákat Nagydobronyból hozták folyamatosan a községbe, s az éves terv szerint vetítették le a filmeket a megszabott napokon. Előfordult olyan is, hogy a fiataloknak nem

⁶⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református

⁶⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁶⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁶⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁷⁰ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

tetszett az adott film, ezért a mozi vezető magnóról zenét kapcsolt be, s így ezt az időt tánccal töltötték ki: „*Vett szegény uram egy magnót, oszt akkor felvettünk rajta rá zenét, oszt akkor beszedtük a mozi pínzt, oszt akkor nem kellett nekik a mozi, mert nem jó film vót, hanem akkor inkább táncoltak az idő alatt.*”⁷¹

A fentebb felsorolt alkalmakon kívül a vasárnap séták is alkalmat adtak az ismerkedésekre, ugyanis vasárnaponként a Tiszaágtelek és a szomszédos Dimicső községek között található szabadtéren futballmeccseket rendeztek, később a faluban is kialakítottak egy kisebb futballpályát: „*Meg meccsek vótak, foci meccs. Oszt először igen messzi vót a futballpálya. Ott Dimicső meg Telek közt. Azutt mán itt vót, csak az iskola háta megett, azelőtt meg ott volt a közbe. Jó messzi vót, elég vót oda elsétálni, tőtöttük az időt vele. Az minden második vasárnap meccs vót.*” Illetve vasárnapokon előfordult az is, hogy a Latorca partra sétáltak ki a fiatalok, s itt töltötték el az időt szórakozással: „*Akkor meg mentünk ki a Latorca partra, oszt ott mulattunk, Latorca parton. Ott is lehetett ismerkedni. A másik ódalról jöttek a Csap felől, a Latorcának egész oda mentünk ki messzire. Akkor innen meg vótunk mink, a Gejőciek a másik ódalon. Úgyhogy úgy lehetett ismerkedni.*” A vasárnapi séták később is megmaradtak, leginkább párok, vagy a lányok és a fiúk külön csoportokban sétáltak: „*Mán mikor udvaroltak a fiú a lánynak, akkor elmentek sétálni. Vagy külön a lányok is sétáltak, a fiúk meg összegyűltek egy-egy kapuba osztán lestik a lányokat, hogy kinek mék tetszik.*”, „*Jányok, fiúk külön sétáltak.*”⁷²

Tiszaágteleken egyetlen egyszer volt falunap, 2003-ban. Ilyenkor kezdtek divatba jönni a hazahívogató falunapok, ugyanis már ekkor is sokan kivándoroltak külföldre.⁷³ Ezen a napon a falu klubbjában az iskolás gyerekek léptek fel különböző énekekkel és táncokkal: „*Felléptek a gyerekek a színpadon, verseltek, táncoltak az iskolások többnyire meg énekeltek. Kint volt a klubb udvaron. Meg ment a zene akkor is, ha nem lípett fel senki.*”⁷⁴ Ezen kívül tombolát is árulta, illetve vásárolni is lehetett különféle édességeket. A falunap este diszkóval zárult.⁷⁵

Leghamarabb a fonók, a dörzsölők és a hántók szűntek meg. Lenke néni elmondása szerint fonók már az ő idejében, a 60-as, 70-es években sem voltak. A bálók mellett az 1990-es évek táján a diszkók is megjelentek, mely különbözött a báltól, mind hangulatában, mind kivitelezésében: „*A bálon élőzene volt és villanyt felkapcsolták. A diszkó meg magnóról*

⁷¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁷² Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁷³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁷⁴ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁷⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

ment, és lekapcsolták a villanyt és diszkófény volt.”⁷⁶ A diszkókban már elmaradtak a kíséretések a szülők részéről, helyettük a fiatalok egymást kísérték el: „Azuttán nem kellett így kíséretet, vót mindnek barátja, oszt mentek azzal.”⁷⁷ Ahogy már említettem, sokkal kevesebb bált tartottak meg ekkor, de ezekre vonatkoztak a korábbi szokások: „Hát, szóval, az én időmbe már csak egyszer vót bál, szüreti bál, na és olyankor eljöttek az öregek, de egyébként csak diszkó volt, a diszkóba nemjöttek.”⁷⁸, „El. Sokan ott ültek az öregek, diszkóba nem. Ott ültek széken.”⁷⁹ A diszkókat eleinte vasárnapra szervezték, majd szombatra tették át az időpontot, mivel hétfőn az emberek nagy része munkába vagy iskolába megy, vasárnap viszont kipihenhették magukat az előző napi mulatásból. De előfordult olyan is, hogy szombat estére diszkót, vasárnap estére pedig bált szerveztek. Ezek a mulatságok általában este 11 óráig tartottak.⁸⁰ A diszkókban a fent említett báli táncokból már esetleg csak a cserdás maradt meg, mindenki úgy táncolt, ahogy kedve tartotta.⁸¹ A diszkók – attól eltekintve, hogy szórakozásra adtak alkalmat -, nem hasonlítottak az azelőtti bálokra, s nem is lehet a kettőt egy lapon említeni.

Az utolsó szüreti bál a faluban az 1990-es évek végén volt, később a község egyrészt nem tudta finanszírozni a kiadásokat, emellett nem volt, szervező sem, másrészt, - s lényegében ezért nincs a községben azóta sem szórakozási lehetőség – a klubbot lefoglalták, élelmiszer boltta alakították, s a helyiség nagy része azóta raktárként szolgál: „úgy elmúlt, nem volt, aki rendezze, aztán mikor később a klubbot, hát úgymond lefoglalták, mert ugye Csibó lett belőle, attól kezdve se diszkó nincsen, se bál nincsen, mert nincs Teleken egy kultúrház, ahol legyen ilyen.”⁸² A klubb bezárásával megszűntek a bálok, s még egy évtizeddel előtte a filmvetítésnek is vége szakadt. Vasárnap esti séták még a 1990-es és a 2000-es években is voltak, s még manapság is sétálnak vasárnaponként a fiatalok, de leginkább csak egy-egy baráti társaságot, esetleg szerelmes párt lehet látni, s ezek a séták már nem vezetnek futballmeccsnézésre, mivel a községben az ilyen sport iránt való érdeklődés is megszűnt, illetve a fiatalság nagy része külföldön végez munkát, így játékosok sincsenek.

4.2. Udvarlási szokások

⁷⁶ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁷⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁷⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁷⁹ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁸⁰ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁸¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁸² Bara Olga 1939, Tiszaágtelek, református

A fiatalok udvarlási szokásai már egész fiatal korban kezdtek kialakulni. A falusi közösségekben az egy korcsoportoz tartozó lányok és fiúk ismerték egymást.⁸³ A fiatalok esténként a lányoknál töltötték az időt különböző játékokkal: „*Meg eleinte, mondom én még kicsi vótam, mán jöttek a csepp fiúk, leültek, kártyáztak kicsit vagy viccelődtek, vagy malmost játszottak. Na, úgy eltótt az este, elmentek*”.⁸⁴

Később, mikor már jobban érdeklődtek a lányok iránt, csoportosan megmeglátogattak néhány lányos házat, de nem mentek fel, csak a kapuban szórakoztak, beszélgettek: „*Jobbára a kapuba mentünk csak, nem mentünk be.*”⁸⁵, „*Rígen az ismerkedés a kapuba történt. (...) A többi udvarlás, szórakozás, beszélgetés a kapuba zajlott.*”⁸⁶ A fiúk közül mindig volt egy vagy két legény, akinek tetszett az adott lány, ezért egy idő után már egyedül ment el a lányos házhoz: „*Mentek csapatostul, akkor améknék megtetszett a mán ottmaradt, a többi már nem ment. Így mindig ment egy, két fiú, három együtt.*”⁸⁷, „*Úgy jöttek, úgy csapatostul igen. Hát csapatostul, mert egyszerre nígyen, öten (...). Amíg még csak úgymond haverkodtunk, meg ismerkedtünk, akkor még úgy többen jöttek, aztán mikor komolyra vált a dolog, akkor úgy azok a többiek lemorzsolódtak, elmentek máshova bandázni.*”. Viszont a lánynak is volt beleszólása abba, hogy ki udvaroljon hozzá. Ugyanis, ha nem tetszett neki az adott fiú, azzal jelezte, hogy nem kísérte ki őt a házból. Viszont, ha lekísérte a kapuba, az egyértelműen azt jelentette, hogy rokonszenvezik a fiúval és visszavárja. Ezt a szokást, mind az idősebb, mint a középkorosztály megemlítette: „*Ha kimegy utána, akkor tetszett neki. Ha nem tetszett neki, akkor nem ment ki se utána, hanem erigy magadnak, amerrű jöttél.*”⁸⁸, „*jöttek a fiúk, oszt nekem nem tetszett egy se, hát kísírje ki anyám. Biztos ki nem megyek. Csabi, Csabi (testvére) volt a fogadófiú, kidobó meg bedobó, igen amúgy. De ha tetszett az a fiú, igen, akkor a lány lekísérte.*”⁸⁹ „*Előfordult ilyen, hogyha a lánynak nem tetszett, akkor ki se kísérte. A fiú tudomásul vette, hogy nem kell. Valaki nem vette tudomásul, így is jött, makacsul járt.*”⁹⁰

Később a diszkók alkalmával is hasonló szokás alakult ki a fiatalok körében: „*ha diszkó volt, általában a fiúk kérdezték meg a lánytól, akit kiszemeltek, hogy hazakísérhetik-e és ha a lány megengedte, akkor az azt jelentette, hogy tetszik neki is az a fiú, de ha azt*

⁸³ Voigt 1998: 410

⁸⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁸⁵ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁸⁶ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁸⁷ Bódi Irén 1938 Tiszaágtelek, református.

⁸⁸ Bódi Irén 1938 Tiszaágtelek, református.

⁸⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁹⁰ Lelkes Csaba 1974 Tiszaágtelek, református.

mondta a lány, hogy hát engem biztos nem kísérsz haza, az azt jelentette, hogy nekem ez a fiú tuti nem kell.”⁹¹.

Az esetek többségében a lány választotta ki, hogy ki udvarolhat hozzá. Előfordult azonban olyan is, hogy a szülők már a gyermeket kicsi korától kezdve odaszánták valakinek legtöbbször anyagi, gazdasági okokból, mely ebben az esetben a földtulajdont jelenti: *„ez még nagyszüleink idejébe volt, hogy ha egymás mellett volt a föld, oszt akkor kinízték, hogy van fiad meg lányod, jó lesz, aggyuk össze őket és a földet is összeszántjuk, s lesz hol gazdálkodni, és ott lányt úgy adták, mint a tehenet.*”⁹² Idősebb adatközlőm inkább arról számoltak be, hogy a szülők megnézték azt, hogy a másik fél milyen családból származik, illetve nem kevésbé számított az, hogy mennyi földdel rendelkezik: *„Akkor is megnízték, hogy kicsoda vagy micsoda. Hogy van-i földje vagy nincs földje, na. Mer akkor a vót csak sok föld, amibe sokat kellett dógozni.*”⁹³ Később, mikor a földtulajdon már nem volt döntő a fiatalok kapcsolatában, akkor is figyelembe vették a család „fajtáját”: *„mert tudták a fajtáját, olyan messzemenő fajtáját. Olyan rossz a családba, rossz ríszeges vagy bármi. Mindig vót olyan, oszt akkor mán abba a családba nem akartak belekeveredni.*”⁹⁴, *„Ez nem jó neked, ahhoz menj. Ez nem lesz jó, azok isznak, amazok nem jó, lusták.*”⁹⁵ A szülők ilyenkor figyelmeztették gyereküket, megpróbálták beleszólni a kapcsolatba több-kevesebb sikerrel, viszont a fiatalok legtöbbször kiálltak választottjuk mellett: *„de vót olyan jány, hogy hát mondhatta neki a szülei, hogy hát az nem jó.*”⁹⁶. *„Addig-addig kínlódtak, hogy bele kellett egyezni.”*⁹⁷ Vagy épp ellenkezőleg, kiválasztottak a lánynak valakit, akit a lány nem kedvelt: *„Hát akkor megmondta a szüleinek, hogy ű nem szereti. És akkor nem, nem társalgott a fiúval, hiába ment oda. Akkor észrevette a fiú, hogy ű nem kell itt, oszt akkor nem ment tovább.*”⁹⁸ Az évek múlásával is ez a viselkedési mód volt jellemző a fiatalokra. Amelyik szülő pedig nagyon ellenezte a kapcsolatot, annak a gyermeke általában nem is házasodott meg: *„De már a mi időnkbe ez már nem működött, nem is erősködtek ott már a szülők. Egy-két kivétellel, aki meg erősködött, vagy vínjány maradt a jánya, vagy vínfiú a fia. Esetleg csak annyival tudtak beleszólni, hogy ha volt idősebb gyermek még ott, addig nem mehatsz, nem lehetsz, míg az idősebb el nem megy.*”⁹⁹ Ha pedig a szülők akaratából, a fiatalok

⁹¹ Bara Olga 1979 Tiszaágtelek, református.

⁹² Bara Olga 1979 Tiszaágtelek, református.

⁹³ Bódi Irén 1938 Tiszaágtelek, református

⁹⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁹⁵ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁹⁶ Bódi Irén 1938 Tiszaágtelek, református.

⁹⁷ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁹⁸ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁹⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

véleményét figyelmen kívül hagyva, mégis megkötettek a házasságok, - ami a faluban egyébként ritkaságnak számított, de mégis előfordult néha – akkor azok nem hoztak boldogságot, legalábbis adatközlőm szerint nem voltak áldásosak: „*Vót, hogy vót olyan, egy fiú, hogy rá lehetett beszélni, hogy hát ezt elvedd, de nem is volt abból Isten áldása se. Szétmentek utána.*”¹⁰⁰ „*Kötettek érdekházasságok.(...) A legtöbb esetben nem is működött, elváltak.*”¹⁰¹ Az ilyen házasságok általában a pénz és a két család jó barátsága miatt kötöttek.¹⁰² Előfordult olyan is, hogy a legény a szülei és a környezete figyelmeztetése ellenére is udvarolt egy olyan lányhoz, akit „*nem níztek jónak*”. A legény ezt a fajta viselkedését megrontásnak, megigézésnek tulajdonították, s azt mondták rá, hogy „*főzik a kapcáját*”.¹⁰³

Miután tehát egy legény elhatározta, hogy udvarolni fog a lánynak, és a lánynak sem volt ellene semmi kifogása, kezdetét vették a család életében az udvarlós napok, esték. Udvarlós napoknak a hét napjai közül a kedd, csütörtök, szombat, vasárnap számítottak, ezeket páros napoknak nevezik, s amelyik fiú nem követte ezt a szokást, annak a lányos háznál hagymát adtak: „*aki hétfűn, szerdán pínteken megy udvarolni, annak hagymát kell adni. Az azt jelenti, hogy nem tudja, hogy mék este az udvarló este.*”¹⁰⁴ Ha azonban egy fiú már huzamosabb ideje udvarolt a lányhoz, megengedett volt, hogy a hét más napjain is meglátogassa kedvesét: „*De mikor mán komolyabbra fordult, akkor mán mikor írkezés volt, mindig együtt voltak (...). Akkor már jobban, többször mentek, nem csak azon a napokon, páros napokon.*”¹⁰⁵ Mára ez a szokás, hogy a fiatalok eleinte csak páros napokon járhatnak, még valamilyen szinten benne van a közösség tudatában, de már nem várják el az udvarlótól annak túlzott betartását. Ennek oka főként abban keresendő, hogy manapság a fiatal fiúk nagy része külföldön dolgozik, s amikor hazalátogat, megpróbál minél több időt tölteni a barátnőjével: „*mivel a fiúk külföldön vannak, így ha hazajönnek, azon a héten minden nap eljönnek, mert máskor meg nincsenek itthon, oszt nem tudnak eljönni. De azír még többnyire tartják ezt a kedd, csütörtök, szombat, vasárnap páros esték, legyenek párba a fiatalok, a szerelmesek.*”¹⁰⁶

Régebben a fiatalok felekezeti hovatartozása is befolyásolhatta a kapcsolatot, ugyanis figyeltek arra, hogy ki milyen valláshoz tartozott, viszont, aki falubelihez ment férjhez, annak nem kellett ettől tartania, mivel a falu döntő többsége református vallású volt,

¹⁰⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁰¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹⁰² Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

¹⁰³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁰⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁰⁵ Bódi Irén 1939 Tiszaágtelek, református.

¹⁰⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

inkább annak kellett erre odafigyelnie, aki más faluból választott vagy nézett ki magának párt: „Számított, mert csak a református a reformátussal vót. A katolikus meg katolikussal.”¹⁰⁷ Később már ennek sem tulajdonítottak nagy jelentőséget, középkorú adatközlőm is úgy számolt be erről, hogy régebben nézték meg a vallási, illetve a nemzetiségi hovatartozást: „Régebben jobban számított, mert általában egy katolikust, egy orosz, egy ukránt akartak elvenni, hát persze ez az anyósoknak nem tetszett, hogy a fiúk (...) nem örültek neki, hogy egy orosz veszen el a fiók, tehát ők haragudtak nagyon ezír, de már így a mi időnkbe nem szólták már úgy bele”.¹⁰⁸

4.3. Leánykérés

Mint minden faluban, régen itt is hamarabb mentek férjhez a lányok, s nem volt meglepő, ha valaki 18 éves korban kötött házasságot. A fiúknál ez az életkor huszonhárom, huszonnégy éves korig tolódott ki.¹⁰⁹ A faluban mindig voltak és vannak olyan középkorúak, idősek, akik nem házasodtak meg, illetve nem is élnek/éltek semmilyen élettársi kapcsolatban sem. Őket vénlánynak, illetve vénfiúnak nevezik/nevezték. Idősebb adatközlőim elmondása szerint, az a lány, aki már húszas éveiben járt, de még nem ment férjhez, az már vénlánynak számított: „már húsz év után, mán huszonegy, mán azok, mán vínjányok vótak.”¹¹⁰, „Olyan huszonöt év felett”.¹¹¹ Később ez az életkor egészen a harmincas évekig kitolódott: „Hát, amikor mán harminc évig se ment férjhez, mán akkor úgymond elmúlt az ideje.”¹¹² A fiúknál pedig úgy tartották, hogy amikor hazajött katonaságból, rövidesen meg kell nősnie, különben később már nem talál párt magának: „katonaságtól hazajött és egy-két éven belül vagy három éven belül nősjön megfele, mert ha elhanyagolja, huszonhét, huszonnyolc, harminc évesen már nehezebb párt találni.”¹¹³ A férfiak részéről előfordult, hogy sokan azért nem nőültek meg, mert alkohol rabjaivá váltak: „Ivásnak adták oda az eszeket, oszt nem írt semmit. Az vót a baj soknak, sok embernek, hogy megkezdett inni”.¹¹⁴ Olga néni felidézte egy idős szomszédasszonyától hallott tanácsát is: „húsz évig még te választol, vagy huszonöt évig, de már harminc évesen te nem választol, hanem csak téged választanak”.¹¹⁵

¹⁰⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁰⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁰⁹ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

¹¹⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹¹¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹¹² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹¹³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹¹⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹¹⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

A lánykérés mindig a lányos háznál történt. A fiú és annak szülei elmentek a lányhoz, s még mielőtt hozzákezdtek volna az ünnepléshez, a fiú anyjának vagy apjának meg kellett kérnie a lányt annak szüleitől: „*Kit az anyja, kit az apja. Kinek mék vót bátrabb.*”¹¹⁶, „*Az apa vagy az anya kérte meg a lányt a fiának.*”¹¹⁷ Ilyenkor verset olvastak vagy mondtak el. Később már egyre kevésbé volt ennek a szokásnak hagyománya, mégis előfordult, hogy a lányos háznál kérték a lánykérő verset: „*odamentünk és akkor azt mondta Ilonka néni, hogy addig se nem eszünk, se nem iszunk, amíg meg nem monduk, miért jöttünk. Hát tudta mindenki, hogy miért jövünk, de viszont ez így ment. És akkor verseltek, és így ment a jánykírís.*”¹¹⁸. Miután megkérték a lányt, a fiatalok felhúzhatták a gyűrűt, amely egy-egy karikagyűrű volt mindkét fél számára, s ezt a vőlegény vette meg. Az ünneplés szűk keretek között folyt, s általában a két család vett részt rajta.

Miután megtörtént a lánykérés, s kitűzték az esküvő napját, a pár elment a paphoz, hogy bejelentsék a közlő esketést. A pap mindig az esküvő előtti hét vasárnapján jelentette ki a templomban, hogy kiknek lesz hamarosan esküvője: „*ez mai napig is így van, hogy ha jegyespár van, az előtte való héten kihirdetik a vasárnapon, szombaton ennek és ennek a fia, ennek és ennek a lányát fogja elvenni, ebbe az időbe.*”¹¹⁹ A szakirodalom is beszámol arról, hogy a jegyesek minél előbb megakarták tartani az esküvőt, nehogy valaki megakadályozza azt. A pap a szószékről három vasárnap is hirdette a közlő házasságot.¹²⁰

Az eljegyzés után rövidesen esküvő következett, ez általában egy-két hónapot jelentett, legfeljebb fél, egy évet: „*Volt olyan, hogy valakinek egy fél év is eltelt, több hónap. Valakinek egy év, valaki egy-két héten belül házasságot köt.*”¹²¹ Manapság már a fiatalok éveket is várnak az esküvővel az eljegyzés vagy a kézkérés után: „*és akkor rígen már a gyűrűhúzás után hamarosan esküvő következett. Általába egy-két hónap, fél évtől nem több, tehát ott már, ha gyűrűt húztak, az azt jelenti, hogy esküvő lesz. Most meg felhúzzák a gyűrűt, meg már nem is húzzák, hanem vesznek egy foglalót, amit két-három évig hordnak, utána meg még majd, akkor, ha úgy gondolik vesznek egy gyűrűt is, karikagyűrűt, osztán azt is hordik, nem úgy működik, mint régen.*”¹²²

¹¹⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹¹⁷ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

¹¹⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹¹⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹²⁰ Molnár 2001.

¹²¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹²² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

A lányos ház meglátogatása a legény szüleinek a részéről általában az eljegyzéskor történt: „*Hát mán csak amikor mentek megkírni*”¹²³, „*mikor mán megvettik a gyűrűt, eljegyeztik*”.¹²⁴ Előfordult azonban olyan is, hogy ez a házlátogatás titokban zajlott le, s a lány, illetve a lány szülei nem tudtak róla, hogy konkrétan őket mentek megnézni: „*azt mondta, hogy tinót keres, ilyen kifogásokkal jöttek, hogy nincsen-i tinó eladó vagy nincsen-i malac-e, vagy süldő vagy disznó, oszt akkor közbe meg mán űk a lányt jöttek vóna nízni, csak hát még a lány se tudta, hogy űtet nízik mán kifele.*”¹²⁵

Minden lánynak az esküvő előtt kelengyét készítettek a szülők. Ezt a kelengyét stafirunkgnak is nevezték sokan. A kelengye tartalmazhatott ruhaneműt, kendőt, abroszokat, takarókat, lepedőket, ágyhuzatokat, háztartásbeli eszközöket. Illetve férjhezmenetelkor minden lány kapott bútort is a szüleitől. A kelengyésláda készítésének régi hagyománya volt a faluban, mivel minden adatközlőm beszámolt róla: „*Hát tettek neki ruhaneműt, kendőköt, abroszokat, lepedőköt, ágyhuzatokat. Mindenkinek vettek butrot is. Még edinyfélét is.*”¹²⁶, „*a lakadalom után, mikor vettek butrot. Mindenkinek vettek a jányoknak, kinek milyet tudtak.*”¹²⁷, „*Kendők, törülköző, ágynemű, ágybelik, dunna, párna, paplan, pokróc, bútor. Tehát ha egy lányt adnak férjhez, ezek voltak a fontos dolgok.*”¹²⁸ Ezeknek a nagy része kézzel készült, sokszor a lányok maguknak szőtték, hímezték a kendőket. Később előfordult, hogy egyes kellékeket megvettek, de a szövés hagyománya tovább élt: „*Anyu vett nekik kendőt. De ők szűttek is.*”¹²⁹ A stafirungot addig gyűjtötte, készítette a lány, amíg férjhez nem ment, s leginkább akkor vált hasznára, ha esküvő után a vőlegényhez költözött.

Manapság az eljegyzéseket már az éttermekben bonyolítják le, mely sokkal kényelmesebb megoldásnak bizonyul, hogyha több vendéget is meghívna. De előfordul olyan is, hogy otthon, szűk családi körben kerül megrendezésre, s ha háznál tartják az eljegyzést, egy hét múlva általában megtörténik a visszavágó is a fiús háznál. Éttermi vacsoránál a mulatáson van a hangsúly, mely sok esetben felér egy kisebb esküvővel is, ilyenkor viszont már nem tartanak visszavágót. A lánykérő versek, mondhatni teljesen kivesztek, az eljegyzésen az ifjú pár felhúzza a karikagyűrűket, s egy vacsora mellett

¹²³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹²⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹²⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹²⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹²⁷ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹²⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹²⁹ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

ünnepelnek. Az eljegyzésre a vendégek megajándékozzák az ifjú párt, főleg háztartásbeli eszközökkel, amelyek későbbi életüket segítik elő.¹³⁰

A lányok napjainkban nem készítenek kelengyészládát. Abban az esetben, ha a lány a vőlegényhez megy lakni, akkor saját kellékeit viszi magával, illetve az eljegyzésen kapott ajándékokat, de ha elmaradt az eljegyzés, akkor a szülők is besegítenek a különböző kellékek pótlásába, melyek általában hasonlóak a kelengyészláda tartalmához, annyi különbséggel, hogy ezeket már nem saját kezűleg készítik, hanem megvásárolják. Viszont a faluban ma is nagy hagyománya van annak, hogy a férjemenő lánynak a szülei bútort vesznek, mely általában háló bútor szokott lenni.¹³¹

4.4. Esküvői előkészületek

Ahogy már fentebb említettem eljegyzés után nem sokkal kitűzték az esküvő napját, melyet még húsz évvel ezelőtt is, a kézkérő után egy fél éven belül megtartottak.

Az esküvőt megelőző két hétben történik a hívogatás a jegyespár részéről. Két héttel előtte mindig a más falvakban élő rokonokat, ismerősöket hívták meg, s lakodalom előtt egy héttel hívogattak a falubeliek körében: „Egy héttel a falubeliket, más falusiakat meg két héttel.”¹³², „Hát, ha falubelit, egy héttel, ha idegen falubúl, akkor kettő.”¹³³ Amikor a jegyesek hívogattak, egyszerre szerepet is osztottak: felkérték egy rokonukat, barátjukat, hogy vállalja el a vőfélyi szerepet, emellett kijelölték a tanúkat, nyoszolyólányokat.¹³⁴ Nemsokkal a hívogatás után megtörtént a fiúk és a lányok párba állítása is, ugyanis az esküvőkön elfogadott volt, hogy minden fiatalnak egy társat jelöl ki a menyasszony és a vőlegény, akivel végigvonul az utcákon, s ezek az alkalmak is lehetőséget biztosítottak az ismerkedésre: „Vőlegény meg a menyasszony gondolták azt, hogy mék kivel van jóba. Meg hát vótak úgy egyik fiúnak is barátja, a másiknak is az mán mindig mondta, hogy én evvel szeretnék menni, akkor mán tudatta azokkal, hogy ahhoz tegyíték.”¹³⁵ A fiúk párja hajdon lány lehetett, akit nyoszolyónak neveztek. Előfordult olyan is, hogy a fiatalok egy lakodalom során ismerkedtek meg, s később egy párt alkottak.¹³⁶

A lakodalmat mindig szombatnapokon tartották, és már azon a héten elkezdődött a készülődés. Az asszonyok már a hét elején összegyűltek és elkezdtek sütni, először csak a

¹³⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹³¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹³² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹³³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹³⁴ Verebélyi 1998: 410.

¹³⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹³⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

süteményeket: „*Akkor már kedden megkezdődött a sütés. Mán hetfűn sütöttek, akik közeliak voltak, azok már mentek sütni, hogy hát, aki másnap megyen már sütni, hogy többen megynek, akkor már legyen mivel megkínálni*”. (...) *A szárazabbat már sütöttük kedden*”.¹³⁷ Az itt tevékenykedő asszonyok nagy része rokonokból, szomszédokból állt össze. Az asszonyok minden nap készítettek valamit, egyrészt a lakodalomra, másrészt azoknak, akik elmentek segíteni: „*Az mindennap lakadalom vót, akik ott vótak, mert mindennap enni kellett. Drága lakadalom vót az. Most könnyebb a restoranba elrendezni. De hát akkor szíp vót, mert a falunak egy lakadalom, hát mindenki ott vót*”.¹³⁸ Az 1990-es évekre is megmaradt a lakodalomnak ez a hagyománya: „*Hát hétfűtűl szombatig a sátras lakadalomba buli vót. Mert hozza kezdtek hétfűn sütni a szárazsüteményeket és akkor ez ment egész héten, sütöttek, főztek. Na, ha ott vót tíz szakács, akkor annak a tíz szakácsnak ebéd kellett*”.¹³⁹ Adatközlőim között voltak olyanok, akik főzőasszonyok is voltak egy-egy lakodalomban, s az ételeket szakácskönyv nélkül, emlékezetből készítették el: „*Nem kellett nekem szakácskönyv. Tudtam én*”.¹⁴⁰ „*Hát tudtuk azt mán mindenki maga. Mikor csináltuk, mán az állt oda, aki mán értette*”.¹⁴¹ A főzőasszonyok feladata volt, hogy irányítsák a munkálatokat: „*Oszt akkor az adta ki a parancsot: te ezt csinálod, te azt csinálod*”.¹⁴² Az ételek készítésénél általában az asszonyok csoportokra voltak osztva, s a süteményeket a fiatalabb asszonyok, nők, míg a húsételeket már az idősebb korosztály készítette: „*Akkor úgy tőöttük, egy trászport azt csinálta, a másik, az asszonyok a tyúkot rendezték. (...) Én mindig a husoknál vótam. Süteményeknél a fiatalabbak*”.¹⁴³

A hét eleje – hétfű, kedd, szerda – csak a sütemények sütéséről szólt. Erre azért volt szükség, mert csütörtökön a rokonság elvitte az eskűvői ételek hozzávalóit a lakodalmas házhoz, melyekre adatközlőim a következűképpen emlékeznek vissza: „*tojás, cukor, liszt, vaj, kása*”¹⁴⁴, „*Akkor ott mán vittek mindenki ajándíkot, tyúkot*”¹⁴⁵, „*A tyúkot, tojást, lisztet, cukrot, kását. Hát ez ilyen szokás vót, ezt mindenki vitte*”. (...) *Ki többet vitt, valakinek vót diója, vitt egy csomó diót is, mert tudod, hogy akinek közelebbi vót, amán többet vitt*”.¹⁴⁶, „*a tojást, a lisztet, a tyúkot, a vaját, a káposztát, kását. A keresztszűlűknek meg mindenbűl a*

¹³⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹³⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹³⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁴⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁴¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁴² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁴³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁴⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁴⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁴⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

*dupláját kellett vinni, sokat.*¹⁴⁷ S ezeknek a rokonoknak elcsomagoltak az előző napokon készített süteményekből egy dobozzal: *„ezekből a süteményekből már kis lakodalmas süteményt csomagoltak haza annak, aki hozta az ajándékot.*”¹⁴⁸ Viszont fontos megjegyezni, hogy mivel a lakodalmas háznál már a hét elején elkezdődtek a munkálatok, ezért a rokonság nagy része már kedden elkezdte odaadni az ételek alapanyagait: *„a közeli rokonok már hamarabb is vittek, mert úgyi már sütni főzni kellett és a hozzávaló alapanyagokat vitték. Úgy volt, hogy ha jött egy lagzi, akkor vasárnap meghívták a vendégeket, akkor a legtöbb közeli rokon, az már hetfőn, kedden vitte az alapanyagokat, amiket kellett.*”¹⁴⁹ A rokonok tehát az esküvői vacsorához járultak hozzá az ajándékokkal. S a szakácsasszonyok ebből készítették el az esküvőre a különböző ételeket. Illetve a meghívott vendégek csütörtökön pénzt is adtak, amiből italt vásároltak a lakodalomba.¹⁵⁰ A múlt század végére az ajándékozás hagyománya is változott, ugyanis az esküvői ételek hozzávalói mellett pénzadománnyal is kiegészítették azt, illetve háztartási berendezésekkel: *„vittek, ki fazikkiszletet, ki mikrót, ki tányírkiszletet, valaki csillárt is vitt, ha tudta, hogy új házba költöznek.*”¹⁵¹ Már hatvan évvel ezelőtt is vittek ilyen jellegű tárgyakat: *„A közelebbi nagyobb ajándékot vett, aki távolabbi az meg csak elvitt, én időmbe hat pohárt, meg hat csészét.*”¹⁵² Ezeket az ajándékokat az örömanya feljegyezte, s ezáltal tudta, hogy ő mivel tartozik majd vissza az adott személyeknek.¹⁵³

Csütörtökön, az addigra már elkészített száraz lapokat krémmel töltötték be: *„Pénteken meg csak tőtöttük, meg csütörtökön befele. Jobban csütörtökön.*”¹⁵⁴ *„A kavart lapokat, az ugye már csak csütörtök, pénteken sütöttük, hogy frissebbek legyen, mert úgyis olyankor volt a krémezés is.*”¹⁵⁵ Pénteken, vagy már előtte nap is, megkezdődött az alapanyagok előkészítése: *„pénteken már tyúkot kellett pucolni (...) borjút vágtak*”¹⁵⁶, *„Mán pénteken akkor vágták lefele a tyúkot, nyúztuk, vágtuk*”¹⁵⁷. *„mán csütörtökön, pénteken húsokat előkészítettek, pénteken káposztát betőtöttek, tyúkot nyúztak.*”¹⁵⁸ A hét vége felé az asszonyoknak rengeteg ételt kellett elkészíteniük rövid idő alatt, melyeket előtte

¹⁴⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹⁴⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁴⁹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹⁵⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹⁵¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁵² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁵³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁵⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁵⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁵⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁵⁷ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁵⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

napokon nem készíthettek el, mivel a sok élelem hűtőszekrény hiányában megromlott volna: „*az akkor igen sok munka vót, mer előre nem lehetett levágni, akkor nem vót annyi hűtő. Hova tette vón. Akkor mentünk korán reggel, pínteken ment a roham, szombaton meg mán vígkípp.*”¹⁵⁹ Szombaton az elkészített ételeket megfőzték, megsütötték, hogy a vendégeknek frissen feltudják tálalni: „*mindent elkészítettek, hogy szombaton mán csak megfőzzik az ennivalókat.*”¹⁶⁰ Hatvan évvel ezelőtt a lakodalmos ételek között szerepelt a húsleves, töltelék, fasírt, rántott hús, töltött tyúk, csirke vagy malacpaprikás, s az elmaradhatatlan töltött káposzta.^{161, 162} Ez később, már az 1980-as évekre kiegészült a franciasalátával, hidegtállal, esetleg makarónival, s manapság is ezeket az ételeket fogyasztják az esküvőkön.¹⁶³

Tiszaágteleken a lakodalmak még a 2000-es évek elején is háznál voltak megrendezve. Az esetek többségében a fiús háznál volt az esküvő, s itt állították fel a férfiak a sátrat. A lakodalmi helyválasztást befolyásolta az is, hogy az esküvő után a fiatalok hová mentek lakni: „*Ahova ment a jány. Ha a fiú ment a jánnál, akkor a jánnál vót a lakodalom.*”¹⁶⁴ Továbbá számított, hogy hány személyes esküvőt terveznek, mivel ha kisebb lakodalomról volt szó, akkor az egyik szobában terítettek meg: „*Általába a fiúnál, sátorba, ha nagyobb volt, ha kisebb a házba, szobába, de volt úgy, hogy közös megegyezéssel, mit tudom én, a lánynak volt jobb udvara, akkor ott.*”¹⁶⁵ Viszont, ha nagyobb esküvőt terveztek, akkor figyelembe vették, hogy melyik félnek van nagyobb, tágasabb udvara.¹⁶⁶ A sátor feldíszítése az ifjú pár és a többi fiatal feladata volt, melyet előszeretettel végeztek el, ugyanis ez volt a két fiatal utolsó „szabad” estéje, mikor még együtt szórakozhatnak a barátaikkal: „*péntek este volt az a divat, hogy mentek a lányok fiúk és feldíszítették a sátrat, szalagokkal, lufikkal (...), tehát ez pénteken, kicsit ilyen előbuli vót. Hát nem táncról szólt, hanem hogy már együtt voltunk, díszítettünk, viccelődtünk.*”¹⁶⁷ A sátrat ilyenkor szalagokkal, lufikkal dekorálták, illetve a sátor bejáratához az alábbi kiírást függesztették ki: „*Szeretettel fogadjuk vendégeinket!*”¹⁶⁸

¹⁵⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁶⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁶¹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁶² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁶³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁶⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁶⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁶⁶ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

¹⁶⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁶⁸ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

A rokonok, azon kívül, hogy az alapanyagokkal segítették az előkészületeket, a kellékeket is ők hordták össze. Mivel egy lakodalom száz vagy kétszáz személyes is lehetett, így rengeteg edényre, evőeszközre volt szükség: „*De ezt mind a rokonság hordta össze, mi megmaradt, mi nem maradt.*”¹⁶⁹ „*De abba az időbe még mindenkinek vinni kellett tányírt, minden evőeszközt vinni kellett. (...). Tálakat is vittünk, fazikákat, ahol főztek, a szakácsasszonyok kanált, villát összehordtak.*”¹⁷⁰ „*Igen, a rokonok hordták össze.*”¹⁷¹ Viszont az emberek igyekeztek valahogyan megjegyezni a saját eszközeiket, mivel előfordult, hogy összekeveredtek, s ezekből kisebb viták keletkeztek: „*megjegyeztük a tányír alját egy kis szigetelőszalaggal, vagy tollal vagy nem tudom mivel írtunk rá, aztán volt, hogy lement. Olyan is volt, hogy összeegyezték, hogy az az én tálam, nem az az enyém.*”¹⁷² «*vót olyan, hogy aki vitt egy, vitt hat tányírt oszt egy öllel vitt haza. Hát én se mondtam vón meg, hogy az az én tányírom, mert én szígyeltem vón, hiába vitte előttem el.*”¹⁷³

Manapság a hívogatás szokása ugyanúgy megmaradt, annyi különbséggel, hogy a párok papír alapú meghívót is adnak a vendégeknek. Míg húsz évvel ezelőtt az esküvő napja kizárólag a szombat lehetett, ma már esküdhetnek a fiatalok kedden, csütörtökön, vagy pénteken is. Régen a rokonság sokat segített azzal, hogy az ételek hozzávalóit odaadták, ezzel úgymond kifizetve a saját maguk helyét. Ma már ennek nincs nagy hagyománya, a fiatalok pénzt kapnak, de azt kizárólag az esküvő napján, borítékban adják oda nekik, s attól függően, hogy ki milyen rokonságban van az ifjú párral, a pénzösszeg is változó. Manapság már éttermekben rendezik meg az esküvőt, így nem kell a háznál egy hétig készülni, viszont a lányos háznál még ma is készítenek egy kisebb sátrat, hogy a lány kikérés után a vendégeket egy hidegtállal és süteménnyel megkínálják. Az ételeket ide csütörtökön kezdik el elkészíteni, általában a nászok és néhány rokon, esetleg szomszédasszony van jelen. Még az esküvő előtt a rokonságnak egy doboz vegyesüteményt juttatnak, melyet inkább megrendelnek, manapság már nagyon ritka, hogy valaki otthon elkészítse ezeket. Az éttermi lakodalomba már nem kell evőeszközöket sem vinni, mivel a szolgáltatásban az edények kölcsönzése is benne van. A sátoros lakodalmak eltűnésével a péntek esti sátor díszítések is eltűntek, helyüket a legény- és leánybúcsúk vették át.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁷⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁷¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁷² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁷³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁷⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

4.5.Esküvő

Maga az esküvő szokásköre is mondhatni éppolyan gazdag, mint az azt megelőző időszak. Az emberélet fordulóihoz köthető szokások közül a házasságkötés szokásköre a legbőségebb. Az esküvő után a fiatalok új társadalmi egységet alkotnak, s ezzel a társadalom felelős tagjává válnak.¹⁷⁵

A lakodalom napján községünkben nagy hagyománya van az esküvői képek készítésének. Az adatközlők beszámoltak arról, hogy mielőtt még elkezdődne az esküvő menete, az ifjú pár és néhány családtag elmennek fényképek készíteni: *„Hát csak a szülők, azok mentek, meg nagyvőfély, nagynyoszolyó meg, ha vót a jányinak testvire vagy olyan barátnője, az ment fényképet csináltatni.”*¹⁷⁶ Később már nem kellett más községbe vagy városba menni, hogy megörökítsék életük nagy napját, mivel a faluban volt olyan személy, aki értett a fényképek készítéséhez és szívesen elvállalta az esküvők fotózását: *„Csóka Jóska (...) az mán csinált otthon fényképeket. Elment házhoz. Oszt ott már vót nagyobb fényképezés, mán az asztaloknál mindent lefényképezett.”*¹⁷⁷ Az 1990-es évek tájékán újból divatba jött, hogy a fiatalság fényképstúdióban készíttesse el az esküvői fotókat: *„Elementek Ungvárra, volt direkt stúdió és akkor ott volt a fényképezés. Tehát ez előre el volt menve, meg volt beszélve, hogy mék stúdióba csinálják a fotókat, meg hány órára, és akkor ott csináltak, a menyasszony a vőlegénnyel mindenféle kipek, meg csinált a tanúkkal, meg csinált a családaddal, meg vót egy, mindig egy nagy csoportkép.”*¹⁷⁸

Attól függetlenül, hogy melyik háznál tartották meg az esküvőt, mindkét fél készült a vendégek fogadására.¹⁷⁹ A lakodalom napján a meghívott vendégek az adott időpontban elmentek a vőlegényes és a menyasszonyos házhoz, attól függően, hogy kinek melyik fél volt a rokona, ismerőse. Miután a vőlegény elkészült és a násznép is megérkezett, a násznaggal és a vőfélyel az élen elindultak a menyasszonyos házhoz. Mind a vőlegénynek, mind a menyasszonynak volt násznagyja, s ezt a tisztséget általában a keresztapa töltötte be.¹⁸⁰ A vőlegény és a násznép, úton a menyasszony háza felé, s ahányszor csak elindulnak valamelyik háztól, egyfolytában énekelnek élőzenekíséret mellett: *„Vót a muzsikás, aki hermónikázott, aki trombitált, osztán dalolva mentek végig, odafele is, visszafele is.”*¹⁸¹ Mikor megérkeznek a lányos házhoz, a kaput zárva találják. Ekkor jelenik meg a lánykiadó,

¹⁷⁵ Voigt 1998: 409.

¹⁷⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁷⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁷⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁷⁹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁸¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

aki egyben a menyasszony násznagya, s ő elkezdi egyezkedni a másik násznaggyal: „A násznagy, vagyis a lánykiadó általába a keresztapa volt, a menyasszony keresztapja, kell, hogy legyen. Általában az volt, aki bezárta a kaput, hogy kicsit alkudozzanak a menyasszonykikérésen.”¹⁸² Ez az egyezkedés verses formába van öntve. Mikor a lánykiadó úgy gondolja, hogy eleget egyezkedtek, előhozattatja a menyasszonyt. Azonban ilyenkor nem az igazi menyasszony lép elő, hanem egy beöltöztetett öreg néni, s előfordul, hogy több álmenyasszonyt is kihoznak, míg végül kiadják az igazit: „Vittek egy cigányányt neki, cigányánnak volt felöltöztetve, volt rongyoson, meg a vínasszony vót. (...) nem fogadták el, nekik ilyen nem kell, azt mondták.”¹⁸³, „Vót, hogy hármat is hoztak előtte. Nagymamákat vagy mikor milyet.”¹⁸⁴, „Ilyenkor vínasszonyokat adnak ki, bebugyolálva valami fehér kelengyébe, oszt akkor fejekbe húzik teljesen, oszt a lábuk szárát mutogatják, hogy ez az, biztos? Megismered a bokájáról?”¹⁸⁵ Közben a menyasszonyos háznál is készülődnek a násznép fogadására, a menyasszony rokonai már előtte összegyűlnek.¹⁸⁶ A menyasszonyt valamelyik nőrokona, barátnője öltözteti fel: „Aki fírhez ment már, oszt barátnője vót, az mán ment osztán ötöztették.”¹⁸⁷, „Általában a lány barátnők.”¹⁸⁸ A menyasszonyi ruha mindig fehér színű volt, mely a lány tisztaságát jelképezi, fején koszorút viselt, melyhez hozzáerősítették a fátylat: „A menyasszonyi koszorú a srájerrel vót.(...). Kinek hosszú, vót akinek földig érő, két kis gyermek vitte, olyan nagy hosszú srájerje vót.”¹⁸⁹ A vőlegény fekete öltönyt viselt, melyre bokrétát tűztek ki, ami pedig a menyasszonyi csokorban lévő virágokhoz hasonlatos volt.¹⁹⁰

Az esküvőn nagy szerepet kapott továbbá a menyasszony és a vőlegény elbúcsúztatása azok szüleitől, testvéreitől, nagyszüleitől, rokonaitól, barátaitól. A fiatalok az esküvő után vagy menyecskének, vagy vőnek mentek valahová lakni, így csak azt a félt búcsúztatták el, aki elköltözött otthonról. Rendszerint a lányt búcsúztatta el a vőfély, mivel a legtöbb esetben ő szegődött el menyecskének: „Nem búcsúztatták el a fiút, hogyha a lány odament menyecskének, de menyasszonybúcsúztató, az mindig volt”.¹⁹¹ A menyasszonybúcsúztatás csak egyes esetekben marad el, például, ha a fiú ment vőnek a

¹⁸² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁸³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁵ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁷ Bódi Irén 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁸⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁹¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

lányos házhoz: „*még az én időmbe is volt, mikor az én onokatestvérem, fiú, vőnek ment, hogy nem búcsúztatták el a menyasszonyt, hanem a vőlegényt búcsúztatták el.*”¹⁹²

Fontos megjegyezni továbbá, hogy a kelengyének nagy szerepe volt az esküvőn is, ugyanis más funkciója is volt, azon kívül, hogy a lányok háztartását gyarapították. Az esküvőre a lányos kelengyéből állították, válogatták össze azokat a kendőket, melyek a különböző esküvői tisztségviselőknek adnak: „*Hát a jányoknak adni kellett kendőt a papnak is, szekretárnak is. Varott kendőt meg adni kellett a jánykirőnek, aki kikírte a jányt, meg a nagyvőfélynek.*”¹⁹³, „*Hát még a zenészeknek is. (...). Akkor a birónak, szekretárnak. Még ha templomba ment, még ott is megint a papnak meg a kántornak.*”¹⁹⁴ Ezeket a kendőket a vőfélynek, násznagyoknak, zenészeknek egész lakodalomba viselni kellett, ugyanis ezek a tisztségek kitüntetett szerepek voltak, s megkülönböztető jelleggel is bírtak.¹⁹⁵

Ahogy már az előző fejezetben is említettem, az ifjú pár a hívogatás alkalmával az esküvői tisztségviselőket is kiválasztották, illetve felkérték őket erre a feladatra. Nagyvőfélynek általában olyan személyt hívtak, aki jóhangú és szavalni is tud, de mindenekelőtt a legközelebbi rokona is a vőlegénynek: „*Nagyvőfél meg úgy vót, hogy nálunk nem vót fogadott nagyvőfél. Aki akarta annak megkellett tanulni a sok verset.*”¹⁹⁶ „*Még rígebber fontos volt az, hogy ki az első rokon, és akkor azt kérték meg.*”¹⁹⁷ A nagyvőfél egy lakodalom alatt minden eseménysornál jelen kell, hogy legyen, s az egyes alkalmakra megtanult vőfélyi verseket el kell szavalnia. Ilyen alkalmak a lakodalmas menet vezetése, az ifjú pár szülőktől való elbúcsúztatása, köszöntők mondása, az ételek felkonferálása: „*Ahogy hordták felfele, mindenfajta ítélt felköszöntött.*”¹⁹⁸ „*A kikírís a jányt, a megköszönís, minden, azt mindet neki meg kellett tanulni.*”¹⁹⁹ Voltak, akik visszautasították a vőfélyi felkéréseket, aki viszont elfogadta, annak „*addig vertik a fejibe*”²⁰⁰, míg meg nem tanult mindent. Tanúnak pedig inkább barátokat, barátnőket hívtak meg.²⁰¹

Miután a vőfély elbúcsúztatta a fiatalokat, az ifjú pár felolvasta, hogy kinek kivel kell vonulnia: „*És akkor felolvasták, amikor elmentünk a menyasszonyos házhoz, akkor*

¹⁹² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁹³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁸ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

¹⁹⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁰¹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

felolvasták, hogy kinek ki a párja, mer ott mán összejött a két brigád úgymond, mind a két oldalról a rokonság.”²⁰² Ekkor a lányok egy bokrétát tűztek ki a párjuk mellkasára: „a lányok feltűzték a fiúknak a bokrétát.”²⁰³ A vonuláson leginkább a fiatalság és a szülők vettek részt, s az egész menetet a nagyvőfély vezette élén a menyasszonnyal, utánuk jöttek a vőlegény egy tanulóval vagy egy rokonnal karöltve: „Jobban a fiatalság, az öregek nem mentek. Ha vót a szülei, azok ugye mentek, meg a testvérek”²⁰⁴, „Az utcán is a nagyvőfél vezette a menyasszonyt. (...) A vőlegény vagy a tanulóval, vagy a testvérlánnyal.”²⁰⁵ A vonulást szinte minden esküvőn akadályozta valaki, ami azt jelentette, hogy egy pár szál virággal feldíszített madzagot húzott ki: „Hát, akik szerettek inni, azok mindig kihúzták. De erre is megvótak a teleki emberek, akik minden lakadalomnál kihúzták. Kötöttek rá virágot a madzagra és akkor kihúzták.”²⁰⁶ „Madzagot húztak ki elibek. (...) Olyan ríszeges emberek, akinek kellett a pálinka, szeretett inni. Meg egy üveg bort adtak, ki mit. Vittek egy táskát osztán, ahányszor keresztülhúzták űköt, annak mindig adni kellett egy üveggel, hogy keresztülhúzza. Vót olyan, hogy míg ebből az utcából kiment, három helyen is keresztülhúzták.”²⁰⁷ Ilyenkor a násznép közül egy embernek az volt a feladata, hogy odaadja az italt az adott személynek.

A násznép első útja a menyasszonyi háztól a község házára vezetett. Először mindig a polgári esküvőt tartották meg.²⁰⁸ Csak ezután következett az egyházi szertartás, mellyel áldást kaptak későbbi házasságukra. A templomba a menyasszonyt szintén a nagyvőfély vezette be, majd csak később, a kétezres évek elején kezdett elterjedni az a szokás, hogy az örömapa vezeti be a lányát, s adja át a vőlegénynek.²⁰⁹ Az egyházi ceremóniát a lelkész vezényelte le, aki egy kisebb prédikáció után összeadta az ifjú párt. Előfordult olyan is, hogy az egyházi személyek egy dallal is köszöntötték a házasságra lépő feleket: „A gondnok, meg a kántor. Ketten énekeltek nekünk.”²¹⁰

Mikor a násznép átvonul a falun, az emberek nagy része kíváncsi, leginkább a menyasszonyra, s a legtöbben lemennek a kapuba nézelődni. S ilyenkor – amíg a vőlegényt és a menyasszonyt a pap összeadja – a báméskodókat süteménnyel és innivalóval szokás megkínálni: „Teleken ez így vót, hogy itt hoztak a templomhoz süteményt, és akkor (...) akik

²⁰² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁰³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁰⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²¹⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

kint bábéskodtak, azokat kínálhatták, süteménnyel, innivalóval. A menyasszony és az ifjú pár egészségére meg kellett inni egy kicsit.”²¹¹ Hatvan-hetven éve pedig akkor kínálták meg a falu népét, mikor már visszamentek a házhoz mulatni: „Nem a templony előtt kínálták, hanem mikor hazamentek a házhoz, oszt ment ugye a níp bábmulni, oszt azokat kínálták. Süteménnyel meg rítessel, borral, meg kólával.”²¹²

Mikor az ifjú pár és a násznép visszamegy a lakodalmas házhoz, búzát, kását, szemesterményeket szórnak rájuk, illetve a menyasszony ölébe egy kisgyermeket vagy házikenyeret tesznek, ezek mind a termékenységet, bőséget szimbolizálják, s ezzel áldást is kívánnak egyben: „Az mikor jöttek felfele az udvaron egy gyermeket adtak az ölébe, meg szórtak rá izét, buzát. Buzát szórtak rá, termíkeny legyen, meg egy gyermeket adtak a kezibe a menyasszonynak.”²¹³, „Mikor mentek fel a lakodalmas házhoz, kásával, búzával, nemcsak az ifjúpárt, az egész násznépet, sőt volt, hogy szépen egy kendőn házikenyerrel, azt adták a menyasszonynak, hogy süssön ilyeneket.”²¹⁴ Dömötör Tekla *A Magyar Nép Hiedelemvilága* című munkájában is megfogalmazza, hogy általánosan elterjedt szokás volt a menyasszony ölébe egy kisfiút ültetni, amikor megérkeznek a vőlegényes házhoz, mellyel az első gyermek nemét próbálták befolyásolni.²¹⁵

Mindezek után kezdetét vette a mulatás. A lakodalmakban eleinte élőzene volt, melyekre a faluban lévő zenészeket hívták. Irén néni megemlítette, hogy régen a lakodalmakra vagy Tökös Endrét, a cigányzenészt hívták vagy egy Hidi Kálmán nevezetű, szintén zenész személyt. Akkortájt a zenészek külön vacsoráztak a násznéptől, s emiatt az egész idő a vacsorák váltogatásával ment el. Ezt a fiatalok idővel megelégtették, s azóta a zenészek a násznéppel egyidőben étkeznek.²¹⁶ Később is az élőzenét részesítették előnyben az esküvőkön, a kisebb, szegényesebb lakodalmakban ment felvételtől a zene.²¹⁷

A lakodalmakban a mulatozás a táncot és különböző ételek fogyasztását jelentette. Elsőként mindig a hidegtálat szolgálták fel, ezt követte a húsleves, töltelék, a harmadik fogás pedig a töltött káposzta volt. Egy idő után a töltött káposztát már csak éjjel után kezdték el tálalni: „azutt kitanálták, hogy a tőtött káposztát mán csak íjjél után adták, mer mán csak

²¹¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²¹² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²¹³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²¹⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²¹⁵ Dömötör 1981.

²¹⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²¹⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

*pocsikolták, mán nem birt a níp enni.*²¹⁸ Ezek ételek elmaradhatatlan részeim minden esküvőnek.

A mulatás során előfordult az is, hogy ellopták a menyasszonyt, s a vőlegénynek ki kellett valamivel váltani.²¹⁹ Az esküvő fénypontja minden bizonnyal a menyasszonyi tánc volt. Régebben, mivel a lakodalomba alapanyagokat vittek, ezért leginkább a menyasszonyi táncnál fizettek, amikor a nagyvőfély által tartott tálba beletették azt, amit odaszántak. Az első tánc mindig a nagyvőfélyé volt, őt követték a szülők, majd sorban a rokonok.^{220, 221} A menyasszonyi táncot a vőlegény zárta, aki az egész pénztárcáját oda kellett, hogy adja: *„a vőlegény meg odaadta minden pínztárcáját, hát mi vót benne ki tudja.*²²² Az utolsó tánc után a vőlegény felkapta a menyasszonyt és az ara ruhájába beleöntötték az összes pénzt, illetve egy tányért is földhöz vágta: *„Akkor vágta a tányírt az izéhez, mikor vót a menyasszonyi tánc. A pínzt kiöntötték, akkor olyan szokás vót, hogy a tányírt meg földhöz vágta.*²²³ *„Amikor a menyasszonyi tánc, akkor beöntötték a ruhájába a pénzt, , oszt akkor azt meg összetörték”*²²⁴ *„Az volt jellemző a menyasszonyi táncnál, hogy mikor már a vőlegény, utoljára a vőlegény táncolt és felkapta a menyasszonyt és akkor egy tányért vágta a földhöz és ahány darabra tört, na ennyi gyerekek legyen.*²²⁵ Más hagyományok is voltak, melyekből próbálták megjósolni, hogy a friss házasoknak hány gyereke lesz: *„Rígen vót ilyen, hogy egy káposztába töltöttek sok kis káposztát, és akkor direkt a menyasszony és a vőlegény elé tették. Osz améket elvette, megszámlálták hány volt benne, oszt akkor vót olyan, akinek sok volt benne, akkor annyi gyereke lesz.*²²⁶

A tányértörés mellett a 20. század vége felé kialakult a tányérverés is, mely azt jelenti, hogy a vendégek egyszerre elkezdik az evőeszközüket – kanalat vagy villát – a tányérjukhoz verni, amire az ifjú pár egy nyilvános csókkal kell, hogy reagáljon.²²⁷ Viszont a század közepén és azelőtt is ez a fajta viselkedésmód egyáltalán nem volt elfogadott, a fiatalok csak „lopva”, titokban csókolhatták meg egymást.²²⁸

²¹⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²¹⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek református.

²²⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²²¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²²² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²²³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²²⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²²⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²²⁶ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²²⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²²⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

A menyasszonyi tánc után történt meg az ara átöltöztetése, melyet egy barátnő vagy rokonlány végzett el.²²⁹ Ezután egy fontos momentum következett: a menyasszony fejét az anyós egy keszkenővel bekötötte.²³⁰ Később, a század vége felé ennek már nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget.²³¹ Ezután következett a menyecsketánc.

A lakodalomnak egy másik jellegzetessége, s nem rég megszűnt vonása a szakácstánc. Mivel a szakácsoknak egész nap és egész éjjel a konyhában kellett sűrögniük, majd tálalni, felszolgálni, közben pedig mosogatni, ezért nem sokat láttak magából az esküvőből. Ezért, már a lakodalom vége fele elhúztak nekik egy zenét, mely csak az övék volt, illetve azok a férfiak is részt vehettek rajta, akik a sátor felállításánál és egyéb munkáknál segédkeztek: *„Tehát volt, hogy a szakács semmit szinte nem látott a lagziból, tehát ezír volt a szakácstánc, hogy na ez most nekik szól, hogy űk is táncoljanak egyet. Meg persze a férfiak is, azok akik egész héten sátrat állítottak, meg amit kellett, asztalokat, lócákat beállítottak, tehát ezek a szakácsokkal volt nekik egy ilyen tánc. De ezt szakácstáncnak mondták.”*²³²

Az egész multság hajnali öt vagy hat óráig tartott. Ez egyrészt azért is volt, mert az emberek ilyenkorra már elfáradtak, s hazakíváncoltak, másrészt a közösség életét nagyban meghatározta az állattartás, mely már kora reggel törődést igényel. Viszont, ha az emberek még ebben az időben is jól érezték magukat, akkor reggel hét vagy nyolc óráig is eltartott a multság: *„De ha még nagyon jó volt a multság és még voltak ott vagy harminc, negyven, aki nem akart menni hazafele, akkor már a zenész a reggel hatig volt fogadva, akkor még fizetett a vőlegény, mert a níp még nem ment a haza, úgyhogy vagy hétig vagy nyóciig még tánc volt.”*²³³ Ez a szokás inkább a század vége felé tartott lakodalmakra volt jellemző, előtte valószínűsíthető, hogy a mulatás hamarabb véget ért, mivel az ifjú párnak és a szülőknek is meg kellett jelenni a vasárnap reggeli istentiszteleten, és az anyósnak jelképesen be kellett vezetni újdonsült menyét a saját „sorukba”: *„Akkor mán vitte az anyósa a menyecskét oszt már az ű székjekbe kellett elmenni.”*²³⁴

A lakodalom másnapján újbóli összegyűlés volt a lakodalmas háznál. Ilyenkor nagyon sok étel, ital megmaradt, melynek elfogyasztására visszahívták a rokonság egy részét, illetve ilyenkor mosogattak és takarítottak is: *„mentek mindenki segíteni mosogatni*

²²⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²³⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²³¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²³² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²³³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²³⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

meg az edínyt hordta haza, amit odavitt edínyt. Felmossogatták, feltürülgették és akkor mindenki a magaét külön rakta, hogy más ízelt, mosta felfele. Oszt mindenki elvitte haza magának, ami vót maradék, akkor még adtak bele. Tányírba raktak káposztát vagy levestíztát vagy sütemínyt.²³⁵ „A vendígek még másnap is ünnepeltek, mert ugyi maradék vót, meg el kellett takarítani. Oszt akkor segíteni kellett.”²³⁶ Ezen a napon elinvitálták azokat a szomszédokat, akik nem tudtak meghívni, vagy előfordult, hogy áthívták azokat, akik gyász miatt nem tudtak részt venni az esküvőn: „Hát a közelebbi rokonok, vagy a közelebbi barátok vagy elhívták azokat a szomszédokat, akiket nem hívtak meg esküvőre, mert az már nem fért bele és akkor elhívták, azokat. Vagy nem jött el valaki, mert gyászolt, és akkor aztat vasárnapra elhívták. Ott már nem annyira a táncról szólt, hanem hogy ű is részesüljön.”²³⁷

Az esküvőkhöz különféle hiedelmek is kapcsolódtak a községben. Úgy tartották, hogy ha az esküvő napján esik az eső, akkor a menyasszonynak rövidesen elhalálozik a férje. Szintén hasonló gondoltak, hogy ha két esküvőt tartottak ugyanazon a napon a községben belül: „*az egyiknek meghalt az ura vagy a felesége.*”²³⁸

A fentebb leírt lakodalmi ünnepség, a különböző szokások nem mindig voltak jelen a közösség életében. A második világháború erősen rányomta a bélyegét az emberek pénztárcájára. Ezért a világháború után kötött lakodalmak sokkal szegényesebbnek mondhatóak. Továbbá a kommunista államhatalom tiltotta a vallás gyakorlását, emiatt a fiatalok csak titokban esküdhettek meg: „*még kisjám vótam, mikor emlíkszek rá, hogy hát mentek, mentek a lakodalomba fele. Oszt vót egy néhány ember, pár ember. Meg semmi, meg összeiratkoztak a közsígházán, még a templomba a pap megeskette űköt este, hogy ne is lássa senki, mer nem szabad vót templomba menni. Mink is a papná, házná esküdtünk.*”²³⁹ Lenke néni is hasonlóképpen emlékszik vissza erre az időszakra: „*Én nem vótam a templomba esküdni, mert akkor nem lehetett. Hatvanba vót az enyém, más akkor nem lehetett jární templomba. Más akkor kilökték a munkából az embert. Más akkor csak titokba lehetett.*”²⁴⁰

Napjainkra az esküvői szokások nagy részét a fiatalok továbbra is igyekeznek betartani, a lakodalom menete mondhatni nem változott meg. Ma már a legtöbb esküvőt étteremben rendezik, ez a szokás mintegy húsz éve jelent meg, azonban Tiszaágteleken a

²³⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²³⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²³⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²³⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²³⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁴⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

legutóbbi sátoros lakodalom körülbelül hat éve volt megrendezve.²⁴¹ Az esküvői mulatságot manapság a fogadott, hivatásos nagyvőfély különböző játékokkal is színesíti. Elmarad azonban a szakácstánc, mivel az éttermekben hivatásos szakácsok és felszolgálók dolgoznak, akik fizetést kapnak a munkájukért.

²⁴¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

V. A SZÜLETÉS SZOKÁSKÖRE TISZAÁGTELEKEN

5.1. A terhesség

Az esküvőt követően, még ma is hagyományosan elfogadott nézet az, hogy a friss házasoknál rövidesen gyermekáldás várható. A falu közössége az első gyermek születését visszszámolta a lakodalom időpontjától: „*Hát itt még azt is kiszámolták, hogy mikor vót a lakodalom, és azt is tudták, hogy mikor vót a gyermek, az első gyermek.*” Ha pedig ezek alapján a fiatal házasokról kiderül, hogy az ara már házasság előtt is teherben volt, megvetették, főleg, ha már az esküvő napján vagy azelőtt is gömbölyödött a lány pocakja: „*Hát azt már amúgy lenízik*”. Amikor pedig egy lánynak lakodalom előtt született gyereke, „*hasas tinónak*” nevezték.²⁴² Hasonló kifejezés található Kapros Márta munkájában is, a „hasas tehén”, melyet szintén a házasság előtt teherbe esett lányokra mondták. A „megesett” lányokról leírja továbbá, hogy a legtöbb lányt rövidesen férjhez adtak ilyenkor, de ez függött a vagyoni, társadalmi helyzetétől, illetve a szülők beleegyezésétől is. A házasságkötést követően a közvetlen közösség lassan megbékélt a tudattal, de előfordult, hogy felhánytorgatták tettét.²⁴³

A múlt században az anyát rengeteg hiedelem vette körül terhessége alatt. Ilyen volt például az, hogy az állapotos asszonynak nem szabad kemencébe bújni vagy tüzet fűjni, mert gyermeke néma lesz, vagy nem szabad páros gyümölcsöt ennie, mert ikrei születnek. További terhes asszony körüli hiedelmeket Hoppál Mihály *Folklór archívumában* olvashatunk.²⁴⁴

A hiedelmek rendszerint valamilyen tilalmat tartalmaznak. Az adatközlőktől is rákérdeztem egy-egy tilalomra, de elmondásuk szerint a faluban ezeket a hiedelmeket, babonákat nem, vagy csak nagyon kevesen tartják be, de a legtöbb ember nem is ismer terhes nőkhöz köthető tilalmakat.^{245,246,247.}

Azzal kapcsolatban keringenek hiedelmek a közbeszédben, hogy a terhes nő milyen ételeket kíván meg, ugyanis ezekből próbálták meg meghatározni a születendő gyermek nemét: „*Ha savanyúság, akkor mondták, hogy fiú, ha édességet kíván, akkor biztos kislány lesz.*”²⁴⁸, „*aki sok csokit eszik, annak biztos lánya lesz, aki pedig szalonnát kíván, annak fia*

²⁴² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁴³ Kapros 1986: 91-94.

²⁴⁴ Hoppál 1973: 52.

²⁴⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁴⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁴⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁴⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

lesz.”²⁴⁹ Továbbá egyes tevékenységből is szintén a nemet próbálták kideríteni: „*ha a menyecske nyújtott, tésztát és, ha kirepedt a tészta, akkor mondták, hogy kirepedt, ez kislány lesz, ha nem repedt ki, ha olyan szépen elnyújtotta, hogy sehol nem szakadt ki a tészta, akkor azt mondták, hogy na akkor ez fiú lesz.*”²⁵⁰ Mindezek mellett a has formájáról is próbálták megállapítani a nemet: „*Akinek gömbölyű volt a hasa, annak mondták, hogy biztos, hogy kislány lesz, akinek meg hosszúkásabb volt a hasa, annak kisfiú lesz.*”²⁵¹

A legtöbb szakirodalom arról számol be, hogy a terhes nő életmódja nem változik meg, a körülötte lévők ugyan figyelembe veszik állapotát, de nem tulajdonítanak neki nagy jelentőséget, a családban betöltött szerepét továbbra is folytatnia kell.^{252, 253}

Tehát a terhes nőnek ugyanazokat a munkákat el kellett végeznie, amit addig is megcsinált: „*persze, csinálta. Csak mikor már kilencedik hónapba vót, akkor már nem, de addig mindig dógozott meg vót olyan, hogy olyan erős vót fiatalasszonykorába.*”²⁵⁴, „*ha bírta, ha szabad volt, akkor ugyanúgy végezte*”²⁵⁵ Később is csak orvosi előírásra hagyatkozva lehetett a várandós nőnek kényszerből pihennie: „*ha nem bírta vagy eleve problémák voltak, megmondta az orvos, hogy feküdni kell pihenni, akkor muszáj vót.*”²⁵⁶ Ilyen esetekben – de sokszor orvosi vélemény nélkül, az anya állapotára való tekintettel – a családtagok vagy ismerősök segítettek a várandós nőnek: „*a szülők segítették, egyik félről is, a másiktól is.*”²⁵⁷, „*Elsősorba, aki a házba lakott, vagy az anya vagy az anyós. Vagy eljött segíteni, aki tudott, vagy egy szomszíd is akár, például, ha nem szabad volt neki egy veder vizet bevinni, (...) akkor szólt a szomszídnek, hogy légy szíves hozzád be nekem egy veder vizet, akkor bevitt.*”²⁵⁸ Ezekből a válaszokból úgy tűnik, hogy a várandós nőnek nem volt szégyen bevallania, ha gyengélkedett és/vagy segítségre szorult. A szakirodalom rengeteg olyan esetet említ, amikor a fiatalasszonyok nem mertek gyengének tűnni vagy fáradtságukat kimutatni, nehogy az anyós „kényeskedőnek” tartsa őket.²⁵⁹

A szülést megelőző utolsó hónapban a fiatalasszony és a leendő nagymamák hamarosan elkezdték összeállítani a gyermekkelengyét. A faluban ez is hiedelemként volt jelen, miszerint csak az utolsó hónapban szabad elkészíteni a kelengyét, különben

²⁴⁹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁵⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁵¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁵² Kapros 1986: 159-160.

²⁵³ Dömötör 1990:

²⁵⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁵⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁵⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁵⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁵⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁵⁹ Kapros 1986: 158.

balszerencsét éri a családot.²⁶⁰ A kelengyét még az 1990-es, 2000-es években is kézzel készítették, varrták: „*Pólyát, pelenkát varrtak akkor még. Ruhákat, mán akkor mikor ott volt, hogy közel a szülés, akkor adtak ismerősök használt, jó ruhákat.*”²⁶¹ „*Megkötőpárna, akkor csepp ruhák, csepp kis reklit, szemtakaró, pokróc. Ennyi, rígen is úgy adták, nekem is úgy adtak.*”²⁶² „*Volt pólya, abba tették bele a gyermeket, és akkor volt kisruha, kissapka, volt több színbe is.*”²⁶³ Ezek a válaszok arra is utalnak, hogy a családban nagy volt az összetartó erő, ugyanis amellett, hogy a kelengyét a nagyszülők is segítettek összeállítani, a várandós anyák segítséget kaptak azoktól, akiknek már áttestek azon az állapoton, melyben ők is kerültek, erre utal az, hogy a ruhanemüket, vagy azok nagy részét ismerősöktől, rokonoktól kapták.

A várandósság ideje alatt a szülők eldönthették, hogy kit szeretnének keresztszülőnek választani. A keresztszülőnek régebben barátokat volt szokás hívni.²⁶⁴ Illetve nem kértek fel sok embert erre a tisztségre, elég volt egy keresztanya és egy keresztapa: „*Hát azír mer még elébb egy vót*”²⁶⁵, „*Hát akkor csak egyet. Egy keresztanya, egy keresztapa.*”²⁶⁶ Később már két-két keresztszülőt választottak, illetve a barátok mellett a rokonok is szóba kerültek a komaságnál: „*Mán mostanába a testvört választik*”²⁶⁷ „*Két keresztanyát, két keresztapát.*”²⁶⁸ „*mink elsősorba testvireket. Vagy jó barátnőket.*”²⁶⁹, „*Legközelebbi barátok, rokonok, testvérek, legjobb barátok*”²⁷⁰. Manapság már divat lett a több keresztszülő meghívása, ezért előfordul, hogy három vagy négy pár keresztszülőt is felkérnek egy ilyen alkalomra.²⁷¹

A keresztszülők kiválasztása mellett a születendő gyermek nevében is elgondolkodtak. A névválasztást általában tetszés alapján választották ki, de sokszor előfordult, hogy a gyermek az apja vagy a nagypaja nevét kapta: „*azt mondta, na legyen az ű neve. Osz nem szomorították meg az apát, hogy ne legyen az ű neve.*”²⁷² „*legtöbbször a fiúkat az apjáról nevezték el*”²⁷³, „*Volt, hogy családba tovább vitték a nevet, sok helyen az apa nevét kapta*

²⁶⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁶¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁶² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁶³ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁶⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁶⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁶⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁶⁷ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁶⁸ Bódi Irén 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁶⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁷⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁷¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁷² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁷³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

meg. *De nem mindenki ragaszkodott hozzá.*²⁷⁴ „*Hát valaki Ferenc volt, akkor az egész család Ferenc. Volt, hogy az apa nevét kellett.*”²⁷⁵ A lánygyermeknek sokkal ritkábban adták az anyja nevét. Volt olyan is, aki a bibliai neveket részesítette előnyben: „*Nekem az volt a fontos, hogy bibliai neve legyen.*”²⁷⁶ A faluban előfordultak a kettős keresztnév is mivel az apa neve mellett egy másik nevet is szerettek volna adni a gyerekeknek: „*az apanevet akarták, de az anyukának nagyon tetszett egy másik név is, és akkor így lett két neve.*”²⁷⁷

5.2. Gyermekágy

A megkérdezett asszonyok elmondása szerint már ők sem otthon, hanem kórházban hozták világra gyermeküket. Ettől függetlenül a faluban volt bába, aki mind a szülésnél, mind az azt megelőző időszakban az anya mellett volt, s figyelt állapotára: *Még nem vót akkor felcser, oszt ű járt az állapotos asszonyokat nízni, hogy milyen idős állapotos mán meg, ha szülni kellett vinni, akkor már szekerrel hozták Piroskát is oszt ment vele.*²⁷⁸ A faluban ebben az időben egy bába tevékenykedett, őt *Vín Piroskának* hívták, s a közelben lévő Nagydobronyba, a szülészetre vitték az asszonyokat szülni, de előfordult, hogy Csapba vagy Ungvárra kellett menni ilyenkor.^{279, 280} Nagydobronyban a második világháború után nyílt kórház, előtte a nők otthon szültek a bába segítségével.²⁸¹ A kórházakba a családtagok csak elkísérhették az anyát, de a szülőszobába senkit nem engedtek be, ott már csak a bába és az orvosok lehettek jelen: „*Szabad volt menni, de már csak menni vele, oda bemenni mán nem engedtek senkit.*”²⁸² Még a századfordulón sem mehetett be senki a kórházi személyzetten kívül: „*nem lehetett feljönni, csak ápolóknak, orvosoknak, bábának, ez lehetett ott, kórházi személyzet.*”²⁸³ A 2010-es évek tájékán lett megengedett, hogy a szülésnél jelen legyen az apa vagy valamelyik családtag: „*már akkor be lehetett jönni családtagnak is. És, aki igényelt apás szülést, akkor ha bírta a férje, ha ki nem dűlt, volt olyan, hogy elájult.*”²⁸⁴

Amikor az anyák otthon szültek, két napig nem engedtek be a házba látogatókat, mivel az anya ekkor még nagyon gyengélkedett. Ilyenkor a család segített, s végezte el az

²⁷⁴ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁷⁵ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

²⁷⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁷⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁷⁸ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁷⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁸⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁸¹ Móricz 1993: 157.

²⁸² Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁸³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁸⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

egy feladatot: „*Mindenkinek vót családja, az kimosta a pelenkát, segítettek megfürödni, míg nem bírt felállni.*”²⁸⁵

A kórházban, a szülés után egy néhány napot kellett az anyának eltöltenie, mely nyolc-tíz napig is elhúzódhatott, s csak akkor engedték haza, amikor az újszülöttnak már „*beszáradt a púpjá*”.²⁸⁶ Mikor az anya hazaért, megérkeztek a rokonok, akik főtt ételekkel segítettek a mihamarabbi felépülést. Ezek az ételek a következők voltak: leves, töltött káposzta, csirke- vagy malacpaprikás, különféle húsételek, illetve torta és sütemény.²⁸⁷ Lenke néni visszaemlékezett, hogy neki negyvenen vittek enni abban az időben. A keresztszülők kétszer vittek, a rokonok egyszer, de közülük mindenki főtt ételt vitt: „*az itteniek, azok mind főve, mindenkinek vót leveses szilke*”.²⁸⁸ A távolabbi rokonság az ételleket félkészben vitte el. Ezeket az ételleket később az anyának viszonznia kellett. Az adatközlők bevallása szerint a faluban nem volt olyan, hogy komatál, viszont volt, aki ismerte a komakendő fogalmát, mivel ezt az eszközt az ételek hordásánál használták: „*Direkt vót olyan komakendők, amibe kötöttük.*”²⁸⁹ Az ételek hordása addig tartott, míg az anya már jobban érezte magát, és a háztartásbeli feladatokat is eltudta látni, illetve amíg a gyermekágyat ki nem feküdte. Azonban a gyermekágyban töltött idő mértéke is változó volt. A községben – és a környéken is – úgy tartották, hogy az anyának hat hétig kell a gyermekágyban feküdnie: „*Hat hét az a pihenési időszak, amikor csak a gyermekkel foglalkozik.*”²⁹⁰ Később már az orvos is ezt az időmértéket ajánlotta, ugyanis ennyi idő elég volt ahhoz, hogy a kismama megerősödjön.²⁹¹ A gyermekágyas szokásokat illetően Molnár V. József *Az emberélet szentsége* című munkájában olvasható, hogy a szülőasszony ágát egykor „boldogasszonyágyának” nevezték, mivel a várandós nők védőasszonya Nagy vagy Szülőboldogasszony volt, aki a gyermeknek életet adott, illetve az anyát és gyermekét védte a gonosztól. A szülés után pedig a Boldogasszony védelmezte az anyát, akinek két angyal segített. Később a Nagyboldogasszonyt Szent Annának, a Boldogasszonyt pedig Szűz Máriának kezdték nevezni.²⁹²

A század vége felé az anya táplálása – tehát az ételek hordása – mondhatni megszűnt. Olga néni a következőképpen emlékszik vissza erre a momentumra: „*De ez már az én*

²⁸⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁸⁶ Nagy Lenke 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁸⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

²⁸⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁸⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁹¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁹² Molnár 2001.

időbe nem vót, még ez az anyu idejibe, mikor még mi születünk, akkor még mondta anyu, hogy hozott a rokonság enni."²⁹³ Ennek a szokásnak a megszűnésével az anya csak a saját háztartásában élő személyek segítségére számíthatott. Könnyebb volt ilyenkor, ha a fiatalok az egyik szülőnél laktak.²⁹⁴ A gyermekágyas látogatásokon a keresztszülők és a rokonok is pénzt, likórt, csokit, illetve babaruhát vittek/visznek az anyának.²⁹⁵ Esetleg a közelebbi rokonok vittek tortát vagy süteményt.²⁹⁶

Az újszülötthöz különböző hiedelmek és babonák is kapcsolódnak Tiszaágteleken. Régen a kisgyereknél jelentkező hirtelen jött, különböző megbetegedésekre azt mondták, hogy valaki megigézte, „*megnízte*” vagy szemmel verést következtében lett beteg. Ennek „gyógyítására” szenesvizelést és egyéb babonás cselekedeteket alkalmaztak: „*szenesvizet csinálni meg a hajából vágtak, meg valami ólomból kiöntötték, hogy kinek a szeme igézte meg*”²⁹⁷, „*Úgy tartották, hogy ártó szem megnízte és azír nem tud a gyerek aludni vagynem tud enni vagy rosszul érzi magát és megszenesvizeltik a gyermeket*”.²⁹⁸ Szenesvizelést a következőképpen végezték el: „*Egy kis pohár vízbe, három gyufaszálat meggyújtanak és egyesével beledobálják. És akkor ilyen keresztet vetnek a gyermek homlokára, lábára és abból adnak neki egy kortyot inni. És akkor az ajtófélfá mögé leburították a vizet poharastól lefele fordítva.*”²⁹⁹ Egy másik babonás szokás a kisgyermek járni tanuláshoz kapcsolódott. Úgy tartják, hogyha a kisgyermek lábában lévő ínszalag gyenge, akkor emberi nyállal meg kell húzogatni a gyermek lábát: „*mindig azt mondták az öregek, amikor felköl, a nyállal húzogja meg neki ott az inát.*”³⁰⁰ Ezen kívül a gyermekre fordítva feladott ruhadarabokat – például rekli – is a megigézés ellen használták. Később erről a hiedelem úgy terjedt el, hogy nem kell a gyermekre fordítva ráadni semmi, s akkor nem „*nízik*” meg.³⁰¹

Szintén a rontás és megigézés ellen kötöttek a gyermekek kezére, már születése után, piros madzagot: „*azírt, hogy az ártó szemek ne tudjanak ártani a gyereknek.*”³⁰² További hiedelmek is voltak a kisgyermekkel kapcsolatban: „*Nem szabad volt éjszakára kint hagyni a gyerekruhát a madzagon, ha kiterítetted és nem szárad meg, akkor be kellett szedni. Nem volt szabad este a fürdővizet kivinni, mert nem fog a gyerek aludni. Nem volt szabad ráülni*

²⁹³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁶ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁷ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁸ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

²⁹⁹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁰¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁰² Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

*a szoptatós asszony ágyára, hogy el ne vigyik a tejjét.*³⁰³ Ha a kisgyermek sokat sírt, arra is azt mondták, hogy megigézték.

Manapság is előfordul még a gyermek kezére kötött piros madzag, de vannak, akik a fürdővizet sem öntik ki éjszakára a fentebb leírt megfontolásból.

Gyermekbetegségekre is sokszor természetes gyógymódot alkalmaztak. Például fülfájásra a hagyma levét kellett bele csepegtetni a gyermek fülébe.³⁰⁴ Náthás megbetegedés esetén libazsíros fokhagymás borogatást tettek a gyermek mellkasára.³⁰⁵ Hasfájásra szegfű teát főztek.³⁰⁶ Manapság már kevésbé gyógyítanak otthon, a beteg gyermeket inkább orvoshoz viszik.

A csecsemőket, kisgyermekeket felfőzött kamillás vízben fürdették, mely a bőrt nyugtatta meg.³⁰⁷ Régebben nem volt gyermekfürösztésre alkalmas kád, ezért tekenőben fürdették a gyerekeket, s a vízbe szublimátot, vagyis higany-kloridot tettek, hogy a gyermek púpját rendbe hozza. Amikor az anya még a gyermekágyat feküdte, a bába fürdette meg a gyermeket.³⁰⁸

5.3. Keresztelő

A keresztelőt mindig próbálták a lehető hamarabb megejteni, ezáltal a csecsemőt is bevezetni az egyházba. Amint az anya hazatérhetett a kórházból, rövidesen keresztelőt tartottak. A keresztelő időpontja az anya állapotától is függött: *„Vót, aki hazajött a kórházból, már megkeresztelték. Vót, akit három hétre kereszteltek. Attól függ, hogy milyen állapotba vót az anya.”*³⁰⁹ De a legtöbben igyekeztek a szülés után egy hónapon belül megtartani a keresztelőt.³¹⁰ A faluban egy időben jelen volt egy olyan szokás is, hogy az édesanya nem mehetett le a kapun kívülre, míg a gyermeket meg nem keresztelték.³¹¹

A keresztelő napján megjelentek a keresztszülők és a bába, mivel az előző században a bábát szokás volt a keresztelőre is meghívni. Községünkben nagyon sokáig tartották azt a hagyományt, hogy a templomban a szülők nem lehetnek jelen a kereszteléskor.³¹² Ez főként azért történt így, mert az anya, míg ki nem feküdte a hat hetes gyermekágyat, addig nem

³⁰³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁶ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁰⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³¹⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³¹¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³¹² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

mehetett el otthonról: „*Hat hét vót a gyermekágy, addig nem szabad vót járni. Azutt el kellett menni a templomba, oszt akkor mán járhatott, addig nem ment az utcára se egy se.*”³¹³ Ez a szokás, hogy a szülők nem lehetnek jelen a keresztelésen, községünkben mintegy 25 éve változott meg, amikor az egyik presbiter elment a lánya keresztelőjére, s ezt követően jelentek meg a szülők is a kereszteleseken.³¹⁴

A régi hagyományok értelmében tehát a templomba a gyermeket a keresztszülők és a bába vitték be, és a keresztanya tartotta a szentelt víz alá: „*A bába* kitakarta neki, amikor mán öntötték rá a vizet, annyit segédkezett ott, meg a keresztanyának.*”³¹⁵ A múlt század közepén a keresztelésre az istentisztelet végén került sor: „*Istentisztelet után. Akkor vitték be, oszt ott várták a mán ha hamarabb mentek, akkor ott várták elől, oszt akkor úgy vitték be, mikor mán a pap elimátkozott, lejött, akkor vitték be neki, oszt akkor keresztelte.*”³¹⁶ Később ez a szokás is megváltozott, a század végén már az istentisztelet elején történt meg a keresztelés.³¹⁷ Kereszteleseken olyan énekeket énekelnek, mely a kereszteléshez illő, illetve ilyenkor a gyülekezet fennállva elmondja a *Hiszek egyet* is.³¹⁸

A keresztelőt otthon is megünnepelték egy ebéd mellett. Az ebédet általában a nagyszülők készítették el, melyek a következőkből álltak: húsleves, csirkepaprikás, töltött káposzta. Süteményeket illetően készítettek zserbót, perccet, diós, illetve mákos lapokat.³¹⁹ Később ezek az ételek a hidegtállal egészültek ki.³²⁰

Régen a bába a keresztelőn szórakoztatta a jelenlévőket és egyben pénzadományokat kért a keresztszülőktől: „*Meg a pénzt szedte, meg vezette, úgy nevettek meg minden. Régebben vígan ment le az a keresztelő. Meg olyan regét mondott, hogy hogy jött a gyermek. Előbb ugyi pucíron, ruha nélkül és annak szedni kell össze, oszt akkor szedett. Osztt ű meg mán segítette, meg ű is mán, neki is ez így van meg úgy van, ilyen mókáson ment az, azir is híjtuk mindig Piroska nénit.*”³²¹ Később ez a pénzadomány babaruhákkal, illetve tortával és itallal is kiegészült: „*úgy mentek egy tortával, egy pezsgő vagy üveg akármilyen itallal.*”³²²

³¹³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³¹⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

*Saját kiegészítés a könnyebb érthetőség kedvéért.

³¹⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³¹⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³¹⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³¹⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³¹⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³²⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³²¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³²² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

VI. A TEMETÉS SZOKÁSKÖRE TISZAÁGTELEKEN

6.1. Temetési előkészületek

Az élet három nagy fordulópontja közül a temetés az utolsó állomás, hisz magával vonja a halál visszavonhatatlanságát, mely végérvényes módon lezárja az életet. A paraszti gondolkodás a halált az élet természetes velejárójának tekinti, melynek megvan a maga ideje. A paraszti felfogásban megmutatkoznak olyan mozzanatok is, amelyek a halált valaminek a folytatásaként azonosítják.³²³ Már a régi magyarok is elmúlásként és születésként tekintettek a halálra, mivel hittek a halál utáni életben.³²⁴ Az öregkor a halálra való készülődést is maga után vonta. Az idős emberek egy része ilyenkor megpróbál egy rendezett világot hagyni maga után.³²⁵ Az idősek halálhoz való viszonyát leginkább a megnyugvással lehet jellemezni. Ilyenkor meghagyják gyermekeiknek, hogy mit tegyenek, ha ő már nem lesz, megterveznek egyes temetési előkészületeket. A közelgő halált különféle jelekből próbálták megjósolni. Móricz Kálmán a munkájában leírja, hogy olyan előjeleket láttak a halált, mint a kutyavonítás, a kályhacső kiesése a falból vagy a halálmadár hangja.³²⁶ Hoppál Mihály kötetében pedig a következő halál-jeleket olvashatjuk: ha az ajtó elé cserép esik le a tetőről, ha a fal megreped, ha valakinek az ujja hegye megsárgul, ha a tyúk a ház tetejére repül, akkor hamarosan meghal valaki.³²⁷ P. Lator Ilona *Kimegy a lelke, marad a test* című munkájában kitér az emberek halálfélelmére, melyet a különböző jóslatok idéznek elő. Két részre osztja a halálra utaló jeleket: az egyik a valóságban tapasztalható jelek, melyekhez az állatok viselkedése sorolható, a másik csoport pedig a halálra utaló álmok.³²⁸

Tiszaágteleken kevés olyan előjelet ismernek, mely a halálra utal. Ilyen volt az, amikor kuvikolt a halálmadár, vagyis amikor a bagoly huhogott, illetve a kutyavonításról is azt tartották, hogy valaki rövidesen meg fog halni.³²⁹ Ha a kutya elpusztult, arról azt tartották, hogy a gazdája helyett „ment el”.³³⁰ Az állatok viselkedésén kívül különböző álmoknak is tulajdonítottak jelentőséget. Ha valaki azt álmodta, hogy falat fehérre vagy rózsaszínre meszelte, akkor az szintén azt jelentette, hogy valaki meg fog halni, még a mai

³²³ Verebélyi 1998: 412.

³²⁴ Csörgő Zoltán: A szimbólumok és a szertartások szerepe a modern kori ember életében. <http://www.inco.hu/inco3/hagyocikk0h.htm> (megtekintés: 2020.04.25.)

³²⁵ Verebélyi 1998: 412.

³²⁶ Móricz 1993: 208.

³²⁷ Hoppál 1973: 59.

³²⁸ P. Lator 2005.

³²⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³³⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

napig is úgy mondják, hogy „meszelés, halálozás”.^{331,332} Másfajta álmról is úgy gondolják, hogy halálra utal. Ilyen az, amikor a halálhír közlésekor az egyénnek eszébe jut a hasonló körülményeket kirajzoló álma: *”Az álmot akkor érti meg, aki megálmodta, hogy van kapcsolata az álomnak ahhoz, hogy meghalt valaki, csak még akkor, mikor megálmodta, nem tudta, hogy ez fog bekövetkezni, csak utólag felismerhető. Nem konkrét, nem látja meghalni az embert, hanem utalásokat kap rá. Az álomnak sok a hasonlósága. Látja a környezetet, a helyet. Ugyanazok a dolgok történnek meg vele akkor nap, mikor elveszít egy hozzátartozót. Az álom rögtön eszébe fog akkor jutni. Hogy ez az álom erre akar utalni.”*³³³ Továbbá hasonló volt az is, amikor valaki a halottal álmodott, mely azt jelenti, hogy esni fog.³³⁴ Olga néni elmesélte, hogy valakik szó szerint értelmezték az ilyen álmot és túlzottan is hittek benne: *„Hisznek benne, hogy azt álmodtam, hogy fázott, mikor eltemették, és volt olyan, hogy kivitte a szetterít és beásta a sírjába.”*³³⁵

Amikor meghalt valaki, a halottas háznál megkezdődtek a temetéssel kapcsolatos készülődések. Mindenekelőtt hírül kellett adni a faluban az elhalálozást. Ezt a falubeliek a legtöbb esetben onnan tudták meg, hogy a nem megszokott időben harangoztak: *„mikor mihelyt meghalt kiterítették, már akkor a harangszót meghúzták neki”*³³⁶, *„abba az időbe szól a harang, amibe nem szokott, például most minden délbe szól, akkor nem gondoljuk, hogy halott van, mert minden délbe szól. Akkor gondolták, hogy halott van.”*³³⁷ A harangot a temetés előtt egy nap hátszszor húzták meg: *„Reggel hétkor, aztán délbe, meg este.”*³³⁸ A harangot akkor is meghúzták, ha egy nem a faluban élő, de tisztaágteleki születésű személy halt meg.^{339, 340, 341}

A halottas házban megkezdődtek a munkálatok ekkor. Első feladat mindig az volt, hogy az elhunytat meg kell mosdatni és fel kell öltöztetni. Ezek a feladatok a legtöbb esetben a családra hárultak, viszont, ha valaki nem mert a halotthoz hozzányúlni vagy félt tőle, akkor néhány közelebbi rokon vagy szomszéd is elvégezhette helyettük: *„mindenkinek vót olyan jó embere, hogyha ű nem akarta vagy valami, de én is mindig úgy filtem a halottúl, de mikor*

³³¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³³² Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³³³ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³³⁴ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

³³⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³³⁶ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³³⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³³⁸ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³³⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁴¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

a magamét kellett, akkor nemfiltem. Az úgy van mindenki vele, a sajátjátul nem fil”³⁴², „van olyan család, ahol senki nem mer hozzanyúlni, tehát tudták, hogy ki az, aki eztet tudja csinálni vagy nem fil tüle, és akkor hívták aztat. Lehet, hogy egy szomszíd volt, vagy a családba volt valaki. Akkor az a két-három ember, aki ott vót, vagy asszony, akkor azok megmosdatták felöltötötték, betették a koporsóba.”³⁴³ Az elhunyra ilyenkor szép ruhát adnak, idősebbekre sötét ruhát, férfiakra rendszerint öltönyt, férjezett asszonyra szintén sötét ruhát adtak, de ha fiatal lány halt meg, akkor menyasszony ruhába öltöztették: „Hát akkor menyasszonynak ötöztették, ha lány vót még, akkor menyasszony.”³⁴⁴ „Férfiaknak öltönyt, ez nem feltétlenül fekete, lehet szürke. Ing, nyakkendő, öltöny. A nőkre meg fekete ruhát általában. A fiatal lányra menyasszonyi ruhát adtak.”³⁴⁵ Ha az elhunyt férfi volt, akkor a zsebébe zsebkendőt, pénzt tettek: „Zsebkendőt szoktak tenni, pénzt, hogy ezzel menjen be a menybe”³⁴⁶ „Zsebkendőt, meg pínzt tettek bele a zsebkendőbe, egy rubelt.” Ha nő halt meg, akkor a kezébe tették azokat a tárgyakat: „Rígen volt, hogy tettek pénzt a kezébe”³⁴⁷ A hiedelem szerint azért van szükség pénzre, hogy az elhunyt odaadja ezt Szent Péternek, aki beengedi a menyországba: „Hogy beengedjék a menyországba. Hát azír kellett, hogy a Szent Péternek.”³⁴⁸ Előfordult, hogy a halott személyes tárgyait is betették a koporsóba: „amit nagyon szeretett vagy nagyon ragaszkodott hozzá. Volt olyan, hogy valakinek betették a szemüvegjít vagy a kalapját vagy a botját, amire támaszkodott. Amit mindennap használt, olyakat.”³⁴⁹ A koporsóba a szemfedeleket is belehelyezik, ezzel takarják le az elhunytat, s teljesen a koporsó leszögezéséig fel van emelve, hogy látszódjon a halott arca, de valójában utána sem takarták le rendesen, mivel a faluban még nem olyan rég is szokás volt a szemfedelen egy lyukat vágni az arcrésznek közvetlenül a koporsó leszögezése előtt.^{350, 351} Nyáron egy fekete kendővel vagy keszkenővel is letakarták a halott arcát. Bálint Sándor *Népiünk halálélménye* című munkájában ír arról, hogy a fiatal lányt menyasszonyi ruhába öltöztetik a temetésen, s Krisztus jegyesének nevezik. A palócoknál a lány haját nem fonják

³⁴² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁴³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁴⁹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁵¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

be. Említést tesz továbbá a koporsóba helyezett használati tárgyokról. Továbbá a halál beálltakor végzett babonás cselekedeteket is közöl.³⁵²

A ház első szobájában felállítják a ravatalt, s itt elhelyezik a halottat a koporsóba. Szokás ilyenkor a házban letakarni a tükröket és/vagy a vitrint, vagyis az üvegszekrényt egy kivarrott kendővel, melyen a következő felirat áll: *Isten veled, kedves halott!*³⁵³

A halottas háznál a kapukat kinyitják, s majd csak a virrasztást befejezően zárják be. A helybéliek abból is értesülhetnek a halálról, ha valakinél a kapukat tárva találják.

Miután a faluban megtudták, hogy ki halt meg, az emberek elmentek a halottas házhoz halott nézőbe. Ilyenkor koszorút és virágot visznek, s megállnak a koporsó mellett pár percig, ezzel részvétet nyilvánítanak.³⁵⁴ A közelebbi rokonok nagyobb méretű koszorút visznek, míg a távolabbiak már kisebbet.³⁵⁵ Előfordul olyan is, hogy koszorú helyett pénzt adnak a gyászoló családnak: *„ha tudják, hogy beteg volt sokáig, és kiment minden pénzük, akkor inkább pénzt vittek, mint koszorút.”*³⁵⁶ *„Koszorót, virágot, valaki pénzt visz koszoró helyett.”*³⁵⁷ A koszorúkat a részvétet nyilvánítók a koporsóra teszik, majd miután elmennek, egy ember kihordja és felakasztja a koszorúkat a ház mellé.³⁵⁸ Halottat nézni a virrasztás előtt és másnap a temetés kezdetéig van lehetőség.³⁵⁹

Szintén a temetést megelőző előkészület a sír kiásása. A sírásásra a gyászoló család néhány falubeli ismerőst, barátokat kér meg. A sírásás időpontja attól függött, hogy mikor volt a temetés. Húsz-harminc évvel ezelőtt a temetések az elhalálozást követő napon, délután két órától kezdődtek, így a sírásóknak a temetés napján reggel kellett a sírt megásni.^{360, 361} Amikor elkészültek vele, a gyászoló család visz nekik ételt és italt: *„Oda meg vittek szalonnát, kolbászt, a temetőbe, akkor rígen, meg italt.”*³⁶² *„megkínálják szendviccsel meg innivalóval, alkohollal.”*³⁶³

Manapság a temetések már délelőtt kerülnek lebonyolításra, ezért a sírt még a temetést megelőző nap, rendszerint délután kiássák.³⁶⁴

³⁵² Bálint Sándor: Népünk halálélménye. [http://www.szozat.org/index.php/emlekezet/tartalommutato/9646-balint-sandor-nepunk-halalelmenye\(megtekintés: 2021.04.23.\)](http://www.szozat.org/index.php/emlekezet/tartalommutato/9646-balint-sandor-nepunk-halalelmenye(megtekintés: 2021.04.23.))

³⁵³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁵⁹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁶⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁶¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁶² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁶³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁶⁴ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

6.2. Virrasztás

A virrasztáson megemlékeznek a halotról, illetve támaszt nyújtanak a gyászoló családnak.

Tiszaágteleken a múlt század közepén az szokás járta, hogy hívogatták virrasztóra az embereket. A rokonság között fel volt osztva, hogy a faluban mindenki a saját utcájában lakó embereket meghívja: *„hívogattak. Fel vót írva, el volt osztva utcánként, osztán mindenki a maga utcáját meghívta.”*³⁶⁵ Később, már a század vége fele elég volt egy ember is, aki ezt a feladatot elvégezte, ugyanis a falu hat utcáját nem volt nehéz körbejárni: *„Vagy egy rokon vagy egy barát. Felkiabált az utcáról, hogy este hattól virrasztó ennél és ennél. Ezt az egész faluba végig csinálta.”*³⁶⁶

A virrasztás mindig késő délután, estefelé kezdődött meg. Különbség volt a nyári és a téli virrasztó kezdete között, ugyanis nyáron este nyolctól, míg télen este hattól kezdtek meg ezt a szertartást.^{367, 368} A virrasztón jelen voltak a családtagok, a rokonok, szomszédok, falubeliek, valamint a presbiterek: *„Hát a virrasztásba összegyűl a rokonság, elmennek a presbiterek, meg akik énekelni szoktak, azok az asszonyok.”*³⁶⁹ Az időt imádkozással és énekléssel töltik el. Az első ének, melyet elénekelnek, az a *„Te benned bízunk”* kezdetű 90. zsoltár, a befejező ének pedig az *Egyedül állsz Istened előtt* kezdetű ének.³⁷⁰ Manapság a református énekeskönyvből énekelnek ilyenkor az asszonyok, de néhány évtizede a virrasztóban is diktáltak: *„rígen a virrasztóba is diktált énekeket is énekeltünk, meg a református énekeskönyvből is, és már ott elmaradt.”*³⁷¹

A virrasztás még húsz évvel ezelőtt este tizenegyig vagy éjfélig is eltarthatott. Ennek oka az volt, hogy a virrasztóban különböző alkoholos italokkal, borral, pálinkával kínálgatták az odaérkező férfiakat. Ezért is fordult elő sokszor, hogy rengeteg ember volt jelen a virrasztásokon: *„Oszk az egész falu ott volt a virrasztóba.”*³⁷² S ilyenkor megjelentek azok az emberek is, akik szerettek inni: *„Az iszákosok úgy mentek, mint a nyavalya a virrasztóba.”*³⁷³ A felvitel a következőképpen történt: *„egy ének egy kör, két ének egy kör.”*, *„Akkor ilyen fél óránként vittek fel innivalót.”*³⁷⁴ Az emberek az ital fogyasztása

³⁶⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁶⁶ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

³⁶⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁶⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁶⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁷⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁷¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁷² Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

³⁷³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁷⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

következtében jól érezték magukat, s a legtöbb esetben megrészegülve, jókedvűen, énekelve mentek haza: „*Mán úgy jöttek haza, mint a lakadalomból, danolva.*” De előfordult az is, hogy valaki az utcán töltötte az éjszakát: „*Valaméket reggel szedtek összefele, mert ott vót, itt elnyúlva, meg ott elnyúlva, csuda vót rígen.*”³⁷⁵ Idővel az ilyen esetek miatt betiltották a virrasztóban való alkoholfogyasztást. Azóta a virrasztáson nem jelennek meg olyan sokan, mint előtte, inkább a rokonok, presbiterek mennek virrasztani. Tiszaágteleken a virrasztás az utóbbi egy évben a pandémia miatt elmaradt.³⁷⁶

6.3. Temetési szertartás

A virrasztó utáni napon történik az elhunyt temetése. A temetés napján a halottas háznál szintén kinyitják a kapukat, s a temetésre érkezők ezen keresztül közlekednek. Temetésre fekete, sötét ruhában illik elmenni. Az első szobában ilyenkor még mindig áll a ravatal, s a nyitott koporsót a gyászoló család veszi körül, ekkor még többen bemennek utoljára elbúcsúzni a halottól.³⁷⁷ Mikor már a falubeliek és a rokonok nagy része összegyűl az udvaron, illetve a pap is megérkezik, a halottra ráterítik szemfedeleket és a koporsót még a házban leszögezik.^{378, 379, 380}

A múlt század közepén nagy szokás volt községünkben is a halottat vagy a temetési menetet lefényképezni.³⁸¹

Ezt követően a koporsót kiviszik az udvarra és a lelkész megkezdi a beszédét, majd elbúcsúztatja a halottat. A búcsúztatót valamelyik családtag írja meg, s belefoglalja az elhunyt életének főbb állomásait, tehát a születését, házasságát, s a végén a halálát, vagy annak okát is megnevezi. A búcsúztatóban szerepel az is, hogy kik búcsúznak el az elhunytól, a legközelebbi hozzátartozótól kezdve a jó szomszédokig.³⁸² Lenke néni elmondása szerint a búcsúztatót régen maga a pap írta meg, verses formába öntötte, s az elhunyt egész életét, rokonságát belefoglalta: „*az mind versbe foglalta. Ha még rossz ember vót, akkor is, ha semmi rokona nem vót, akkor is megsíratta az ember. (...) Mindent belefoglalt, az egész életét, mindenkijét sorba, aki volt az ülete végéig, keresztelísítül az egész ület útját, mert ű tudta, mer itt ült velek.*”³⁸³

³⁷⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁷⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁷⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁷⁸ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁷⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁸⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁸¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁸² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁸³ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

A búcsúztató felolvasása után a koporsót – melyet teleaggattak koszorúval - rendszerint négy-hat ember felemelte és rúdon kivitte a temetőbe: „*Hatan vittik, oszt mindig cseréltik. Mindig vittik, oszt cseréltek.*”³⁸⁴ Manapság már halottas kocsival viszik ki az elhunytat, s a kocsira az összes koszorút felhelyezik. A temetési menetet a pap vezeti, őt követik a presbiterek, családtagok, majd a falubeliek.³⁸⁵ Mivel a faluban még ma is nagy hagyománya van a temetésen a diktálásnak, így a diktáló is a pap közelében szokott haladni, közben hangosan diktálja már az úton az éneket, illetve, amikor elérkeznek a temetőkapuhoz, akkor újabb ének diktálásába kezd.³⁸⁶

A temetőben a férfiak rúdon a sírhoz viszik a koporsót, majd leengedik a sírba, közben az asszonyok énekelnek.³⁸⁷ A pap csak ezután kezdi meg beszédét a feltámadásról, majd imádkozik.^{388, 389, 390} A faluban a temetéseken verset is mond az egyik presbiter.³⁹¹ Mikor elkezdik a sírt bekaparni a gyülekezet újból éneklésbe kezd. A sírásók még a koporsó leeresztésekor az előre megírt fejfát is beleállítják a sírba. Régen ezek a fejfák fából készültek.³⁹² A bekapart sírra ráaggatják a koszorúkat.³⁹³

6.4. Halotti tor

Miután megtörtént a sír bekaparása, szokás volt a távoli rokonokat, sírásókat és a falubelieket is visszahívni a torra. A falubelieket még harminc évvel ezelőtt is visszahívták: „*A rokonok mentek vissza meg az egész falu.*”³⁹⁴ A torra érkezők a halottas háznál először kezét mosnak az erre előre kikészített edényben: „*Kapunál már odatettünk egy lavort, kendőt mellé oszt akkor jöttek, oszt mindenki megmosta a kezét*”³⁹⁵ A tor arra szolgált, hogy még utoljára megemlékezzenek a halottról.

Az ételeket - általában a szomszédasszonyok – a temetés napján, reggel készítik el. Hatvan évvel ezelőtt a torra kalácsot készítettek: „*Ugye eleinte a kalácsot sütöttük, ha rokon halt meg. Egy darabig vót több helyen kemence, azuttán vót nagykemencénk, abba sok,*

³⁸⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁸⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁸⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁸⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁸⁸ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁸⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁹⁰ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁹¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁹² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁹³ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁹⁴ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

³⁹⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

*tizenkét kalács is belefért. Ha meghalt valaki, akkor jóformán mindig itt sült a kalács.*³⁹⁶ Irén néni is visszaemlékezett a régi torok ételeire: *„levest főztek, meg rítest sütöttek”.*³⁹⁷ Később ezeknek az ételeknek a helyét a töltött káposzta váltotta fel, s kizárólag ezt az ételt készítik el ilyenkor.^{398, 399} A sírásóknak külön terítettek a vendégektől és a falubeliectől: *„A sírásókat eleve visszahívták, úgyis terítettek, hogy külön nekik.”*⁴⁰⁰ *„ugyanaz, mint a többinek, csak űk külön asztalnál űlnek.”*⁴⁰¹

Néhány évtizede az a szokás volt a faluban, hogy a torra presbiterek is visszamentek, űket házi készítésű kenyérrel és borral kínálták meg: *„a presbitérium még visszament a halottas házhoz, és akkor sütöttek nekik házi kenyeret meg bort, és még azt fogyasztották.”* A falubeliek visszahívása azért is volt egy időben felkapott, mert a férfiak nagy része szórakozni és alkoholt fogyasztani ment vissza: *„És rígen hordták a bort.”*⁴⁰², *„Úgy űnnepelték, mintha lakadalom lett volna.”*⁴⁰³, *„aki szeretett inni, az beszedegetett, aki nem, az csak tiszteletbűl ment vissza.”*⁴⁰⁴ Idővel ez is megszűnt, manapság már nem hívják vissza a falubelieket, esetleg a szomszédokat, s inkább a távolról érkező rokonok mennek vissza.⁴⁰⁵

6.5. A gyász

Az elhunyt halálával a hozzátartozóknak megkezdődött a gyász, melynek mértéke attól függött, hogy ki milyen rokonsági kapcsolatban állt az elhunyttal. A legközelebbiek – férj, feleség, szűlők, gyermekek – egy évig gyászoltak.⁴⁰⁶ Ha valaki az anyósát, apósát gyászolta, annak fél évig, ha nagyszűlőt gyászoltak, akkor három hónap, ha dédszűlő, akkor egy hónapig kellett.⁴⁰⁷

A gyászolónak a külsején is meg kellett mutatnia, hogy gyászol. Ilyen a fekete vagy sötét ruha, színeset semmikép nem hordhatnak. A gyászolónak a multságokat, szórakozást is kerűlnie kell. Ez azt jelentette, hogy bálba nem mehet és az eskűvőt is le kell mondania, s csak a gyászidő letelte után volt szabad megtartani vagy elmenni oda: *„Én nem tudok olyat,*

³⁹⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

³⁹⁷ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

³⁹⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

³⁹⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰⁰ Lelkes Tűnde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰² Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰³ Lelkes Tűnde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰⁶ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

hogy gyász időbe házasodott. Akkor nem csinálták.”⁴⁰⁸ „Volt, hogy elhalasztották az esküvőt, pláne, ha nagy bulit akartak.”⁴⁰⁹ Ha valaki nem tartotta a gyászt, és elment szórakozni, azt a közösség megszólta.⁴¹⁰

6.6. Diktálás

Tiszaágteleken a diktálásnak ma is hagyománya van. Diktálónak olyan embert választanak, aki jóhangú: „*Jó hangja legyen, csengő hangja, hangos hangja, hogy hallja mindenki, tudjanak énekelni.*”⁴¹¹

Míg régen a virrasztón és a templomban is diktáltak, addig ma már csak a temetésekre maradt meg ez a szokás.

A templomban való diktálás még a kétezres évek elején is jelen volt, mivel az itteniek ehhez voltak szokva. A diktáló az énekeskönyvből diktált a templomban. Később már jóval több énekeskönyv állt az egyház rendelkezésére, melyeket a falubeliek megvásárolhattak. Így a diktálásra már nem volt szükség, mindenki olvashatta a saját könyvéből az éneket.⁴¹² Dr Molnár Ambrus a múlt század végén írt munkájában úgy fogalmazott, hogy az anyaországi testvéregyházak énekeskönyvadományai az énekediktálás elsoványodását fogják elősegíteni.⁴¹³ Ez a folyamat meg is indult a községben, ahogy már említettem a templomból is eltűnt a diktálás, melyet főként az idősebbek elleneztek: „*Először az öregek háborogtak, de megszokták.*”⁴¹⁴ A templomi istentiszteleteken énektanulási célra többször is bent maradt a gyülekezet egy-egy istentisztelet után: „*Volt énektanulás, hogy istentisztelet után még nem jöttünk ki a templomból, hanem egy-két éneket elénekeltünk, hogy tanuljunk éneket.*”

Községünkben nem a kántor végzi a diktálást, az ő feladata a református énekeskönyvben lévő énekek megkezdése. A diktálásra külön embert választanak a presbitériumból, ezt a tisztséget Tiszaágteleken Bara Kálmán tölti be, immár kilenc éve.

Adatközlőm elmondása szerint a faluban azért maradt meg a diktálás, mert van, aki vállalja ezt a feladatot. Más falvakban már nem vállalja el a presbiter, mivel a református énekeskönyvből a gyülekezet eltudja énekelni az adott éneket: „*Azért nincsen sok faluba diktáló, mert nem vállalják el a presbiterek, nem akarnak diktálni. Egyszerűbb elővenni a könyvet, oszt elénekelni.*”

⁴⁰⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁰⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴¹⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴¹¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴¹² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴¹³ Dr Molnár 1999: 156.

⁴¹⁴ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

A diktálás füzetet Nagydobronyból hozták át Tiszaágtelekre mintegy húsz évvel ezelőtt. Ezt a füzet a Tiszaágteleki Református Egyház tulajdonában van, de a diktáló otthonában tárolják.

A füzetben szinte minden ének elé oda van írva, hogy melyik református ének dallamára kell énekelni. A füzetben különféle énekek vannak, melyet a diktáló választ ki az elhunyt alapján. Különböző éneket diktálnak a fiatalok és az idősek temetésén, emellett a családban betöltött szerep is közre játszik az ének kiválasztásában, illetve a halál okát is figyelembe veszik, ugyanis a füzetben vízba fulladásos halálra és öngyilkosságra is találunk énekeket.

Az egyház tulajdonában lévő diktálás énekek között megtalálhatóak virrasztáson használt énekek is:

Dallam: Mint a szép híves... /Virrasztói/

1. Születésünk órájában

Homlokunkon ég a jel
Minden utunk a halálnak
Árnyékában suhan el
S mind a temetőbe ér
Ott vár ránk a pályabér
Aki híven fárad Uram
Benned örök nyugalma van.

2. Országodba te szólogatsz

Kit későbbben, kit korán
Egyiket a nap feljöttén
A másikat alkonyán
De mikor az este jő
S elhanyaglott az idő
Mind egyformán fizetsz nekünk
Ó, mi kegyelmes Istenünk.

Manapság a diktálást a temetési szertartás egyes mozzanatainál alkalmazzák. A halottas házban való diktálásra a következő éneket is diktálhatják:

Házban:

(Mint a szép híves patakra)

1) Gyarló testünk porrá lészen,

Mivel porból vétetett,
A halál vár kit-kit készen,
Mert halálra született,
A bennünk lévő bűnért
Fizetjük mi ezt a bért,
Minden perc, sőt minden óra
Emlékeztet koporsóra.

- 2) Sírva jöttünk e világra,
Sírás közt költözünk el.
De ha jutunk boldogságra
Semmit sem veszítettünk el.
Bár panasz tölti szánkat,
Míg megfutjuk pályánkat,
Bár a földön csak bujdosunk,
Mennyben lesz örök jussunk.

Az alábbi éneket a halottas ház udvarán diktálják:

Öregek felett.

Dallam: Mint a szép híves... /Az udvaron/

1. Áldjuk Istent a magasba
S távozó halottért
Ki megküzdve, elfáradva
Most pihenni hazatért
Ki hittel élt, s kegyesen
Hadd aludjék édesen
Legyen álma üdvöthozó
Új élettel boldogító.
2. Szálljon imánk a magasba
Enyhületért, vigaszért
Hogy legyenek megnyugodva
Kiket köztünk bánat ért.
A hit, remény s szeretet
Kösse bé a sebeket

Ne vérezzen többé a szív
Legyen igaz, Istenhez hív.

A következő éneket a temető felé haladó úton diktálják:

Családfő felett.

Dallam: Nincs már szívem félelmébe.... Az úton

1. Mély gyász érte a családot

Reá sötét bánat szállott
Oh, mert oda hű gondozója
S az árvákat ki védi, óvja?
Sötét sírba kell letennünk
Kit mindnyájan hön szerettünk
Méltó hát a könny, a bánat
Kedves halott, te utánad.

2. Oh mily árva lett e család

Hogy elveszté a jó apát/anyát/
Zokoghatnak már a bús árvák
Hisz megtértét hiába várják
Érzik is a veszteséget
Hogy támaszuk semmivé lett
Méltó hát a könny és bánat
Kedves halott te utánad.

3. Oh, sírjunk hát e családdal

Bús özvegyel, bús árvákkal
Míg itt gyászos könnyet hullatunk
Enyhülést nyer méltó bánatunk
Mert vigaszt ad a hit szava
Ez volt az Úr akarata
Bíztatólag zeng felettünk
Meglátjuk, kit elvesztettünk!
A temetőkapunál az alábbi éneket diktálják:

/Temetőkapuban/

Dallam: Mint a szép híves...

Könnyek között kísérik be
A gyászos temetőbe.

Könnyek között is teszünk le
Álomra, pihenőre.

Szép volt élted, s halálod,
Jutalmát feltalálod.

Jézus, aki igaz és hív
Egykoron új életre hív.

A temetőben a sírnál is diktálnak, melyre a következő ének is megfelel:

A sírnál

Dallam: Perelj, Uram, perlőimmel...

1. Reménységgel, megnyugvással,

Égbeszálló imádsággal

Tegyétek le már nyugalmára,

Itt boldog lesz a síri álma.

Mondjátok el bízó hittel:

Az Úr adott, az Úr vett el.

Ó, mondjátok: Isten veled,

Legyen békés síri éjjed.

2. Töröljük le a könnyeket,

Virrasszon itt a szeretet.

Megnyugtató legyen itt ágya.

Üdvöt adó, csendes az álma.

Hosszú lesz bár az éjszaka,

Boldog lelkek várnak haza.

Ott virraszt nagy éjjed felett

Krisztus Urunk léssen veled.

A koporsó sírba való leengedésekor szintén diktálnak, melyre a következő éneket is választhatják:

Sírba tételkor

(Óh, Jézus mennyi bánat)

1. Miért a könny szemetekbe?

Miért álltok keseregve?

Hisz az, kiért sóhajunk száll,
Boldogabb már mindnyájunknál.
Hisz az, ki itt sírba hajlott,
Az Úrnak is kedves halott,
Hisz az, aki a sírba szállt,
Békét talált, haza talált.

2. Óh, miért is hull könnyetek?

Ha elvált is most tőletek,
A lélek csak hazát cserélt.
A lélek fenn örökké él.
Miért sírtok? Bízta a hit!
Hadd aludja szép álmait!
Eljő az Úr, Majd egykoron,
Élet kél még a hűlt poron.

A faluban legutóujára körülbelül három éve diktáltak. Ahogy a pandémia rányomta bélyegét a virrasztásokra, úgy a diktálásra is, mivel ilyenkor a háznál való elbúcsúztatás elmarad, emiatt a diktálást is kihagyják.⁴¹⁵

⁴¹⁵ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

VII. JELES NAPOKHOZ FÜZŐDŐ SZOKÁSOK

7.1. Újévi szokások

A polgári év kezdőnapját január elsejére teszik. Ez az évkezdet 1582 óta használatos a Gergely-féle naptárreform bevezetésétől. A január elsejéhez fűződő hagyományok a gazdasági életet, a háztartást, a család és az egyén szerencsését akarták megjósolni.⁴¹⁶ Az újévi köszöntések a 17. századból erednek, mikor a diákok csoportosan jártak köszönteni névnapon, lakodalomkor, szüretkor stb. Ma ezt a szokást kántálásnak is nevezzük, amikor az emberek énekléssel köszöntenek, illetve adományokat is gyűjtenek.⁴¹⁷

Tiszaágteleken az emberek újévben hagyományosan jártak egymásnál újévet köszönteni. A faluban volt férfikórus, akik újév napján énekszóval köszöntötték a falubelieket házról házra járva: „*Feljöttek, nem mentek azok sorba mindenkinél, csak a jó embereknél*”. S ha már felmentek ezek az emberek, illett őket megkínálni süteménnyel és borral: „*Házi borral, süteménnyel, akinek kellett vett, oszt kiesz. De mán illő vót behíjni megszólítani, ha mán odajöttek.*”⁴¹⁸ Később már nem jártak énekelni újévkor egymásnál az emberek, hanem csak egyszerűen *Boldog újévet!* kívántak: „*Annyira mi nem jártunk, esetleg a szomszídiba átmentünk, vagy ők átjöttek, boldog újévet kívántunk, de nem verseltünk*”⁴¹⁹, „*jöttek reggel újévet köszönteni. Egymásmál mentek az emberek, szomszídok, rokonok. Már mostanába nem, de rígebben nagy divat volt. Már volt, hogy íccaka, újfélbe, már mikor az új évet köszöntötték, már akkor kinyitották a kaput és már íccaka felmentek egymásnál. És mondták, hogy boldog újévet.*”⁴²⁰

A faluban egy hiedelem is kering akörül, hogy milyen állatszaporulatok lesznek, ha férfi és milyen, ha nő megy fel elsőnek újévkor köszönteni: „*Olyan volt, hogy ha újévbe az első ember férfi volt, akkor a tehen biztosan bikát ellett, ha nő, akkor üszőt.*”⁴²¹

Az emberek az újévi ételekkel is megpróbálták megjósolni a közelgő év milyenségét, azonban manapság már nem hisznek bennük: „*Az egyik azt mondja nem szabad lencsét főzni, mert kelésesek lesztek, a másik azt mondja ez az újévi menü, a lencsefőzelék. Rígen mondták, hogy ne szabad tyúkot főzni, mert szítkapari a szerencsét, a másik azt mondja, de azt kell.*”⁴²²

⁴¹⁶ Tátrai–Karácsony 1997: 25.

⁴¹⁷ Dömötör 1990: 104.

⁴¹⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴¹⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴²⁰ Lelkes Tünde 1974, Tiszaágtelek, református.

⁴²¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴²² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

Az újévi ételeket tekintve nem voltak hagyományos ételek. Irén néni a következőket említette: „*Hát vót tőttött káposzta meg savanyú káposztát főztünk kolbásszal.*”⁴²³

Néhány évtizede újév napján bált rendeztek a fiataloknak. A faluban érdekes hagyománya volt annak, hogy ha valamit tudatni szerettek volna az emberekkel. Ha bált rendeztek vagy egyéb összegyűlést, ami a falura vonatkozik, akkor megfogadták a kisdobost, aki végigjárta a falu utcáit és minden utcát végigdobolt, megvárta, míg az emberek kimennek az utcára, majd kihirdette az éppen aktuális közleményt: „*a kisdobost megfogadták, minden utcába elment és, amit szöveget adtak neki, azt elmondta. Ezt bárki megfogadhatta, aki disznót vágott és ki akarta mérni, akkor minden utcába elment a kisddobos és kidobolta, hogy hát kinél lesz a disznóvágás és hány órától lehet menni húst venni. Meg bármi, ami történt a faluba, volt valami összejövétel, bálkat is kidoboltak.*”⁴²⁴ Ez a szokás még a kétezres évek elején is jelen volt a faluban.

7.2. Húsvéti szokások

A keresztény egyházban a húsvéti előkészület jele a nagyböjt, melyet Jézus negyvennapos böjtölésének és szenvedésének emlékére tartanak. A húsvét időpontját 325-ben a niceai zsinat a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnapban állapította meg, ezért a húsvét március 22 és április 25 közötti időpontokra szokott esni. A nagyböjtben a hívő katolikusok nem ettek húst és zsíros ételeket, illetve a lányok és a menyecskék csak sötétebb színű ruhákban járhattak. Ez a szigorítás a 17. század elejétől enyhült, amikor a pápa engedélyezte a tejes ételek és a tojás fogyasztását. Az egyház az 1920-as években már csak a havazószerdát, a pénteki napokat és a nagypéntektől nagyszombatig terjedő időt határozta meg böjti napoknak, amikor nem volt szabad húsfélét enni, illetve a nap folyamán csak egyszer lehetett jóllakni.⁴²⁵

Tiszaágteleken a húsvéti ünnepkör Nagypénteken veszi kezdetét. Ezen a napon az emberek délelőtt templomba mentek, régebben szokás volt ilyenkor fekete ruhát viselni, később már ezt is elhagyták: „*És ilyenkor általában az volt a szokás, hogy feketébe mentek, feketébe öltöztek az asszonyok. Már most nem, mert mondták, hogy fölösleges, meg nem a ruha a legfontosabb.*”⁴²⁶ Mivel Tiszaágtelek egy református többségű falu, ezért a húsvétot megelőző időszakra nem kimondottan volt jellemző a böjtölés. A böjtölésnek kizárólag

⁴²³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴²⁴ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁴²⁵ Tátrai–Karácsony 1997: 82.

⁴²⁶ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

Nagypénteken volt jelentősége, s ezen a napon tartották többen is: „*sokan betartották a nagypénteki böjtöt és dílig nem ettek, mivel úgy van megírva, hogy az Úr Jézusnak is nem adtak délig enni, nem kapott reggelit, ezért az emberek nagy része, ugyanezt tartotta.*”⁴²⁷ „*Inkább nagypénteken volt az a böjt, arra emlékszek, hogy azt tartották. Olyankor nem ettek, volt aki semmit se.*”⁴²⁸ „*Akkor nem ettek zsírosat, meg nem is ettek. Majd diluntán csak, valami egyszeűt, főtt tojást, ilyeket csinált, tudom, anyám. Nagypénteken csak. Én olyan, hogy egész böjtidőszak olyat nem tudok, nem volt annyira.*”⁴²⁹

Községünkben a Nagyszombatnak nem tulajdonítottak szinte semmilyen jelentőséget. Húsvétvasárnap az emberek rendszerint istentiszteletre mentek és úrvacsoráztak. A Húsvéthétfőt mindig nagy készülődés előzi meg. Az asszonyok, azon kívül, hogy takarítottak és ételeket készítettek, tojásokat festettek meg. A Húsvét elengedhetetlen tartozéka a tojás, melyet még harminc éve is megfestettek az ehhez értő asszonyokkal: „*régen szép pulitíros hímes tojásokat csináltak. Festették kézen. Voltak, akik ezzel foglalkoztak, és mentek hozzájuk, hogy kinek mennyi kell. Előre az emberek megbeszélétek. És az emberek adták a tojást otthonról, csak a festésért fizettek*”⁴³⁰ «*Még a mi időnkbe, mikor én voltam kislány, akkor Vinda Borisnál hortuk festni, azelőtt meg még anyu Kis Erzsínél vitte, amikor még kisjány vótam, mert az volt a tojásfestő, aki szípen tudott festeni.*”⁴³¹ „*Azutt mán csináltattuk, mán Hajnalkának itt Kisdobronyba meg össze-vissza festettük.*”⁴³² „*azok mán olyan pulitíros tojások vótak, amit Nagydobronyba csináltak.*”⁴³³ Idősebb adatközlőim visszaemlékeztek rá, hogy a faluban még ötven-hatvan évvel ezelőtt a rokonok egymásnak adtak tojást, tehát ahol volt fiú, az adta oda a lány rokonoknak, amit a szülők otthon, kézzel vagy hagymahajban megfestettek, majd Húsvéthétfőn azt osztották a locsolóknak: „*Na de viszont előtte a rokon jányoknak a rokon fiúnak a szülei adtak tojást, mer akko csak tojás vót. És mindenki maga hímezte, ki hogy tudta. Ki hagymahajba, ki izével megfestette sósavval rajzolt rá, írt rá. Én sokat megfestettem. Ki viasszal, ki leveleket tett rá, oszt úgy tette bele a festíkebe.*”⁴³⁴ „*Hát itthon megfőztük, osztán festíkebe, mindenféle színű festíkebe meghöndörgettük, oszt megfogta, oszt egy színű vót. Meg hagymahajat beáztattuk, megfőztük, oszt abba megfőztük a tojást, a vót a legtisztább.*”⁴³⁵ A hagymahajas tojásfestésre

⁴²⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴²⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴²⁹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴³⁰ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴³¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴³² Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴³³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴³⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴³⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

középkorú adatközlőim is emlékeztek, ugyanis ők is alkalmazták ezt és másfajta tojásfestő eljárásokat is: „*Megfestették szépen a főtt tojást, olyan festékkal, színes tojásfestíkekkel. Hagymahajas tojást is csináltunk, levonós tojást.*”⁴³⁶ „*Meg régen festették hagymahajba, akkor tettek rá, belekötötték harisnyába, tettek rá szíp füveket és akkor szíp, mintás tojásokat lehetett belőle készíteni.*”⁴³⁷

A húsvéti locsolkodás alapja a víz tisztító, termékenységvarázsló erejébe vetett hit.⁴³⁸

Nagy jelentősége a Húsvéthétfőnek volt, amikor délelőtt a kisebb fiúk elmentek meglocsolni a lányokat, verset mondtak s cserébe himestojást kaptak a lányoktól: „*Kisebb fiúk verset mondtak. (...) Második napján jöttek a kicsik tojást szedni.*”⁴³⁹ „*Második nap jöttek a gyermekek hetedik osztályig, de az apraja, az ötödik osztályig mindenki maga mondta a verset. Azuttán csak csoportosan csak egy mondta, minden házba csak egy mondta, úgy kapta a tojást.*”⁴⁴⁰ „*Reggel elkezdtek járni a kisebb fiúk, a kisebb lányokhoz.*”⁴⁴¹

A nagyobb fiúk már régebben is délután jártak. Ilyenkor felmentek a lányos házhoz, ahol süteménnyel, főtt étellel és különböző itallal kínálták meg őket. Erre a szokásra a faluban azt mondják, hogy „terítenek”: „*A nagyobbakhoz mentek délután a fiúk, már a mi időnkbe is terítettünk, jöttek nálunk a fiúk.*”⁴⁴² „*Aztán délután már mentek a nagyobbak, meg este, és akkor már ők nem tojást mentek szedni, hanem már régen is így volt, hogy leültek a fiúk, megkínálták.*”⁴⁴³

Húsvét utáni kedden a fiatal fiúk azzal szórakoztak, hogy megpróbálták lelocsolni vízzel minél több lányt: „*Locsoltak bizony vederrel is.*”⁴⁴⁴ „*hétszer is átötöztem egy nap. (...). Vót úgy, hogy a ruhám ki vót teregetve, mert hát ugyi mindig összelocsolták, itt is locsoltak, ott is. Akkor még azt is a ruhát a izén, még azt is meglocsolták, a kiterített ruhát.*”⁴⁴⁵ „*Egy-egy veder vízzel kergették őket, ahol utolérték ott kapták a vizet. Ha a sifonyba bújt be, akkor ott. Régen ez nagyon nagy hagyomány volt.*”⁴⁴⁶ Később, a 1990-es évekre ez a hagyomány is megváltozott, mondhatni egy időben a visszájára fordult: „*Már*

⁴³⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴³⁷ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴³⁸ Tátrai–Karácsony 1997: 101.

⁴³⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴⁰ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴¹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴³ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴⁵ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴⁶ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

*akkor annyira nem. Hanem inkább mi locsoltuk meg kedden azokat a fiúkat, akik nem jöttek meglocsolni minket.*⁴⁴⁷

A húsvéti szokások az évek során nem sokat változtak. Az emberek ugyanúgy elmennek templomba, de a böjtöt már Nagypénteken sem tartják. A kézzel festett tojások helyét a csokitojás vette át, de a gyerekek ugyanúgy járnak délelőtt locsolkozni, délután pedig a fiatal fiúk keresik fel a lányos házakat, ahol kínálgatják őket. Kedden a vízzel való locsolkodás már jó ideje nincs a közösségünkben, ez a szokás már feledésbe merült.

7.3. Május elsejei szokások

Május elsejére virradó éjjel, ahogy a legtöbb faluban, úgy Tiszaágteleken is nagy hagyománya van a májusfaállításának. Májusfát általában az a lány kapott, akihez már udvarolt egy fiú. A fiúk ilyenkor csoportosan mentek éjszaka felállítani a májusfát.⁴⁴⁸

A májusfát eleinte csak szalagokkal, esetleg csokoládéval díszítették.⁴⁴⁹ Később már lufikkal is kidekorálták a májusfákat: *„Szalagot, lufit, csokit tettek rá.*⁴⁵⁰

Május elsején a fiúk nem csak májusfával tudták kimutatni érzéseiket. Sokszor előfordult, hogy kedvesük kapujába orgonabokrot, esetleg labdarózsafát állítottak: *„a nagy orgonaágakat beállították a kapuba.*⁴⁵¹ *„Orgonafát kivágták tövestül, meg labdarózsát.*⁴⁵² Ezért május elseje előtt mindenki vigyázott, nehogy ellopják az orgonafáját, vagy ki ne szedjék a tulipánját, ugyanis előfordult az is, hogy a fiúk ezen a napon kedvesüket tulipánokkal lepték meg.^{453, 454}

Ötven évvel ezelőtt a fiúk szerenáddal, „éjjeli zenével” is kedveskedtek ezen az éjszakán. Ilyenkor a lányoknak külön jelzésük volt arra, hogy fiú elkezdheti a szerénádot: *„akkor bent a jány gyufát gyújtott, osztán, úgy vót a jelzis, hogy fogadta.*⁴⁵⁵

Manapság is állítanak még néhány helyen májusfát, de lassan a májuskosár veszi át a helyét, szerénádot a lányok csak nagyon ritkán kapnak.⁴⁵⁶

7.4. Luca napi szokások

⁴⁴⁷ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴⁸ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁴⁹ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵² Bódi Irén 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵³ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵⁴ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

A legenda szerint Szent Luca vértanúhalált halt keresztény hitéért, viszont a keresztény egyház nem tartja történelmi személynek. A magyar néphitben Luca alakja kettős, egyrészt kapcsolatban van a legendabeli Lucával, másrészt a boszorkányszerű, rontó nőalakkal, aki ezen az éjszakán az emberek, állatok kárát okozhatja.⁴⁵⁷

Tiszaágteleken érdekes szokás fűződik Luca napjához. Míg más falvakban május elsején lopják el a kapukat a lányos háztól, addig a faluban ezt Luca napján teszik meg.

A fiúk ekkor újra csapatokban járják a falut, s ahonnan csak tudják, leveszik a kaput. Sok lányos háznál őrizték ilyenkor a kaput, de hiába. A fiúk a megszerzett kaput jó messzire vitték, s előfordult, hogy beledobták a tóba is. Olyat is csináltak, hogy összekevergették ilyenkor a kapukat.⁴⁵⁸

Másnap az apák a kapuk keresésével töltötték ki az időt, mely vagy előkerült, vagy nem. Valaki csak nagyon sokára találta meg a saját kapuját, mivel a tó vize befagyott, amibe a kaput beledobták: „*Volt olyan, hogy valakinek sokára került elő, mert bevágták a vízbe, osztán reggelre befagyott, oszt majd, amikor kiolvadt, akkor lett meg.*”⁴⁵⁹ A fiúk a kapulopások terén nagyok kreatívak voltak, olyan is előfordult, hogy az ellopott kaput fára húzták fel: „*Mikor ellopták minél messzebbre vitték, kanálisba, tóba, fára felhúzták, olyan házba, ahol nem laktak.*”⁴⁶⁰ Az egyik legmegdöbbentőbb Luca napi eset az volt, amikor egy szekeret szétszedtek, majd lassan felhúzták a ház tetejére, s ott összerakták: „*Oszt felhúzták a szekeret a háztetőre, ott összerakták, felrakták oda. Mikor kimentek a szeker ott állt a háztetőn.*”⁴⁶¹ A legények körében hasonló tevékenységeket nevez meg Gelencsér József és Lukács László a tanulmányukban. Mivel a kapulopások a legtöbb helyen május elseje éjszaka történnek, ezért a munkájukban is megemlítenek május elsejei kapulopásokat. Az egyik ilyen eset, amikor a legény bosszúból a társaival egy egész szekeret, melyet trágyával is megraktak, felhúzták a ház tetejére.⁴⁶²

A Luca estéhez jósló tevékenységek is kapcsolódtak. Ugyanis előfordult olyan, hogy a lányok megpróbálták kideríteni, hogy ki lesz a jövődöbelijük. Községünkben is ismeretes egy ilyen praktika. A lányok derelyét készítettek úgy, hogy a téstákba különböző fiúneveket írtak, s amikor főzték, megvárták míg az első derelye feljött a víz tetejére, ezt az egy darabot kikapták, s a benne lévő név jelentette a leendő férjük keresztnevét: „*Főztük, hogy melyik*

⁴⁵⁷ Tátrai–Karácsony 1997: 174.

⁴⁵⁸ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁵⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶⁰ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶¹ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶² Gelencsér–Lukács 1991: 347.

*derelye jön fel a leghamarabb, benne vót a név, elkapták, az ügyes elkapta.*⁴⁶³ Olga néni egy olyan történetet is elmondott a Luca napi férjjóslásról, ahol valóban bevált ez a praktika: *„ezt hallottam Éva nénitől, hogy Luca este derelyét csináltak és beleírták a nevet, a fiú neveket és amék derelye, ugye legelőször egy jön fel és úgy jönnek felfele, és akkor kikapta az első derelyét és elmondta, hogy neki Gyula volt bele írva. És ugyi járt vón hozza egy Gyula, jaj azt úgy nem szerette azt a fiút és akkor ezek a lányok meg egyből mondták, hogy hát de kifőzted a Gyulát, tutira Gyula lesz, aztán utána kihez ment, Kovács Béla vagy ki is volt a férje Csongoron, aztán az elhalt és végül mégis Gyula lett, Slanger, a férje. De Gyula nevű lett.”* Gelencsér József és Lukács László szintén megemlítik a tanulmányukban ezt a férjjósló eljárást, annyi különbséggel, hogy a lányok derelye helyett gombócokba teszik be a férfineveket. Tanulmányukban többféle férjjósló szokást közölnek magyar településekhez kötve.⁴⁶⁴

Egyéb játékokból is megpróbálták kideríteni jövődöbelijük nevét: *„voltak ilyen játékok, valalmi játékok, amit betűk alapján játszották, és akkor ki milyen betűt húz ki, olyan betűvel fog kezdődni a fiú neve. Meg aki tudta a nevét, hogy kit szeretne, akkor a születési dátum, és akkor mindent összeadtak, csúrtak-csavartak és akkor abból valamit ki tudtak hozni, na akkor biztos az lesz a jövődöbelije, ha kijön valami szám.*⁴⁶⁵

Olga néni egy Luca napjához köthető babonás cselekedetet is elmondott, mely a természettel hozható összefüggésbe: *„az öregasszony azt mondta, hogy Luca napkor kell a hagymát megsutalni. Az azt jelentette, hogy Luca napkor összeszedte a dughagymát a padon, betette egy régi rossz harisnyába és felakaszotta a kályha fölé és Luca naptúl száradjon egész télen, és akkor nem fog egy se kigubózni, mert jó száraz lesz a hagyma.*⁴⁶⁶

A Luca napi férjjósló tevékenységek már egyáltalán nincsenek jelen a fiatalok életében, kapulopások viszont esetenként még előfordulnak.⁴⁶⁷

7.5. Karácsonyi és szilveszteri szokások

A keresztény egyház legnagyobb ünnepe a karácsony, melyet a 4. század óta december 24-én ünnepelnek. A középkorban karácsonykor kezdődött az esztendő, ezért a karácsonyi és az újévi szokások sokszor összefonódnak.⁴⁶⁸

⁴⁶³ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶⁴ Gelencsér–Lukács 1991: 88-89.

⁴⁶⁵ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶⁷ Lelkes Csaba 1974, Tiszaágtelek, református.

⁴⁶⁸ Tátrai–Karácsony 1997: 170.

A karácsonyi szokásokat tekintve beszélhetünk a szentesetéhez köthető szokásokról. Szenteste a falu jelentős része templomba megy, ez régen sem volt másként: „*Szenteste mentünk a templomba, meg karácsony első napján mindig úrvacsora van, meg másnap megyünk a templomba.*”⁴⁶⁹ Az istentisztelet után kezdetét vette a kántálás, melynek eleinte az emberek köszöntése volt a célja, később már gyerekek pénzért, a felnőttek pedig italért jártak kántálni: „*Kántálás is volt, még én is jártam kántálni. Akkor még, amikor én olyan tíz éves voltam, mi még azért mentünk kántálni templom után, hogy felköszöntsük az embereket, énekeltünk egy éneket. Aztán tíz év múlva ez olyat változott, hogy már rubelír mentek kántálni, szenteste.*”⁴⁷⁰ „*Jöttek itt (...) még a vín emberek is jöttek, fiatalok. Szenteste. Csapatostul beállítottak, osztán verseltek, meg öntséd nekik a pálinkát, oszt jól van. Férfiak is. A pulya pénzért jött, a felnőttek inni.*”⁴⁷¹ A faluban néhány éve a konfirmandusok jártak az idősebb asszonyokhoz szenteste, közvetlenül istentisztelet előtt, akiknek énekeltek, illetve kellemes ünnepeket kívántak.⁴⁷²

Hatvan évvel ezelőtt élt a faluban az a szokás, hogy karácsony első napján nagydobronyi betlehemesek járták a falut és adták elő műsorukat: „*Vót olyan, hogy karácsony első napján jöttek betlehemesek Nagydobronyból, nagy gubákba, arra emlékszek.*”⁴⁷³ „*Mindig vót benne egy rossz lélek, a vót mindig az öreg. Teli vót duggatva tível, hát az mindekit üzgérelt az utcán, hát az maskara vót csak.*”⁴⁷⁴

Idővel megszűntek ezek a betlehemesek és csak a falubeli gyerekek jártak házról-házra betlehemes színjátékkal: „*Hát csináltak a falubeliek is, hogy voltak kántálni, még a gyermekekkel feljött a kis betlehemmel, oszt jártunk*”⁴⁷⁵ „*Volt, a fiatalok csinálták, inkább a fiúk. Összeálltak, osztán szent este is mentek, sőt karácsony első napján is, nappal is mentek betlehemezni.*”⁴⁷⁶

A szilvesztert általában mindenki otthon, családi esetleg baráti keretek között ünnepelte. Erre a jeles napra különböző ételekkel készültek: „*Meg hát süteményfélét, rítes, ilyeket sütöttek akkoriba. Kolbász, hurka. Akkor mindenki disznót, úgy igyekezett, hogy karácsonyra disznót vágott, mindenféle vót, sajt. Csináltunk májas húrkat, mindenfélét.*”⁴⁷⁷

⁴⁶⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷⁰ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷¹ Lelkes Tünde 1980, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷² Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷³ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷⁴ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷⁵ Bódi Irén 1938, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷⁶ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷⁷ Nagy Lenke 1939, Tiszaágtelek, református.

De leginkább töltött káposztát és rétest készítettek erre az alkalomra. Manapság már hidegtálat készítenek szilveszterre.⁴⁷⁸

A faluban már nagyon régóta van egy szokás, mellyel a helyiek az óévet búcsúztatják. A szilveszter esti mise után megállnak a templom előtt és zsoltárokat, illetve a himnuszt énekelik el: „*Szilveszter este az emberek kijönnek a templomból, megállnak a templom előtt és eléneklik az Isten legyen vezérünk ez új esztendőben zsoltárt. Meg a himnuszt is szokták.*”⁴⁷⁹ Ez a szokás a mai napig is él községünkben. Viszont a betlehemelés és a kántálás szokása már teljesen eltűnt.

⁴⁷⁸ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

⁴⁷⁹ Bara Olga 1979, Tiszaágtelek, református.

VIII. ÖSSZEGZÉS

Kutatásom elején azt tűztem ki célul, hogy feltárjam szülőfalum régi szokásait, hagyományait, emellett pedig bemutassam a jelenlévő szokásokat is. Munkámat a szakirodalom megismerésével kezdtem, majd a faluban élő embereket kérdeztem meg az egyes szokásokról.

Munkámban két különálló szokáskört igyekeztem minél pontosabban bemutatni. Az emberi élet fordulóihoz köthető szokások között három nagy csoportot különítettem el: a házasság, a születés és a temetés szokásköre. A házasság szokáskörénél kitértem az ismerkedési, udvarlási lánykérő szokásokra, illetve bemutattam az esküvői előkészületeket, továbbá magát az esküvőt. Míg hetven évvel ezelőtt a fiatalok főként fonóban, hántóban, bálokon ismerkedtek, addig az 1990-es évek végére már csak a bál maradt meg ezek közül, lassan azt is felváltotta a diszkó, mely nem hasonlítható össze a báli táncmulatságokkal. A kétezres években már a diszkó is megszűnt a klubb átalakítása miatt, ezért manapság a fiataloknak a faluban szinte semmilyen szórakozási lehetősége nincs. Az udvarlási szokásokat tekintve is rengeteget változott a világ közel hetven év alatt. Régen sokkal erőteljesebben beleszóltak a fiatalok kapcsolatába, idővel a szülők nagyobb teret adtak gyermekük véleményének. A lánykérő szokások is változtak, ma már nem kérik meg a lányt legény szülei, - ami az 1990-es évek végén is még divatban volt – hanem egy vacsora mellett megünneplik a jegyeseket, aki felhúzzák a karikagyűrűket. Mivel ma már nem tartanak sátoros lakodalmakat, ezért az egyhetes készülődés elmarad, ezzel együtt pedig a fiatalok sátordíszítése is. Ennek helyét mára a legény- és a lánybúcsúk vették át. A lakodalmas szokásokat a faluban ma is ugyanúgy tartják, mint évekkel ezelőtt, a lakodalom menete mondhatni nem változott meg. Ma már a legtöbb esküvőt étteremben rendezik, ez a szokás mintegy húsz éve jelent meg. Az esküvői mulatságot manapság a fogadott, hivatásos nagyvőfély különböző játékokkal is színesíti. Elmarad azonban a szakácstánc, mivel már nem a rokonok készítik el az ünnepi vacsorát.

A születés szokáskörénél megpróbáltam minél részletesebben bemutatni a terhes nő életmódját, a szülést megelőző teendőket, a gyermekágyas szokásokat, illetve a keresztelés menetét. Munkám során azt tapasztaltam, hogy még az időskorú megkérdezettek sem ismerik a terhes nő körüli hiedelmeket, tehát szülőfalumban nem volt nagy jelentősége az ide köthető babonáknak. A várandós nő életmódja régen nem sokat változott, tennivalóit ugyanúgy végezte, de ha segítségre szorult, nem szégyellte azt bevallani. Az idősebb adatközlők elmondása szerint már ők sem otthon, hanem kórházban hozták világra

gyermeküket. A hathetes gyermekágy húsz évvel ezelőtt és az azt megelőző időszakban is jelen volt az anyák életében, de ha a szükség úgy hozta, saját maguk is elvégezték a ház körüli teendőket. Az anyának enni a rokonok vittek, de ez már a múlt század végére megszűnt, aki babalátogatóba megy, az már nem visz főtt ételt. A keresztszülők kiválasztásában eleinte a barátokat vették figyelembe, később már testvéreket is felkértek erre a státuszra. Amíg a múlt század közepén csak egy-egy keresztszülőt választottak, addig napjainkra három-négy pár keresztszülője is lehet a gyermeknek. A keresztelést illetően is változtak a hagyományok a községben. Ugyanis míg néhány évtizede éve csak a keresztszülők lehettek bent a templomi keresztelésen, addig ma már szülők, nagyszülők is jelen lehetnek. Ez a szokás mintegy huszonöt éve változott meg.

Az emberélet utolsó fordulópontja a temetés. Ennek szokásköre mondhatni nem sokat változott az évek során, mely a halott iránti tisztelet megadásával magyarázható. Ezzel első hipotézisem, mely szerint a temetési szokások változtak meg a legkevésbé, beigazolódott. Az emberek ugyanúgy jelentik be a halálhírt, s ma is a nem megszokott időben történő harangozás jelzi ezt. A temetést megelőzi a halott mosdatása, öltöztetése, a ravatal felállítása, a halottnézés. Ezek a hagyományok évtizedek óta megvannak közösségünkben. Nemrég keletkezett az a hagyomány, mely szerint pénzt adnak a gyászoló családnak koszorú helyett. A virrasztásra hivatás már egy jó ideje elmaradt, s a virrasztás időbeni mértéke is megváltozott, néhány évtizede még éjfélig is elarthatott, pár éve már csak egy-két órát szánnak rá, nemrégiben pedig a pandémia miatt teljesen el is maradt. A temetés menete az évek során nem változott. Az emberek még ma is rendeznek temetés utáni tort, de erre már nem hívják meg a falubelieket csak a távoli rokonokat. Szülőfalumban nagy hagyománya van a diktálásnak, melyet régen a templomban és a virrasztókon is alkalmaztak, ma már csak a temetésre terjed ki használati köre.

A munkám másik részét a jeles napokhoz fűződő szokások alkotják. A faluban kevés ilyen szokás volt és még kevesebb maradt meg napjainkra. Ezzel második hipotézisem, miszerint a faluban lévő kevés jelesnapi szokást többnyire megőrizték az évek során, csak részben bizonyosodott be. Az újévi köszöntéseket régebben még a gyülekezet férfikórusa végezte el, viszont ma már csak a falubeliek köszöntik egymást. A húsvéti szokások az évek során nem sokat változtak. A kézzel festett tojások helyét a csokitojás vette át, de a gyerekek ugyanúgy járnak délelőtt locsolkozni, délután pedig a fiatal fiúk keresik fel a lányos házakat, ahol kínálgatják őket. Kedden a vízzel való locsolkodás már jó ideje nincs a közösségünkben. Az előző század közepén nagy hagyománya volt a május éjszakai szerenádnak, később ezek elmaradtak, s a lányok májusfát vagy orgonabokrot kaptak.

Manapság is állítanak még néhány helyen májusfát, de lassan a májuskosár veszi át a helyét, szerenádok a lányok csak nagyon ritkán kapnak. A Luca napi szokásoknál megemlíthető, hogy a faluban már a múlt században is ekkor történtek a kapulopások, illetve néhány férjjósló tevékenység is ismert volt a lányok körében. Ezek a férjjósló tevékenységek már egyáltalán nincsenek jelen a fiatalok életében, kapulopások viszont esetenként még előfordulnak. A karácsonyi szokásokat illetően elmondható, hogy a faluban még néhány évtizede is jelen volt a kántálás és a betlehemelés is, azonban mára ezeket a szokásokat nem gyakorolja senki. Az újévi szokásoknál megemlíthető a helyiek óévet búcsúztató szokása, amikor is a szilveszter esti istentisztelet után az emberek a templom előtt megállva elénekelnek egy zsoltárt és a Himnuszt, ez a szokás napjainkban is jelen van.

Következtetésképpen elmondható, hogy a tisztaágteleki szokások egy része feledésbe merült, hisz a világ változásával értéküket is elvesztették, a hagyományok helyébe vagy újak léptek vagy teljesen megszűntek, s inkább az utóbbi igaz a falura nézve. A legkevesebbet az esküvő napján lévő szokások, az egyházi ünnepekhez fűződő szokások és a temetkezési szokások változtak, viszont a pándémia miatt egyes temetési szokások elmaradnak, féltő, hogy ezek is kivesznek, feledésbe merülnek.

IX. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balassa Iván–Ortutay Gyula 1979. *Magyar néprajz*. Békéscsaba: Corvina Kiadó.
- Bárth Dániel 2005. *Esküvő, keresztelő, avatás. Egyház és népi kultúra kora az újkori Magyarországon*. Budapest: MTA- ELTE.
- Boross Marietta–Karácsony Zoltán–Tátrai Zsuzsanna 2004. *Magyar népi kultúra*. Budapest: Képzőművészeti Kiadó.
- Botlik József–Dupka György 1993. *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó. 222-223.
- Diószegi 1969. A honfoglaló magyarság hitvilágának történetei. In *Ethnographia* LXV. 20-65.
- Dömötör Tekla 1972. *Magyar népszokások*. Budapest: Corvina Kiadó.
- Dömötör Tekla 1981. *A Magyar Nép Hiedelemvilága*. Budapest: Corvina Kiadó.
- Dömötör Tekla 1986. *Régi és mai magyar népszokások*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat. 7-146.
- Dömötör Tekla 1990. *Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Dr. Molnár Ambrus 1999. Egyházi és vallásos élet, diktálás, éneklők Nagydobronyban. In Punykó Mária: *Madarak voltunk...:Kárpátaljai néprajzi írások*. Budapest-Beregszász: Hatodik Síp Alapítvány.
- Gelencsér József–Lukács László 1991. *Szép napunk támadt. A népszokások Fejér megyében*. Székesfehérvár.
- Fodor Gusztáv 2016. Református múltunk kezesség I. Adattárkárpataljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz. Tiszaszentimre: Narancsik Imre Kutatói Műhely.
- Kapros Márta 1986. *A születés szokásai és hiedelmei az Ipoly mentén*. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke.
- Kára Judit 1973. Nagydobronyi szokások és hiedelmek. In Hoppál Mihály (szerk.) *Folklór Archívum*. Budapest.
- Katona Imre 1987. *A magyar halottas énekköltészet tiszta és átmeneti műfajai*. Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, X. évf. 35. sz. 1987, 26-28.
- Keresztány Balázs 1992. *Rákóczi Virágai. Kárpátalja történeti és helyi mondák*. Hatodik Síp Alapítvány
- Kunt Ernő 1987. *Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kész Margit 2006. *Gyógyítás hagyomány Kárpátalján, Úgy ne ártson neked...* Ungvár.

- Molnár V József 2001. *Az emberélet szentsége*. Debrecen.
- Móricz Kálmán 1993. *Nagydobrony*. Budapest: Hatodik Síp Alapítvány.
- Ortutay Gyula 1982. Temetés. In *Magyar Néprajzi Lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- P. Lator Ilona 2005. „*Kimegy a lelke, marad a test*”. Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó
- Punykó Mária 1993. *Tűzoltó nagy madár*. Beregújfalui népmesék és mondák. Hataodik Síp alapítvány
- Réső Ensel Sándor 1866. *Magyarországi népszokások*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Róheim Géza 1925. A magyar néphit és népszokások. In *Magyar Néprajz VII*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Sebestyén Gyula 1906. A pünkösdi király és királyné. In *Ethnographia XVII*. 32-43.
- Solymossy Sándor 1943. Hitvilág. In Viski Károly (szerk.) *A magyarság néprajza IV*. Budapest.
- Szendrey Zsigmond 1943. Jeles napok. In Viski Károly (szerk.) *A magyarság néprajza IV*. 323-341. Budapest.
- Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos 1943. Szokások. In Viski Károly (szerk.) *A magyarság néprajza IV*. Budapest. 155-211, 301-322.
- Tátrai Zsuzsanna–Karácsony Molnár Erika 1997. *Jeles napok, ünnepi szokások*. Budapest: Planétás Kiadó és Mezőgazda Kiadó.
- Vári Fábrián László 1992. *Vannak ringó bölcsők – Kárpátaljai magyar népballadák*. Budapest-Ungvár: Intermix Kiadó.
- Verebélyi Kincső 1998. Szokás. In Voigt Vilmos (szerk.) *A magyar folklór*. Budapest: Osiris Kiadó
- Virt István 2001. „*Elszakasztottad a testemtől én lelkemet*”. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.
- Voigt Vilmos 1998. *A magyar folklór*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Internetes források:
- Bálint Sándor: Népünk halálélménye. Elérhető:
<http://www.szozat.org/index.php/emlekezet/tartalommutato/9646-balint-sandor-nepunk-halalelmenye> (2020-04-23).
- Csőrgő Zoltán: A szimbólumok és szertartások szerepe a modernkori ember életében. Elérhető:
<http://www.inco.hu/inco3/hagyo/cikk0h.htm>(2021-04-25).

X. РЕЗІУМ

На початку свого дослідження я поставив за мету дослідити старі звичаї та традиції мого рідного міста, а також представити теперішні звичаї. Я розпочав свою роботу із знайомства з літературою, а потім запитав людей, що живуть у селі, про кожен звичай.

У своїй роботі я намагався якомога точніше представити два окремі кола звичок. Серед звичок, пов'язаних із кругообігом людського життя, я виділив три основні групи: звичай шлюбу, звичай народження та звичай похорону. У контексті шлюбу я висвітлював звичаї побачень та сватання дівчат, а також підготовку до весілля, а також саме весілля. Хоча сімдесят років тому молоді люди знайомилися переважно зі спінінгом, спінінгом, балами, до кінця 90-х залишився лише бал, його повільно замінила дискотека, яку не можна порівняти з бальними танцями. Крім того, що стосується звичок залицяння, то світ майже змінився майже за сімдесят років. Раніше вони мали набагато сильніший голос у молодіжних стосунках, і з часом батьки надавали більше місця думкам своїх дітей. Змінилися і звички просити дівчат, сьогодні дівчинку більше не просять батьки її холостяка, а наречений і наречена носять обручки за вечерю. Оскільки сьогодні не проводяться весілля в наметах, однотижнева підготовка затягується, як і прикраса намету для молоді. Сьогодні його замінили холостяцькі та дівич-вечірки. Весільні звичаї в селі і сьогодні такі самі, як і роки тому, хід весілля не змінився. Сьогодні більшість весіль проводять у ресторанах. Однак танець кухаря пропускається, оскільки родичі більше не готують святкову вечерю.

У галузі народження я намагалася якомога детальніше представити спосіб життя вагітної, передпологові завдання, звички дитини та процес хрещення. Спосіб життя вагітної в минулому не сильно змінився, вона виконувала свою роботу так само, але якщо їй потрібна була допомога, вона не соромилась визнати це. Інформатори старшого віку заявили, що більше не народжували своїх дітей вдома, а в лікарні. Матері забрали їсти родичі, але це було ліквідовано до кінця минулого століття, і ті, хто їде в гості до немовляти, більше не несуть приготовленої їжі. Сьогодні батьки все ще там, щоб допомогти матерям. Спочатку друзів брали до уваги при виборі хресних батьків, а пізніше до цього статусу запрошували братів і сестер. Якщо в середині минулого століття було обрано лише одного хрещеного батька, сьогодні у дитини може бути три-чотири пари хресних батьків. Щодо хрещення, традиції в селі також змінилися. Якщо кілька десятиліть тому хрещення могли бути присутніми лише у

хрещених батьків, то сьогодні батьки та бабусі та дідусі можуть бути присутніми. Ця звичка змінилася приблизно за двадцять п'ять років.

Останній переломний момент у житті людини - це похорони. Практика цього не зазнала особливих змін протягом багатьох років, що можна пояснити пошаною до померлих. Похорону передують миття мертвих, одягання їх, встановлення труни та спостереження за мертвими. Ці традиції існують у нашій громаді десятки років. Заклик до чування затримався на деякий час, і час чування змінився, можливо, це тривало до опівночі протягом декількох десятиліть, лише кілька годин присвячувались йому протягом кількох років, а останнім часом були повністю пропущені через пандемію. Хід похорону за ці роки не змінився. У його рідному селі існує давня традиція диктантів, яка раніше використовувалась як у церкві, так і на сторожових вежах, зараз це обмежено похоронами.

Інша частина моєї роботи - це звичаї, пов'язані з великими днями. Таких звичаїв у селі було небагато і ще менше збереглося до наших днів. Раніше новорічні привітання виконував чоловічий хор громади, сьогодні вітають один одного лише жителі села. Великодні звичаї не змінювались багато років. Яйця, розписані вручну, замінили шоколадним. Поливу у вівторок у нашій громаді вже давно немає. У середині минулого століття травневі нічні серенади мали велику традицію, пізніше їх залишили, а дівчатам подарували травневе дерево або кущ органу. Навіть сьогодні вони все ще мають травневе дерево, але повільно травневий кошик займає своє місце, дівчатам серенади дають рідко. У щоденних звичаях Луки слід згадати, що крадіжка воріт сталася в селі вже в минулому столітті, і деякі божественні дії також були відомі серед дівчат. Ці розлучення вже відсутні в житті молодих людей, але крадіжки воріт іноді все-таки трапляються. Що стосується різдвяних звичаїв, то співи та вертепи були в селі кілька десятиліть, але сьогодні цими звичаями ніхто не займається. До новорічних звичаїв належить новорічне прощання, коли люди співають псалом і Гімн, стоячи перед церквою після новорічної служби, звичай, який існує і сьогодні.

На закінчення, деякі звичаї Тисаагтелека були забуті, оскільки зі зміною світу вони втратили свою цінність, традиції були замінені або повністю скасовані, і останнє більше стосується села. Звичаї в день весілля та похоронні звичаї змінилися найменше, але через пандемію деякі похоронні звичаї залишаться позаду, побоюється, що їх також вивезуть і забудуть.

MELLÉKLETEK

Adatközlő (AK): **Bódi Irén**

K: Hol ismerkedtek a fiatalok még a maga korában?

AK: Hát a, izébe, a bálba, meg ilyen összejöveteleken, ahol volt fosztó, meg fonóba jártunk. A jányok mentek, guzsajt vittek, a fiúk elkísírték, mentek vele. Ilyen megismerkedések vót, ilyen helyeken.

K: Eltetszik mondani, hogy a fonóban hogyan történt a fonás?

AK: Hát vittünk guzsot, alsóra a szöszt felkötöttük a guzsalyra, osztán pendergettük, így ni, fontunk alsóra.

K: Hosszú volt ez a folyamat?

AK: Hát bizony, ősztül tavaszig, mindig jártunk, meg télbe meg még megszáttuk tavaszkor az izét, amit megfontunk karácsonyig aztat kimostuk a szöszt, a izébe, a fonalat, mentünk megszapultuk, hamuval búbot csináltunk, aztán ráraktuk az izét, a fonalat, oszt vót motóla, motólára felmotóláltuk oszt akkor össze kellett kötözni ilyen kis pászvádba, hogy ne tekeredjen össze. Oszt aztat megszapultuk, vittük a tóra, a jeget vágtak, kimostuk, megszártottuk, akkor tekertük. Vót olyan, nígyet izéül száru, egy fa vót alól kinek meg három lábú, olyan valami, oszt annak vót egy ilyen, mint az ujjamhegyi, ilyen izéje felfele, arra vót rátíve nígy izé, két pálca így egymásra, osztán abba menyecskék voltak csinálva. Olyan fábul, ilyen hosszú, itt szára vót, itt meg ilyen izén bevagdálva, olyan cifrára csinálva, hogy a fonal ne menjen össze rajta. Oszt akkó nem akart mán menni akkor megráztuk, szíjjel ment oszt tekertük tovább. Az meg vót egy fa oszt arra tekertük, vót egy kockája, oszt arra tekertük, oszt tekertünk ilyen nagyokot ni, ilyen hosszúkot, oszt az olyan szípen ment, olyan egymás után, osztán szípen a izé, a fonal.

K: És a fonában először csak asszonyok vannak ott?

AK: Asszonyok meg jányok.

K: És előfordult olyan, hogy a fiúk is, a legények is bementek oda?

AK: Vót, vót.

K: És olyankor még mi történt?

AK: Mi történt? Hát ellopták az alsót, a jányok ki kellett váltani. Addig mesterkedtek, hogy pont mikor már egy kicsit sok volt rajta, egy kicsit megbillentették a kezít, már elesett, na.

K: Mi volt a váltság?

AK: A váltság csók.

K: És mindenki megtette ezt?

AK: Hát aki tette. Aki nem meg elvitték az alsóját, annak nem vót alsó. Nem volt izé, fonal mit hazavinni.

K: Hogyha egy legénynek megtetszett egy lány, akkor hogyan jelezte neki ezt?

AK: Hát hogy hát, mint mostanába. Közelednek egymáshoz, oszt akkor. Az nem hagyta az a fiú, vigyázott már rá akkor, mikor komoly volt, hogy az övétül ne lopják el ezt az alsót.

K: Bálokon is ismerkedtek, ugye?

AK: Hát, ott is.

K: Ez hogy zajlott?

AK: Hát táncoltak vele. Avval mulatott, aki megtetszett neki.

K: Volt olyan, hogy visszautasítottak egy legényt?

AK: Vót olyan is.

K: És annak volt valami következménye?

AK: Hát nagy bánata, mék milyen. Meg bosszút állt a jányon, hogy a fiúknak mindent mondott rúla. Elmondta a jányt mindennek. Tudod, hogy vagynak jómadár fiúk is.

K: Jártak-e Telekre más faluból is a bálókba?

AK: Jártak.

K: És hogy ha egy teleki lányt felkért egy dobronyi fiú, akkor ebből volt valami vita?

AK: Hát, ha mán udvarolt annak egy teleki fiú, a már nem nízte szíp szemmel, hogy az ű jányát felkírtik, az ű barátnőjét. Mint mostanába, hogy van, bizony úgy zajlott az akkor is. Csak hát akkor jöttek ugyi Kisdobronbúl, Nagydobronbúl, Gejőcbúl.

K: Mikor egy fiú udvarolt egy lányhoz, akkor hogyan zajlott a házlátogatás vagy háztűznéző? Volt-e ilyen a másik család részéről?

AK: Hát vót, hát elmentek, mentek. Már akkor a család is mán, mikor mán megvettik a gyűrűt, eljegyeztik akkor mán olyan együvé hangoló volt a család, érted? Nem volt olyan, mint egy idegen ember, hanem már jobban együvé tartoztak, akkor mán mentek együtt kapálni, akkor saját földje vót mindenkinek. Oszt akkor mán egyik a másiknak, ha összebarátkoztak, azok mán mentek egyik a másikhoz segíteni.

K: És eleinte hogy udvaroltak a fiúk? Már a lányos háznál.

AK: Hát összeszűrtik valahol a levet, oszt akkor mentek. Megbeszítették.

K: Mentek csapatostul is a fiúk?

AK: Há mentek, hát. Mentek csapatostul, akkor améknak megtetszett a mán ottmaradt, a többi már nem ment. Így mindig ment egy, két fiú, három együtt.

K: Később már, például mikor a maga lányának volt udvarlója, akkor is így zajlottak ezek a dolgok?

AK: Akkor is így, mindig. Ugyanúgy, ahogy én jány vótam, úgy ment tovább.

K: Volt-e olyan, hogy a fiú elment udvarolni a lánynál és a lánynak nem tetszett és nem akarta lekísérni?

AK: Ugya, ki se kísírte.

K: Hogyha kikíséri a lány a fiút, akkor ez azt jelenti, hogy tetszik neki?

AK: Igen. Ha kimegy utána, akkor tetszett neki. Ha nem tetszett neki, akkor nem ment ki se utána, hanem erigy magadnak, amerrű jöttél.

K: Mikor voltak az udvarlós napok a héten?

AK: Hát míg csak úgy ni, hogy ritkábban ment, akkor csak négyszer ment egy héten, kedden csütörtökön meg szombaton, meg vasárnap. De mikor mán komolyabbra fordult, akkor mán mikor érkezés volt mindig együtt voltak. Hát mikor mán, ugy volt, hogy na, összebarátkoztak. Akkor már jobban, többször mentek, nem csak azon a napokon, páros napokon.

K: A szülők mennyire szóltak bele a fiataloknak a kapcsolatába?

AK: Hát mennyibe. Akinek pászolt, megmondta, hogy pászol, de vót olyan jány, hogy hát mondhatta neki a szülei, hogy hát az nem jó.

K: Számított-e az, hogy a fiataloknak milyen az anyagi helyzete?

AK: Ugya. Akkor is megnízték, hogy kicsoda vagy micsoda. Hogy van-i földje vagy nincs földje, na. Mer akkor a vót csak sok föld, amibe sokat kellett dógozni.

K: Volt olyan a faluba, hogy a szülők választották ki a lányoknak a párt vagy a fiúknak a leendő menyecskét?

AK: Hát vót. Vót, hogy vót olyan, egy fiú, hogy rá lehetett beszólni, hogy hát ezt elvedd, de nem is volt abbúl Isten áldása se. Szétmentek utána.

K: Nem volt jó a házasság?

AK: Nem, nem. Olyanba nem kell belemenni, mer az sose vezet jóra. Csak ha űk együtt, magok szeretik egymást.

K: Gyakori volt ez a faluban, hogy ilyet csináltak a szülők?

AK: Hát az nem nagyon. Itt nálunk nem vót olyan. Hát vót, nem mondom, hogy nem vót, de, de nem olyan nagy izével. Nem is nagy falu vót, ugyi.

K: És hogy, ha a lánynak választották ki egy fiút, akkor ő mennyire szólhatott bele abba, hogy mégse akarja?

AK: Hát akkor megmondta a szüleinek, hogy ű nem szereti. És akkor nem, nem társalgott a fiúval, hiába ment oda. Akkor észrevette a fiú, hogy ű nem kell itt, oszt akkor nem ment tovább.

K: És a szülők ezt így elfogadták otthon?

AK: Hát muszáj volt elfogadni, hát mit csináljon. Ez így vót mindig.

K: Ha a faluba volt olyan fiatal, aki már később sem kötött házasságot vagy nem is volt párja, akkor a falubeliek hogy tekintettek rá?

AK: Hát akkor megmaradt vínjánynak. Há vót itt is izé, Dezső Ilonka, az is olyan vín jány. Úgy is maradt, úgy halt meg is szegíny.

K: Nem néztek rá másképp?

AK: Nem, nem. Hát úgy el vót. Mentünk dógozni, ű is jött velünk.

K: És, amikor még maga volt fiatal, akkor a fiatalok körülbelül hány éves korba kezdték a házasságot kötni?

AK: Hát, mint most. Hogy mikor hogy. Én fírhe mentem még 18 éves koromba. Hát nekem ott vót a szomszídba. A szomszídba mentem fírjhez, egy ház vót köztünk. Oszt a fiú meg már idősebb vót, osztán nem lehetett tüle megszabadulni. Az olyan vót, mint a ragáncs, de a Jó Isten meg is áldott vele, nekem olyan uram vót, hogy mesebeli.

K: Volt egy olyan korhatár, amikor már azt mondták valakire, hogy vénlány?

AK: Vénlány. Há vót.

K: És mi volt az a korhatár körülbelül?

AK: Hát mi vót, hát vínjány vót osztán úgy maradt.

K: Úgy 25 éves korában?

AK: Az mán még, ó még elébb is, mert már húsz év után, mán huszonegy, mán azok, mán vínjánnyok vótak.

K: És a fiúk körében is ez volt az elfogadott?

AK: Mán, húszon felül. Az is mán húszon felül vót.

K: Számított-e az, hogy milyen valláshoz tartoznak?

AK: Számított, mert csak a református a reformátussal vót. A katolikus meg katolikussal.

K: Itt a faluba nem is nagyon vannak most katolikusok. Régebben vótak?

AK: Hát vótak, vótak, vótak. Tóth Józsi felesígestül, annak vót egy fia Tóth Sanyi, az elvette Benedek Jolánt, de hát az mán nem vót izé, mán nem fiatalok vótak, na. Osztán megnősült, oszt akkor már vót az ura után, hogy hát mán katolikus legyen, de így oszt nem, a gyermekeket nem keresztelték meg utána, hanem már az anyja után, hogy református. Ilyek vótak. Ez is, mer ez meg itt vót, ahol Tóth Éviék laknak. Én meg mindig itt laktam. Abba a házba laktam jánykoromba, amék az Arankaé, ott van. Ott laktunk két család, mink ketten, hátman vótak testvírek édesapámék, édesapám vót a legfiatalabb, Kálmán bátyja a legidősebb meg Józsi bátyja vót, a ni, Jakab Ibolyának a nagyapja.

K: Volt, hogy egy háztartásban éltek többen is?

AK: Hát anyósommal meg apósommal vótunk. Még közbe Rózsikaék. Még Rózsika is velünk vót Gergellyel, egy orosz emberrel.

K: Volt a faluban lánylopás vagy szöktetés?

AK: Nem. Nem tudok róla senkitől, hogy innen megszöktettek vóna valahova valakit. Itt mindenki firhe ment normálisan, kis falu vót. Lehet, hogy nagyobb faluba, mint Nagydobrony, hát ott, megtörtént olyasmi is.

K: És a lánykérés az hogyan zajlott le?

AK: Hát elment a szülei, oszt megkírták.

K: A fiúnak a szülei?

AK: Igen.

K: És a fiúnak az anyja kérte meg?

AK: Kit az anyja, kit az apja. Kinek mék vót bátrabb.

K: Az eljegyzést utána megünnepelték?

AK: Hát meg, de nem olyan nagy izébe, mint máma mán. Hogy elmentek oda azok, megkírták, egy kis süteménnyel vagy mivel megkínálták és ennyi vót.

K: Ugye ez a lányos háznál történt és aztán volt még visszavágó?

AK: Nem vót itt visszavágó, nem, nem vót itt olyasmi akkor, semmi. Ennyi vót, megkírták a jánt, oszt firhe ment oszt annyi vót.

K: A gyűrűt közösen vették meg?

AK: Nem, azt a fiú vette meg.

K: Esküvő előtt milyen előkészületeket tettek? A lány kelengyéje miket tartalmazhat?

AK: Hát a jányoknak adni kellett kendőt a papnak is, szekretárnak is. Varott kendőt meg adni kellett a jánykírónek, aki kikírte a jányt, meg a nagyvőfélynek.

K: Akik kaptak kendőt, azok az esküvőn ugye ezt viselhatték.

AK: Ezt viselték. Viselni is kellett, viselni. Össze vót hajtva, a rózsája ugye szípen ki, összevasalva, meg még helyenkint megsúrva, hogy ott szíjjel ne menjen. Úgy álljon, mint a patent. A rózsa olyan szípen állott mindenkinek, ahogy oda vót tűzve.

K: A lánynak volt kelengyéje, amit a szülők állítanak össze. Abba mit tettek bele?

AK: Vót. Hát tettek neki ruhaneműt, kendőköt, abroszokat, lepedőköt, ágyhuzatokat.

K: Kapott-e butrot?

AK: Kaptak. Mindenkinek vettek butrot is. Még edinyfélét is. Sok mindent.

K: A lakodalmat hol ünnepelték meg? Fiús vagy lányos háznál?

AK: Mikor hol volt. Ahova ment a jány. Ha a fiú ment a jánnál, akkor a jánnál vót a lakodalom.

K: Szóval, ahol később laktak.

AK: Igen. Ott vót a lakodalom, ott szokott lenni.

K: Ugye sátras lakodalom volt?

AK: Az meg. Elibb még csak vót olyan, hogy hát csak megesküdtek osztán, annyi vót. Nem vót, nagy szegénység vót akkor, nem olyan, mint máma.

K: Ez hányas évek körül volt?

AK: Hát ez, én '38-ba születtem, ez akkori időszakba, még kisján vótam, mikor emlékszek rá, hogy hát mentek, mentek a lakodalomba fele. Oszt vót egy néhány ember, pár ember. Meg semmi, meg összeiratkoztak a közsígházán, még a templomba a pap megeskette úköt este, hogy ne is lássa senki, mer nem szabad vót templomba menni. Mink is a papná, házná esküdtünk.

K: Meddig volt ez?

AK: Hát, nem tudom én így fűbű mán most, hogy.

K: Körülbelül? '60-as évek? '50-es talán?

AK: Hát olyan '40-es évek. Ez még olyan. Azutt mindig fejlődött a mán mindig, mindig. Mindig már akkor nagy lakodalmak vótak, sátorba mentek, lúszekerrel, kikísztették. Osztán elől vitték a menyasszonyt, utána ment a násznép, de mind szekerral, csak lovasszekerrel, nem vót taxik, meg autó.

K: Tehát a világháborúban kötött esküvők azok sokkal szegényesebbek voltak.

AK: Persze.

K: És titokban is voltak?

AK: Titokban is vótak, mer nem szabad volt templomba menni.

K: És rendeztek-e utána egy kis vacsorát a párnak?

AK: Hát egy pár embernek, hogy vót egy kis, főztek egy kis levest meg egy kis süteminyt sütöttek oszt annyi vót, nem vót dínom dánom, felvonulások. Csak elmentek szekerral. Kisdobronyba volt a jegyző, emlékszek rá, oda kellett menni.

K: És mesél a maga lakodalmáról? Az hogy volt?

AK: Mit tudom én már.

K: Az hányas években volt körülbelül?

AK: Hát hányasba, hát úgy az 50 évesek táján.

K: Lakadalom előtt voltak a fiús háznál is vendégfogadó szokások és a lánynál is?

AK: Még ilyen, meg a lánynál is. Oszt akkor a fiúnál jöttek a lánynál. Oszt úgy mentek megesküdni, oszt akkor már a fiúnál vitték vissza a menyasszonyt.

K: Hogyan segítették a rokonok a lakodalmi előkészületeket?

AK: Hát a rokonság mindig ment segíteni sütni, főzni.

K: Ez hány héttel a lakodalom előtt?

AK: Hát akkor héten. Azon a héten, mikor volt a lakodalom. Akkor már kedden megkezdődött a sütés. Mán hetfőn sütöttek, akik közeliak voltak, azok már mentek sütni, hogy hát, aki másnap megyen már sütni, hogy többen megynek akkor már legyen mivel megkinálni.

K: És miket sütöttek?

AK: Hát süteményeket meg ríttest.

K: És mikor kezdtek más ételeket csinálni?

AK: Hát aztat szombaton.

K: . És milyen ételek voltak?

AK: Hát vót leves, paprikás, tőött tyúk, fasírt, kirántott hús. Eztet már szombaton.

K: És sütemények?

AK: Sütemények. Aztat sütve már egész héten. A szárazabbat már sütöttük kedden. Meg a lapokat is, azt mán úgy egész héten, mán. Pínteken meg csak tőöttük. meg csütörtökön befele. Jobban csütörtökön, mert már pénteken már tyúkot kellett pucolni.

K: És kik vitték ezeket?

AK: A rokonság. Mindenki vitte ezt, nem az, hogy valamit, hanem ezt mindenki vitte. A tyúkot, tojást, lisztet, cukrot, kását. Hát ez ilyen szokás vót, ezt mindenki vitte. Nem vót a meghatározva. Ki többet vitt, valakinek vót diója, vitt egy csomó diót is, mert tudod, hogy akinek közelebbi vót, amán többet vitt.

K: Volt maga főzőasszony?

AK: Vótam bizony.

K: Arról meséljen kicsit, hogy az milyen volt!

AK: Hát az milyen? Kellett egy, aki irányította az összest. Oszt akkor az adta ki a parancsot: te ezt csinálod, te azt csinálod. Aki nem tudta jól, azt kitették más helyre, azt nem tették ahhoz a munkához. Például a süteményhez is olyakot tettek, aki vágja felfele, meg rakja tányírra, aki ahhoz értett. Aki nem értett hozza, oszt egy tányír süteménybül vagy egy tepsi süteménybül csak egy tányírra tudott kivágni, aztat elengedték.

K: Sokan dolgoztak a keze alá egy ilyen lakodalmon?

AK: Hát dógoztak. Jobban engemet mindig oda tettek, ahol főzni kellett. Mert azír én tudtam főzni, nem azír, hogy én dicsérjem magamot, de.

K: És volt szakácskönyve vagy füzete?

AK: Nem kellett nekem szakácskönyv. Tudtam én. Olyan jó fejem vót nekem valamikor.

K: És az ilyen ételek, amiket a teleki lakodalmakra készítettek, azok különböztek valamiben a más faluban lévő ételektől?

AK: Nem, egy forma vót ott minden. Meg vót, borjút vágta, ódala vót tótve.

K: Volt legénybúcsú, leánysirató? Ilyenek voltak régen?

AK: Ilyenek nem voltak semmi, én ilyekre nem emlékszek.

K: Hogyan kezdődött az egész lakodalmi ceremónia?

AK: Hát úgy kezdődött, hogy hát reggel, szombat reggel már mindenki. Ha díltre vót hivatalos, akkor díltre mán mentek fiúk, jányok, meg a fiatalemberek, akik nem vótak olyan közeli meg, akik közeli vótak, azok vótak segíteni. Akik más faluból jöttek, azok nem mentek segíteni főzni.

K: Ugye elmentek a saját rokonságuknak a házához. A lány rokonai a lányos házhoz.

AK: A fiúk meg a fiús házhoz.

K: És mivel kínálták meg a lányos háznál a rokonokat?

AK: Hát ilyenkor főztek levest.

K: És utána jött a vőlegény?

AK: Hát akkor mán jött a nászníp, két órára vagy mikorra vótak híjva, oszt akkor mán ott a jánynál összegyülekeztek oszt onnan mentek a templomba. Elibb a jegyzőnél, a közsígházára, onnan a templomba. Oszta akkor mán a jányt vitték a fiúnál.

K: Volt nagyvőfély?

AK: Vót nagyvőfély is, jánykíró is.

K: Az kérte ki a lányt?

AK: Az. Ez egy olyan keresztapa vót a jánynak keresztapja, a szokta.

K: Sok versikét mondott egy lakodalom alatt?

AK: Hát mondta. Egész este mindent. Aztat mán nagyvőfél. Nagyvőfél vót, mán az az íteletet. Ahogy hordták felfele, mindenfajta ítelet felköszöntött.

K: És aki kikérte a lányt az a násznagy?

AK: Az a násznagy vót. Két násznagy volt egy esküvön. Egy a fiúról, egy meg a jányról. Igen. Az mindnek a keresztapja vót, mindnek.

K: Amikor kikérték a lányt, akkor volt olyan, hogy valakit beöltöztettek?

AK: Vót. Vittek egy cigánjányt neki, cigánjännak vólt felöltöztetve, volt rongyoson, meg a vínasszony vót ott ni, Renorka, Bernáth Irénkeéknél, annak a ruháját felvették. Nagy pendely vót, oszt azt hitték az a, hogy hát itt a menyasszony, nem fogadták el, nekik ilyen nem kell, azt mondták.

K: És a násznagy búcsúztatta a szülőket a gyerekeiktől?

AK: Az.

K: Hány héttel az esküvő előtt hívták meg a vendégeket?

AK: Egy héttel a falubeliket, más falusiakat meg két héttel.

K: Milyen házassági ajándékokat vittek a vendégek?

AK: A vendégek. Ahogy állt hozzá a rokonság. A közelebbi nagyobb ajándékot vett, aki távolabbi az meg csak elvitt, én időmbe hat pohárt, meg hat csészét. Meg vót olyan, aki hozott nekem is, most is emlékszek rá, még a nagy alamónium lavor most is meg van. Meg egy csésze még van, amit Tibor Lenke hozott nekem, mikor vót a lakadalmam. Olyan hat csészét, de csak egy van meg, meg a lavor még meg van, az alamónium lavor.

K: Akkor nem pénzt vittek?

AK: Nem.

K: És pénzt nem is adtak az esküvő alatt?

AK: Menyasszonyi táncon. Vagy, ha vót így ni, keresztapa, vagy nagyajándékot vett vagy a mán vett, olyankor vót, villanysütőt vagy, de nagyobb írtikeket még, amikor én vótam, nem vettek. De azutt mán vettek. Mán most bú világ van. Meg most pínzt visznek. Aki közeli az meg megvesz, hogy megemlíkeznek róla, hogy vettük, ajándékba kapta. Aki közelebbi rokon, mán keresztanya, keresztapa vagy testvőreknak a gyermeke.

K: A menyasszonyt ki öltöztette fel?

AK: Hát a rokonság. Meg egyik a másikat. Barátnők vótak, ha már ha firhe ment már a másikat ment segítette öltöztetni.

K: Aki férjhez ment, az ment inkább?

AK: Aki firhez ment már, oszt barátnője vót, az mán ment osztán öltöztették.

K: És olyan, aki nem ment férjhez, az is mehetett öltöztetni?

AK: Az nem, a nem ment oda, olyan helyekre.

K: Nyoszolyólányok voltak-e?

AK: Vótak.

K: Azok még akik nem mentek férjhez, ugye?

AK: Igen.

K: És nekik mit kellett csinálni?

AK: Hát űk csak vártak otthon oszt a vőfél ment érte, mint most, hogy megy írte, a jányír. Meg hát most, hogy már, most összemennek együvé, osztán csak megynek. Na. Akkor meg ment a fő, a nagyvőfél ment a izéér, vót úgy, hogy egy utcába vót két jány, két fiú is, meg két jány, akkor mentek együtt. Mentek elébb a messzebb lakott, akkor mentek a másiknál, oszt úgy mentek csapatostul.

K: Össze voltak pározva?

AK: Pározva össze. Minden fiúnak meg volt, hogy ki a nyoszolyója. Mán azt píntek este minden fiú tudta, hogy kinek ki a izéje, nyoszolyója.

K: A nyoszolyó párokat ők választották ki, vagy pedig a pár, maga a menyasszony és a vőlegény?

AK: Vőlegény meg a menyasszony gondolták azt, hogy mék kivel van jóba. Meg hát vótak úgy egyik fiúnak is barátja, a másiknak is az mán mindig mondta, hogy én evvel szeretnék menni, akkor mán tudatta azokkal, hogy ahhoz tegyíték.

K: Mentek fenyképre is?

AK: Hát mentek, de nem sokan. Hát csak a szülők, azok mentek, meg nagyvőfély, nagynyoszolyó meg, ha vót a jányinak testvíre vagy olyan barátnője, az ment fenykípet csináltatni. De nem úgy, hogy most, hogy hát itt csinálják helybe osztán mindenki oda áll. Há vót Csóka Jóska, mán, nem tudom hányas évekbe. Csóka Jóska, aki ott lakik, ni, szöpcsené, osztán az mán csinált otthon fenykípet. Elment házhoz. Osztt ott már vót nagyobb fenykípezés, mán az asztaloknál mindent lefenykípezett. Utána már többen mentek fénykípre.

K: Volt vonulás?

AK: Vót.

K: És akadályozta valaki ezt a vonulást?

AK: Hát

K: Madzagot húztak-e ki?

AK: Madzagot húztak ki elibek.

K: Ki húzta ezt ki és miért?

AK: Olyan ríszeges emberek, akinek kellett a pálinka, szeretett inni. Meg egy üveg bort adtak, ki mit. Vittek egy táskát osztán, ahányszor keresztülhúzták üköt, annak mindig adni kellett egy üveggel, hogy keresztülhúzta. Vót olyan, hogy míg ebből az utcábból kiment, három helyen is keresztülhúzták. Osztt vót egy ember, aki vitte az italat, táskába.

K: És vonult az egész násznép, akik csak mentek?

AK: Hát csak akik mentek, de nem, aki a lakadalomba vót, nem vonult ott mindenki. Jobban a fiatalság, az öregek nem mentek. Ha vót a szülei, azok ugye mentek, meg a testvirek. Mán a szüleinek a testvírjei azok mán mentek a templomba, az esküvőre.

K: Mikor kijöttek a templomból, akkor meg kellett kínálni a nézelődőket?

AK: Meg. Nem a templony előtt kínálták, hanem mikor hazamentek a házhoz, oszt ment ugye a níp bámulni, oszt azokat kínálták.

K: És mivel kínálták meg őket?

AK: Hát sütemínnel meg rítessel, borral, meg kólával. Ki mit ivott. Vót olyan asszony, aki bevágott három pohár bort.

K: Régen volt már így kóla vagy limonádét ittak?

AK: Limonádét. Nem vót kóla, limonádé vót. Meg vót limonádé por, osztán aztat megcsinálták limonádénak, oszt avval kínálgatták. Hát mennyi cigány, minden vót ott, hát ki győzte vón azt venni neki.

K: Előfordult a menyasszonyi koszorú és a vőlegényi bokréta? Volt ilyen nekik?

AK: Vót, mindenkinek vót. A menyasszonyi koszorú a srájerrel vót. Srájer vót neki. Kinek hosszú, vót akinek földig érő, két kis gyermek vitte, olyan nagy hosszú srájerje vót.

K: Fátyol?

AK: Fátyol, fátyol.

K: Volt olyan, hogy valaki nem viselt ilyet?

AK: Hát vót olyan, aki csak úgy mentek megesküdni. Csak, akik felvonultak, azoknak vót.

K: Vőlegényi bokréta?

AK: Hát azt meg adták a izével, a mi koszorú vót a menyasszonynak. Az avval vót adva, becsomagolva. Bokréta meg a izé, mindennel együtt.

K: A nyoszolyólányoknak volt ilyen külön jelzésük, valami kis virág?

AK: Nem vót. Hát vót valamikor, hogy egy kisvirágot szúrtak oda, de nem vót olyan nagy, nagy divatba a jányoknak, nyoszolyójányoknak. Eleinte vót úgy, hogy hát papírból csináltak olyan kis rózsákat, oszt az vót a mejjín, a fiúnak is, a nyoszolyónak is. Azutt már nem csináltak ilyesmi bolondásgokat.

K: A mulatás hogyan zajlott?

AK: Hát hol hogy vót a felvitel.

K: Mondjuk ahol sok mindent megengedtek, mert volt rá pénz, azoknál hogy volt?

AK: Bűvükben vót. Ott vót dínom-dánom. De ahol szegényebb világ vót, ott csak szűkebben, ott nem vót olyan nagy ki vagyok én vagyok tálalások meg minden.

K: Élőzene volt-e?

AK: Hát vót cigány itt ni, Tökös Endre. Meg Hidi Kálmi, ezek vótak. Hidi Janinak a fia. Fiú vót. Vínfiú vót, oszt hozott magának egy asszonyt. Vót felesége is mán utána, de mán, de még született egy fia is, vót egy fia is, de hogy hova lettek, arra mán nem emlélkszek, nem tudom merre vót a családjá. Ezek vótak, ezek zenéltek. Ennek a Csóka Jóskának az apja, Kiscsóka, meg Tökös Endre, úgy híjták, cigány embert.

K: És mikor ők ettek, akkor valaki más beállt helyettük énekelni?

AK: Addig, míg vacsora vót, akkor mindenkinek vacsora vót. Előbb úgy vót, hogy hát a cigányok, a zenészek külön vacsoráztak, de azutt már nem, mert, akkor elment az egész íccaka az egyik vacsorához meg a másik vacsorához. A fiatalság nem egyezett bele, mer akkor nem tudtak mulatni. Oszt így akkor egycerre vót a zenészek is, mindenki egyszerre evett.

K: Volt olyan, hogy a lakodalom alatt megpróbálták

AK: Elszöktetni a menyasszonyt? Vót.

K: Sikerült is?

AK: Vót, akinek sikerült, vót akit elfogtak.

K: És utána a nagyvőfély kitalált nekik valamit?

AK: Hát vót, hogy meg kellett nekik valamit csinálni. Vót ilyen is.

K: Csokor dobás? Olyan is volt?

AK: Az is vót. Az is már rígóta van.

K: Tányér törés volt-e?

AK: Hát én nem tudom pontosan megmondani, hogy hány évtű kezdődött ez. Csak most még nem olyan rígen, meg most még ez a csokordobás. Ez akkor az időben, amikor én jány vótam még nem vót.

K: És az, hogy eltörték a tányért, mert hogy megakarták mondani, hogy hány gyerekük lesz. Ilyen volt-e?

AK: Akkor még nem volt. Akkor vágták a tányírt az izéhez, mikor vót a menyasszonyi tánc. A pínzt kiöntötték, akkor olyan szokás vót, hogy a tányírt meg földhő vágták. Kerítettek akkorára, mindenki kízített egy ócska tányírt, hogy ne egy új tányírt vágjanak a földhöz. Meg a pínzt leburították vele, oszt akkor földhő vágták.

K: És amúgy így a kellékeket is mind a rokonság adta?

AK: A rokonság. Már most nem kell, ugyi mer há, lehet köcsönözni. De ezt mind a rokonság hordta össze, mi megmaradt, mi nem maradt. Már utoljára úgy tették, hogy ha vót szíp, finom tányírok, azt nem vittük oda.

K: Volt, hogy eltűntek?

AK: Jajaj, vót olyan, hogy aki vitt egy, vitt hat tányírt oszt egy öllel vitt haza. Hát én se mondtam vón meg, hogy az az én tányírom, mert én szígyeltem vón, hiába vitte előttem el.

K: Voltak-e még esetleg valamilyen más szokások, amikor már mulattak?

AK: Hát mulattak. Hát akkor mulattak. Ellopták a menyasszonyt, ki kellett váltani a vőlegénynek.

K: Menyasszonyi tánc?

AK: Há menyasszonyi tánc, há az meg, kiabálták, tálba szedték a pínzt, hányták belefele.

K: A nagyvőfély kiabálta, hogy eladó a menyasszony?

AK: A nagyvőfély meg a izé, a jánykírő, azok vótak ott ketten. Egyik a tányírt fogta vagy a tálát. Vót olyan, hogy hánytak bele sok három rubelesek is, oszt akkor meg mennyit, oszt akkor meg egy nagy rokás vót, akkor mán leburították.

K: A lakadalom másnapján volt valamilyen összegyűlés még?

AK: Hát vót, hát mentek mindenki segíteni mosogatni meg az edínyt hordta haza, amit odavitt edínyt. Felmosogatták, feltürülgették és akkor mindenki a magaét külön rakta, hogy mán izélt, mosta felfele. Osz mindenki elvitte haza magának, ami vót maradék, akkor még adtak bele. Tányírba raktak káposztát vagy levestíszát vagy sütemínyt.

K: De olyan nem volt, hogy visszamentek másnap és még leültek még egyszer enni vagy még egyszer mulatni egy kicsit?

AK: Hát vót, hogy este mán. Másnap este, vasárnap este még délután már visszamentek, vót olyan is.

K: Kell-e vasárnap az ifjú párnak már templomba menni?

AK: Templomba menni. Azok mentek minden vasárnap. Azok már vasárnap reggel templomba kellett nekik menni, ez ilyen szokás vót. Akkor mán vitte az anyósa a menyecskét oszt már az ű székjékbe kellett elmenni, nem a jány székjibe, ahova a jány járt, hanem mán az ura után.

K: Bekötötték a fejét?

AK: Be. Keszkenővel. Mindenkinek keszkenővel.

K: A lakodalmon volt még menyecske tánc is?

AK: Vót, vót.

K: És olyankor már bekötik a menyasszony fejét?

AK: Mán akkor bekötözik a menyasszony fejét, oszt mán menyecske tánc vót.

K: Milyen napokra tették a lakodalmat?

AK: Szombatra. Csak szombat vót.

K: Van még valami, amit a lakodalmakról el szeretne mondani?

AK: Arról már nincs olyasmi. Már minden olyan kérdésre mindre valamit tudtam mondani neked, de mán több nincs. Meg még úgy mentek, hogy hát, úgy ment a jány a lakodalomba, hogy a vőfél ment írte. Írte ment a vőfél, a nyoszolyója, a vőfél írte ment oszt úgy vitte a jánt lakadalomba.

K: Ez még lakadalom előtt.

AK: Előtt vót, igen, igen, míg még nem mentek esküdni, addig összegyűjtötték a jányokot, vagy a fiúk a jányokot, oszt akkor már ott volt mindenki, mindenki tudta, hogy ki van neki párja, elvitte, oszt akkor mán felsorakoztak a vőlegíny meg a menyasszony, még ott vót a nagyvőfél vitte a vőlegínyt, a nagynyoszolyóval meg ment a vőlegíny, oszt a templomba váltak együvé. Addig nem volt a vőlegínynél a menyasszony.

K: Akkor a felvonuláson is a nagyvőfély vezette?

AK: Igen, igen, a vezette, a vezette a templomba. A nagyvőfél ment a menyasszonnyal. Oszt a templomba mikor bementek, odaálltak az Úr asztalához, akkor a menyasszony ugye előreállt a fiúval, oszt a fiú hátramnet, oszt a vőlegíny odament hozzá.

K: Tanúk is voltak, ugye?

AK: Vótak.

K: És a tanúk családon belüli emberek voltak?

AK: Nem.

K: Barátok?

AK: Hát barátok.

K: Mikor egy anya állapotos lesz, akkor van-e olyan, hogy megszabnak neki valamit, hogy nem szabad tennie azt vagy mondjuk valamit ennie?

AK: Hát nálunk, hát csak nem szabad vót neki valamit megemlennie, de hogy evísrül.

K: És voltak olyan ételek, amiből azt következtettek a születendő gyermeknek a nemére, hogy fiú lesz-e vagy lány? Hogyha savanyúságot eszik?

AK: Nem, nem. Én ilyenrül nem tudok, nem. Nálunk ilyen nem vót, ilyesmi, nem hallottam rúla.

K: Egy állapotos nőnek el kellett végeznie ugyanazokat a munkákat, amit előtte?

AK: Hát persze, csinálta. Csak mikor már kilencedik hónapba vót, akkor mán nem, de addig mindig dógozott meg vót olyan, hogy olyan erős vót fiatalasszonykorába, én is dógoztam utolsó pontig.

K: De amúgy a családtagok segítették, hogyha kellett valamiben?

AK: Persze, a szülők segítették, egyik félrül is, a másíkrül is.

K: Már kórházban szültek a maga idejében is gondolom, nem otthon.

AK: Nem, már kórházban.

K: És volt még a faluban olyan, hogy bába?

AK: Vólt, Vín Piroska.

K: És ő még miben segédkezett?

AK: Hát ment vele, vitte a izét. Még nem vót akkor felcser, oszt ű járt az állapotos asszonyokat nízni, hogy milyen idős állapotos mán meg, ha szülni kellett vinni, akkor már szekerral hozták Piroskát is oszt ment vele. Nagydobronyba vót, utána mán Csapba vót, azutt megint Nagydobronyba vót. Én Tibit is Nagydobonyba szültem, ott, ahol a gimnázium van most, ott, ahogy lemegyünk. A posta háta megett. Ott vót egy, valami ípület, oszt abba vót a kórház. Egyet ott szültem, Irénkét meg parókia udvaron, ott vót valami kórház, ott ahol az iskola vagy mi van ott ni, nem tudom. A templony mellett.

K: Csak a bába ment vele?

AK: Bába. Ott mán vót orvos.

K: És családtagok mentek-e ilyenkor? Férj? Neki szabad volt menni?

AK: Szabad volt menni, de már csak menni vele, oda bemenni mán nem engedtek senkit.

K: Kik segítették az anyát szülés után már?

AK: Hát a család.

K: Már ilyenkor megjelent a komaasszony?

AK: Nem, nem, nem, semmi ilyen nem vót. Nem vót oda semmi komaasszony segítség. Mindenkinek vót családja, az kimosta a pelenkát, segítettek megfürödni, míg nem bírt felállni, két nap nem szabad vót felállni, hát addig.

K: Akkor két napot kellett még ágyban tölteni?

AK: Akkor ágyba olyan szokás vót, házba nem hagynak beengedni két napig. Nem vótak orvosok, mint most, hogy adik az injekciót, ha kell, oszt mehet.

K: És milyen ételeket vittek az anyának?

AK: Hát így, akik vittek enni, azok vittek levest, káposztát, paprikást, husokot, sütemínyt, tortát. Tortát azt mindenki vitt.

K: Kiket választottak keresztszülőnek?

AK: Hát a rokonságot, vagy barátnőt, vagy testvört, vagy unokatestvört, ilyeket.

K: Hány keresztszülőt választottak?

AK: Hát kettőt. Két keresztanyát, két keresztapát.

K: Volt olyan, hogy valakinek, hogy csak egyet választottak?

AK: Vót.

K: És ezt miért tették?

AK: Hát azír mer még elébb egy vót, Gizinek is csak egy vót, mint nekem.

K: A gyerek nevérol mi alapján döntöttek?

AK: Hát megbeszéltek, mint most, hogy megbeszélük, hogy hát na. Ki találük, hogy hallanak egy nevet, osztán az megtetszik nekik.

K: Nem az alapján, hogy az apát, hogy hívják.

AK: Nem, nem, nem.

K: De előfordult ilyen is?

AK: Hát vót olyan is, hogy hát azt mondta, na legyen az ű neve. Oszt nem szomorították meg az apát, hogy ne legyen az ű neve.

K: Vagy esetleg a nagyapának a neve?

AK: Vagy a nagyapának, vót ilyen is.

K: És kislányoknál mennyire adták az anya nevét?

AK: Hát nem nagyon. Mindig a kislány neveket jobban lehetett becézni.

K: A keresztelő hány nappal vagy hány héttel a szülés után volt?

AK: Kinek hogy. Vót, aki hazajött a kórházból, már megkeresztelték. Vót, akit három hétre kereszteltek. Attúl függ, hogy milyen állapotba vót az anya. Valaki nehezen szült, meg vágták, meg mi vót vele osztán, ugye az nem tudott járni, addig míg nem tudott templomba menni, addig nem vót.

K: A templomba akkor kik mentek fel?

AK: Hát a keresztszülők, a nagyszülők. Akkor, mint most, hogy mindenki megyen templomba, a rokonság, akkor is úgy vót, hogy mentek.

K: A gyereket ki tartotta a víz alá?

AK: A keresztanya.

K: Milyen ételeket készítettek a keresztelőre?

AK: Hát, mint a lakadalmakba. Olyan ítelek vótak.

K: És a keresztszülők milyen ajándékokat vittek vagy adományokat?

AK: Pínzt, keresztszülők pínzt vittek akkor. Ajándékot nem vittek. Azutt mán mikor vót karácsony vagy születésnap, akkor mán vittek egy-egy kis ajándíkot a gyermekeknek.

K: Volt olyan, hogy valakit nem kereszteltek meg a faluban?

AK: Hát nem vót olyan, hogy nem keresztelték meg. A katólikusok nem keresztelték, azok nem vótak keresztelve, de református nem vót senki, hogy nem lett vón megkeresztelve.

K: Mi történt akkor, hogyha valaki meghalt, tehát kinek a feladata volt az, hogy hírül adja a faluban, hogy valaki elhalálozott?

AK: Hát ha meghalt, akkor mentek a harangozónál és a harangozó harangozott. Oszt akkor már tudta az egész falu, hogy az meghalt.

K: Volt ennek valami jelzése, hogy másképp harangoztak?

AK: Hát akkor másképp szólt a harang is, meg ugye napközbe akármikor. Nem úgy vót, hogy csak este vagy reggel, amikor meghalt, hanem mikor mán, mikor mihelyt meghalt

kiterítették, már akkor a harangszót meghúzták neki, de azuttán csak este meg reggel harangoztak, meg délbe háromszor naponta meghúzták a harangot, mint most.

K: Vót olyan, hogy valakinek nem is harangoztak?

AK: Vót, hát a katolikusoknak nem.

K: Csak a katolikusoknak? A reformátusok körében ez nem fordult elő?

AK: Nem fordult elő.

K: A virrasztás hogyan zajlott?

AK: Hát a virrasztás az, hívogattak. Fel vót írva, el volt osztva utcánként, osztán mindenki a maga utcáját meghíjta.

K: Tehát a családtagok hívták meg?

AK: Nem, a rokonság.

K: Meddig virrasztottak?

AK: Hát attól függ, hogy mikor milyen vót a társaság. Vót olyan, hogy hát tovább vót a virrasztás, vót olyan, hogy milyen vót a hangulat.

K: Énekeltek-e virrasztás alatt?

AK: Énekeltek.

K: Kiknek kellett énekelni?

AK: Hát, aki rokonság ment, meg akit híjtak virrasztóba azok mindenki énekeltek, meg a rokonság, mentek asszonyok is.

K: Ebből a református énekeskönyvből volt az éneklés?

AK: Abból. Meg elibb vót régi zsótár, oszt abbú. Azuttan nekem is mán vót.

K: Ezek már nincsenek benne mi református énekeskönyvünkbe? Vagy ezek is megtalálhatóak?

AK: Abba a nagy könyvbe? Nem, nem, nem. Van nekem egy olyan is, abba van ilyen versek meg énekek ilyen izérül. Nati, az onokám hittantanító vót Nagydoronba. Ű mindenféle ilyen könyveket kapott. Oszt két ilyen nagy könyvet hozott nekem. Még az egyikre rá is vót írva, hogy mamának. Meg kisebb imádságos könyveket, meg olyan szíp kis zsótárokat. Nórinak is adtam egy szíp kis, csepp kis imádságos könyvet, egy kis feketít. Amit kaptak ott a gyermekek, ű nekem abból mindenbül adott, azír vót nekem az a két nagy könyv. Az egyik, van egy verses az megvan, abba versek van, tegnap este is olvasgattam belőle. Ilyen ünnepi versek meg még keresztény versek.

K: A halottnézés hogyan zajlik le vagy hogyan zajlott régen?

AK: Hát a rokonság mikor meghalt, akkor elmentek halottat látogatni, mint most is, hogy megynek, megynek a halottat megnézni.

K: Adnak-e valami pénzadományt a gyászoló családnak?

AK: Nem. Koszorút vett mindenki. Ha nagyobb rokonság vót, akkor nagyobb koszorút, ha kisebb, messzi rokonság vót, akkor kisebbet.

K: De mostanában már szoktak pénzt is adni. Esetleg hallott-e erről?

AK: Mink nem adtunk pínzt senkinek. Izének adtunk, Benyó Lenkének, amikor meghalt az ura, annak pínzt adtunk, arra emlékszek.

K: Maga a temetés hogyan zajlik le?

AK: Hát ugyi, mikor van a temetís napja, akkor összegyűlt a rokonság, mán megynek odafele, meg idegenek is. Meg az emberek is. Oszt amikor megkezdenek harangozni, mán viszik a halottat, oszt akkor felveszik, oszt viszik a temetőbe. Oszt ott ínekelnek.

K: Hogyan vitték ki a temetőbe?

AK: Rúdon. Három rúdon. Hat ember. Egy közepen, kettő elől, kettő hátul. Gyalog, itt nem vittek szekeren senkit.

K: Volt olyan, hogy valakit szekeren vittek ki?

AK: Nem, nálunk nem vót ilyen, hogy szekeren vittek, hacsak cigánykat esetleg nem hoztak onnan fel, de így nem tudok rúla, hogy szekeren vittik.

K: Mikor volt a temetés napja, akkor kinyitották a kaput?

AK: A nagykaput, mikor vittik le, meg már előtte mikor ment a vendíg, akkor kinyitották, addig nem.

K: A temetés napján énekeltek-e?

AK: Énekeltek. Úgy vittik a halottat is ki a temetőbe, énekszóra.

K: És a koporsót hol szegezikik le?

AK: Azt a házba leszegeztik.

K: És alatta énekelnek, mikor kiviszik a koporsót?

AK: Nem, leengedik a sírba. Oszt akkor énekelnek. Oszt, mán, míg nem kaparik be, addig a pap még eltemeti, imádkozik ott neki, oszt akkor bekaparik.

K: Volt-e régen a falunkban diktálás?

AK: Vót. A templomba is diktáltak. A temetísen is diktáltak.

K: A diktálást ki végzi?

AK: Aztat a kántor. Régóta van. Mióta az eszem tudom, mindig van ez a diktálás.

K: Verset mondanak-e a temetőben?

AK: Mondanak. Van, aki olyan jó verselő ember, azt mond.

K: És esetleg volt olyan, hogy énekel valaki magában a temetőben, mikor ment a temetés, amikor már leengedik a koporsót?

AK: Akkor már mindenki énekelt.

K: Nincs olyan, hogy valaki egymagában?

AK: Á nem, nem, nem. Nem vót ilyen, hogy egymaga ínekelt vón. Az idős asszonyok mindenki énekelt. Mikor már kivitték a temetőbe a halottat, leengedték, ott mán diktáltak, mindenki énekelt. Nem vót az, hogy én ínekelek, te nem énekelsz. Zengett a temető annyi níp vót, ínekeltek.

K: Tehát volt a diktálás külön és még éneklés is külön?

AK: Vót. Meg tudta mán mindenki azt az énekeket magátúl. Nem kellett annak mán könyv se. Akik jártak rendesen temetésre, meg virrasztóba, meg úgyis mindenki igyekezett, hogy megtanulta azokat az énekeket, hogy ne hordozza a könyvet. Meg, ha vitte is a könyvet, mán csak vitte, hogy hát vitte a kezébe.

K: Halotti torra kit hívnak meg?

AK: Hát akik a sírt ásták meg vájták. Meg ha vótak idegen rokonságok azokat meghívták, azok mentek vissza.

K: Falubeli rokonok visszamentek-e halotti torra?

AK: Nem.

K: Másfalubeli rokonok?

AK: Azokat visszahívták.

K: Milyen ételek voltak a halotti toron?

AK: Hát levest főztek, meg rítest sütöttek.

K: Töltött káposzta volt-e?

AK: Az is vót, töltött káposzta. Meg még a sirásóknak is enni vittek, ki a temetőbe. Reggelit, ebédet, mert mire már kivájták a sírt, akkorrára mán, ugye elmentek nyóc órákor, akkor vittek nekik reggelit, kenyeret, szalonnát ettek. Utána meg mán vittek nekik rítest, meg, ki töltött káposztát, vitt neki. Meg hazahívták úköt, oszt otthon megebídeltek, a halottas háznál.

K: Volt valami különbség a fiatalok és az idősebbeknek a temetése között?

AK: Hát vótak, mert a izé, a fiataloknak fiatalok csinálták, azok terítettek mindent. Hát megfőzték, de a fiataloknak, ugyi hordta a fiatalság felfele. Itt meg mán, ahol az öregek vótak, ott csak az öregek, mán fiúk, jányok nem vótak, de amott meg csak fiúk jányok, a rokonság mind ott állt, meg barátnők.

K: Többen voltak egy ilyen temetésen, hogy ha egy fiatal halt meg?

AK: Többen.

K: És volt-e még valami más jele, például a koporsónak más volt-e a színe?

AK: Hát a koporsó világos vót, az öregeknek meg csak fekete. Világos szürke, barna, ilyen színű, világos színű.

K: Más valamiben különbözött még?

AK: Hát nem. Csak oda fiatalok vótak.

K: Beszéljünk még a falunkban lévő szokásokról, amik voltak régen. Ugye már az előbb is beszéltünk ezekről a bálokról. Hogyan zajlottak ezek a bálók?

AK: Hát úgy, hogy hát mentek fiúk, jányok. Akinek barátja vót, az ment a barátjával, akinek barátnője vót, mentek a barátnők együtt. Akkor már az utcán a fiuk csatlakoztak hozzá, oszt mán úgy mentek.

K: Mentek-e a szülők?

AK: A szülők mentek, azok ott ültünk mind, egész íccaka.

K: Tehát mikor maga volt fiatal, önnek is ment az édesanyja?

AK: Jött.

K: És mikor az Ön lánya ment bálba, Ön is ment vele?

AK: Én is mentem eleinte, de azutt mán nem vót így szokás. Azutt mán nem kellett így kísírgetni, vót mindnek barátja, oszt mentek azzal.

K: Tehát csak addig kísírte el, ameddig nem volt barátja?

AK: Hát addig, míg olyan szokás vót. Mikor mán nem vót ez szokásba nem mentünk, senki vele. Mán most mentek diszkóba, össze-vissza, mán nem mentek a szülők senki semerre.

K: Hát ugye a bálók másképp is zajlottak, mint a diszkók.

AK: Hát másképp.

K: A bálokon kik zenéltek?

AK: Bálokon vótak ilyen zenekarok. Cigányzenekar, oszt azok. Meg utójjára mán vótak fuvóbandák. Tehát mán bálzenészek.

K: Mióta maga itt lakik, azóta vannak itt bálók, és már előtte is.

AK: Én már itt laktam mindig. Csak mióta én már az eszemet tudom azóta. Mán pulya vótam, emlékszek vissza azóta, kisjány vótam. Mentünk szerepelni a izébe, az iskolák vittek bennünköt mán. Akkor menni kellett május elsejín Ungvárra vittek bennünköt szerepelni. Táncot tanultunk, fehér ruha vót, meg kötő, lajbi. Meg nem tudom kinek adtam oda, ezekít a jányokét. Még izéjéknek is menni kellett, még tán Irénkeék is táncoltak itt ni, a színpadon.

K: Itt, amikor volt bál, akkor felléptek táncolni?

AK: Nem, hanem szerepeltek, amikor ünnep volt, május elseje, november hetedikére, akkorára szerepet tanultak oszt úgy táncoltak a klubba a színpadon.

K: November hetedikén mit ünnepeltek?

AK: Hát november hetedikét. Orosz ünnep vót.

K: Ugye a Szovjetunióhoz köthető. Milyen szovjet ünnepek voltak még?

AK: Hát e vót, november hetedike, május elseje meg alkotmány nap mit tudom én, ilyek.

K: És akkor mindig volt bál?

AK: Ilyen szereplés osztán meg vót bál.

K: És a szereplésen hány éves kortól vettek részt?

AK: Hát iskolás. Mán mikor iskolába jártak első osztálytú, mán a legkisebbek is mind szerepeltek kis magyar ruhába.

K: És ez az egész falunak szólt?

AK: Az egész falunak, mindenki ment a klubba. Míg ülőhely vót leültek, ha nem vót ülőhely álltak. Teli vót a klub mindig, mert mindenkinek vót rokonja, gyermek meg a saját gyermeke, oszt mindenki ment nízni.

K: Tehát akkor ezt úgy kell elképzelni, hogy volt egy ilyen ünnepség, azon a fiatalok, gyerekek is felléptek, gondolom táncoltak is, csárdásoltak.

AK: Csárdásoltak is, fehér ruhába vótak, kis lajbi vót nekik, kis piros kötő, csepp kis kötő, arra meg sárga zsinór vót varrva, így ni körbe a kiskötőn.

K: S utána meg volt egy multság is, már estefele.

AK: Hát úgy vót az, hogy mán dílután vótak ezek a szereplések, meg vót olyan, hogy dílelőtt vót, felkellett együtt menni az iskolába, oszt az iskolából átvitték őket a klubba egyenesen szerepelni. Vót olyan, hogy dílután vót, a nagyobbak tanultak szerepet ugyi este vót. Akkor azután mán ottmaradtak a bálba.

K: Milyen alkalomból rendeztek még bált?

AK: Hát még ünnepnapokon, úgy ni, húsvétkor, karácsonykor, pünkösdi vót. Meg vót ilyen fosztós bál.

K: Ezek miben különböztek a többtől?

AK: Hát az mán olyan vót, hogy mit tudom én, nem olyan ünnepélyes bállok, hanem olyan mint, aki egy összejövétel vót, oszt táncoltak. Még ahol vót fosztó, vót olyan, hogy a nagyudvaron úgy táncoltak még este, mint a nyavalya a fiúk, jányok.

K: Ezek a fosztós bállok nem is mindig a klubban voltak?

AK: Nem vót klubba sose, mindig csak házná. Dörzsölni a szöszt, azt is háznál, nagy tornácon, mint nálunk is amott ni, osztán a izébe fogóztunk, oszt dörzsöltük a lábunkkal a szöszt, így ni.

K: És közben mulatoztak is.

AK: Hát.

K: Sokáig tartottak az ilyen mulatozások?

AK: Hát vót íjfél is, mán meg egy óra, mire víge vót.

K: És olyankor kik zenéltek?

AK: Senki, daloltak a fiuk, jányok. Meg vót ez a Hidi Kálmi, ez mindig zenész vót, oszt hívja vót, oszt mindig jött. Hozta a muzsikáját is magával.

K: Voltak-e bállok minden vasárnap a faluban?

AK: Nem, nem. Nem. Vót olyan időszak, hogy nem vót, csak ünnepekor.

K: És miért volt ez? Volt valami oka? Megtiltották?

AK: Hát mit tudom én. Nem vót, aki menjen, nem vót olyan nagy dínom-dánom, szegínység vót, nem vót pínz. Oszt ugye a bálba meg fizetni kellett, a zenész nem játszott ingyen.

K: Volt ilyen belépő fizetés?

AK: Há vót, hát igen, há adtak jegyet. Füzet meg vót. Megvarrták az asszonyok, vígig varták üres géppel, nem vót benne cérna, csak a tű, megvarta, azt oszt elrepegették, oszt ráírták, hogy hány rubel, oszt annyit kellett fizetni, igen. Álltak az ajtón, oszt be se engedtek, amíg ki nem fizetted. Hát oszt erre nem vót mindenkinek mindig pínze.

K: Drága volt egy ilyen multság?

AK: Hát mikor mennyi pínzt kellett fizetni. Mék zenész mennyiír ment.

K: Háborús időkbén tartottak-e?

AK: Hát akkor még nem volt semmi. Semmi, semmi. Mindenki, ha ílt, vót egy szelet fekete kenyír. Csapba kisjány vótam, az asszonyokkal mentem. Hátamra kötötték a nyalábot, vittem egy kis holmit a piacra. Eladtam, akkor vettem egy-két fekete kenyeret, mikor milyet, milyen jutott. Ha jutott egy fehér kenyír, akkor vettem egy fehért meg vettem feketít. Akkor az asszonyok bekötötték nekem a placinkába, felkötötték nekem a hátamra, oszt jöttem velek haza. Aranka kicsi vót, mamán szegíny nem tudott menni, én meg mán nagyobb vótam egy kicsit osztán bütyögtem az öregasszonyokkal. Ment Bán Jolán, Vín Tóth Ilonka onnan ni, Tóth Sanyinak az anyja, azokkal mentem mindig.

K: És miután elmúlt ez az időszak meg javultak a helyzetek, akkor már visszajöttek ezek a bállok is?

AK: Vissza, vissza. Visszajöttek, akkor mán bállok is vótak meg multságok meg ilyen tánc izék, ez az iskolába tanították a gyermekeket.

K: Ismer valamilyen új évi szokásokat?

AK: Hát mink nem csináltunk olyan új évi szokásokat semmit itt.

K: Vannak-e olyan, hogy férfi mehet fel először a házba, mert az szerencsét hoz?

AK: Ilyen babonát én semmit nem tudok. Nem, mink nem izéltünk semmit.

K: Új évi ételek?

AK: Hát vót töött káposzta meg savanyú káposztát főztünk kolbással.

K: Jártak-e valakik az újévet köszönteni a faluban?

AK: Hát csak a szomszédok.

K: Akkor csak egymást. És fiatalok, iskolások esetleg?

AK: Nem, nem, semmi nem vót. Nálunk nem vót ilyen szokás semmi.

K: Virágvasárnaphoz volt-e valamilyen különleges szokás?

AK: Hát virágvasárnapján mentünk templomba, virágot vittek az Úr asztalára, ilyen szokás vót csak.

K: Mesélne arról, hogy a húsvéti ünnepkörhöz milyen szokások tartoztak?

AK: Hát itt a hímestojás szedés.

K: Kik szedték ezt?

AK: Kisebb fiúk verset mondtak, a nagyobb fiúk már locsolkódni jöttek másnap. Utolsó nap. Második napján jöttek a kicsik tojást szedni.

K: Hétfőn, ugye?

AK: Akkor. Ez meg harmadik nap vót, húsvét harmadik napján a nagyfiúk jártak tojást szedni meg locsolkózni.

K: Locsoltak vízzel is?

AK: Locsoltak bizony vederrel is, vót.

K: Ezeket a hímestojásokat otthon készítették?

AK: Otthon is, meg Nagydobronyba. Meg most vót mán cukorhímestojás. Csokitojás. Nagydobronyban vótak ilyen hímzők, akik hímezték a tojást.

K: És rendes festékekkel csinálták?

AK: Valami festékekkel vót, sárga, piros, minden. Hogy mivel vót, mi nem láttuk, csak vittük a nyerstojást, oszt amikor mentünk már benne vót a nevünk a kosárba, aztán ideadták, oszt hoztuk. Hogy hogy csinálták vagy mint csinálták.

K: És itthon hogyan festették meg?

AK: Hát itthon megfőztük, osztán festékekbe, mindenféle színű festékbe meghöndörgettük, oszt megfogta, oszt egy színű vót. Meg hagymahajat beáztattuk, megfőztük, oszt abba megfőztük a tojást, a vót a legtisztább. A kicsiknek mindnek csak azt adtuk, mert festékes tojásan átment a festék a tojásra, osztán a legjobban ezt csináltuk a hagymahajat összeszedtük. Hántottuk a hagymát, oszt raktuk zacskóba. Meg megpucoltuk a hagymát, ami nem sáros vót aztat összeszedtük a hagymahajat. Oszt főztük benne a tojást. De mondom

csináltuk úgy is, emlékszek rá, vót tűzpiros tojás is, sárga tojás is. Oszt az vót olyan padlófesték az sárga padlófesték abba vót meghöndörgetve, de az átment a hajon, az nem jó.

K: A nagyobb fiúk is kaptak ilyen hímestojást?

AK: Hát kaptak, de azok mán olyan pulitíros tojások vótak, amit Nagydobronyba csináltak.

K: Volt olyan, hogy behívták a fiúkat megkínálni valamivel?

AK: Ház azok bementek, nem kellett azokat híjni. Feljöttek az udvarra, mentek is be.

K: És mivel kínálták meg?

AK: Hát csak sütemínnel, meg a tojást adtuk nekik.

K: Voltak-e május elsején májusfa állítások?

AK: Vótak.

K: Ki kapott májusfát?

AK: Hát akinek vót barátja. De a kicsiknek a szülei, hogy örüljenek neki, hogy májusfájuk van.

K: Miket tettek a májusfára?

AK: Szalagot. Akinek mán komoly izé volt, az szalag, meg papírbú szalag, meg vót csoki rajta.

K: Kaptak-e tulipánt?

AK: Azt is. Csokor tulipányokat.

K: Szerenádok kaptak-e valaki a faluban?

AK: Kapott. Május elsején. Íccaka. Oszt akkor bent a jány gyufát gyújtott, osztán, úgy vót a jelzés, hogy fogadta. A jányok gyufát gyújtottak, oszt aztat a fiúk észerevették, oszt úgy fogadta.

K: Volt olyan, hogy orgonafát kapott valaki?

AK: Vót olyan is. Orgonafát kivágták tövestül, meg labdarózsát.

K: Volt olyan, hogy a fiatal fiúk ellopdták másnak az orgonafáját?

AK: Ajjajj, hogy vót. Vigyáztak rá. Aki nem vigyázott azért ellopták, öregebb vót. Vótak fiatalok, azok ugye nem hagyták ellopni, hogy összetördeljék a labdarózsafát, meg a izét, az orgonafát, mikor szípen virít. Meg mentek más faluba, meg valahol vót itt valami tanya, osztán elmentek onnan mán lakni, de a fák meg, emlékszek rá, hogy megvótak maradva. Orgonafák ott vótak. Oszt akkor mentek két nappal előtte az ügyesebb fiúk letördelték, meg kivagdalták.

K: Csoportosan jártak ilyenkor a fiúk májusfát állítani vagy egyedül?

AK: Csoportosan. A barátokkal együtt.

K: Pünkösdhöz milyen szokások kapcsolódtak a falunkban?

AK: Hát csak mint egy rendes vasárnapi ünnep, csak olyan vót.

K: Készítettek valamilyen ételeket?

AK: Hát íteleket, azt kízítettünk, de olyan szokások vagy valamik, semmi nem vót pünkösdre. Arra nem vót, hogy húsvétra himestojás, karácsonyra kántálás. Pünkösöd már csak egy olyan megszokott ünnep vót.

K: Áldozás volt ilyenkor a templomban?

AK: Volt, áldozó csütörtökön.

K: Volt olyan időszak, amikor tiltották azt, hogy a templomba járjanak.

AK: Vót, olyan időszak.

K: De tartották.

AK: Úgy mentünk templomba, hogy este, meg mikor hogy. Meg nem nagy falu vót ez, oszt nem nagy feltűnőséggel mentek a nípek. Nem mentek egyszerre csordájával, hanem egy-két ember. Úgy, mert hát összegyűltek ott a templomba már sokan, de nem mentek csordájával. Meg kifelé is úgy jöttek, hogy nem csordába, egyszerre.

K: Mikor volt ez az időszak?

AK: Hát mikor a háború elmúlt.

K: Sokáig tartott, évekig is elhúzódott?

AK: Hát el.

K: Volt a faluba szüreti bál?

AK: Vót.

K: És azon mi történt?

AK: Hát felvót kötözve a szőlő, osztán a fiúk lopták a szőlőt, akinek udvaroltak. Ellopták. Oszt, ha megfogták őket, akkor vitték a színpadra, ki kellett fizetni. De vót olyan, olyan ügyes vót, hogy három szőlőt is ellopott, mégse vették észre. Meg a nagy magas fiúk, azok felnyújtották a két kezeket, oszt csak leszakították, észre se vették a többiek.

K: Ezek a szüreti bálók háznál voltak?

AK: Dehogysis, hát bál, a klubba. Ez a klubba vót.

K: A klubba fel voltak akasztgatva a szőlők?

AK: Teljesen be vót hálózva, oszt rá vót akasztgatva a fűrt szőlő. Meg vót szőlőkoszorú. Oszt aki a szőlőkoszorút megnyerte, az adta a barátnőjének.

K: Hogy nyerhette meg?

AK: Hát jegyet adtak. Oszt ki mennyi jegyet vett.

K: Sorsolták?

AK: Sorsolták. Mindig vót két koszorú. Egy nagyobb meg egy kisebb, szőlőbűl fonva.

K: Tehát a fiúk, akik leszakították a szőlőt, odaadták a barátnőiknek.

AK: Vót olyan, hogy szakított három-négy fürtöt neki, de nem tudták megfogni. De vót, hogy egyet szakított, osztán.

K: És közben mulatoztak?

AK: Hát. A zene szólt.

K: Voltak még más multságok szüreti bálon?

AK: Nem, egyéb nem vót.

K: Meddig tartott a szüretibál?

AK: Hát íjfélíg.

K: Mikor a maga lánya fiatal volt, akkor még voltak szüreti bálok?

AK: Vót. Vótak még szüreti bálok.

K: Aratási ünnephez?

AK: Az semmi nem vót.

K: Még az adventi időszakról mesél valamit? Volt-e valami különbség a mostani adventi időszak és a régi között?

AK: Hát, nem emlékszek rá, hogy lett vón más valami.

K: Volt régen kántálás?

AK: Vót.

K: És kik kántáltak?

aK: Hát fiúk, jányok mentek együtt kántálni, meg emberek így a rokonsághoz, meg karácsony este mentünk templomba, oszt onnan csapatostul kántálni.

K: Szenteste?

AK: Szenteste. A templomból már az emberek mentek kántálni. Egymásnál. Hol bementek hol kivittek nekik ott egy kancsó bort, oszt megitták, oszt mentek tovább. Volt olyan, hogy mán, aki velek vót, oszt azoknál mentek, behívták, megkinálták sütemínnyel, vagy rítessel. A rítés nagy divat vót.

K: És miket kántáltak?

AK: Hát, adtak nekik pínzt, mikor kántáltak, meg énekek vótak, karácsonyi énekek., újévi énekek a zsótárba, oszt aztat.

K: Tehát akkor zsoltárokat kántáltak?

AK: Persze, zsoltárokat.

K: Emlékszik még valamilyen kezdetű zsoltárra, amit még kántáltak?

AK: Nem. Nem, olyak mán nincsenek meg a fejembe.

K: Újévkor is kántált valaki?

AK: Hát új évkor is vótak, persze. Mentek kántálni karácsonyba, új évbe.

K: Betlehemezés volt-e itt?

AK: Vót, még másnap is. Vót olyan, hogy karácsony első napján jöttek betlehemesek Nagydobronybúl, nagy gubákba, arra emlékszek.

K: Ez még akkor, amikor maga kislány volt?

AK: Hát meg fiatalasszony.

K: A falubeliek nem csináltak ilyet?

AK: Hát csináltak a falubeliek is, hogy voltak kántálni, még a gyermekekkel feljött a kis betlehemmel, oszt jártunk, de a nagydobronyiak jöttek, azok csordával jöttek, nagy felhajtással.

K: És mentek házakhoz és ott előadták?

AK: Énekeltek meg kérdezték, hogy szabad feljönni. Aki felhívta felmentek, aki megmondta, hogy nem, onnan elmentek. Mert olyan is akadt. Amikor felmentek pínzt adtak nekik, meg még megkínálták.

K: Vittek ilyen betlehemes házat is?

AK: Vittek, igen. És akkor eljátszották a betlehemet.

K: Falubeliek, akik csinálták ezt, ők is vittek betlehemest?

AK: Vittek, meg énekeltek, verset mondtak.

K: Szilveszter este bál volt vagy otthon voltak?

AK: Otthon szilveszterezett mindenki.

K: Milyen ételek voltak szilveszterkor?

AK: Hát csak tötött káposzta.

K: Sütemények voltak-e?

AK: Sütemények, a rítes. A rítes az minden izére volt csinálva. Az nagy felkapott ítel vót.

K: Karácsonykor milyen ételeket csináltak?

AK: Hát újév este szoktunk húst sütni. Karácsony este is főztünk tötött káposztát. Ha jön valaki, megtudjuk kínálni. Meg gulyáslevest csináltunk. Meg sütemíny mindig vót sütve mindenhez.

K: Háborús időszakban gondolom nem így sütöttek.

AK: Nem, akkor nem volt semmi, semmi.

K: A Luca estét még tessék elmondani, hogy akkor mi történet?

AK: Kapulopások .

K: Csapatostul mentek?

AK: Csapatostul hát. Sokan őrizték egész íccaka, oszt reggelre mégse vót meg a kapu.

K: Kiskaput? Nagykaput?

AK: Mindegy vót. Még vót olyan hely, hogy így ni vót a kerítés, tornác, oszt a kiskaput még onnan is el tudták lopni, nem vettük észre.

K: És hová vitték?

AK: Hát el össze vissza, kanálisokba.

K: Megkerületek?

AK: Ami megkerült, ami nem meg nem.

K: Az óévet volt valami szokás, hogy hogyan búcsúztatták?

AK: Hát nem, csak a templomba vótunk, oszt ott énekeltünk. Mi nem csináltunk olyan izéket, semmit.

K: Mióta van az a szokás, hogy kijönnek a templomból és énekelnek?

AK: Az mán rígen. Karácsony este, új év este.

K: Voltak a faluban falunapok?

AK: Hát én nem emlékszek rá, hogy itt lett vón. Ez egy csepp kis falu vót mindig. Még ilyen se, mint most van, mert csak addig vótak, a Tóth Juszti háza, ott ni, amibe Pisti lakik, a vót az utósó ház. Emebbe az ódalba meg a Jakab Jóskaék vót, a Solymos Irénke háza, a vót az utósó ház. Ebbe az ódalba meg mondom a Tóth Jusztiék, amibe Pisti lakik. Ezek mind azóta épültek, mán oroszok alatt. Ezek előtt Sáró Kálmánék laktak. Annak az Irénnek az apja meg az anyja. Még Irén itt lakott, innen ment férjhez, Györke Irén.

K: Szeretne még valamit mondani a falunkhoz köthető szokásokról, amiket még nem említettünk?

AK: Hát tudom is én, hogy van-i még valami.

K: Különbözött-e a maga ideje és az ön ünokájának és a lányának az idejétől már?

AK: Hát biztos sokat. Mert akkor még, mikor én vótam, még háború vót.

K: Olyan volt, hogy a fiúk nem nőülhettek meg addig, míg nem voltak katonák?

AK: Nem. Nőültek. Már vót úgy, hogy gyermeke is vót, úgy mentek el katonának.

K: Olyan volt, hogy nem házasodtak össze, de a fiút elvitték katonának?

AK: Vót.

K: És akkor a lány megvárta?

AK: Vót olyan amék megvárta, vót olyan amék férhe ment. Zoli is már Csóka Lenkéhez, már akkor udvarolt Zoli, mikor elvitték katonának, oszt az megvárta, hazajött, oszt megesküdtek. Levelezni levelezetek. Levelet, azt küldött nekünk is.

Adatközlő (AK): **Nagy Lenke**

K: Hol ismerkedtek a fiatalok?

AK: A fiatalok úgy, hogy udvaroltak, hazajártak a fiúk.

K: Ugye volt a fonó.

AK: Először, meg fonók. Az meg még rígebben vót, már az én időmbe nem vót fonó. Az én időbe, mán az 50-es éveket beszélem, akkor már mozik. Már akkor mindig ilyek vótak. Már akkor a klubb dógozott, könyvtár, klubb. Oszt ott már ismerkedtek. Meg eleinte, mondom én még kicsi vótam, mán jöttek a csepp fiúk, leültek, kártyáztak kicsit vagy viccelődtek vagy malmost játszottak. Na úgy eltótt az este, elmentek. Mer akkor még nem vót villany, nem vót még. Azt az 50-es évekre, 53-ba vagy hogy vezették be a villanyt, addig még csak lámpánál vótunk, mindenki, setítségbe.

K: Ugye először csapatokba jöttek, aztán pedig egyre kevesebben.

AK: Hát hosszú idő volt, míg az kialakult, meg iskolába jártunk még minden, ugyi az mán úgy alakult ki. Akkor megkezdődött a klubb. A klubba minden játék vót. Ott biliárd, ott sáski, sakk. Szóval olyan játékok vótak, ott is mehettünk, mehettek. Meg mán mikor én vótam meg Kató, mán két nő, mán jöttek a jányok is. Mán este eljöttek ők is, nyóc óraig vót nyitva mindig, mikor mán ketten vótunk ott. De ugyi míg fiuk vótak, a jányok nem mentek oda. Míg a fiú vót a klubvezető. De mikor mán Kató vót, meg én vótam, mán akkor jöttek. Meg kisdobronyi jány vót még azelőtt, Kató előtt, akkor is jöttek. Hát oszt úgy lehetett ismerkedni. Meg majálisok vótak.

K: Olyankor mi történt?

AK: Hát az meg ott a farmon is. Vót egy farm, azt nem tudom, hogy tudod-i, a fejtanya. Ott csináltak jó nagy majálisokat. Ott jöttek Eszenyűl megkezdve Nagydobronyig, ott mindenki jött. Ott annyin vótak, mint a puliszka. Nekünk vót zenekar, az vót a szerencsénk. Mikor fúvós zenekar fújt, mikor másik zenekar. Ugyhogy nálunk vót zene is, jöttek minden felőrül, Gejőciek mindenféle. Akkor meg mentünk ki a Latorca partra, oszt ott mulattunk, Latorca parton. Ott is lehetett ismerkedni. A másik ódalról jöttek a Csap felől, a Latorcának egész oda mentünk ki messzire. Akkor innen meg vótunk mink, a Gejőciek a másik ódalon, innen mink. Úgyhogy úgy lehetett ismerkedni. Meg jártunk is színdarabbal ide-oda.

K: És amikor a Latorca partra mentek, akkor az vasárnap történt vagy ünnepnapokon?

AK: Ez vasárnap. Vasárnapokon jártunk vagy szombat este. Szombat, vasárnap este, ilyenkor szoktunk menni. Akkor oszt mozi, meg mozik vótak.

K: Milyen mozik vótak itt?

AK: Há minden, akkor mozi vót, nem tévé. Mert az én uram vót a mozis, én meg vótam a kasszír. Oszt akkor, ha nem vót bál, akkor mindig diszkót csináltunk előtte. Vett szegíny

uram egy magnót, oszt akkor felvettünk rajta rá zenét, oszt akkor beszedtük a mozi pínzt, oszt akkor nem kellett nekik a mozi, mert nem jó film vót, hanem akkor inkább táncoltak az idő alatt. Úgy várták. Hát így ismerkedtünk meg, oszt lassan, lassan én akkor elmentem Nagydobronyba iskolába, akkor még iskolás vótam. Ott is az iskolába állandóan diszkó. Mindig csináltak diszkót, a vecsert, vecser vót, nem diszkónak hívták. Oszt akkor ott is ugye jöttek a nagydobronyi fiúk, úgyhogy vót mibű fiú, vót, válogathattunk. Mink sokan jártunk, mert mindenfelől, Palágy, Palád, Gálocs, Dercen. Mert első középiskola vót magyar, oszt annyi fiataltság vót. Eszeny, úgy igen sok ismerősünk vót. Ugyhogy na lehetett ismerkedni. Hát meg visszasírhatik az azért megmondom, hogy az jó idő vót. Ez nem jó volt, hogy bezárták a klubbot.

K: Mikor zárták be? Tetszik emlékezni?

AK: Hát mán az rígen, mán húsz éve is. Mán akkor bezárták 2000-be, mikor én mán otthagytam a munkát.

K: Maga volt akkor a klubbvezető?

AK: Nem. Kató vót a klubbvezető. Én addig dógoztam kétezerig. Akkor mán semmi ílet nem vót, mán nincs azóta semmi a faluba. Nincs fiatalásnak semmi ílet, semmi szórakózóhely nincsen. Akkor meg, hogy csináltunk még rígebben, meg mentünk majálisokra. Egísz Ungvári járás, Dobrivkára meg mikor hova, meg Ungvárra, a nagystadionba.

K: Felléptek?

AK: Hát fellíptünk is, meg ott mulattunk, mert ott az egísz oblasztybúl, az egísz Ungvári járásbúl vótak. Ott mindenki egy-egy számmal fellípett, oszt akkor vittek bennünköt szekereken, mert hát akkor nem vót, akkor szekeren vittek. Azutt mán jobbik eset vót, mikor teherautó vót. De elébb szekeren hordtak bennünköt.

K: És mivel készültek egy ilyen fellépésre?

AK: Táncal, inkább táncal. Nem szindarabbal, szindarabot csak így, ha magyar falukba mentünk, azir, mert hát ukránul nem csinált senki semmit. Magyarok magyarul csinálták, de így lehetett menni ukrán énekkal meg táncal, ukrán tánc, magyar tánc, cigány tánc, mindenféle, amilyet tudtunk, na.

K: És ki készítette fel magukat erre?

AK: Hát mink magunkat!

K: Hány évesek voltak?

AK: Hát mindig a klubbvezető, mindig a klubbvezető vót a vezető. De azutt mán mink furigáltuk, tudtuk ott mind. Mert mink jártuk mán a tíz osztályt, mán akkor az emberre ragad jobban, mintha csak itthon van.

K: Legyen szíves meséljen a hántókról!

AK: Az is vót, hát.

K: És ott mit csináltak?

AK: Ott csak üszkölték a jányokat. Hántottunk, hántottunk, oszt akkor lelték olyat, hogy az az üszök vót rajta a tengerin, oszt akkor bekenték vele a jányt. Az is mind olyan viccel ment, mer danoltak, meg mindent csináltak, na ilyesmi vót, vicces vót. Olyan lekvárfőző, minden olyan vót. Minden. Fiukkal együtt kevertve. Máma mán ki bánja? A lekvárt főzhetik, nem megyen oda egy jány se, meg egy fiú se. Akkor meg ment. Nem kellett a házigazdának, a jányok meg a fiúk egymás ellen kavarták.

K: És ezzel az üszökkel ki kente a jányokat? A fiúk?

AK: A fúk a jányokat, meg fordítva, ahogy sikerült. Amék ügyes vót, amék meglelte hamarabb az üszköt. Oszta akkor bekenték. Hogy nízett ki. Akkor még vót a Luca napkor, Luca éjjel, akkor meg a fiúk össze, a jányosháznál a kapukot összekeverték. Még valamikor úgy csináltak, hogy felhúzták a ház tetejére a kaput. Még itt ni, a szomszídiba, a Ferkóék szomszídijába ott lakott Ella, Jakab Ella, szegíny nyugodjon. Meghalt az azutt, olyan alacsony kisjány vót, osztán neki az apja meghalt, csak az anyjával vót meg a nagyapjával, nagyanyjával. Oszta felhúzták a szekeret a háztetőre, ott összerakták, felrakták oda. Míkor kimentek a szeker ott állt a háztetőn. Minél nagyobb vicceket csináltak. Meg ebből az utcából elvitték a túlvígre. A jányos apák nem győztek másnap csak összekeresgélni a kapukot. Méket meglelték, még valamék egyenest meg se került sokára. Ilyen hülyeségeket csináltak. Meg beengedtek a házba, így ni, verebet, rákötöttek a paprikát a lábára, oszt akkor beengedték, oszt a kályhára ugyi rápotyogott, hát olyan vót, csipett, mint a nyavalya. Hát ilyen hülyeségeket csináltak. Vicces vót az egész íletünk. Jó vót, na.

K: A dörzsölőkben mi történt?

AK: A dörzsölőkbe meg csak danoltak, mindenütt danolás vót, mindenütt danoltak. Ott az vót a lényeg, hogy kilopják a szöszt a lábuk alól a jányoknak. Mindig odasittenkednek, de ugye mindenütt tornác vót meg karfa. Oda kellett menni a hátok mögé, akkor még olyan házak vótak mindenkinek, hosszú házak, mint itt van a szomszídunkba is ni, tornác, osztán azon kellett dörzsölni.

K: És a fiú kilopták és utána pedig a lánynak.

AK: Hát nem adták vissza, hát azt vissza kellett kírní, hát akkor mondta, hogy egy csókot adj vagy két csókot adj. Na ilyen hülyeségeket. Meg, ha fontak így ni, az orsót elejtette, akkor mán ott csak úgy adta vissza. Mán mán mindegy, mána mán adnának csókot, akkor nem, nem vótunk még úgy, még olyan szabad világ nem vót. A jányok még akkor szígyellősek vótak. Hol vettek vón fel ilyen ruhát, ilyen kivágot ruhákat, senki, hát hol, kinevették vóna.

K: A viselet is más volt, ugye?

AK: Hát minden, hát. Szerényebben. Szegínység is vót, de azir megvótunk. Én nem cserélném el azt a világot a mostaniir, én nem cserélním el.

K: Volt a faluban hagyományos női viselet?

AK: Viselet? Nem. Hát én nem tudok olyat. Olyan különlegeset nem, mint Nagydobronyba. Olyan különleges nem vót. Csak ilyen egyszerű ruhák vótak. Csak ünnepeken vótak magyar ruhák. Itt is vót, ünnepeltek. Meg hallottam akkor még amikor jöttek a magyarok, hát mind magyar ruhába várták, azt mondta, ez az Irénke nényitül hallottam ni, a szomszídutl, hogy kimentek Dimicsőbe, oszt ott várták a magyarokat. Minden tiszta magyar ruhás jányok. Úgyhogy magyar ruha vót mindenkinek a fiataloknak. De úgy külön, így, mint a Nagydobronyiak, hogy a pendelyekbe jártak, itt nem vót olyan. Én nem tudok.

K: A bálokon milyen táncokat táncoltak?

AK: Tangó, fox, keringő, cserdás meg szlófox (Slow fox).

K: És ezt mindet tudták?

AK: Mindet tudták. Mert tánciskola vót. Jártak tánciskolába. És így megkezdték egyet játszani, akkor mindenki azt táncolta, oszt szípen sorjába ment. Amikor mán váltott, akkor mán azt. De nem úgy, mint most, hogy csak állnak, oszt itt lökdösik magukat. Hanem mint rígen. A mozikba is van a rígi táncok, az mind szípen sorjába ment. A lakadalomkor is, a klubba is. Na akkor farsangkor meg jött, mán mindig csináltuk a maszkabált. Akkor szüreti bált, azt is. Utána árvereztük koszorút, mikor ki nyerte meg. A jányoknak ugye a fiúk vették, osztán a jányoknak egyszer. Nekem is vót egy.

K: Szüreti bálon mi volt még?

AK: Hát csak az, a bál vót. A bálon meg lopdosták, amikor mán szüret lett, elibb ugye csak a bál vót, szípen fel vót díszítve a klubb, szőlővel, almával mindennel. Oszt vót csőszök, azok mind formaruhába vótak, magyar ruhába. A fiúk ilyen mellénybe, csizmába, ilyen fehér. A jányok meg az a magyar ruhába vótak, mellíny pirossal meg pártá a fejín. Na azok vótak a csőszök, vót nígy-öt csősz, oszt arra vigyázott. De mikor úgy csináltak, hogy tettek rá egy-egy csengőt. Oszt ha egy szőlőt leengedtek, csörgött az egísz, úgy zengett, oszt akkor szaladgáltak. Na de ha megfogták, akkor kifizette, akkor ki kellett fizenti, amit rábírtak. De

ha ellopta úgy, oszt nem fogták meg, akkor ellopta. A nagyoknak könnyű vót, mert csak felnyúlt, nem kellett neki, a kicsiknek ugrani kellett, de a nagyok úgy lelopdesták, hogy a csőszöktől elvitték. Utána meg koszorút, azt meg árverezték. Meg ilyen kis cédulákat csináltunk, oszt akkor meg vót számozva, oszt amék nyert bele vót írva, oszt ha azt húzta ki, azé volt a koszorú.

K: Ez ilyen tombola volt?

AK: Olyasmi féle. Hát akkor csak olyan egyszerű. Maszkabálon meg maszkákba vótunk. Én is vótam. Be vótunk ötzöve.

K: És az is vasárnap volt?

AK: Hát, vasárnap. Az is jó vót. Na, akkor vót, a fiatalságnak vót.

K: Ha egy fiúnak megtetszett egy lány, akkor hogyan mutatta neki ki?

AK: Hát az mán érzís dóga vót, azt mán mindenki megérizte. Azír valakihez jobban vonzódik, valaméknék még a kezít se hagyta az ember megfogni, na az olyan dolog. Hiába tepert utána, ha egyszer nem kellett, akkor nem kellett. Ez ilyen. Azt nem lehet megmondani, hogy hogy mutatta ki, az mindenki a saját, ahogy sikerült,

K: Vasárnapi séták voltak?

AK: Az vót. Vasárnap mindig jártunk, mint az ördög, az egísz utcán. Meg meccsek vótak, foci meccs. Osztt először igen messzi vót a futball pálya. Ott Dimicsó meg Telek közt. Azutt mán itt vót, csak az iskola háta megett, azelőtt meg ott volt a közbe. Jó messzi vót, elég vót oda elsétálni, tötöttük az időt vele. Az minden második vasárnap meccs vót. Egyik vasárnap itt, a másik ment. Valamikor mentünk a fiukkal. Egy nínhányan elmentünk oszt a jányok.

K: A lányos házat meglátogatták a fiúnak a szülei?

AK: Hát mán csak amikor mentek megkírni. Mikor mán akartak gyűrűt venni, akkor mán megkírták.

K: És ki kérte meg?

AK: Vagy az anyja vagy az apja.

K: Volt vers hozzá?

AK: Vót vers.

K: Maga még emlékszik?

AK: Én nem tudok. Én nem vótam megkírni. De ide is Hajnalkát is vótak megkírni. Megkírták először a jányot, azutt oszt mentek gyűrűt venni. Addig nem vettek gyűrűt.

K: Közösen?

AK: Nem, hát akkor már először megkérték. Előbb ment a szülő csak megkérni egyenesen. Akkor még nem huzzák fel a gyűrűt, csak elmentek megvenni. Oszt akkor azutt csináltak már egy kicsit nagyobb izét a két család, oszt akkor felhúzták a gyűrűt.

K: Az volt az eljegyzés?

AK: Hát az eljegyzés, igen.

K: A szülők beleszóltak nagyon a fiataloknak a kapcsolatába, mikor még nem házasodtak össze?

AK: Hát persze, hogy be, tudod, hogy beleszólnak mindenbe. Valahol az egyik nem tetszik, valahol a másik nem tetszik. Hát abba még rígen jobban beleszóltak, mint most. Még jobban beleszóltak. Mert aki azt mondja nem való, nem hagyták, a szülők közbe líptek.

K: És miért? Hogy nem volt jó az anyagi helyzete a másíknak?

AK: Nem is tán azír. Hanem mert tudták a fajtáját, olyan messzemenő fajtáját. Olyan rossz a családba rossz ríszeges vagy bármi. Mindig vót olyan, oszt akkor már abba a családba nem akartak belekeveredni. A már olyan nagygazdák. Hát rígebben, mikor még olyan nagy gazdák vótak, már, amikor én vótam, akkor nem vótak nagygazdák, már akkor elszedtík a földet, már nem vót nagygazda. De hát azír csak megníztkík a családöt. Azír jó megnízni, na hiába.

K: És emiatt szétmentek azok a fiatalok, akiknek beleszóltak a szülők a döntésbe?

AK: Hát valamékkal szíjjel ment, valamékkal nem tudtak mit csinálni. Nem mindenütt ment szíjjel. Addig-addig kínlódtak, hogy bele kellett egyezni. Valamék jóra ment, no de jobban, akkor nem mentek úgy szíjjel a házasságok. Máma már ha egy fiatal házasember, már ha öt-hat évig lakik a felesígvél már nem pászol neki. Már akkor ódarrafele kacsingat. Hát elíbb a szerelem tarti össze úköt, de azutt már kell, hogy szeretet legyen. Mert ha szeretet nincs, a szerelem nem tart hatvan meg hetven évig. Először kell, hogy na legyen, alakuljon ki egy szeretet, hogy nem csak a szerelem, mer az elmúlik. A gyermekek nőnek, akkor már. De az már ott a megbecsülís, a tisztelet egymás íránt, meg a családja íránt való szeretet. Máma mit számít? Elmegyén oszt már níz a másíkra, oszt már akkor nem kell. Ezek a tévésekbe meg hallgatni, ez meg örületes.

K: Volt olyan, hogy a szülők választották ki a gyereküknek a párt, a fiatalnak? Hogy hozzákényszerítettek valakit?

AK: Á, hát én nem tudom. Felólem lehetett, de én nem tudom. Lehet, hogy vót olyan rígebben a nagygazdák, de én nem tudom aztat az idót, mert én már a háború után vagyok, én már addig nem tudom. Addig biztos, hogy vót olyan, hogy megszülettek, hallom a tévébe is van olyan, hogy megszülettek, már akkor össze ízélték egyútt, úgy, hogy nem is

szórakozhatott máshol, csak egybűl az a, azt tudta, hogy neki ez lesz, oszt kíz. Az mán csak olyan, az mán nem. Megvagynak azír, még megvótak azok is.

K: Amikor maga volt fiatal, akkor hány évesen kezdtek a fiatalok házasodni?

AK: Hát úgy, mint most. Olyan húszon felül, húszig. Tizennyolc, tizenhét, tizenkilenc. Akkor még hamarabb. Hamarabb, mint most. Én huszonegy vótam. Úgyhogy elvégeztem a tíz osztály, három-nígy évet dógoztam, oszt azutt mentem férjhez. De jó volt az a kicsi idő, de még várhattam vóna, még huszonegy vótam, Béla huszonnígy, úgyhogy még várhattunk vón nyugodton. Mer addig jó íletünk vót. Mert mindaketten ott dógoztunk, úgyhogy, ha ő már ment más munkába, és akkor én vótam, én vótam a mozis. Elmentem reggel tíz óraker, oszt hazajöttem este tízker. Haza se tudtam jönni, mert ha Béla nem vót, akkor nekem kellett mozit játszani, mert akkor én meg a kasszír vótam. Osztkor mikor ű nem vót, akkor nekem kellett.

K: Ez a mozi csak vasárnap volt vagy volt hétköznap is?

AK: Vót hétköznap is. Hetfűn nem vót, kedden. Minden második nap. Kedden, csütörtökön, ha jó film vót szerdán is. Vót úgy, hogy jó film vót, jó magyar filmek, mert akkor Nagydobrony társfaluk vót. Kapott, oszt akkor hordtuk. Béla motoron hordta. Én játszódtam, Béla kordta. Ott lement két tekeres, akkor hozta. Akkor nekem ment, a másik jött a másikír. Így hordta a jó mozikut, akkor oszt tele vót a klubb, nem fértek benne, akkor oszt megvót a plánunk. Mert aztat plánra kellett dógozni akkor.

K: Mentek idősek, fiatalok ebbe a moziba?

AK: Jöttek minden, olyan vót. Nekem a könyvtárba is úgy jártak az idős emberek, olyan öreg bácsik jöttek a pap. Vót egy öreg papunk, hát az is mindig jött a könyvtárba, olvasott, hordta a könyvet, nem vót probléma.

K: Hol volt itt a könyvtár régen?

AK: Hát ott, ahol most, a közsígházán. Az vót könyvtár. Jó vót. Nekem jó vót az egész fiatalságom. Mán akkor is mikor mán Hajnalka megvót, anyósom vót, hát de akkor is mehettem, meg mentem is, mer mikor Béla nem vót, akkor én mentem. Itthon vót a nagyanyjával. Ott nem lehetett, a munkával menni kellett, nekünk vasárnap dógozni kellett mindig.

K: Hány éves korba kezdtek azt mondani egy fiatalra, hogy ő mán vénlány vagy vénfű?

AK: Ó, hát mikor. Olyan huszonöt év felett, mán akkor mán. Akkor mán összekomendálták, akkor mán olyan kommandálás ment.

K: Volt olyan, hogy valaki nem is házasodott meg, nem is volt párja, akkor erre az emberre a falubeliek hogyan tekintettek?

AK: Most meg mennyi ember van itt.

K: De régen számított ez valami különbségnek?

AK: Valaki nem nősült meg. Ivásnak adták oda az eszeket, oszt nem írt semmit. Az vót a baj soknak, sok embernek, hogy megkezdett inni, oszt akkor mán. Hát ott van ni Badó Olgának, három van rajta egy se nősült meg. Na milyen nagy dolog az.

K: Számított az, hogy a fiatalok milyen valláshoz tartoznak?

AK: Én?

K: A faluba.

AK: A falu református vót mindenki.

K: Katolikusok?

AK: Itt nincsen katolikusok.

K: Nem voltak régen se?

AK: Nem vótak. Még rígen jobban nem. Még ukrán se vót senki. Tiszta szín magyar falu vót és csak református vallása vót. Akkor kétszer jártunk a templomba: reggel tíz órakor meg délután két órakor. Reggel mentünk a fiatalok jobban, akkor menni kellett. Két órakor meg mán az idősebbek, az asszonyok, ugyi akik főztek, ahol család vót, az nem mehetett reggel. De így a fiataljaink, mán nekünk tíz órára menni kellett a temploma vasárnap.

K: A lánykérés után mennyi idővel kezdték el megtartani az esküvőt?

AK: Hát kinek hogy. Vót úgy, hogy sokáig.

K: Vasárnapi istentiszteleten a pap bement-e a szószékről, hogy vannak olyak, akik házasodni fognak?

AK: Én nem vótam a templomba esküdni, mert akkor nem lehetett.

K: Ez hányas évek?

AK: Ez a hatvanas. Hatvanba vót az enyém, mán akkor nem lehetett járni templomba. Mán akkor kilökték a munkából az embert. Mán akkor csak titokba lehetett. Konfirmálni is mán akkor, amikor én konfirmáltam, csak úgy jártunk a hittan tanárhoz tanulni a presbiterekhez, oszt akkor ott kellett felmondani, amit meg kellett tanulni, oszt úgy mentünk másnap mán a templomba nem kellett mondani, hanem csak úgy lopva. Mán akkor tiltották igen a vallást. Azutt meg mán nem lehetett menni. Az Isten őrizzen bemenni, ha bement a templomba egy lakadalom, kilökték. Vót itt egy tanító, oszt annak a felesége palágyi vót, oszt elment vele egy lakadalomba csak szíjjel nézni, kíváncsi vót. Egy templomot, hogy megníz. Oszt akkor bement egy templomba, oszt akkor kitették a munkából. Akkor azután nagy keservesen visszarendezték, de mán akkor a beregszászi járásba szegínyt. Akkor nagyon tiltották, Isten őrizett vón, hogy elmennünk. Csak a klubba lehetett. Előre jöttek nekem is, húsvétkor meg

minden, ha jött a főnök, hát be a házba, az első házba, hát nincsen-i szent kíp. Hát ugye nálunk, reformátusoknál nincsen. Nekünk nincsen ilyen, de akiknek vót. Az vót a legelső, mikor bejött a házba, hamar szaladt befele. Idejött, hogy nincsen-i ott valami szentkíp.

K: És mit csináltak, hogyha találtak valami ilyet?

AK: Hát vagy kilökték a munkából vagy fegyelmeztették. Akkor nem lehetett.

K: Meddig tartott ez?

AK: Hát egész sokáig. Hát most ni vagy mikor szabadult fel kilencvenegybe. Mikor szívtáltak ezek az országok. Addig nem vót vallás, addig nem szabad vót vallás, senkinek szabad nem vót. Csak mentek akik, akik mertek.

K: Volt régen kelengye, lányos kelengye? Mielőtt férjhez ment, összeállítottak neki egy kelengyét a szülők?

AK: A kelengyét azt mind elkészítették, de nem a lakadalomkor vitték nálunk. Nálunk nem a lakadalomkor vitték.

K: Mikor vitték?

AK: Hát a lakadalom után, mikor vettek butrot. Mindenkinek vettek a jányoknak, kinek milyet tudtak. Vettek na, az mán nem ment ceremóniával. Mán Hajnalkának, ő mán mikor nyócvanötbe ment. Mán neki Dobronba kellett vinni a butrot meg holmit. Hát neki akkor is nem győztem a kendőt adni. Nagydobronyiaknak annyi kendő kellett, hogy Hanjalkának vót harminc, de azt mind elosztottam.

K: Mire kellett ez a sok kendő?

AK: Hát azok mikor vitték.

K: A vőfélynek, úgy érte?

AK: Hát még a zenészeknek is. Még azoknak is kellett, minden zenésznek még annak is kellett adni. Akkor a birónak, szekretárnak. Még ha templomba ment, még ott is megint a papnak meg a kántornak. Na az nekem ott nem kellett, mert én nem mentem a templomba, csak úgy lehetett, lopva menni. Bélának a nagybácsija vót a pap. De hát csak lopva lehetett menni. Isten őrizzen, hogy be legyen írva valahova, mer akkor még azt is ellenőrizték, még az írást is, mindent. Akkor nagyon tiltották a vallást, pláne meg nekem.

K: A lakadalomról tessék beszélni, hogy hogyan indult el?

AK: Hát előtte héten mán kedden elindult. Megkezdtek a sátrat csinálni, akkor ott mán ott készülődtek. Akkor ott mán vittek mindenki ajándékot, tyukot, ott helybe csinálták. Az asszonyok, szakács asszony vót sok, ott kellett tyúkot levágni, na mindent, amit meglehetett csinálni. Az mindennap lakadalom vót, akik ott vótak, mert mindennap enni kellett. Drága lakadalom vót az. Most könnyebb a restoranba elrendezni. De hát akkor szíp

vót, mert a falunak egy lakadalom, hát mindenki ott vót. Jött nízók, oszt akkor eleinte kalácsot sütöttek, oszt nem sütemínyt osztottak, hanem kalácsot a nézelődőknek. Kalácsot meg italat. Az mindent úgy vittek. Nálunk rígen a temetís is ögy vót. Kalácsot adtak a temetís után.

K: A tor?

AK: Torba kalács.

K: Főtt étel nem volt? Töltött káposzta például?

AK: Nem, az nem vót. Az szalókán vót csak, ott hallottam csak olyat. De hát az meg ott még olyan csúnya szokás vót, hogy még a halott ott vót, oszt ettek. Megebídeltek, oszt úgy mentek, oszt a halott úgy vót kiterítve. Én nem tudtam vón megenni, ha fűbe lúttek se. Tudom, vót mer a Bélának a nagyapja, nagyanyja odavalósi vót osztán ott ki vót terítve egyik szobába, a másik szobába megterítve ettek. Az nem jó szokás vót. Nálunk utána vót csak. Visszamentek a torba, oszt akkor.

K: Most is úgy van.

AK: Hát mán most nem nagyon mennek vissza csak a rokonság, meg a messziről valók. Amúgy mán nem mennek, mán betiltották.

K: Régen mindenki visszament?

AK: Régen az emberek vissza, az emberek mentek vissza csak, az asszonyok nem mentek, csak a rokonok. És akkor ugyi úgy kízítették el. Mán pínteken akkor vágták lefele a tyukot, nyúztuk, vágtuk. Akkor az mindent csináltunk mán, az akkor igen sok munka vót, mer előre nem lehetett levágni, akkor nem vót annyi hűtő. Hova tette vón. Akkor mentünk korán reggel, pínteken ment a roham, szombaton meg mán vígkípp. A sütemínyt mán megkezdték sütni csütörtökön a szárazabbakat meg lapokat. Akkor úgy tötötték, egy trászport azt csinálta, a másik az asszonyok a tyúkot rendezték, így. Így ment sorba. Úgyhogy mán reggel beállott, mert már tízórakor mán mentek a jánykírók, mert hosszan vót az, mer ott hülyéskedikkel ment. Oszt akkor hosszan vót. A jánykírók mentek ide-oda. Akkor megkírták, mentek esküdni. Először mentek a közsígházára, azutt mentek a templomba. Így kellett menni, akik mentek, de én nem mentem, mondom, én nem vótam, mert akkor mán nem szabad vót, mer akkor mán mehettem vón a kolhozba, de mán azt sajnáltam vón. Kínlódhattam vón ott. Itt negyvennég évet lehuztam. Hát azir a kolhozba huzni le negyvennég évet. Meg az emberre mindig ragad valami, mer azóta is mindig ragad, mindig csinállok valamit, látod keresztretjvényt hoznak nekem mindig ilyenekt ni, oszt ezt fejtem, mert nem tudok mit csinálni.

K: A lakodalmi ételek milyenek voltak?

AK: Hát a lakodalmi ételek. Volt elsőnek ilyen csak fasírtok akkor csak fasírt vót, kirántott hús, rúdfasírt, gömbelyű fasírt, ilyesmik vót, mikor odamentek, azutt meg a leves vót a fő. A húsleves, tótelik, ez vót a fő. Utána paprikás szokott lenni, oszt azutt meg káposzta, tőtött káposzta, de úgy, eleinte így vót, minden sorban, de azutt kitanálták, hogy a tőtött káposztát mán csak íjfél után adták, mer mán csak pocsíkták, mán nem bírt a níp enni, tudod. Oszt akkor mán kísőbbet adták csak. Ez vót a menü. Meg sütemínyt meg mindent végig sütöttek rígebben is. Mán az én időmbe sütöttek.

K: Rétest sütöttek?

AK: Rítest, azt is sütöttek. Nagydobronyba szíjjel hordták, de nálunk nem. Nálunk a lakadalom után, akkor.

K: Lakadalom után még volt valami összegyűlés az egyik háznál?

AK: A vendígek még másnap is ünnepeltek, mert ugyi maradék vót, meg el kellett takarítani. Oszt akkor segíteni kellett. Ugyi a rokonság, annak két hét lakadalom vót. Akik rendezgettek lakadalomkor, nem nagyon ittak, mert hát ott akkor észhez kellett lenni. Aki bor mellett vót, meg az ital mellett, az olyankor nem ivott. Olyat tettek oda, hogy aki az eszít helyín tartotta, mert na.

K: A lakadalmas házat mivel díszítették régen?

AK: Hát én nem tudom. Csak a sátort tudom, mikor a sátor vót, rígen a sátor fábul vót, gallyakból.

K: Milyen ajándékokat vittek a vendégek?

AK: Hát egyszerűköt. Én tudom mikor nekem vót a menyasszonyi tánc, vót olyan, aki öt rubelír táncolt. Hát szegíny vót. A hatvanas évbe, akkor váltódott át a pínz, az rígi szerint ötven lett vóna, de akkor átváltódott, mán csak öt rubelír vót a menyasszonyi tánc, annyi adtak egy-egy, valakik többet. Nem vót az akkor úgy, mint most, hogy ennyi dollárt adok, meg annyi dollárt. Ugyan honnan? Akkor nem vót senkinek. Csinálták a házat. Dehogy, egyik segített a másiknak. Nem kellett munkást fizetni, mert segítséggel csinálták. Szegíny vót a világ, nem lehetett keresni. Meg a háború után mindenkinek vót ilyen államkőcsön. Ott az meg milyen nehéz vót a nípnek kifelé. Tudom, hogy levágtuk a disznót, oszt akkor szegíny anyámnak el kellett adni vagy két sódart, nemhogy megegyük, hát hol. El kellett adni, mer az államkőcsönt ki kellett fizetni. Nem vót fizetés.

K: A menyasszonyt kik öltöztetik fel?

AK: Hát vót mindenkinek valami, varrtak neki, mindenki varrt magának, varratott vagy vart, csak egyszerű.

K: Koszorús lány volt régen?

AK: Vót.

K: Neki mit kellett csinálnia?

AK: Hát semmit. Ű csak ott vót, de nem csináltak semmit. Nálunk akkor rígen össze vót párolva mindenki, úgy vót híjva. Még a cseppnek is, a csepp jány is csepp fiúval ment. Oszt akkor a jányok nem mentek a lakadalomba, míg a vófél nem ment utána. Mindig a vófél, hamarabb felmentek, oszt akkor a fiúháznál, oszt akkor a fiú küldte, te ehhez a jányhoz mígy te ahhoz, meg ahhoz. Ha szeretője vót, akkor ahhoz tettik oda, de ha nem akkor szíjjel osztották, úgy körülbelül, hogy ez ezzel, az avval, így. Így összepárolták.

K: Akkor ők voltak a nyoszolyólányok?

AK: Vótak a nyoszolyólányok, de nem volt annak külön ruhája. Mán nekem vót, mán tudom mikor. Mán nekünk egy ruha egybe vót a barátnőmmel. Mán kettőnknek vót egy rózsaszín ruha. Varrtak nekünk, de nem vót szerencsénk, mer abba a lakadalomba meg úgy esett az eső, mint a nyavalya.

K: Jelent ez valamit, hogy ha esik az eső lakadalomba?

AK: Hát.

K: Mit?

AK: Hát azt mondák, hogy – de igaz is vót. Annak esett az eső, meghalt az ura. Még a gyermekeit az ölbe fogta. Akkor ennek az Ibolyának ni, szegínynek. Meg az se jó ha két lakadalom vót egy héten.

K: Ez miért volt baj?

AK: Hát azért, mert az egyiknek meghalt az ura vagy a felesége. Az én bátyámnak akkor a héten kettő vót. Az övének, mán az Ibolyának az apja meg az anyja vót, meg az enyém meg a Katónak az anyja. Mán a bátyámnak a felesége meghalt, tizenkilec év. Szegíny Kató még húsz éves vót, mán az anyja meghalt. Úgyhogy az körülbelül jelentett. Meg Ibolyának meg akkor vót, mikor Arankának, itt ni a szomszíd Arankának. Csak ugye az Dobronba vót, ez Teleken vót, de akkor alig tudtunk elmenni, akkor is esett az eső. És sírós is vót, baj vót. Jelentett valamit, jelentett.

K: Megszórták őket valamivel? Kásával?

AK: Jaj az, amikor hazafele jöttek. Az mikor jöttek felfele az udvaron egy gyermeket adtak az ölbe, meg szórtak rá izét, buzát. Buzát szórtak rá, termíkeny legyen, meg egy gyermeket adtak a kezibe a menyasszonynak, mikor jött felfele. Ilyeket csináltak.

K: Volt tányértörés a lakodalom alatt?

AK: Az utána. Amikor a menyasszonyi tánc, akkor beöntöttük a ruhájába a pénzt, oszt akkor azt meg összetörtük, oszt annyi.

K: Tányérverés volt-e? Amikor kanállal verik a tányért?

AK: Nem, még akkor nem. Nem kellett csókolózni, nem látta senki. Titokba csókolták egymást a menyasszony meg a vőlegény. De a lakadalomba vinni kellett tányírt mindenkinek magának.

K: Mindenki magának vitt?

AK: Mindenki vitt magának, mert azír, hogy ugyi még akkor nem lehetett kivenni innen-onnan. Mán azután lehetett, mán mink is, mikor Viktorék mán ebbe az időbe. De abba az időbe még mindenkinek vinni kellett tányírt, minden evőeszközt vinni kellett. Mindenki vitt, nem kellett mosogatni. Meg tálat. Meg összehordtuk. Tálakot is vittünk, fazikakot, ahol főztek, a szakácsasszonyok kanált, villát összehordtak.

K: Maga volt főzőasszony?

AK: Vótam, hányszor.

K: Nehéz egy ilyen feladatot megcsinálni?

AK: Nehéz, nehéz munka jaz. Nyúzni a tizennígy, meg húsz tyúkokot megnyúzni. Akkor a temérdek tötéliket megcsinálni, akkor fásírtokot sütni. Én mindig a husoknál vótam. Süteményeknél a fiatalabbak, mindig a fiatalabbak. Elibb én is a süteményeknél vótam, de általában én már mindig a husoknál, tötéliket csináltam. Meg töttöttük megfele, meg varrtuk befele, na ilyeket.

K: Volt receptes füzet, amiből csinálta? Vagy csak fejből?

AK: Hát tudtuk azt mán mindenki maga. Mikor csináltuk, mán az állt oda, aki mán értette. Kiszámoltuk, hogy hánybul akarunk, tudtuk hány tyukot tötünk, hány tojás kell bele, hány tojáshoz mennyi prézli kell, azt mán úgy tudta az ember. Ugyanúgy a fásírtak is, egy kila hushoz negyven deka kenyír, na így, meg hány tojás. Mindenfélét, mán ezt mán tudtuk.

K: Mikor volt a menyasszonyi tánc, akkor ki kezdte az egész táncot meg?

AK: Hát az első a izé, jöttek a szülők szerintem, mán elfelejtem. Meg a izé legutoljára táncolt. Akkor oszt mán legutoljára jött oszt mán mondta a vőfél, hogy na hogy ebbe az évbe egy menyasszony ennyi és ennyi, ennyi vót az ára, ennyi jött be, a vőlegény meg odaadta minden pínztárcáját, hát mi vót benne ki tudja. Így a vőlegény a menyasszony, az felkapta, oszt elvitte. Hát ilyen vót körülbelül.

K: Násznagy is volt?

AK: Ha vót, akkor a keresztszülő vót a jánynak, Nekem a keresztanyámnak az ura vót a jánykiadó meg a keresztapám. Ugyanúgy, ha vót. Ha nem vót, akkor meg vagy a testvérje vagy a sógora, ha nem ílt mán vagy valami, akkor meg a sógora, vagy az apjának, vagy a

nagybácsija, ilyek, ilyen közeli rokon szokott lenni az. Nagyvőfél meg úgy vót, hogy nálunk nem vót fogadott nagyvőfél. Aki akarta annak megkellett tanulni a sok verset.

K: Tehát bárkit hívhattak nagyvőfélynek?

AK: Akkor annak megkellett tanulni a sok verset. A kikírís a jányt, a megköszönís, minden, azt mindet neki meg kellett tanulni. Viktor vót egynél ni, Zsigánál, mikor vót a lakadalom, hát ű vót a nagyvőfél. Fiatal vót akkor még igen, de Balázs nem hagyott neki bíkít, a Zsigának az apja, hogy ű legyen. Hát megtanulta, addig vertík a fejíbe. Én mondtam hagyjál neki bíkít fiatal ű még, még akkor jóformán fejezte be a tiz osztályt, de levezette azír a lakadalmat, megtanulta. Mán most könnyű, mert fogadnak egy vőfílt, oszt tudja úgy is, oszt megcsináli oszt kíz, csak fizetni kell. De még akkor nem, még akkor híjtak. Béla is vót nagyvőfél, az meg az ízéjébe, az Irén néniébe, Bandi Irén, na abba. Mer az neki meg, az anyósom Irénnek az urának a keresztfija vót, oszt Bélát hívtak nagyvőfélnak, oszt ott meg ű vót.

K: Volt olyan, hogy már mikor egy asszony állapotos volt, akkor nem volt szabad neki rácsodálkozni valamire vagy temetésre nem volt szabad neki elmenni?

AK: Nem tudok én ilyet. Akkor mondták, nem volt olyan, hogy nem hagyták, hogy ne nízze meg a halottat vagy valami, de hát én nem tudok ilyet. Annyira nem vót ez a falu babonás.

K: Hogyha valakinek már lakodalom előtt született gyereke, akkor arra, hogy tekintettek a falubeliek?

AK: Hát az mán nem szíp, nem. Arra azt mondták, hogy hasas tinó.

K: És, ha valaki úgy ment férjhez, hogy már terhes volt? Arra is mondtak valamit?

AK: Hát arra is mondtak. Hát azt mán amúgy lenízík. Máma meg mán úgy megyen fírjhez, hogy megszüli előbb a gyermeket, oszt azutt megyen fírjhez. Hát itt vót ni Dianna, egy héttel utána megszült, oszt nem is tudtuk. Hát itt vót ni a szomszídiba, oszt nem láttuk. Menyasszonynak is olyan jól elrendezték, hogy nem láttuk. Oszt két hét múlva vagy egy hét múlva, mán azt mondják, hogy má megvan a fiú. Hát itt még azt is kiszámolták, hogy mikor vót a lakadalom, és azt is tudták, hogy mikor vót a gyermek, az első gyermek. Ott kiszámolták.

K: Az állapotos nőnek minden munkát el kellett végeznie, amit előtte csinált?

AK: Hát mindent.

K: Segítettek valamiben neki, amit már nem bírt?

AK: Hát azt biztos nem csinálta. Én nem tudom aztat, de nekünk ötvenhat napot adtak, az én időmbe, utána menni kellett vissza. Mindegy vót szoptattam, nem szoptattam, el kellett menni hét napra szeminárra fel kellett menni, nem engedtek el. Mint most ni, hogy három

évig itthon van. Ötvenhat napot vótam, oszt kiesz, oszt mán annyi vót, menni kellett tovább, dógozni.

K: Az anya készített kelengyét a kisgyereknek?

AK: A kelengyét az anya csináli a jányoknak, az első kelengyét az anya, a szülő.

K: És miket tesznek bele?

AK: Hát ami kellett egy gyermeknek. Megkötőpárna, akkor csepp ruhák, csepp kis reklit, szemtakaró, pokróc. Ennyi, rígen is úgy adták, nekem is úgy adtak.

K: Kórház volt itt, ahol szültek vagy át kellett menni valahova?

AK: Rígen itthon, de az én időmbe mán kórházba mindenki. A rígen itthon. Hát rígen mindenki itthon, azír kellett a bába, de azután meg mán odajártak, Piroska néninek hívták, osztán Nagydobronyba vót a szüliszet, mán nincs a tán, osztán odavitték, a Nagydobronyba.

K: A bábával mentek el szülni.

AK: Hát a bába. Vót kisdobronyi bába, nagydobronyi bába, a miénk is. Oszt ők vezették le. Na ha valami problémát leltek, én is odavittek, engemet is el kellett vinni Ungvárra, mert nem jó, nem izélték jónak, nem merték vállalni. Akkor Ungvárra vittek. Mán Viktorral meg mán Ungvárra is mentem, nem is mentem máshova. Ott már ismerős orvos vót, elibb nem tudtam az orvost, oszt akkor ugyi csak vártuk, hogy meglesz az olyan hamar, hogyne. Nem megy az olyan hamar. Még a szegíny asszony majd bele halt.

K: Sok volt a faluban a csecsemőhalálozás?

AK: Nem olyan sok.

K: És gyermekhalálozás?

AK: Csecsemőt én nem is tudok. Itt Évinek vót egy testvérje, egy kisfiú, az meghalt. Meg Eszenyi Gézának vót egy testvérje, az meghalt, tudom. Én nem is tudok másat akkoriba még.

K: Az anyának készitettek komatálat?

AK: Nem vót. De enni hordtak. Vittek enni. Nekem negyvenegy hoztak. De főtt ítélt.

K: A kórházba?

AK: Nem, itthon, mán mikor hazahoztak. Negyvenegy hoztak nekem az elsővel. Úgyhogy a keresztanya az kétszer vitt, meg a keresztapa, az mán ugyi nígy vót egybül. Meg a rokonság, meg a távolibb rokonok, mind. Azok csak úgy hozták, félkíszen. De az itteniek, azok mind főve, mindenkinek vót leveses szilke. Alig bírtam hányszor osztán elvinni, oda ni, Gyulánál, mikor ott ni Alica kicsi vót, innen vittük a messzirül, oda cipelni kézbe. De vót úgy, hogy a levest, azt teliszedtük a szilkét, oszt kilöttyent, a szíp kendőm paprikás vót meg zsíros. Direkt vót olyan komakendők, amibe kötöttük, oszt tudom, hogy egy vasárnap tizenketten hoztak. Kipakolni elég vót.

K: Ezek a komatálak hogy néztek ki?

AK: Hát énnekem nem komatál vót, hát csak ilyen enivalót, nekünk csak így vittek, nem ilyen komatálak. Ezt hallottam mán, de nálunk olyan nem vót, csak így enni vittek.

K: Meddig maradt az anya ágyban miután megsült?

AK: A kórházba? Hát a kórházba sokáig, még akkor nem engedtek hamar haza, nyóc tíz napra. Há most meg mán harmadik napra hazaengedik. Akkor nem engedték haza, míg be nem száradt a pupja, míg le nem száradt, minden rendbe nem vót, addig nem engedték haza.

K: A kisgyerekeknek a kezére kötöttek piros szalagot?

AK: A Krisztiánnak mennyi sokáig ott vót, ez a kicsinek, a miénknek, az anyja. Mindig mondtam, hajítsd le a nyavalyába onnan! Vagy pedig a rekljét fordítva adta rá, egyet fordítva, hogy ne tudják megigézni meg megnízni.

K: Akkor ez a piros szalag is az igézés ellen kellett?

AK: Hát a Kató meg a Erika jánya. A klubbos Katónak. Hát majd meghalt, megnízte egy nagydobronyi, mert vitték a kórházba, oszt megnízte valaki. Osztán el kellett menni nála, szenesvizet csinálni meg a hajából vágta, meg valami ólombúl kiöntötték, hogy kinek a szeme igézte meg, szíp kisjány vót Erika.

K: Ez szemmel verés volt?

AK: Van, olyan van. Meg akkor így ni szenesvizelték hányszor. Ilyen páltüzetket, így ni, se nem egy, se nem kettő, nevetlen újjával az embernek. Én nem csináltam sose, de csinálták az öregek tudták csinálni. Meg én mondom ennek mindig, mert olyan kis ügyes ez a kisfiú mán, úgy igyekszik menni, mán most hét hónapos lesz, de olyan gyenge az ina, nagy a seggi, olyak kis kövér, osztán gyenge az ina. Azt mondom neki, hogy mindig azt mondták az öregek, amikor felköl, a nyállal húzogja meg neki ott az inát. Hát nem hallgatni meg, pedig ű babonás, mint a nyavalya. Fiúnak még tavaly is ott vót a kezén, mondom úgy lehajintom a kezedrül ezt a valamit, nem igíz mán itt tíged meg senki. Meg a badiját is fordítva adta rá, azt hallottam valakitől, hogy egy valamit mindig adjon fordítva rá. Én meg még azt hallottam azelőtt a mi időnkbe, hogy nem kell a gyermeknek, hogyha mindig kiforgatuk a ruhát. Nem kell kifordítani, hanem csak úgy a színít, ahogy van. A másik meg azt mondja, hogy egyet úgy kell. Tudod, hogy milyen a babona. Egyinél ilyen, a másíknál olyan. De ez a lakadalom, ez bejött. Ha nem vót jó idő, bizony, hogy az a lakadalom tönkre is ment. Az mán itt, a szemem előtt láttam. No, de ment szíjjel az is, akinek jó lakadalma vót. Úgyhogy nem lehet éppen erre mondani.

K: Volt olyan, hogy valakit megrontottak és amiatt halt meg?

AK: Hát olyat nem hallottam.

K: Keresztszülőnek kiket választottak a szülők?

AK: Hát régebben. Mán mostanába a testvört választik. No de régebben nem, nem a testvört választották, hanem egyet a jó emberei közül.

K: Barát?

AK: Barát vagy ilyen.

K: És hány keresztszülőt választottak?

AK: Hát akkor csak egyet. Egy keresztanya, egy keresztapa. Én is csak egyet híjtam, nem kellett nekem egy sodró, hát minek a.

K: Eltetszik mondani, hogy a bába mit csinált a keresztelőn?

AK: Ment vele a templomba. Meg a pénzt szedte, meg vezette, úgy nevettek meg minden. Régebben vígan ment le az a keresztelő. Meg olyan regét mondott, hogy hogy jött a gyermek. Előbb ugyi pucíron, ruha nélkül és annak szedni kell össze, oszt akkor szedett. Oszt ű meg mán segítette, meg ű is mán, neki is ez így van meg úgy van, ilyen mókáson ment az, azir is híjtuk mindig Piroska nénit. Még járt egy darabig füreszteni még, míg fiatal vót. Eljött, olyan jó messziről is eljött. Még Hajnalkához járt, már Viktorhoz nem.

K: Maguk is elhívták ezt a bábát.

AK: Az jött há, az mán tudta. Ha mán indult a szülés vagy valami, akkor mán szóltak neki, akkor nem kellett járni, akkor ű járt ugyi eleinte, nem olyan vizsga vót még, mint most, hogy mán egyenest megmondják, hogy micsoda, akkor nem vót még olyan. Azutt meg mán jött ű, nem kellett űtet hívni, reggel mán itt vót. Szerette, ha kínálták ugyi, meginni is megszerette. Jaj ű igen jókedélyű asszony vót. Vín Piroska néni.

K: Keresztelőkor a templomba kik mentek be a gyerekekkel? Ki vitte be a gyereket?

AK: Csak a keresztszülők.

K: A bába ment velük?

AK: Az ment mellette. Kitakarta neki, amikor mán öntötték rá a vizet, annyit segédkezett ott, meg a keresztanyának. Mert ha tartotta így a kezébe, akkor nem tudta vón letakarni. Mám mán nagyokat visznek. Hát Emőkének is mán ruhába felötöztették. A miénk is mán úgy fel vót ötözve, mint egy kislegíny. Akkor vitték mán két hetes korába keresztelni.

K: Ki ment még be a templomba?

AK: Hát aki ment.

K: A gyerekeknek a szülei?

AK: Hát a szülei nem, mert a gyerekeknek az anyja még nem ment. Mert az még fiatal, két hetest nem hagytak menni. Hát hét vót a gyermekágy, addig nem szabad vót járni. Azutt el kellett menni a templomba, oszt akkor mán járhatott, addig nem ment az utcára se egy se.

K: És a nagyszülők mentek?

AK: Hát a nagyszülők biztos mentek. Hát az biztoson.

K: Akkor is úgy volt, hogy a templomnak az elején kereszteltek?

AK: Nem, az utóján. Istentisztelet után. Akkor vitték be, oszt ott várták a mán ha hamarabb mentek, akkor ott várták elől, oszt akkor úgy vitték be, mikor mán a pap elimátkozott, lejött, akkor vitték be neki, oszt akkor keresztelte. Oszt akkor olyan énekeket énekelt, ami gyermeknek kellett keresztelőre. Nem úgy, hogy bement oszt rögtön. Nagy dolog olyankor, nem olyan jó úgy, mert akkor a családtag ottmarad, a vendég meg menjem. Úgy jobb vót, mer akkor mán mind mentek haza. Oszt mind mehetek egyszerre. Az ebédet meg mán otthon megcsinálták.

K: Milyen ételeket készítettek?

AK: Hát mi vót rígen? Hát a leves vót, a tyukleves meg a paprikás, pörkölt meg káposzta. Hát akkor még az vót a kaja.

K: És sütemények?

AK: Sütemények ami zserbó meg ilyen perecek. Perecet sütöttek, osztán habba belemártották, meg lekvárral is lehetett meg egymagába is. Meg egyszerűen csak lap vót, oszt dióval, mákkal. Meg rácsos tetejűt. Mert rítest oda nem tettek a süteményhez, nem vót, hogy rítes külön felvágva, olyan nem vót. Szalakaré, ilyen kiszaggatottak, tudom, hogy csináltak. Jó volt, kis kiszaggatottak, meg rózsák meg ez az, oszt megkezdték lakodalomba is legelőbb azt sütötték a pattit. Úgy híjták, hogy patti. Oszt azt sütötték, mert azt osztán mire kezdődött a lakodalom a gyermekek elhordták. Mert a krémeseket nem lehetett csak azutám kisébbet.

K: Miből készítették ezt pattit.

AK: Sütemény vót az. Két tojás, két deci cukor, meg szalakaré kell bele, az a szalakaré a fő, meg liszt, oszt akkor összekeverni, oszt akkor este, oszt akkor reggel sütni. Állni kell hagyni, szális. Vagy csináltak aztat a szálas kifliket, abból is sokat lehetett csinálni lakodalomkor meg mákkal, dióval lekvárral megtekergettük, elvagdaltuk, az is egyenes porcukorba be a kiskifliket, az meg jégkifli vót, meg boros kifli meg ilyeket.

K: Volt itt olyan étel, hogy pupojka?

AK: Vót, vót. A csak rendes tojásnélküli lisztet összegyúrunk, egy kis sót lökök bele, oszt akkor összegyúrom, csak olyan nyújthatónak, nem kell keményre. Oszt akkor elnyútom, elvagdalom ilyen darabokra, oszt akkor a kályha tetején megsütöm. Megsütük a spór tetején, ugyi rígen könnyű vót, de most meg csak a pirítón sütögettem meg. Azir mondtuk pupojkának, mert az úgy feljön, ahogy sül. No, ahhoz csináltunk zödség levest. Az

sokféleképpen jó. Zódsíglevest csináltam, abba belerepegettük. Vót olyan, hogy vízbe kicsit megmártottam, akkor egy cseppet hagyta szikkadni, arra szedtem turót, egy kis tejfelt, oszt akkor betekertem, mint a palacsintát. Vagy pedig megrepegettem, oszt zsírral leöntöttem, mint a haluskát, azt turóval, ott a tepertőt meg a tetejire raktam. Vót úgy, hogy a pulya – mink – megkentük lekvárral. Fiúnak megsütöm, úgy eszi semmi nélkül.

K: És ezt milyen alkalmakkor fogyasztották?

AK: Hát azt csak így ni, ha gyorsan kellett vagy kíszen vót. Megsütöttük hamarabb, ha munkába jártak, oszt gyorsan kellett, oszt akkor megvót első, második rögtön. Én Bélának, míg élt, sokat megfőztem. Meg vót nekem, szípen zacskókba beletettem a száraztízstát, oszt akkor egy kis zódsíget egyenesen odatettem. Mi az, megfőtt a kis lé, akkor kiszedtem, beletördeltem, olyan finom vót, hogy. Megeheti akárki. Nagydobronyba vótam, azok vasonsültnek mondták, Kisdobronyiak meg tán pászkának, mer az tojás nélküli, mert rígen nem vót tojás tílen, a tyukok nem tojtak, nem úgy van, mint most, mán másfajta tyúkok vannak. Oszt akkor a leveshez azt csináltak.

K: Mikor volt a keresztelő, akkor csak pénzt vittek vagy vittek mást is?

AK: Meg kétszer enni. Mán most visznek kisruhákot, ezt azt, de akkor még nem vittek, csak pínzt adtak meg enni vittek kétszer.

K: Le is jegyezték azt, hogy ki mennyi pénzt vitt?

AK: Tudjam is én mán. Az alkalom adta, mikor milyenek vótak az árak.

K: Kaptak régen oltást az újszülöttek?

AK: Kaptak, nekem is vót. Soknak van idősebbeknek, látszik.

K: Mikor még kicsi a gyerek akkor tettek valamit a fürdővizébe? Kamillát vagy gyógynövényeket?

AK: Nem tettünk. Kis szublimánt tettünk, míg a pupja nem vót rendbe, még akkor nem is nagyon hagyták fürödni. Egy csepp szublimántot, most meg mán nem is szabad használni, akkor meg tettek bele. Nem jó vót az, mert mindig a, most szivacsot tesznek alá, de akkor csak egy pelenkát tettek alá, oszt akkor arra tettük, nem a földre, még akkor tekenő vót. Mert a kádba, akkor még olyan kád vót, plí kádba nem lehetett azt a csepp gyermeket betenni, akkor nem vót még ilyen nájlón tál, hanem kis tekenő, direkt vót gyermekfüresztős tekenő.

K: Hogyha beteg lett a gyerek, akkor voltak természetes gyógymódok?

AK: Hát akkor mindenki maga otthon kikurigálta.

K: Például fülfájásra használták-e a kaktusz levét?

AK: Hát a hagymát, azt belecsepegtették.

K: Amikor a faluba meghalt valaki, akkor fel volt osztva, hogy kinek mi a feladata?

AK: Hát vót, hát persze. Ugye eleinte a kalácsot sütöttük, ha rokon halt meg. Egy darabig vót több helyen kemence, azuttán vót nagykemencénk, abba sok, tizenkét kalács is belefért. Ha meghalt valaki, akkor jóformán mindig itt sült a kalács. Anyósom is nagy sütő vót, krémes süteményeket, tortát, anyósom igen tudott olyakat sütni. Jobbat sütött, jobban tudta, mint én. Csak ugye akkor nem raktak bele annyi krémet. Mán most nem is tortát sütnek, csomó mázga.

K: Mikor meghalt valaki, akkor a halottat ki mosdatta meg?

AK: Hát az a család.

K: És a család is öltöztette fel a halottat?

AK: Hát a család, az mindenkinél a család, mint most is. Na hát, hogy ha vót segítség, mindenkinek vót olyan jó embere, hogyha ű nem akarta vagy valami, de én is mindig úgy féltem a halottól, de mikor a magamét kellett, akkor nem féltem. Az úgy van mindenki velem, a sajátjátul nem fél. Én olyan félős vótam, de Bélát meg má öltöztettem.

K: És milyen ruhákat adnak ilyenkor a halottra? Sötét ruhákat?

AK: Sötétet.

K: És, hogyha fiatal lány halt meg?

AK: Hát akkor menyasszonynak öltöztették, ha lány vót még, akkor menyasszony. Ha fiatalasszony, akkor fiatalos ruhába. De hogyha lány vót, akkor mindenki igyekezett menyasszonyi ruhát adni rá. De hát nem olyan sokan haltak itt meg lányok. Egyet tudok, ez ni ó, Lenke néninek a testvérje, az idősebb vót túle, oszt az beugrott a Latorcába, öngyilkos lett. Az vót egy jány, meg ott vót a Kis Jancsi nagyapjának a testvérje, az vót egy jány megint, aki meghalt, de az meghalt, az nem izébe, nem öngyilkos vót.

K: És más volt az ő temetésük, mint az idősek temetése?

AK: Nem. Akkor mentek virrasztóba a fiatalok. Akkor híjták a fiatalokat meg a fiatalok mentek elől, azok vitték a koszorút, akkor nem az öregek. Ha idősebbek, akkor úgy van az, mint eddig. Ha fiatal halt meg, akkor fiatalok mentek virrasztani is, akkor hivogattak a rokonfiatalokat, nem mindenkit, csak mindenki a rokonját. Úgy mentek elől koszorúval.

K: A koporsónak nem volt más színe ilyenkor, ha fiatalat temettek?

AK: Hát akkor fekete vót mind, jó feketére megkormolták, olyan rossz vót még a szaga is.

K: És volt valami a koporsóra mintázva? Kehely?

AK: Akkor rígen még nem. Fejfát megint csak fából csináltak, oszt akkor úgy, még van is tán most is még a temetőbe. Oszta akkor úgy kivágták rá a betűt, osztán úgy. Nagymamám meghalt, még én meg se születtem, harmincnégybe, még nem rígen dűlt ki a fejfája. Még én

meg se születtem, harminckilencbe születtem. Még addig bírta, még olyan jó vastag fákat tettek oda.

K: Letakarták a tükröt a házban, hogyha valaki meghalt?

AK: Letakarták, arra vót kendő, az rígen is úgy vót. Direkt arra kendő. Isten veled, kedves halott. Az mindenkinek vót.

K: És miért csinálták ezt?

AK: Hát én tudom? Mos meg már az egész vitrint betakarik. Hát rígen a házba elől vót a tükör, akkor mán odatették azt a kivarrott kendőt.

K: A halott kezébe tesznek valamit?

AK: Zsebkendőt, meg pínzt tettek bele a zsebkendőbe, egy rubelt.

K: És azt tetszik tudni, hogy minek csinálták? Minek tettek a kezébe zsebkendőt?

AK: Hogy beengedjék a menyországba.

K: És a pénz minek kellett?

AK: Hát azír kellett, hogy a Szent Péternek. Ezt úgy mondták mindig. Még azóta is mindig teszük, mindenkinek teszük, az asszonyoknak a kezükbe teszik a zsebkendőt, az embernek meg beteszik a zsebíbe. Mert az embernek így van lent a keze, az asszonynak meg ideteszik a mellyíre.

K: Virrasztás is volt, ugye?

AK: Mindig vót. Rígen meg íjfélíg virrasztottak, oszt mán danolva jöttek hazafele. Azír is izélték ezt be, betiltották. Jól tették, ezt igen jól tették. Mán úgy jöttek haza, mint a lakadalombúl, danolva. Mert ott ugyi vitték piát, mert na, egy ének egy kör, két ének egy kör. Ott bizony, hogy aki szeretett inni, azok beszedegettek. Valaméket reggel szedtek összefele, mert ott vót, itt elnyúlva, meg ott elnyúlva, csuda vót rígen. Na hát az nem jó vót, igen jó vót, hogy betiltották.

AK: Mikor tiltották be ezt?

K: Nem olyan rígen, de jól tették. Most is kínálnak, de csak vizet, italat nem. Akkor meg ugyi pájinkáztak meg boroztak, oszt akkor jól berúgtak, de az már rígebben vót. Az iszákosok úgy mentek, mint a nyavalya virrasztóba.

K: Hánytól kezdődött régen a virrasztás?

AK: Akkor mentek nyóc órakor, hát mikor milyen. Hát nyáron mentek kísőbbet, mert akkor mindenki csorda után ment, mert akkor még sok helyen volt tehen. Osz megfejték, oszt úgy mentek a izébe, hogy elrendezték a dógokot. Oszt akkor íjfélíg tartott. De hát most meg ugyi elmennek, oszt mán jönnek is hazafele, egy óra. De elég is az. A családnak fárasztó az.

K: Milyen énekeket énekeltek ilyenkor?

AK: Hát az ott van benne, az énekeskönyvbe.

K: A Református énekeskönyvet tetszik mondani?

AK: Igen. Abba van direkt temetésre. Nem tudom sorba elmondani, de tudom én az énekeket, sokat, de ott van az ott.

K: Régen lefényképték-e a halottat?

AK: Régen fényképték. Géza is le van fényképezve, szegény e la, Bán Géza itt la. De az nem jó.

K: A halottas menetet is fényképték?

AK: A menetet, Ráti is le volt fényképezve. Az is mikor már kivitték, fényképték. Anyósom is vót fényképezve, mikor itt kivitték. De már nem a halottat, hanem a temetést. Az mán egyáltalán nem kell.

K: Mikor volt az, amikor már egyáltalán nem fényképtek?

AK: Azt nem tudom. Kató anyja mikor meghalt, csak a temetőbe vagyunk lefényképezve, de nem vót az arca mán úgy lefényképezve. Ennek a Rátinak a nagymamája, mán a feleségének a nagymamája le volt. Meg Géza le van, Ibolyának az ura, az fiatalember volt, osztán. De hát minek az mán. Zsolti egy csepp fiú, ott ült a kezén az anyjának, Csilla is még kicsi, még ölbe fogta. De hát mán az, inkább emlékezzen arra, ami volt élő. Inkább arról emlékezzen az ember.

K: És a keresztelőről csináltak képet?

AK: Akkor nem.

K: Tehát a temetésről csináltak a keresztelőről meg nem.

AK: A temetésről is csak annyi volt, nem sokáig, csak egy részen. Nem is vót akkor még fényképező, csak amikor már kezdett lenni fényképező, akkor. Még a lakadalomra is híjni kellett na, ha valami. Meg menni kellett izébe, Ungvárra, oszt ott csináltatni fényképet műterembe. Nem úgy, hogy mentet levesz, ugyan hol lett vón fényképisz. Hát Béla hánynak csinált, mán mikor neki vót fényképezője, de nekünk nem vót. Csak műterembe.

K: Harangoztak is mikor meghalt valaki.

AK: Hát egyenesen harangoznak.

K: És volt valami jele annak, hogy most halottért harangoznak? Másképp húzták meg a harangot?

AK: Nem, hát egyszerűen. Mindig úgy húzták a harangot, hogy egyes harangot, azutt kettes.

K: Nőknek, férfiaknak ugyanúgy?

AK: Hát én úgy nem tudok másokat.

K: Ha valami más faluban élő, de teleki születésű...

AK: Ha más faluban élt, de teleken született, még ha Amerikában halt meg, akkor is meghúzták itthon a harangot, ha falubeli vót. Ha tudatták, meghúzták a harangot.

K: Amikor lefektették a halottat, akkor tettek rá valamit a szemére?

AK: Nem, azt semmit, csak a szemfedelelet oszt rá. Rígen így a szemfedelelet kivágták, oszt úgy tették rá az izét. De ez olyan hülyeség vót, oszt azutt meg mán abbahagyták. Hát rígen függönyanyagból, meg ilyekből varrtak ugyi szemfedelelet. Rígebben nem vót. Én nem tudom minek vágták ki. Mikor mán akarták rátenni a tetejit a koporsónak, akkor itt mindig kivágták, oszt betúrták, az arca kint vót.

K: De előtte, míg mentek halottat nézni, addig nem tették rá ezt a szemfedelelet.

AK: Addig nem, addig kin van takarva. Esetleg, hogyha nyár vót, akkor rátettek egy fekete kendőt, egy keszkenőt, egy fejkeszkenőt. Osztt akkor úgy mindig letakarták, mert nyáron a légy bújt belefele. Nem tudták azt meg őrizni, azt mindig szípen letakarták a feketével, de hogyha télen kellett, akkor csak eddig vót a szemfedelje, oszt a feje kint vót.

K: Volt itt olyan, hogy funerátor? Ilyen temetésszervező.

AK: Én nem tudok ilyet.

K: Maga a temetés hogyan zajlik le, arról tessék mesélni! Tehát hány órától kezdődött meg.

K: Hát rígen mindig fél kettőkor meghúzták a harangot, fél kettőkor kezdődött mindig. De már most már vót úgy, hogy reggel is. Akkor úgy tartották abba az időbe, hogyha úgy hal meg estig, hogy megtudják húzni a harangot, akkor másnap temetik. De ha nem hal meg addig, nem tudják meghúzni a harangot, úgy nem temetik el másnap, akkor még egyet. Osztt ha meghalt egyenesen meghúzták. Anyósom úgy vót, hogy én elmentem a könyvtárba, hazajöttem, addigra meghalt. Hát mán úgy vót egy óra után, oszt akkor megelétem. Úgyhogy olyan két órafele. De valamikor, ha dílig nem halt meg, nem hagyták temetni másnap. No de nyár vót, május, igen meleg vót, anyósom nagy kövér asszony vót, mint Katónk, osztán szinte recsegett, mikor kivittük a ház elibe, úgy fel, úgy fujódott felfele, mer ugyi ett, még a reggelijét megette, oszt infarktót kapott, mán mire hazajöttem egy órára, meghalt. Úgyhogy még mán eltemettük, de nem is jó lett vón még tartani, Isten őrizzen. Hiába az asztal alá tettek vizet, kádba, kiskádba, osztán hiába meleg vót, nem lehetett tartani. Rígen meg mán Dobronyba temették, még nyóc órakor, rígen mán nálunk dílig nem temették, akármikor halt meg, mindig két órakor, fél kettőkor. Fél kettőkor kezdtek harangozni, úgy járt a busz, hogy akkor idegenek is tudtak jönni, hogyha úgy vót beosztva. Fél kettőkor kezdtek harangozni, két órakor vót a temetés.

K: A koporsót mikor zárják le?

AK: Énekelnek, oszt akkor.

K: De még bent a házba?

AK: Bent a házba, oszt akkor lezárják. Rígen szögezték, most csavarozik. Hát úgy van ott koporsó, amelyet vesznek. Rígen szögelték, csipp-csapp. Csak úgy verték befele.

K: A koszorúkat felakasztják még a háznál.

AK: A koporsót szípen beakasztik, ahogy fér rá, a többit meg úgy. Úgy vitték. Most mán ugi felrakik a izére, de rígen csak kézbe vitték a halottat.

K: Hányan vitték ki?

AK: Hát nígy, hat. Hatan vitték, oszt mindig cserélték. Mindig vitték, oszt cseréltek, vitték egy darabon, megint cseréltek. Hát mi volt hat embernek, akármilyen ember volt. De cserélték, többször váltották.

K: Volt búcsúztató felolvasás?

AK: Volt, jaj nálunk olyan búcsúztató vót, olyan nem vót a környéken. Hát nem tudom neked elmondani. Az versbe vót az egész ílete. A pap idevalósi vót, mindenkinek tudta az egész rokonságát, az egész íletít, az versbe foglalta, az olyan hangos, Bélának a nagybácsija vót, de az olyan jó hangú pap vót. Az bent prédikált, kint én nyugodtan a könyvtár előtt hallottam a prédikációt. Mán most még izével se hallom, mikrofonnal se. Osztán az mind versbe foglalta. Ha még rossz ember vót, akkor is, ha semmi rokona nem vót, akkor is megsiratta az ember. Mer olyan érzelmesen elmondta, nem tudom hova tette az a pap azokat a búcsúztatókot. Az mindenkinek külön írt. Mindent belefoglalt, az egész íletít, mindenkijét sorba, aki volt az ílete vígfíg, keresztelísítül az egész ílet újtját, mert ű tudta, mer itt ílt velek. És ű azt mind versbe foglalta, azt mind versbe mondta el. Én Bélának megírtam a búcsúztatót, hát fel se mondta az az aranyos pap. Olyan jó búcsúztatót írtam neki, hát nem mondta el.

K: A temetési menetet ki vezeti?

AK: Hát én azt nem tudom. Hát a pap megyen elől, meg aki diktált. Olyan ének van, amit diktálni kell. Mán ott nem tudja olvasni senki menet közbe. Mer rígen mán menet közbe is diktáltak. Rígen a templomba is diktáltak, de már most nem kell, nem diktálnak ugi, csak kiteszik, hogy melyik zsótár. Akkor meg diktáltak minden után.

K: Az istentiszteleteken diktálás volt régen?

AK: Mindig. A templomba diktáltak.

K: Mikor volt az, amikor már nem diktáltak?

AK: Ó, hát mikor? Hát mostanában csak, mióta szabad a vallás. Azóta. Addig nem is vót annyi, kinek vót annyi énekeskönyve.

K: És régen is a kántor diktált?

AK: Ó kántor nem. Kántor csak kezdte az éneket. Akkor fent voltak a karba, amott elől, az első karba. De vót mindig egy fiú, aki diktált, fiúk szoktak diktálni.

K: Akkor erre nem volt külön ember?

AK: Nem, akik mentek. Tudott diktálni akármék fiú, aki ismerte az éneket. Aki nem ismerte nem tudott, mert nem tudta, hogy mék az ínek. Nem lehet úgy mondani, hanem ahogy sorba jön. És az olyak tudták, rígen, aki tanulta rendesen a kátét, meg minden. Én is sok éneket tudok, ami akkoriba vót, inkább a zsoltárokat, én a dicséreteket nem. Akkor inkább a zsoltárokat énekeltek, a dicséretekből nem sokat tudok.

K: A sírt a temetés előtt mennyi idővel ássák ki?

AK: A sírt? Hát akkor nap szokták, nálunk, rígen. Akkor nap mennek korán, ugyi fél kettőkor, ha temették. No, de most ha temetik, van úgy, hogy előtte napon kiásik, osztán úgy viszik csak a sírba. Ha dílig temetik, nem győzik kiásni.

K: Adnak valamit a sírásóknak?

AK: Hát rígen csak ingyen, hát csak visznek nekik piát, kaját, harapnivalót oszt kiesz. Az mindenkinek van jó haverja meg cimborája. Jelentkeznek ugyi a jó embere.

K: És temetés után a sírásókat visszahívják a halotti torra?

AK: Vissza, vissza, igen. Azoknak főznek, káposztát tötnek.

K: Akkor nekik volt a káposzta tötve, a többinek, a falusiaknak?

AK: Azoknak is. Hát akkor olyankor, mikor ezeket visszahozták enni, akkor káposztát tötöttünk mindig. Káposzta tötís vót. Ott másat nem.

K: A sírásók egy asztalnál ettek a többiekkel?

AK: Oda meg vittek szalonnát, kolbászt, a temetőbe, akkor rígen, meg italt.

K: Temetés alatt a temetőben még énekeltek régen?

AK: Énekeltek hát, ugyanúgy, mint most. Hát az ugyanúgy megyen a szertartás, ugyanúgy megyen minden.

K: Ugyanúgy a református énekeskönyvből énekeltek?

AK: Ugyanúgy megyen minden.

K: És akkor is volt már diktálás.

AK: Hát, ott is diktálnak, vígig, mindenütt diktálnak. Hát csak az olyan énekeket, de ott mindet diktálták. Mert hiába, az öregek tudták, de azír mindig diktálták. A hangját tudta mindenki, de diktáltak.

K: Kántor volt a faluban?

AK: Jaj kántor sok kántor vót. Én mikor én vótam, ez vót ni, itt lakott ni Bernát Endre vót. Jaj olyan kántor nem vót a földön. Én most is hallom a hangját. Bernát Zsigának az apja. Jaj

olyan hangja vót, mint Natinak. Natinak is olyan jó hangja van. Váradí Natinak, de az arra ütött biztos, annak igen jó hangja vót. Na akkor vót, utána mikor meggaét, az Ircsu házukban lakott egy ember, Irénnek az apja. Akkor az is vót, tudta az éneket, de nem vót olyan hangja. De Endre bátyya ha rázendített, hát zengett az egész templom. De igen jó hangja vót, attúl meg lehetett tanulni. Akkor azután vót még Zsiga is vót, Zsiga bácsi is. Neki is hangja vót neki, de gyenge hangú vót, akkor vót megint Dobosi Zsiga, Zsigának az apja. Az is vót kántor egy darabig. Akkor Balázsunk is vót, Györke Zsigának az apja.

K: Temetés után az emberek megmosták a kezüket?

AK: Hát most mán nem mennek vissza.

K: De ha visszamentek régen.

AK: Igen, egyenesen ott várták, hát. Kapunál már odatettünk egy lavort, kendőt mellé oszt akkor jöttek, oszt mindenki megmosta a kezít, úgy vót úgy.

K: És ez mire szolgált?

AK: Hát én ezt nem tudom, ezt a babonát nem tudom.

K: Volt olyan, aki nem megmosta a kezét, hanem csak így lerázta?

AK: Hát én mit tudom. Mindenki azért belenyomta és megtürölte. Hát, hogy mire kellett ezt nem tudom megmondani, hogy milyen babonát csináltak ebből. Mer ha semmit nem csinált az ember, nem nyúlt semmihez, akkor minek kellett ezt nem tudom.

K: A gyász meddig tartott?

AK: A szülőnek, vagy a közelinek egy év. Valaki meg még két évig is gyászolt, mán ugyi így ni. Az idősebbeknek mit számított, a fiataloknak a nagyszülőket három hónapig gyászolta, akkoriba úgy kellett. Ilyen unoka dógokot egy hónapig. Elíg vót az. Nekem is vót szegíny Géza Ilus nélinek, az is unokatestvírem vót, az is egy hónapig, Jolán néném meghalt, Miklós bátyám meghalt. Hát egy hónapig is elíg vót. Pont elíg vót belőle. Fiatalnak igen rossz a gyász, mert még nyáron egy darab kell, de izé, télen minden. Mán mán nem csinálnak. Azt mondja Hajnalka, mán Dobornba alig gyászolnak, rígen úgy gyászoltak Dobronba, most meg mán nem, azt mondja, egy hónapig esetleg, többet nem, azt is csak úgy ni. Egy nadrághoz vesznek valami setítet, oszt jól van. Nem csinál a semmit, az a gyász. Csak azír a tisztelet. Az ukránok, ezek csak negyven napig gyászolnak, akárkit. Olja is az apját csak egy hónapig gyászoli.

K: Aki gyászol, az lemondja a házasságot is?

AK: Olyat nem csinálhattak, nem, nem. Nálunk nincs. Én nem tudok olyat, hogy gyász időbe házasodott. Akkor nem csinálták. Ha egyiknek vagy másiknak, olyankor mégga nem is család, de annyira közeli rokonja, már akkor semmi. Már akkor tovább tolták.

K: Bálókban nem jártak ilyenkor.

AK: Á, sehova.

K: És, ha valaki mégis elment a bálba vagy nem fekete ruhát hordott a gyász idő alatt, arra másképpen néztek az emberek?

AK: Hát én nem tudok olyat. Ki számolta, még pulya vótam akkor. De nekem három hónapig kellett nagyapámat is, oszt nem mehettem a bálókba, hát a guta ütött megfele. Három hónapig nem mentem a bálba. Mindig úgy csináltam, Béla mán akkor udvarolt hozzám, oszt mindig mikor mán a bál elmúlt, akkor a cigányokat elhozta, oszt nekem éjjeli zenét adott. Annyit tudtam a bálból, mer alig győztem kívárni, hogy lemenjen. Az igen sok vót, fiatalnak igen sokára vót.

K: Új évhez vannak valami szokások a mi falunkban vagy voltak régen?

AK: Hát nem is tudom.

K: Új évi köszöntő?

AK: Hát ki köszöntött?

K: Kántálás?

AK: Kántálás vót karácsonyba meg újévbe is.

K: És kik kántáltak?

AK: Előbb az emberek. Emberkórus vót, oszt mentek. Karácsonra is, még újévbe is elmentek. De hát azokat behíjni, azokat megvendígelni.

K: Telekiek voltak?

AK: Hát. Nem jó vót az. Nem lehetett lefeküdni. Hát hogy híjni be, akkor nem vót száz szoba. Akkor télen mindenki egy szobába húzódott. Fűteni kellett. Oszt egy szobába bizony nem lehetett lefeküdni, mer ha jöttek ugyi, megvártuk, míg ebbe az utcába jönnek, mer mindig vót olyan, aki na, aki vót nekünk benne. Feljöttek, nem mentek azok sorba mindenkinél, csak a jó embereknél, meg na, nem sorba. Egy öregasszonynál vagy na izébbnél nem mentek, de sok helyre elmentek. De azután azok is mán nótával mentek haza.

K: Ezek az emberek presbiterek voltak?

AK: Hát biztos vót benne, mit tudom én.

K: Miket énekeltek?

AK: Újévi dógokat meg karácsonykor meg a karácsonyit. Azokat az énekeket. Még pulya koromban én is jártam kántálni.

K: Külön jártak gyerekek és felnőttek is.

AK: Hát. Rígen nem a cigányok jártak. Rígen nem, hát hol merészkedtek volna jönni így, mint most, hogy a húsvét a cigányoké, a kántálás a cigányoké. Be kell csukózni, a nyavalya

győzi, annyi cigány, Dimicső, Kisdobrony meg Telek, hát ki győzi azt. Nálunk három cigánycsalád vót, na anyósom mindig sütött nekik egy bélest, mindig azt sütötte karácsonykor, húsvítkor, mindig bélest, a izébe ilyen nagy karikákat. Kásás bélest, lekváros bélest, akkor azt megsütötte, oszt az mindig az Annusnak, Ibolynak, Zsófinak. Három cigányasszony vót, annak el vót készítve. Akkor mikor jött, annak a háromnak mindig odaadta. De nem vót több család, enni vót. Hát de most győznéd, hát annyi van, mint a nyü. Három cigányház vót ni, oszt annyi vót, annyi cigány vót nálunk.

K: És ők is kántáltak?

AK: Kántáltak, azok tudtak danolni, tudtak énekelni.

K: És a férfiakat, akiket mondott az előbb, akik kántáltak, mivel kínálták meg?

AK: Hát borral, sütemínnel. Általába borral, mert akkoriba pájinka drága is vót, de bor, szerették a bort, mindenkinek vót házi bor. Házi borral, sütemínnel, akinek kellett vett, oszt kész. De mán illő vót behíjni megszólítani, ha mán odajöttek. Mán nem engedte el senki úgy.

K: Betlehemezés volt?

AK: Telekiek nem voltak sose, csak kisdobronyaiak jöttek Telekre.

K: Felnőttek?

AK: Felnőttek. A fiúk jöttek, kisdobronyaiak. A kisdobronyi fiúk itt ünnepeltek, mind az egész banda.

K: Szenteste volt ez a betlehemezés?

AK: Az karácsonykor, nappal. Azok nappal jártak. Első nap. Ha karácsonykor jártak este kisdobronyba, átjöttek nálunk izékor. Mindig vót benne egy rossz lílek, a vót mindig az öreg. Teli vót duggatva tüvel, hát az mindekit üzgérelt az utcán, hát az maskara vót csak. De telekiek nem vótak, én nem tudom, hogy telekiek betlehemeltek vón i valaki, nem. Ezek jöttek a kisdobronyaiak. Kisdobrony itt vót, minden bálkor kisdobronynak, aki számított, a fiúk mind itt vótak. Ide jártak himest szedni.

K: A húsvéthoz milyen szokások voltak?

AK: Hát az olyan, hogy első nap ünnep, aznap ünnepelte mindenki. Második nap jöttek a gyermekek hetedik osztályig, de az apraja, az ötödik osztályig mindenki maga mondta a verset. Azutt mán csak csoportosan csak egy mondta, minden házba csak egy mondta, úgy kapta a tojást. Na harmadik nap vót az ünnep, akkor oszt locsolkódtak annyit. Itt vót egész kisdobrony, vót úgy, hogy hétszer is átötöztem egy nap. De mindig jó idő vót a húsvítkor. Most meg sosincs jó idő. Vót úgy, hogy a ruhám ki vót teregetve, mert hát ugyi mindig összelocsolták, itt is locsoltak, ott is. Akkor még azt is a ruhát a izén, még azt is meglocsolták, a kiterített ruhát, jaj.

K: Ezek a nagyobb fiúk, ugye?

AK: Nagyobbak, mán mikor nagyobbak vótunk mind. Már tiz osztályba jártunk, tiz osztály fele, kilenc, ilyenkorályba jöttek mán a kisdobronyaiak is. Azok ugyi nem verset, az csak mán jöttek csoportostúl, akkor mán kináltuk mindennel, mint most mán úgy. Húst is, sütemínyt is, meg a tojást tettük a tálcára, ahányan jöttek, annyi kettőt, kettessível, annyi párt. Oszt azt vette magának mindenki, aki akarta vett, aki nem vette, nem vett.

K: És a kisebb fiúknak?

AK: Kisebb fiúknak meg egyesível adtuk, csak a rokon fiúknak kettőt. Mindenkinél, aki rokon vót, az kettőt kapott. Na de viszont előtte a rokon jányoknak a rokon fiúnak a szülei adtak tojást, mer akko csak tojás vót. És mindenki maga hímezte, ki hogy tudta. Ki hagymahajba, ki izével megfestette sósavval rajzolt rá, írt rá. Én sokat megfestettem. Ki viasszal, ki leveleket tett rá, oszt úgy tette bele a festékbe. Kinek milyen vót, olyan érdekes tojások vótak akkor. Azutt mán csináltattuk, mán hajnáknak itt Kisdobronyba meg összevissza festettük. De én még magunknak akkoriba, még Hajnáknak eleinte mind magam festettem.

K: Húsvét előtt volt böjt?

AK: Vót, de én nem tudok nálunk annyira böjtöt, a Nagypínteket tudom.

K: Akkor mi volt?

AK: Akkor nem ettek zsírosat, meg nem is ettek. Majd díluntán csak, valami egyszeút, főtt tojást, ilyeket csinált, tudom, anyám. Nagypínteken csak. Én olyan, hogy egész böjtidőszak olyat nem tudok, nem volt annyira.

K: Templomba kellett Nagypínteken menni?

AK: Hát a Nagy pínteken kellett. Vasárnap kétszer, mindig tíz óra, két óra.

K: Hétfőn?

AK: Nagyhéten kellett minden estíre, de minden nap estíre. Aki áldozni akart menni, annak egísz héten menni kellett a templomba, úgy mehetett áldozni. Nem csak úgy, hogy megyek oszt odaálllok áldozni, úgy nem lehetett.

K: Vasárnap volt úrvacsora vagy hétfőn?

AK: Vasárnap vót, húsvítba is vasárnap vót. Hetfün meg mán csak mentünk rendesen a templomba, mint máskor. Mán kedden meg mán csak ilyen bolodja vót a pulyának, fiatalságnak. De hát akkor nem kölnivel locsolkóztak.

K: Mivel locsolkóztak?

AK: Hát vizzel! Vederrel.

K: A fiatalabb gyerekek kölnivel?

AK: Azok kölivel. A kicsik avval, kölnivel. Amilyen kölnit lehetett venni, avval. De a nagyok nem. Azutt mán kísőbbet mán mindnek vót kölnije is, de elébb nem. Elébb csak víz vót. Akkor úsztunk. Kis hosszú házunk vót, hát az első szoba padlós vót, a másik meg csak tapaszos, ugye akkor csak olyan házak vótak. Jaj, sár vót bent. Ott is locsoltak, kint is locsoltak, mindenütt locsoltak. Igen nagy ünnep vót nálunk a húsvét. Kisdobronyi fiúk, hát azok, jaj, itt szerettek lenni. Mert ott Kisdobronyba nem vót az. Telekiek is, de a kisdobronyiak is a telekiekhez. Akkor osztán danolva járták körbe-körbe az utcát, ugyi mentek egyik helyről a másikra, no mindenféle. Aki ki kit ismert. Odajártunk iskolába, hát ismertük mindet, azt a korunkbelieket, meg előrébb egy kicsit, hátrább egy kicsit az ember ismerős. Negyed osztálytól Kisdobronyba jártunk. Nígy, öt, hat, hét, nígy évet vótunk Kisdobronyba, akkor nyól, kilenc, tízbe vótunk Nagydobronyba. Kisdobronyba szekeren hordtak bennünköt, Nagydobronyba meg mán télen ottlaktunk, nyáron meg biciklin. Ötvenötbe az első magyar középiskola.

K: Virágvasárnapkor volt valamilyen szokás?

AK: Nálunk nem vót virágvasárnapra, én nem tudok semmit.

K: Gallyakat a kapura nem tettek?

AK: Nem láttam, hogy barkákat vinnének, meg ilyesmit. Láttam másfele. Hol is láttam, hogy a templomba barkákkal mentek virágvasárnapján. Ződ ágakot, ezt azt vittek. Nálunk nem, én nem tudok semmit.

K: Ugye még május elsején volt faállítás.

AK: Májusra vót a faállítás, nem a. Valahol virágvasárnapján is tettek, de nálunk az nem vót, nálunk május elsején vót.

K: Szerenádkor fúvós hangszereken játszottak?

AK: Hát akkor a izébe vót, május íccakán. Éjjeli zene.

K: November hetedikét itt ünnepelték?

AK: Az mán kommunista ünnep.

K: De azt nem ünnepelték a faluban bállal?

AK: Eleinte csináltak felvonulásokat, meg ezt azt, hát ilyeket csináltak. A csak muszájságtúl vót.

K: Márton napját tartották?

AK: Nem olyan nem vót. Ilyen nem vót nálunk, napokra semmi.

K: Szilveszterkor hogyan búcsúztatták az óévet?

AK: Otthon vótunk szilveszterkor.

K: Milyen ételeket készítettek ilyenkor?

AK: Hát tudom, hogy káposzta. Hát egyebet én nem is tudok. Meg hát süteményfélét, rítes, ilyeket sütöttek akkoriba. Kolbász, hurka. Akkor mindenki disznót, úgy igyekezett, hogy karácsonyra disznót vágott, mindenféle vót, sajt. Csináltunk májas húrkát, mindenfélét.

K: Templomba mentek-e szilveszter este?

AK: Hát akkor mentünk.

K: És templom után kijöttek a templom elé és énekeltek?

AK: Hát ott kint énekeltek.

Adatközlő (AK): **Bara Olga**

K: Hogyan ismerkedek a fiatalok a 90-es évek körül?

AK: A kilencvenes évekbe, még akkor volt katonai szolgálat. Ha egy fiút elvittek katonának, a katonaságnál is mindenféle voltak fiúk, és hát, ha volt egy jó lány a faluba vagy valami, akkor ajánlották a katonatársaiknak és a fiúk úgy ismerkedtek, hogy küldtek levelet a lányoknak. Például, ha egy teleki fiút elvittek katonának és ott voltak mindenféle fiúk, és akkor hát egymástul kérdezték, hogy na, valaki van olyan, akivel ismerkednénk vagy lehetne levelet írni és akkor megtudták adni a címét, mert Telek is nem nagy falu, mindenki tudta mindenkinek a címet. Apád is többnek megadta a címet, osztán jöttek a lányoknak a levelek. Hát akkor így ismerkedtek. Meg, hogy ismerkedtek? Hát elmentek más faluba bálba, diszkóba, oszt akkor ismerkedtek.

K: Ki kísérte a fiatalokat a bálba? Tehát volt-e még az, hogy a szülő elkísérte?

AK: Még engem egyszer anyám elkísért.

K: Csak egyszer?

AK: Hát, szóval, az én időmbe már csak egyszer vót bál, szüreti bál, na és olyankor eljöttek az öregek, de egyébként csak diszkó volt, a diszkóba nemjöttek.

K: És azok a bállok, amiket a klubba tartottak, azok mikor kezdtek el megszűnni?

AK: Hát, már nem vót, mán csak a szüreti bál, mán mikor mán én odanöttem. Kétezerbe mán csak a szüreti bál volt, nem, kilencvenötbe se volt már bál, csak szüreti bál. Aztán divatba jöttek a falunapok.

K: Itt is volt Teleken?

AK: Egyetlen egyszer. Kétezer-háromba vót. Ezt azért tudom, mert Eszter vót kispólyás. Egyszer vót Teleken, igen. Akkor a kétezeres évekbe jöttek divatba a hazahívogató falunapok, mert akkor mán sokan elvándoroltak, elköltöztek, és csináltak egy ilyen nagy bulit és

hazajöttek többen is. Vót benne foci, na többnyire Dobronyba, mi is vótunk egy párszor, vagy vidámparkkal egybekötve, bográcsfőzés meg mit tudom én, ilyesmi.

K: És teleken itt mit csináltak?

AK: Itt Teleken azon az egy falunapon vót tombola, meg is nyertem valami kekszet, emlékszem rá. Meg az este az bállal, diszkós bállal, zenével végződött, mulatással, mulatozással. Lehetett venni finomságokat, többnyire édességet, italt is.

K: És a szüreti bál az milyen volt?

AK: Szüreti bál az olyan volt, hogy megfürdették elebb a lovakot, arra is emlékszem. Kihozták a nyári lágerből a lovat, megmosták jól, hogy szép tiszta legyen, a szekeret feldíszítették szalagokkal, lufikkal, szőlővenyigével, szőlőzöld ágakkal, szőlőt is közötek rá, almát is. És akkor felültek a szüreti bálós lányok, fiúk, akik betanulták a táncot és ment a szeker és hívogattak a szüreti bálba. És az volt a szokás, hogy le kellett, szóval, ha én szerettem volna, hogy eltáncolják azt a szüretit táncot az én kapumba, akkor nekem le kellett tennem egy üveg italat a kapuba és akkor ott a szeker megállt, ahol volt letéve ital, ott megállt a szeker és ott leszálltak és eltáncolták a szüreti táncot.

K: És melyik volt az a tánc?

AK: Hát egy magyar cserdás. Ősszel érik babám a fekete szőlő és akkor egy cserdás, amit betanultak és azt. Az az üveg már az övök volt, aztán, hogy megitták vagy nem, azt már nem tudom. És akkor megmondák, hogy hány, versikébe is volt, hogy versikébe foglalták, hogy hívjuk a bálba, este hét órára. És akkor mentek a bálba este. Na ott volt csőztánc, megint csak eltáncolták eztet a cserdást, aztán voltak felkötözve, fel voltak díszítve, szőlő és hát az ügyes fiúk loptak a lányoknak szőlőt, de ha a csősz elkapta, mármint ezek a fiúk meg lányok, akik ki voltak öltözve, ha azok elkapták, fizetni kellett. Aztán lehetett még venni a lányoknak, a fiúk vettek általában kosarat, volt kisebb nagyobb értékű, ez is a szüreti bálon volt, hát általában a legények a kedvesüknek, a szerelmüknek vették, jó összegért, volt benne ital, csokoládé, gyümölcs, mit tudom én, szípen szalaggal átkötve. Na ez volt a divat. Lehetett licitálni, licitre ment, igen. Tehát kikiállították, hogy ez a kosár ennyibe kerül, na és akkor, ha valamelyik fiú akarta a barátnőjének vagy menyasszonyának akár, vagy talán még feleségének is, mert fiatalok is elmentek a bálba, s azt mondta, hogy én szeretném, de a másik is szerette vón, akkor az többet ígért, akkor elindult a licit felfelé. Aztán vót, hogy emlékszek, hogy nyócszáz grivnya is vót egy ilyen kosár, ami mondjuk százat ha írt, vagy még annyit se. Na hát ugyi ezzel kivágták a fiúk magukat, hogy mennyire szeretik a nőjüket, hogy vettek ilyen kosarat.

K: Szőlőkoszorú nem volt?

AK: Hát mit tudom én.

K: És meddig tartottak a szüreti bállok?

AK: Hajnalig. Ki meddig bírta.

K: Kik zenéltek?

AK: Hát fogadtak zenészt, akkor régebbi időkbe nyolcvanas, kilencvenes évekbe, de a kétezres évekbe már a diszkós zenélt. Már nem annyira volt élőzene. Hát ez attól függ, hogy a község mennyire volt gazdag vagy mennyire tudtak összedobni pénzt, hogy mit tudtak megfogadni. Vagy mennyire volt zenész a faluba, mert itthon a saját falujába olcsóbban eljött vagy mit tudom én, valaki a multság kedvéért is eljött.

K: Mikor volt az utolsó szüreti bál itt?

AK: Várjál. Irénkeék táncoltak. Harsányi Irénkeék. Hát a kétezres év, kilencvenkilenc, kilencvennyolc.

K: És azért nem voltak utána, mert már nem volt rá keret?

AK: Is, keret is nem volt. Nem tudom, úgy elmúlt, nem volt, aki rendezze, aztán mikor később a klubbot, hát úgymond lefoglalták, mert ugye Csibó lett belőle, attól kezdve se diszkó nincsen, se bál nincsen, mert nincs Teleken egy kultúrház, ahol legyen ilyen. De egyébként Dobronyba még tavalyelőtt láttuk a bálosokat. Ott még most is igyekeznek megtartani.

K: Diszkók vasárnaponként voltak?

AK: Vagy vasárnap, de volt, hogy szombat este. Egy időben mindig szombat este vót, mert hogy azt mondták, hogy mán hétfün iskola, meg kinek mi, meg ki hova megyen és akkor nem bírnak felkelni, ha hajnalig mulatoznak, úgyhogy szombatra tették, aztán vasárnap aludhatott mindenki.

K: Diszkóba voltak táncok, mint a bálon?

AK: Volt cserdás is, igen. Diszkótánc, lassú, cserdás, hipp-hopp, ki mit, ki hogy ugrált.

K: Volt olyan, hogy valakik egy lakodalomba ismerkedtek meg?

AK: Volt.

K: Volt valamilyen jelzése a legénynek, ha megtetszett neki valaki?

AK: Hát a mi időnkbe mán nem vót.

K: Mikor kezdtek udvarolni, akkor volt olyan, hogy a fiúk csapatokba mentek el a házhoz?

AK: Úgy jöttek, úgy csapatostul igen. Hát csapatostul, mert egyszerre nígyen, öten, ugye, a szomszédtságba összejártak, odajártak közülük udvarolgatni, osztán jöttek együtt.

K: És sokszor volt ez, hogy többen jöttek? Vagy csak először és azán már maga jött?

AK: Igen, igen. Amíg még csak úgymond haverkodtunk, meg ismerkedtünk, akkor még úgy többen jöttek, aztán mikor komolyra vált a dolog, akkor úgy azok a többiek lemorzsolódtak, elmentek máshova bandázni.

K: Volt valami jele annak, hogy a lány jelezte, hogy neki tetszik az a fiú? Tehát például, hogy lekísérte-e?

AK: Hát például, ha diszkó volt, általában a fiúk kérdezték meg a lánytól, akit kiszemeltek, hogy hazakísérhetik-e és ha a lány megengedte, akkor az azt jelentette, hogy tetszik neki is az a fiú, de ha azt mondta a lány, hogy hát engem biztos nem kísérsz haza, az azt jelentette, hogy nekem ez a fiú tuti nem kell.

K: De ez a kikísérés nem volt háznál?

AK: De, az is számított, mert ha például jöttek a fiúk, oszt nekem nem tetszett egy se, hát kisírja ki anyám. Biztos ki nem megyek. Csabi, Csabi volt a fogadófiú, kidobó meg bedobó, igen amúgy. De ha tetszett az a fiú, igen, akkor a lány lekísérte.

K: Volt-e még régen háztűznéző? Tehát, hogy a fiúnak a szülei elmentek megnézni a lányos házat.

AK: Hát még Évit eljött megnézni a vín Kujti. Oszt azt mondta, hogy tinót keres, ilyen kifogásokkal jöttek, hogy nincsen-i tinó eladó vagy nincsen-i malac-e, vagy süldő vagy disznó, oszt akkor közbe meg mán úk a lányt jöttek vóna nízni, csak hát még a lány se tudta, hogy ütet nízik mán kifele.

K: Voltak-e vasárnapi séták?

AK: Hát hogyne. Mán mikor udvaroltak a fiú a lánynak, akkor elmentek sétálni. Vagy külön a lányok is sétáltak, a fiúk meg össze gyűltek egy-egy kapuba osztán lestík a lányokat, hogy kinek mék tetszik.

K: Mikor voltak a héten az udvarlós napok?

AK: Hát ha nem vót hagyma, akkor mentek minden nap.

K: Hagyma?

AK: Kedd, csütörtök, szombat, vasárnap. De azt mondták, hogy aki hétfün, szerdán pínteken megy udvarolni, annak hagymát kell adni.

K: Minek?

AK: Hát az azt jelenti, hogy nem tudja, hogy mék este az udvarló este. Tehát a páros napok voltak az udvarlósak. Ez is egy rígi szokás, mondás.

K: Mára ez mennyire változott meg?

AK: Hát annyira, hogy mivel a fiúk külföldön vannak, így ha hazajönnek, azon a héten minden nap eljönnek, mert máskor meg nincsenek itthon, oszt nem tudnak eljönni. De azír

még többnyire tartják ezt a kedd, csütörtök, szombat, vasárnap páros esték, legyenek párba a fiatalok, a szerelmesek.

K: Még régebben mennyire szóltak bele a szülők a fiatalok kapcsolatába?

AK: Hát a mijénkbe már úgy, annyira nem szóltak bele, ez még nagyszüleink idejébe volt, hogy ha egymás mellett volt a föld, oszt akkor kinízták, hogy van fiad meg lányod, jó lesz, aggyuk össze őket és a földet is összeszántjuk, s lesz hol gazdálkodni és ott lányt úgy adták, mint a tehenet. Megmondták, hogy ahhoz menjél. De már a mi időnkbe ez már nem működött, nem is erősködtek ott már a szülők. Egy-két kivétellel, aki meg erősködött, vagy vínjány maradt a jánya, vagy vínfiú a fia. Esetleg csak annyival tudtak beleszólni, hogy ha volt idősebb gyermek még ott, addig nem mehetsz, nem lehetsz míg az idősebb el nem megy. Jaj már ez a sorba kaszálás. Mama még most is mondja, hogy elebb a nagyobb mehet férhez, aztán a következő, aztán a következő. Tehát nem előzheti meg a kisebb a nagyobbat.

K: Ezt mennyire tartották ebbe a faluba be?

AK: Hát mink nem tartottuk be, mink áthágtuk ezt a törvényt.

K: És mondjuk azt megnézték-e, hogy az udvarló az milyen pénzügyi helyzetekkel rendelkezik otthon? A szülei milyenek?

AK: Hát ez egy fontos tényező. No, de hát ha valaki beleszeretett egy szegény fiúba, hát most az nem igen nízte. Most a család meg mindegy, hogy mit mondott. Ugyi rígen még volt olyan, még Nagydobronyba vannak olyan sírhelyek, ahol meg is ölték a szerelmesek egymást, mert a szülők nem hagyták, hogy egymáséi legyenek, és ezért megölték, a fiú megölte a lányt is, meg magát is, és úgy lelték meg őket megölve és úgy is vannak egymás mellett eltemetve, még a sírra is fel van írva, hogy hova juttatták a szülők a gyermeküket. Úgyhogy ez egytanulságos, tehát volt ilyen nagy szerelem.

K: Volt olyan, hogy a lányok megpróbálták megjósolni valamiből, hogy ki lesz a férjük? Vagy a férjüknek a neve?

AK: Hát volt, mink nem jósoltunk sose, én nem hittem ilyekbe, én az Istenbe hittem, de ezt hallottam Éva nénitől, hogy Luca este derelyét csináltak és beleírták a nevet, a fiú neveket és amék derelye, ugye legelőször egy jön fel és úgy jönnek felfele, és akkor kikapta az első derelyét és elmondta, hogy neki Gyula volt bele írva. És ugyi járt vón hozza egy Gyula, jaj azt úgy nem szerette azt a fiút és akkor ezek a lányok meg egyből mondták, hogy hát de kifőzted a Gyulát, tutira Gyula lesz, aztán utána kihez ment, Kovács Béla vagy ki is volt a férje Csongoron, aztán az elhalt és végül mégis Gyula lett, Slinger, a férje. De Gyula nevű lett. Hát én ilyet nem csináltam egyszer se.

K: Ha volt a faluban olyan fiatal, aki nem kötött házasságot és nem is volt senkije, de már idősebb is volt, arra hogyan tekintettek a falubeliek?

AK: Hát vínjány volt.

K: És mi volt az a kor, amikor már azt mondták, hogy vénlány?

AK: Hát, amikor már harminc évig se ment férjhez, már akkor úgymond elmúlt az ideje. Fiúknál, Kálminak a nagyanyja mindig azt mondta, hogy addig nősülj, míg a katonaszag rajta van. Tehát ez azt jelentette, hogy katonaságtúl hazajött és egy-két éven belül vagy három éven belül nősüljön megfele, mert ha elhanyagolja, huszonhét, huszonnyolc, harminc évesen már nehezebb párt találni. Elmondta az idős szomszíd asszonyunk, Zsófi mama, hogy húsz évig még te választol, vagy huszonöt évig, de már harminc évesen te nem választol, hanem csak téged választanak mert ő negyven évesen ment férjhez és ő ezt tapasztalatból mondta, hogy hát ű is elküldött egy pár udvarlót, mert ez ezír nem kellett, az azír nem kellett, és aztán meg már ű nem kellett.

K: Számított-e az, hogy a fiatalok milyen valláshoz tartoznak?

AK: Hát, az igébe benne van, hogy felemás igába ne menjél, de viszont szerintem annyira nem. Nálunk a falunkba, ugyi mivel nincsenek úgy katolikusok. Régebben jobban számított, mert általában egy katolikust, egy orosz, egy ukránt akartak elvenni, hát persze ez az anyósoknak nem tetszett, hogy a fiúk, itt van szembe Vera néni, nem örültek neki, hogy egy orosz veszen el a fiok, tehát ők haragudtak nagyon ezír, de már így a mi időnkbe nem szólták már úgy bele.

K: Volt a faluba lánylopás vagy szöktetés?

AK: Hát, biztos volt, most így nem jut Telekről eszembe. De azt tudom, hogy Sárközi a felesígit megszöktette, mert nem akarták hozzáadni. Ez buszsofőr Sárközi Sándor. Kisdobronyba. Mert űk nem voltak olyan nagy gazdagok, a felesíge viszont módos családból származott, és nem akarták hozzáadni és megszöktette. A cigányok viszont folyamatosan így íltek, hogy szöktettek.

K: A lánykérés az hogyan zajlott le?

AK: Ettek, ittak.

K: Elment a fiúnak az anyja és ő kérte meg?

AK: Az anyja, az apja, akár egy keresztapa ment. Hát mondott valami versikét, ha mondott, de nálunk már nem mondtak verset. De még mama náltok mondott verset. Nem mama, Szilvi sógornónk, ű olvasta fel. Még akkor még fontos volt, mert emlékszek, hogy akartak menni náltok jányt kírni és akkor, hát de vers kell. És akkor kerítettünk egy szép lánykérő verset, és akkor nem volt senkinek energiája, hogy elolvassa, mert olyan szívre ható, szép vers vót,

sírtak, de Szilvi sógornóm volt olyan bátor, hogy felolvasta, jánykíró verset. Tehát, igen, mikor Zoliéknál voltunk, akkor is odamentünk és akkor azt mondta Ilonka néni, hogy addig se nem eszünk, se nem iszunk, amíg meg nem mondjuk, miért jöttünk. Hát tudta mindenki, hogy miért jövünk, de viszont ez így ment. És akkor verseltek, és így ment a jánykírás, felhúzták a gyűrűt és volt mire enni, meg inni.

K: És a gyűrűt már előre megvették?

AK: Igen. Elmentek, előtte megvették a gyűrűt, a fiatalok, osztán kitűzték a napot, hogy mikor legyen ez a nap, amikor felhúzzák, és akkor rígen már a gyűrűhúzás után hamarosan esküvő következett. Tehát nem jártak fél évekig, évekig, vagy két évig, mint most. Két-három évig is, meg nem tudom hány évig járnak gyűrűvel, hanem ott már a gyűrűhúzást hamarosan lakodalom követte, vagy esküvő. Általába egy-két hónap, fél évtől nem több, tehát ott már ha gyűrűt húztak, az azt jelenti, hogy esküvő lesz. Most meg felhúzzák a gyűrűt, meg már nem is húzzák, hanem vesznek egy foglalót, amit két-három évig hordnak, utána meg még majd, akkor ha úgy gondolik vesznek egy gyűrűt is, karikagyűrűt, osztán azt is hordik, nem úgy működik, mint régen.

K: És a pap mondta a templomba, hogy vannak jegyesek?

AK: Igen, ez mai napig is így van, hogy ha jegyespár van, az előtte való héten kihírdetik a vasárnapon, szombaton ennek és ennek a fia, ennek és ennek a lányát fogja elvenni, ebbe az időbe.

K: A karikagyűrűket ki vette meg?

AK: Általába a vőlegény.

K: Volt külön lánykérés is?

AK: Régen nem volt külön. Az volt a gyűrűcsere, a lánykérés is egybe, minden.

K: Manapság hogyan tartják meg az eljegyzést?

AK: Hát ma már étterembe, oszt akkor mulatnak. De van olyan, hogy háznál megcsinálják, oszt egy hét múlva meg megy a visszavágó. Ilyenkor a fiatalok kapnak ajándékokat, jobbára háztartásbeli eszközöket. De már nem kéri ki a jányt az após vagy az anyós.

K: Volt még akkor kelengye?

AK: Hát stafíring. Úgy mondtuk. Mikor még mi lányok voltunk, mindig mondta anyu, hogy hát kiszítani kell a stafíringot, hogy mit jelentett? Kendők, törülköző, ágynemű, ágybelik, dunna, párna, paplan, pokróc, bútor. Tehát ha egy lányt adnak férjhez, ezek voltak a fontos dolgok.

K: A lakadalmat hol ünnepelték meg?

AK: Általába a fiúnál, sátorba, ha nagyobb volt, ha kisebb a házba, szobába, de volt úgy, hogy közös megegyezéssel, mit tudom én, a lánynak volt jobb udvara, akkor ott.

K: A sátrat vagy a házat feldíszítették a lakodalom előtt?

AK: Hát sátrat húztak és akkor péntek este volt az a divat, hogy mentek a lányok fiúk és feldíszítették a sátrat, szalagokkal, lufikkal, akkor már minden asztal a helyére került, minden le volt papírozva, minden tiszta volt, tehát ez pénteken, kicsit ilyen előbuli vót. Hát nem táncrúl szólt, hanem hogy már együtt voltunk, díszítettünk, viccelődtünk.

K: Akkor ott volt a vőlegény is, meg a menyasszony is?

AK: Igen.

K: A vendégeket hány héttel az esküvő előtt szokás hívogatni?

AK: Hát, ha falubelit, egy héttel, ha idegen falubúl, akkor kettő.

K: Az esküvő előtti héten milyen készülétek voltak?

AK: Hát hétfütül szombatig a sátras lakadalomba buli vót. Mert hozza kezdtek hétfün sütni a szátrazsüteményeket és akkor ez ment egész héten, sütöttek, főztek. Na, ha ott vót tíz szakács, akkor annak a tíz szakácsnak ebéd kellett, tehát minden nap buli volt.

K: Tehát hétfön süteményt sütöttek. Akkor kedden mit csináltak?

AK: Kedden is sütöttek.

K: Sütit?

AK: Hát igen, hát most nem egy tepsi süteményt sütöttek, hanem sokat, úgyhogy több napon át. Szóval, amit hétfün kedden sütöttek, csütörtökön volt, hogy vitték az ajándékot, ami azt jelentette a mi időnkbe, hogy tojás, cukor, liszt, vaj, kása, nem tudom én micsoda, és amikor vitték az ajándékot, akkor ezekből a süteményekből már kis lakadalmas süteményt csomagoltak haza annak, aki hozta az ajándékot. Most már ugyi teljesen megfordult a világ, most már süttetnek, nem is annyira sütnek, nincs is sátras lakadalom, hanem van éttermes lakadalom, süteményt lakadalombúl visznek el csütörtökön, tehát el van készítve, hogy kik kiknek visznek lakadalmi süteményt és teljesen máskípp van. Nem kell tíz-hús asszonynak beállni, otthagyni a dolgát, hogy süssön-főzzön, ugye mán csütörtökön, pénteken húsokat előkészítettek, pénteken káposztát betöltöttek, tyukot nyúztak, mindent elkészítettek, hogy szombaton mán csak megfőzzük az enivalókat. Most meg ezt elvégzi a szakács az étterembe, ugyi akik jó fizetést kapnak.

K: Akkor milyen ételek voltak régen?

AK: Hát a mi időnkbe már húsleves vót, hidegtál, ez most mai napig is így van. Hidegtállal kezdtek, aztán vót ugye vacsorára húsleves, krumpli, mit tudom én, makaróni, töltelék, az a

leves után, hús, krumpli, makaróni volt hússal, töltött káposzta, az elmaradhatatlan volt egy lagzibú, de ez még mai napig is úgy látom, hogy működik.

K: És sütemények milyenek voltak?

AK: Hát még akkor sok olyan volt, hogy szárazsütemény, vagyis hogy lapokat sütöttünk, aztán majd hétfűn megsütöttük, szerdán kentük befele, vagy még, ha úgy láttuk, hogy kevés vagy sokat kellett elcsomagolni csütörtökön, akkor még pótlást is sütöttünk. A kavart lapokat, az ugye már csak csütörtök, pénteken sütöttük, hogy frissebbek legyen, mert úgyis olyankor volt a krémezés is.

K: Mikor faluba az utolsó sátras lagzi?

AK: Hát a Laciék vót, Badó Laciék, az Új utcán, Enikőék mellett, a pályán, Jázmin öt éves, már itt laktunk fent hét-nyolc éve. De már azelőtt is sok éttermes lagzi vót, de ők valamiért sátrast akartak.

K: Hogyan zajlott az egész lakadalom? Mivel kezdődött meg?

AK: Hát, a mi időnkbe divat vót az, hogy elmentek fényképezkedni, tehát egy nyolc-tíz taxi, a fiatalság. Elmentek Ungvárra, volt direkt stúdió és akkor ott volt a fényképezés. Tehát ez előre el volt menve, meg volt beszélve, hogy mék stúdióba csinálják a fotókat, meg hány órára, és akkor ott csináltak, a menyasszony a vőlegénnyel mindenféle kípét, meg csinált a tanúkkal, meg csinált a családdal, meg vót egy, mindig egy nagy csoportkép, az nekem mindig úgy tetszett, hogy vót egy nagy csoportkép is. És akkor még az divat vót, hogy mindenkinek adtak egy fotót, legalább egyet, valakinek többet is, de legalább egyet, hogy igenis voltatok az esküvőnkre és itt van nektek egy emlék.

K: Na és hazajöttek a képről és utána mi következett?

AK: Hazajöttek a képről, akkor utána ott már nem sokba jött a nagyvőfély és kezdte a mondókáját, lánykikírís, és akkor az esküvőre mentek.

K: Kit választottak meg nagyvőfélynek?

AK: Hát aki jól tudott beszélni.

K: Kit választottak meg nagyvőfélynek? Volt ennek már külön szakmája akkor vagy még akkor is megválasztottak valakit a rokonságból vagy a faluból.

AK: Volt szakmája. Még rígebben fontos volt az, hogy ki az első rokon, és akkor azt kérték meg. Még emlékszek, hogy Zoliéknál Csabit akarták, de ű nem vállalta, mondta, hogy nem tud verselni, ű még ilyet nem csinált, és akkor elvállalta Harsányi Árpí báci. Ű ugyi, Irénke keresztanyja volt Szilvinek is, így nem a keresztanya, hanem a keresztanyának a férje vállalta el, ű megtanulta ezeket a verseket, amit mondni kell, lánykikíréskor, amit mondni kell

menyasszonyi táncnál, vacsoránál mondani kell, és ű ezt elmondta. Hiába se addig, se azóta nem volt nagyvőfél.

K: Ugye mennek a fiús háztól a lányoshoz. De még előtte elbúcsúztatják a fiút?

AK: Nem búcsúztatták el a fiút, hogyha a lány odament menyecskének, de menyasszonybúcsúztató, az mindig volt. Most már, sőt még az én időmbe is volt, mikor az én onokatestvérem, fiú, vőnek ment, hogy nem búcsúztatták el a menyasszonyt, hanem a vőlegényt búcsúztatták el. Na ez nekem furcsa vót akkor, már most már láttuk, hogy a fiút is elbúcsúztatták meg a lányt is, mert mind a ketten kirepültek a családi házból.

K: Volt felvonulás, ugye?

AK: Igen, és akkor sorba álltak, ezt is egy pár fiatal, akik közelebbiek, összeírták, hogy melyik lánynak melyik fiú legyen a párja, ez is egy fontos momentum volt, hogy mindenkinek legyen párja, egy lány se menjen egyedül a lakadalomba, egy fiú se. Ez az én időmbe, ezt így. És akkor a lányok a fiúknak bokrétát tűztek az öltönyre.

K: A lányoknak is volt valami szalagjuk?

AK: Hát nem. A lányok pártába jártak, de az mán nem az én időmbe, hanem még harminc-negyven évvel ezelőtt. De mán akkor még divat volt. És akkor felolvasták, amikor elmentünk a menyasszonyos házhoz, akkor felolvasták, hogy kinek ki a párja, mer ott mán összejött a két brigád úgymond, mind a két oldalról a rokonság, a haverok, minden. És akkor mindenki a párjának a lányok feltűzték a fiúknak a bokrétát.

K: Mikor vonultak, akkor valaki húzott-e ki madzagot?

AK: Hát, akik szerettek inni, azok mindig kihúzták. De erre is megvótak a teleki emberek, akik minden lakadalomnál kihúzták. Kötöttek rá virágot a madzagra és akkor kihúzták.

K: A templomi esküvő hogyan zajlott le?

AK: Hát ott állt a pap, bementünk, oszt összeadott. Megkérdezte, hogy melyik a vőlegény, hát ez tényleg így vót. Azutt jött ez divatba, ez Ameikából jött, hogy az örömapa vezeti be a menyasszonyt, de még az én időmbe ez még nem annyira, általában a nagyvőfél vezette be a menyasszonyt, meg ha vót egy báty, akkor az, meg én nem is tudom. Az utcán is a nagyvőfél vezette a menyasszonyt.

K: Hát és a vőlegény akkor kivel vonult?

AK: Hát egy lánnyal. A vőlegény vagy a tanúlánnyal, vagy a testvérlánnyal, vagy valakivel. Mindig vót valaki, aki odaálljon. Vőlegénynek egyedül nem kellett menni.

K: A templomba, ha volt kórus, akkor azok énekeltek?

AK: Hát, ha volt kórus, akkor igen. Nekem énekelt Balázs bácsi meg Bernáth Zsiga, ketten. A gondnok, meg a kántor. Ketten énekeltek nekünk.

K: És mikor kijönnek a templomból, akkor vagy még előtte osztanak süteményt a báméskodóknak?

AK: Hát igen, mikor a menyasszony bevonul a templomba, akkor, de hát itt Teleken ez így vót, hogy itt hoztak a templomhoz süteményt, és akkor, amíg a menyasszony bent vót, addig, akik kint báméskodtak, azokat kínálgatták, sütemínnyel, innivalóval. A menyasszony és az ifjú pár egészségére meg kellett inni egy kicsit.

K: Milyen házassági ajándékokat vittek a vendégek?

AK: Hát most már ez is annyira elmaradt. Hát vittek, ki fazikkészletet, ki mikrót, ki tányírkészletet, valaki csillárt is vitt, ha tudta, hogy új házba költöznek.

K: Pénzt vittek?

AK: Pénzt is, igen.

K: Azt az ajándékkal együtt adták oda vagy az csak a menyasszonyi táncba számított bele?

AK: Még a mi időnkbe az ajándékkal vitték a pénzt, tehát ez a csütörtöki nap volt, kaptak lakadalmas sütemínyt, előtte odaadták a pínzt, és a menyasszonyi táncra az külön pénz.

K: De mikor kijönnek a templomból és visszamennek a sátorhoz, ahol fognak ünnepelni, akkor már ott nem adtak semmit?

AK: Ott a mi időnkbe nem adtak semmit, mert ezt csütörtökön ki mit odaszánt az ifjúpárnak az már odaadta.

K: Hogy jegyezték meg azt, hogy ki mit vitt?

AK: Hát felírták.

K: Tehát volt, aki írta?

AK: Tehát általában az örömanya fogadta azt, hogy ki mit hozott és akkor felírta, mikor elment, persze nem előtte, de úgyis mindenki tudta, hogy fel van írva, úgyhogy felírták. Megnézte, hogy a borítékba is mi van, azt is felírta és tudta, hogy majd úgy tartozik vissza.

K: Mikor mentek a menyasszonyi ház felé, ugye a fiús háztól indultak, akkor énekeltek közben valamit?

AK: Danoltak, hát hogyne. Vót a muzsikás, aki hermónikázott, aki trombitált, osztán dalolva mentek végig, odafele is, visszafele is.

K: Templomba fele is?

AK: Igen, mindig daloltak.

K: Ki öltöztette fel a menyasszonyt?

AK: Általában a lány barátnők.

K: Hányszor kérték ki a menyasszonyt?

AK: Volt, hogy hármat is hoztak előtte. Nagymamákat vagy mikor melyet.

K: Volt még násznagy?

AK: A násznagy, vagyis a lánykiadó általába a keresztapa volt, a menyasszony keresztapja, kell, hogy legyen. Általában az volt, aki bezárta a kaput, hogy kicsit alkudozzanak a menyasszonykikérésen.

K: És a fiúnak nem volt násznagy?

AK: Hát a fiúnak ott volt a nagyvőfél.

K: Nyoszolyólányok vagy nyoszolyóasszonyok voltak-e még akkor?

AK: Hát mán akkoriba egy tanuló volt.

K: És a polgári esküvő az a templomi ceremónia előtt vagy után volt?

AK: Előtt.

K: Megszórták-e az ifjú párt?

AK: Mikor mentek fel a lakadalmas házhoz, kásával, búzával, nemcsak az ifjúpárt, az egész násznépet, sőt, volt hogy szépen egy kendőn házikenyérrel, azt adták a menyasszonynak, hogy süssön ilyeneket, meg mit tudom én.

K: És az megszórást mit jelentett?

AK: Áldást jelentett. A kásaszem, búzaszem, tehát a búza a kenyér jelképezi, sokszoros áldás, aprószemű.

K: A mulatáson, mikor már a sátorban voltak, voltak-e jósló tevékenységek?

AK: Hát jósló annyira nem. Az volt jellemző a menyasszonyi táncnál, hogy mikor már a vőlegény, utoljára a vőlegény táncolt és felkapta a menyasszonyt, akkor egy tányért vágta a földhöz és ahány darabra tört, na ennyi gyereketek legyen, tehát ilyesmi. De úgy így jóslás nem.

K: A menyasszonyi táncot ki kezdte meg?

AK: Hát a nagyvőfél.

K: És kik jöttek sorba utána?

AK: Aki jön hamarabb a sorba, aki, ki, hogy tolakodott.

K: Nem volt olyan, hogy először a szülő?

AK: Akkor még nem vót annyira, nem.

K: Tányérverés volt-e?

AK: Hát hogyne, hát csókot.

K: Ki tartja a tányért a kezében menyasszonyi tánc közben?

AK: Hát a nagyvőfél.

K: És akkor is kiabálta, hogy eladó a menyasszony?

AK: Igen, meg, hogy másé a menyasszony.

K: Ki veszi le a menyasszony fejről a fátylat? Volt-e egyáltalán ilyen?

AK: Hát levették, de nem volt ennek különösebb jelentősége. Általában a tanú lány ment öltöztetni, mert azt jelentette, hogy az a barátnője, tehát azt hívta meg tanúnak. Engem a sógornóm öltöztetett.

K: Volt amúgy már ilyenkor nyitótánc?

AK: Még a mi időnkbe nem.

K: Akkor, hogy kezdték meg az egészet?

AK: Hát ez egy ilyen tíz évvel ezelőtt jött a divatba, először még csak egy lassú volt a nyitótánc, most meg már egy jó betanult.

K: És élőzene volt?

AK: Hát, ahol volt pénz, ott élőzene volt, igen.

K: És, ahol nem?

AK: Hát azok meg kapcsoltak magnót.

K: Volt a lakadalom más napján valamilyen összegyűlés?

AK: Visszahívás, volt.

K: Azon kik voltak?

AK: Hát a közelebbi rokonok, vagy a közelebbi barátok vagy elhívták azokat a szomszidokat, akiket nem hívtak meg esküvőre, mert az már nem fért bele és akkor elhívták, azokat. Vagy nem jött el valaki, mert gyászolt, és akkor aztat vasárnapra elhívták. Ott már nem annyira a táncról szólt, hanem hogy ű is részesüljön.

K: Vacsoráztak?

AK: Hát ott volt a sok kaja.

K: És amikor a sátras lagzi volt, akkor a kellékeket, a tányérokat a rokonok hordták össze?

AK: Igen, a rokonok hordták össze.

K: És mikor vitték vissza?

K: Hát lagzi után, majd vasárnap még utóbuli vót és hetfün mentünk mosogatni, megjegyeztük a tányír alját egy kis szigetelőszalaggal, vagy tollal vagy nem tudom mivel írtunk rá, aztán volt, hogy lement. Olyan is volt, hogy összeegyezték, hogy az az én tálam, nem az az enyém, de akkor rígen még nem lehetett bérelni, most már ugye mindent lehet és akkor összehordták igen, a vendégek, a rokonok.

K: Vasárnap reggel kellett-e a menyasszonynak meg a vőlegénynek templomba menni?

AK: Hát hol bírtak, ha reggelig buliztak. De egy hét múlva igen, menni kellett. A fiatalasszonyt az anyósa bevezette a padjába, hogy ezentúl ott fog ülni, abba a sorba, mert most már ahhoz a családdhoz tartozik.

K: Ilyenkor neki keszkenőt is kellett viselni?

AK: Igen, keszkenőt. Hát akkor még keszkenőt kötöttek. Most már nem kötnek, ha mennek, ha nem nem.

K: Milyen napokra tették a lakodalmat?

AK: Szombat.

K: Csak szombat?

AK: Hát, a mi időnkbe még csak szombat volt.

K: Van még valami, amit a lakodalomról nem mondtunk?

AK: Menyecsketánc. Volt még menyecske tánc is. A menyasszonyi tánc után. Szakácstánc is volt. Na ott csak a szakácsoknak húztak, mert a szakácsok nem sokat tudtak táncolni, mert azok folyton kiszolgálták a vendégeket. Tehát volt egy szakácstánc.

K: Sok szakács volt amúgy egy lakodalomba?

AK: Hát attól függ. Ha volt egy kétszáz személyes lakodalom, oda kellett legalább tíz, hogy körbejárja a vendégeket, akik főzön is, meg fel is tálaljon, meg mosogasson is, folyamatosan csinálni kellett. Tehát volt, hogy a szakács semmit szinte nem látott a lagzibúl, tehát ezir volt a szakácstánc, hogy na ez most nekik szól, hogy ők is táncoljanak egyet. Meg persze a férfiak is, azok akik egész héten sátrat állítottak, meg amit kellett, asztalokat, lócákat beállítottak, tehát ezek a szakácsokkal volt nekik egy ilyen tánc. De ezt szakácstáncnak mondták.

K: És mikor ért véget az egész mulatás?

AK: Hát amikor reggel a csorda ment. De ha még nagyon jó volt a mulatság és még voltak ott vagy harminc, negyven, aki nem akart menni hazafele, akkor már a zenész a reggel hatig volt fogadva, akkor még fizetett a vőlegény, mert a níp még nem ment a haza, úgyhogy vagy hétig vagy nyóócig még tánc volt, ki meddig bírta.

K: Volt-e olyan, akkor egy nő állapotos volt, akkor neki nem volt szabad rácsodálkozni valamire?

AK: Hát régebbi időkbe igen, voltak. Nem szabad menni halottat nízni, meg mit tudom én, ilyesmi.

K: Mondjuk kötél alatt nem mehet át?

AK: Na, én ilyeneket semmit nem tartottam meg, mert én csak az Istenbe bízok. Ezek hiedelmek babonák, ezek vannak, vannak akik nagyon betartották.

K: Voltak olyan ételek, amelyből kiakarták találni, hogy a kisgyerek az fiú lesz vagy lány?

AK: Például, ha a menyecske nyújtott, tésztát és, ha kirepedt a tészta, akkor mondták, hogy kirepedt, ez kislány lesz, ha nem repedt ki, ha olyan szépen elnyújtotta, hogy sehol nem szakadt ki a tészta, akkor azt mondták, hogy na akkor ez fiú lesz.

K: És például olyanból, hogy mit evett?

AK: Mit kívánt. Ha savanyúság, akkor mondták, hogy fiú, ha édességet kíván, akkor biztos kislány lesz. Meg azt is mondták, hogy hegyes a hasa meg szíles a hasa, no ezt meg nem mondom, hogy mék, mék. De az egyiket a fiúra mondták, a másikat a lányra. De nem tudom, hogy méket mékre.

K: Ezek be is jöttek?

AK: Hát igen. Valamennyire ott volt az, hogy mit tudom én, hogy na. Nekem ez annyira nem, én mindent szerettem, meg főleg savanyúkat szeretek, aztán mégis lányok születtek, de elmondták egyesek, hogy ű csak a savanyút ette és neki fiú is lett, a másik elmondta, hogy ű úgy kívánta a sütemínyt és neki lány lett.

K: Milyen munkákat kellett elvégeznie az anyának terhesség alatt?

AK: Hát mindent.

K: Ugyanazt, amit előtte.

AK: Hát na, most ha bírta, ha szabad volt, akkor ugyanúgy végezte. De, ha nem bírta vagy eleve problémák voltak, megmondta az orvos, hogy feküdni kell pihenni, akkor muszáj vót.

K: Ilyenkor kik segítettek neki?

AK: Elsősorba, aki a házba lakott, vagy az anya vagy az anyós. Vagy eljött segíteni, aki tudott, vagy egy szomszíd is akár, például, ha nem szabad volt neki egy veder vizet bevinni, akkor még nem volt, hogy megengedjük a csapot, akkor szólt a szomszídnek, hogy légszives hozzá be nekem egy veder vizet, akkor bevitt.

K: Milyen gyerekkelengyét készítettek el?

AK: Pólyát, pelenkát varrtak akkor még. Ruhákat, mán akkor mikor ott volt, hogy közel a szülés, akkor adtak ismerősök használt, jó ruhákat.

K: Ugye a szülés kórházban történt. Ilyenkor kik voltak ott?

AK: Az orvos. Mikor mán Noémit szültem, mama ott volt végig.

K: És akik bekísérték?

AK: Még, amikor ti születetek, akkor nem lehetett feljönni, csak ápolóknak, orvosoknak, bábának, ez lehetett ott, kórházi személyzet. Amikor már Noémi született, már akkor be lehetett jönni családtagnak is. És, aki igényelt apás szülést, akkor ha bírta a férje, ha ki nem dült volt olyan, hogy elájult.

K: Szülés után kik voltak azok, akik segítettek, vagy vittek neki ételt?

AK: Na régen úgy volt, hogy vittek enni, ami azt jelentette, hogy a rokonság megbeszélte, hogy ma én főzök neki, főtt ételt vittek, holnapután te főzöl, azután te főzöl, hogy a fiatalasszony tudjon erősödni, nem kell neki a főzéssel foglalkozni, neki az volt a dolga, hogy megerősödjön, a gyereket ellássa, s akkor a rokonság sorra vitte a főtt ennivalót. A mai világba meg már viszünk egy kis csokit, egy kis pénzt, oszt akkor ennyi. És ki segít, hát, aki van a közelbe. Régen pelenkát kellett mosni, most nem kell mosni, csak ruhát, a ruhát is bedobik a gépbe, kimosta a gép, régen csak kézzel mostuk a gyerekruhákat, szappannal, vagy olyan babakímélő mosóporral, ha vót.

K: A kórházba meddig kellett maradni?

AK: Hát néhány nap.

K: Utána jött haza és kezdték el a rokonok így összehordani, minden nap más?

AK: Igen, igen. De ez már az én időmbe nem vót, még ez az anyu idejébe, mikor még mi születünk, akkor még mondta anyu, hogy hozott a rokonság enni.

K: És utána nem volt ez, akkor mi volt?

AK: Hát főzött, aki volt a házba. Például én anyuval laktam, akkor főzött anyu, de én úgy vótam vele, hogy hál' istennek és hamar bírtam, úgyhogy én főztem.

K: Akkor már komatál sem volt.

AK: Nem volt komatál, azt sem tudom mi az a komatál.

K: Volt-e ilyen a faluba, hogy a gyerek kezére piros szalagot kötöttek?

AK: Hát ez volt, sajnos. Akik nem hisznek az Istenbe, mindenki köt, és még úgy el is viszik megkeresztelni a gyereket, vagy leveszik addig, míg megkeresztelik, aztán visszakötik, nehogy megigízzik a gyereket. De én nem kötöttem egy gyerekemnek se.

K: Voltak más babonák a gyerekekkel kapcsolatba?

AK: Hát hogyan lettek volna. Nem szabad volt éjszakára kint hagyni a gyerekruhát a madzagon, ha kiterítetted és nem szárad meg, akkor be kellett szedni. Nem volt szabad este a fürdővizet kivinni, mert nem fog a gyerek aludni. Nem volt szabad ráülni a szoptatós asszony ágyára, hogy el ne vigyík a tejjét. Ilyenek voltak, amit én semmit nem tartottam meg, mégis felnőttek a gyerekeim. Meg kellett szenesvizelni, ha már sokat sírt, na ezt se csináltam egyszer se. Ha sírt, hát hordoztam.

K: Manapság még valaki csinálja ezeket?

AK: Hát még a piros madzag, az még igen. De csinálják még azt is, hogy nem öntik ki a fürdő vizet, mert éjszakára nem szabad kiönteni.

K: Keresztszülőnek kiket választottak?

AK: Hát mink elsősorba testvéreket. Vagy jó barátnőket.

K: Hány keresztszülőt választottak?

AK: Hát akkoriba nagyon divat volt a négy, mostár hatot is választanak, meg nyolcat.

K: Tehát két keresztanya, két keresztapa?

AK: Igen.

K: A gyerek nevééről mi alapján döntöttek.

AK: Hát legtöbbször a fiúkat az apjáról nevezték el, lányokat vagy vagy. Nekem az volt a fontos, hogy bibliai neve legyen.

K: Már akkor is előfordultak a kettős keresztnevek?

AK: Igen. Hát még mai napig is kiderül, hogy az Árpád nem is Árpád volt, hanem Tibor. Oszkó mindig csak Árpád bácsinak ismertem, mert két neve volt. Voltak akkor is, mert az apanevet akarták, de az anyukának nagyon tetszett egy másik név is, és akkor így lett két neve.

K: Hány nappal vagy hány héttel a szülés után volt a keresztelő?

AK: Hát akkor igyekeztek még egy hónapon belül. Ez is divat volt, hogy addig nem mehetett le a kapuba, míg meg nem keresztelik a gyereket. Na most, ha nem keresztel meg egy fél évig, akkor egy fél évig ne menjé le a kapun kívül? Tehát igyekeztek minél előbb megkeresztelni, hogy utána mehessen az anyuka mindenfele is. Már most ez is teljesen megváltozott, mert már most megkeresztelnek egy év múlva vagy fél évesen vagy mikor hogy.

K: Volt ez a hat hetes gyermekágy, amit ki kellett feküdni?

AK: Hát, aki nehezen szült, nem bírta, hiába kellett volna felkelni, akkor muszáj volt, hogy valaki segítsen neki. Igen ez a hat hetes. Egyébként az orvos is ajánlja, hogy a hat hetet pihenni kell, de hát, aki bír az, a faluba, az nem fogja lefeküdni a hat hetet.

K: A keresztelőn már részt vehetett mindenki? Az anya is bemehetett a templomba?

AK: Hát elmehetett igen, ha akart, ha kíváncsi volt rá. Még egy huszonöt vagy harminc évvel ezelőtt csak a keresztszülők vitték el a gyereket a templomba keresztelni, már a mi időnkbe mentek a szülők is. És valahogy ez ilyen felkapott lett. Én meg is mondom őszintén Hete Sanyi ment el először a templomba, mikor Annabellát keresztelték, és attól kezdve ment minden szülő. Hát egy két kivétellel. Mert addig meg úgy mentek, hogy csak a keresztszülők vitték el a gyermeket. És ilyenkor olyan énekeket énekelnek, ami keresztelési, meg a Hiszek egyet is elmondjuk.

K: Nagyszülők se mentek?

AK: Hát nem annyira, mivel hogy a keresztelők otthon voltak és akkor a nagyszülők voltak azok, akik főztek a vendégeknek. Most már másképp van, mert ez is étterembe van, és akkor

elmegynek, megkeresztelik a gyereket, a szülő, a keresztszülő, a nagyszülő, a rokon, és akkor kivonulnak a templomból és mennek a buliba.

K: Régen is úgy volt, hogy templom elején kereszteltek?

AK: Teleken igen. Dobronyba templom végén.

K: Keresztelőre milyen ételeket készítettek?

AK: Ugyanúgy, mint a lagziba. Hideg tál, húsleves, tőtött káposzta. Akik hoztak enni, mikor gyermekágyas vótam, felírtam, hogy ki mit hozott, mennyi pénzt, likőrt, csokit, meg stb. ki mit hozott, babaruhát. Keresztszülők általába. Nem mindenki, de keresztszülők általába vettek a gyereknek egy új ötő ruhát keresztelőre, úgy mentek egy tortával, egy pezsgő vagy üveg akármilyen itallal, ha olyan vót, ha olyan közeli. Nekem például a gyülekezet is eljött, és hoztak sütemínyt, sőt mikor Esztert kereszteltük, mondták, hogy ne süssünk a keresztelőre sütemínyt, hanem négy-öt asszony megbeszélte, hogy megsütik a sütemínyt. Úgyhogy ilyen jó testvérek voltak.

K: Ha a kisgyerek beteg lett, akkor alkalmaztak-e valamilyen természetes gyógymódot?

AK: Hát eleve kamillával fürdettük, kamillás vízbe, na olyan felfőtt vízbe fürösztettem. Megnyugtatja a bőrt.

K: Nátha ellen?

AK: Hát Eszternek próbáltam egyszer a libazsíros fokhagymás borogatást, de jó volt, használt.

K: Hasfájást lehetett-e valamivel kezelni?

AK: Hát adott az orvos gyógyszert. Már akkor többnyire orvoshoz mentek az emberek, nem kuruzsoltak.

K: Kaptak oltást is már ekkor?

AK: Igen. Mikor megszületett, már a kórházba beoltották. Volt három hónapos oltás, most torokgyík ellen, most sárgaságtúl, most tuberkoloz, mikor mitül jött le a vakcina.

K: Volt olyan, hogy az emberek megpróbálták megjósolni valahogy a halált?

AK: Hát ha kuvikolt az a halálmadár. Mondták, hogy akkor halott lesz.

K: Kutya vonítás?

AK: Az, akkor is.

K: Bagoly?

AK: Hát arra mondták, hogy halálmadár.

K: Vagy álomjólás volt-e?

AK: Igen az is volt, például, ha azt álmodta valaki, hogy valaki meszelt, akkor azt jelentette, hogy valaki megfog halni. Fehíre meszelt vagy rózsaszínre, akkor az azt jelentette. És valaki meghalt tényleg és akkor ráfógták, hogy igen, meg is álmodtam.

K: Volt olyan, hogy valaki halottal álmodott? Ez jelentett valamit?

AK: Hát persze. Hát én szerintem nem jelentett semmit. Hisznek benne, az emberek mindenbe hisznek, csak az Istenbe nem akarnak hinni. Hisznek benne, hogy azt álmodtam, hogy fázott, mikor eltemették, és volt olyan, hogy kivitte a szvetterít és beásta a sírjába. Hát hol jön az már ki, hogy felvegye, de elhitték és megnyugodtak, megnyugodott a lelke, mert az járt a fejébe, hogy nem tettem be a szvetterít, oszt lehet, hogy fázik, oszt ezt is álmodta.

K: És a 90-es évek táján még ilyenek történtek vagy ez még előtte?

AK: Ez előtte. Az oroszoknál meg az volt a divat, hogy édességet vittek a sírba beásni, bizonyos napokon. Oszt a katonák kiásták, oszt megették.

K: Volt a faluba igézés vagy rontás.

AK: Volt hát.

K: Mikor?

AK: Hát például, ha egy gyerek nagyon ordított, akkor azt mondták, hogy megigézték, vagy ha egy fiú nagyon ment egy jány után, akit nem níztek jónak, akkor azt mondták, hogy megigézték, megrontották, főzték a kapcáját, hogy menjen oda. Rontás volt, hogy az állatot megrontották, oszt megdöglött. Hogy igaz volt vagy nem volt, vagy minek döglött meg, nem tudom, de arra fogták.

K: Mikor meghalt valaki, akkor kinek a feladata volt az, hogy hírül adja a faluba, hogy meghalt?

AK: Hát akkor szóltak a harangozónak, akkor szólt a harang, abba az időbe szól a harang, amibe nem szokott, például most minden délbe szól, akkor nem gondoljuk, hogy halott van, mert minden délbe szól. Akkor gondolták, hogy halott van. És akkor már érdeklődtek, hogy ki halt meg, tehát a harang az hírharang.

K: A halottas háznál kinek milyen feladata volt?

AK: Ki kellett teríteni a halottat, felöltöztetni.

K: Kik mosdatták?

AK: Hát most van olyan család, ahol senki nem mer hozzanyúlni, tehát tudták, hogy ki az, aki eztet tudja csinálni vagy nem fil tüle, és akkor hívták aztat. Lehet, hogy egy szomszíd volt, vagy a családba volt valaki.

K: És akkor ugyan ez öltöztette fel?

AK: Hát igen, akkor az a két-három ember, aki ott vót, vagy asszony, akkor azok megmosdatták felöltöztették, betették a koporsóba.

K: És milyen ruhát adnak rá ilyenkor?

AK: Hát feketét.

K: Tehát a férfiaknak öltönyt?

AK: Férfiaknak öltönyt, ez nem feltétlenül fekete, lehet szürke. Ing, nyakkendő, öltöny. A nőkre meg fekete ruhát általában.

K: És volt olyan, hogy ha fiatal lány, nő halt meg, akkor fehér ruhát adtak?

AK: A fiatal lányra menyasszonyi ruhát adtak.

K: Tükröt letakarták-e a házba?

AK: Igen, azt mindig is.

K: Ezt minek tették?

AK: Hát ez egy jó kérdés.

K: Ezt mai napig?

AK: Igen, ez még mai napig is letakarják a tükröket.

K: Hogyan nézett ki a ravatal?

AK: Hát, általában az első szobába. Még régen, amikor hosszú ház volt és általában az első szobát arra használták, hogyha gyerek született és ott pihent a gyermekágyas anyuka a kisbabával, vagy pedig temetésre, ravatalozásra használták.

K: A koporsón volt valami díszítés?

AK: Hát még húsz évvel ezelőtt annyira nem. Már most ugri cifrázik.

K: Tesznek-e valamit a halottnak a kezébe?

AK: Hát, ki mibe hisz. Zsebkendőt szoktak tenni, pénzt, hogy ezzel menjen be a menybe, de ez nem igaz. De ebbe hisznek az emberek, meg megnyugtati a lelkiüket, hogy tesznek a kezébe pénzt.

K: Bibliát tettek-e valakinek a kezébe?

AK: Nem, nem tudok ilyenről. Kivágták a szemfedeleket, hogy kapjon levegőt, mielőtt már akarták leszögezni, letakarták a szemtakaróval és akkor itt kivágták, hogy kapjon a halott levegőt, na szegény halott, mennyire kap. Ilyekbe hisznek az emberek, még Szűcs Arankának is kivágták, pedig az már nem régen vót.

K: A virrasztás hogyan zajlik le?

AK: Hát a virrasztásba összegyűl a rokonság, elmennek a presbiterek, meg akik énekelni szoktak, azok az asszonyok, és akkor most már csak egy óra hosszát, régebben még két óra hosszát virrasztottak. Tehát együtt voltak a családdal és együtt énekeltek, igét olvastak fel.

K: Miből énekeltek?

AK: A református énekeskönyvből.

K: Hány órától kezdődött a virrasztás?

AK: Télidőbe este hattúl, mert akkor már nagyon sötét van, nyáridőbe, mikor még munka van, meg csorda is kint van, akkor nyolctól, hogy érkezzenek az emberek elrendezni a jószágot is, és úgy menjenek.

K: És ki szólt az embereknek, hogy menjenek virrasztóba?

AK: Rígen volt hívogató, egy szomszéd vagy egy közeli barát, általában egy szomszéd ment hívogatni. De most már nem, nem szólnak, nincs hívogató, hanem csak tudják, hogy. Na most már virrasztó sincs.

K: Hát ez nem olyan rég.

AK: Hát amióta ez a vírus van.

K: Volt régen a virrasztón tipikus első ének?

AK: Hát most is van, vagyis volt igen. Mindig a Te benned bízunk, ez volt az első ének. Nekünk a befejező ének, hogy Egyedül állsz Isten te előtted. De a Te benned bízunk, ezt faluba is hallottam, és temetést is ezzel kezdenek, ezzel az énekkel, ez a kilencvenedik zsoltár.

K: Lefenyképezték-e a halottat?

AK: Le, van nagyapánkrúl.

K: És később is lefenyképezték? Vagy meddig ez, hogy a halottat fényképezik?

AK: Hát még emlékszek, hogy Zsiga bátyját is lefenyképeztük. Mink nem csinálunk olyat.

K: Meghúzzák-e a harangot, ha más faluban él, de teleki születésű?

AK: Igen.

K: Hogyan zajlik a halottnézés?

AK: Hát vesznek virágot, koszorút, ki mit, vagy pénzt, és akkor elmennek halottat nézni, mikor már ki van terítve. Elmennek, ott vannak vagy öt perctet, megállnak a halott mellett, részvétet nyílvánítanak.

K: Adnak ilyenkor pénzt?

AK: Szoktak, ha jó emberük volt, vagy rokon volt. Pláne, ha tudják, hogy beteg volt sokáig, és kiment minden pénzük, akkor inkább pénzt vittek, mint koszorút. És régen még a virrasztóba italozás is vót. Akkor ilyen fél óránként vittek fel innivalót, fél deciket, vagy deciket. Azoknak, akik virrasztottak. Aztán volt, hogy jól bepiáltak a virrasztóba, meg a temetísen is, rígen még, amikor én kislány voltam, a presbitérium még visszament a halottas házhoz, és akkor sütöttek nekik házi kenyeret meg bort, és még azt fogyasztották. Nem volt

semmilyen hús vagy ilyesmi, hanem házi kenyeret ettek és bort, mint egy úrvacsora, de nem úrvacsora volt. Ott is, aki szeretett inni, az beszedegetett, aki nem, az csak tiszteletből ment vissza.

K: A torra hogyan készültek és kik?

AK: A torra általában egy jó szomszéd, vagy kettő. Most, ha olyan, hogy nekünk is ugye messze vannak rokonok, akkor tőtöttünk káposztát vagy szendvicset.

K: És ezt a temetés napján, vagy előtte?

AK: Hát attól függ, hogy hánytúl vót a temetés. Ha a temetés dílelőtt vót, akkor azt ugyi mán előtte készíteni kellett, ha dílután, akkor ugyi érkeztek elkészíteni.

K: Régen nem volt ilyen, hogy a temetés csak kettő órától lehet?

AK: Igen, mivel egy lelkész volt három meg négy falura, és akkor az istentiszteletnek is meg volt az ideje, és akkor úgy volt a temetés is, hogy abba a templomi időbe volt általában a temetés. Például, ha Teleken régen fél kettőtől vót a templom, akkor a temetések is fél kettőtől vótak. De most már ez is változott.

K: Ez mikor kezdett el megváltozni?

AK: Hát nem is tudom, tíz éve, tizenöt. Tizenöt évtől nem több.

K: Volt a temetésen funerátor?

AK: Az mi?

K: Temetésszervező.

AK: Az nem.

K: Meddig van felnyitva a koporsó?

AK: Hát mikor kezdődik a temetés, mikor már jön a pap, akkor már lezárják. Bent a házban.

K: Manapság szögezik vagy csavarozzák a koporsót?

AK: Hát még most Béla bátyját Kálmi leszegezte. Ez még most vót.

K: Temetési menetről csináltak-e fényképet?

AK: Hát mi már nem.

K: Mikor jönnek nézni a halottat és hozzák a koszorút, akkor azt hova akasszák fel?

AK: Hát ugyi ráteszik a koporsóra, a halottra, osztán, amikor kimegynek, mindig van egy jó szomszéd vagy egy arra figyelmes ember, hogy amikor már ngy-öt koszorú van a koporsón, akkor kiviszi és felakasztja.

K: A koporsó mellett kik állnak az udvaron?

AK: A legközelebbiek.

K: Olvasnak-e búcsúztatót?

AK: Igen. A pap olvassa. Rövid életrajz a halattról, meg, hogy kik búcsúznak. Előre vannak írva a legközelebbiek, a végére meg a jó szomszédok.

K: Ki vezeti a temetési menetet?

AK: Hát a pap.

K: Amikor már indulnak ki a temetőbe, akkor milyen sorrendet követnek?

AK: Hát a pap megy elől, presbitérium, férfiak, autó, halottat, amék viszi, aztán a közelebbi, tehát legközelebbi rokonok és utána a gyülekezet. Na, de hát most már nem, most már ez is megváltozott, mert a halottat kiviszik, oszt csak odamegyen a pap a temetőbe.

K: Már nem megy házhoz?

AK: Mát nem mehet házhoz, a vírushelyzet miatt, ki tudja, hogy visszafog-e még ez állni.

K: Mikor mennek kifele, akkor énekelnek?

AK: Igen.

K: És az énekeskönyvből vagy diktálnak?

AK: Hát itt most diktálni szokta, vagyis diktáltunk, míg volt menet, most már nem.

K: Mikor ássák ki a sírt?

AK: Ha másnap tíz órától van temetés, akkor azelőtt nap, mikor a halott meghal, akkor mennek rögtön sírt ásni. Amennyiben délután van a temetés, akkor ráérnek másnap délelőtt kiásni.

K: Adnak a sírásóknak temetés előtt valamit?

AK: Hát megkínálják szendviccsel meg innivalóval, alkohollal.

K: És temetés után még hivatalosak a torra is?

AK: Igen. Nekik külön terítenek. Hát ugyanaz, mint a többinek, csak ők külön asztalnál ülnek.

K: Különbözik-e valamit a fiataloknak meg az időseknek a temetése?

AK: Hát inkább az ének. Van olyan ének, ami fiatalnak szól, van olyan ének, ami nagybetegnek, sőt olyan énekünk is van, ami öngyilkosnak szól.

K: Ez ugye a diktálás?

AK: A diktálás ének, igen.

K: Másban különbözött-e még?

AK: Hát jobban sírnak fiatalnak.

K: És a halottat hogyan szállítják ki a temetőbe?

AK: Régen rúdon vitték, most már autóval, halottas autóval. A cigányok szekeren.

K: A temetőben a pap még beszél, és utána engedik le a sírba a halottat?

AK: Kisdobronyba még így volt, Teleken elebb leengedtük és utána beszélt. Tehát teleken előbb kivitte az autó, mert már mikor még úgy működött, hogy az udvaron elbúcsúztatta, elpérdikálta az udvaron és, akkor kivitte a temetőbe, leengedtük, és akkor még ott a tiszteletes mondott egy pár mondatot és akkor úgy kezdték el bekaparni, mi meg énekeltünk. Meg közbe még Béla bácsi elmondta a verset.

K: A diktálás hogyan zajlik?

AK: Hát eldiktál egy sort, mi meg énekelünk, megint eldiktál egy sort, mi meg énekelünk.

K: Kik diktálnak?

AK: Hát, aki bátor. Jó hangja legyen, csengő hangja, hangos hangja, hogy hallja mindenki, tudjanak énekelni.

K: Nem a kántornak kell diktálnia?

AK: A kántor az éneket kezdi. A kántor az, aki szépen tud énekelni, a diktáló az, akinek jó hangja van ahhoz, jó erős, hangos, hogy mindenki hallja, amit diktál.

K: Akkor itt a diktáló az Kálmi bá?

AK: Igen. A diktált énekek, azok írott énekek, de a dallama általában rá megy egy református éneknek a dallamára.

K: Hogy lehet az, hogy itt a faluba még van diktálás?

AK: Mert van, aki ezt csinálja. Azért nincsen sok faluba diktáló, mert nem vállalják el a presbiterek, nem akarnak diktálni. Egyszerűbb elővenni a könyvet, oszt elénekelni. De már most itt sincs, ha azt veszed, már egy éve nem diktáltam, amióta vírushelyzet van.

K: Nem lehet, hogy azért nincs más faluban, mert a diktálós énekeket nem vallásos személyek írták?

AK: Nem hiszem, mert mi is Dobronyból hoztuk ezeket a diktálós énekeket és ők is diktálták sokáig. Azír maradt el, tudom, mer nem volt, aki diktálja.

K: Akkor a füzet Dobronyból van. És mióta használják ezt a füzetet?

AK: Kb húsz éve, tizennyolc. Tehát akkor csináltak temetés és virrasztói énekeskönyvet, ami a református énekeskönyvből vannak az énekek, és van benne vagy tíz hallelujás ének is, plusz egy, ami még a cseh zsoltórból van, tehát egy nagyon-nagyon régi ének, egy nagyon szép ének. És akkor, hát rígen is diktáltak, de hogy az énekeskönyvből diktálták-i az énekeket, de emlékszem, hogy ezeket az énekeket Dobronyból hozták, ezeket a diktálós énekeket, tehát egy ilyen tizennyolc-húsz éve. Hát előtte is tudom, hogy diktáltak, mert Derencs Zoli bácsi volt a diktálós, neki olyan csengő hangja vót, hogy ű ha diktált, az egész gyülekezet hallotta. De a Kálmiét is hallják.

K: Ő mióta diktáló?

AK: Hát mióta presbiter, kilenc éve, azóta. Azelőtt meg diktált Balog Géza, azelőtt meg Bandi bácsi, ez az Irén néninek a férje, még az előtt volt Derencs Zoli bácsi, de már ű is hány éve meghalt.

K: Hol tartják ezt a diktálás füzetet?

AK: Itt van nálunk.

K: Változott-e valamit az évek alatt a diktálás?

AK: Hát nem. Vagyis de, változott, mert rígen a virrasztóba is diktált énekeket is énekeltünk, meg a református énekeskönyvből is, és már ott elmaradt. De így a temetéssel kapcsolatba nem, mert diktáltunk egyet a szertartás után, meg diktáltunk az úton, mikor vittük a halottat, mert olyan, mikor a temetőbe megyünk, mán a temető kapunál, olyan diktálás énekünk is van, meg aztán diktálunk a sírnál, amikor már kaparják befelé.

K: Különböző nemű és korú halottaknak különbözőképpen diktálnak?

AK: Hát igen, fiatalnak, van, ami arról szól, hogy milyen fiatalon hal meg.

K: Régen a templomban istentisztelet alatt is volt diktálás?

AK: Régen igen. Ez még a kétezres években megvolt.

K: És miért volt ez jelen?

AK: Hát megszokták, mert ez így ment évszázadokon keresztül. Hete Sanyi bejött, és átváltoztatta az egész templomot, az egész rendet.

K: Hozott énekeskönyvet?

AK: Akkor is volt énekeskönyv, csak diktálták belőle az éneket. Aztán beindult ez, hogy vettük az énekeskönyveket, oszt abból énekeltünk. Először az öregek háborogtak, de megszokák. Volt énektanulás, hogy istentisztelet után még nem jöttünk ki a templomból, hanem egy-két éneket elénekeltünk, hogy tanuljunk éneket.

K: És volt olyan, hogy a diktálást nem a diktáló vezette?

AK: Nem tudok róla. Nekünk a presbiterek közt három diktáló van, tehát olyan szípen rányomják Kálmira, mert azt mondják, hogy tíged az Isten is diktálónak teremtett, de ha volt dolga vagy valami, akkor ment Harsányi oszt diktált.

K: Volt olyan, hogy valakinek a temetésén nem diktáltak?

AK: Hát most már a vírus miatt volt. De amúgy nem volt, vagyis egyszer, mikor Sznyizsának meghalt a kislány, de az azír, mert neki nem volt az udvaron semmi, hanem csak egyből a temetőbe hozták és ott volt eltemetve.

K: Mi történik az elföldelés után?

AK: Hát rárakik a koszorút, osztán hazamegyünk.

K: Temetés után megmossák-e a kezüket a háznál?

AK: Igen.

K: Halotti torra kiket hívnak vissza?

AK: Hát, hogy ha idegenből jönnek rokonok, messzebb faluból, elsősorba azokat, meg azt az egy-két jószomszédot, aki eleve kiszíti, meg a sírásokat. Falubeliek már nem mennek vissza

K: Meddig volt az, hogy ők visszamentek?

AK: Hát szerintem még harminc évvel ezelőtt még visszamentek. De én nem tudom, most úgy nincs idő senkinek temetni se, mindenki szalad hazafele, akkor meg volt idő a presbitereknek elmenni még vissza, még ott elültek egy fél órát, mert ettek egy kis kenyeret, meg ittak bort. A papot nem szokták meghívni.

K: Milyen ételekből áll a halotti tor?

AK: Általában itt töltött káposzta van, de mondjuk itt Vera néniéknek, ő orosz félig, hidegtálat is készítettek mert az oroszok meg nagy tort csinálnak.

K: A gyász meddig tart?

AK: Attól függ, hogy kinek milyen hozzátartozója volt az elhunyt. Ha szülő, akkor egy év, ha férj, feleség, akkor egy év, a gyermek egy év, ha nagyszülő volt, akkor három hónap, ha anyós, akkor fél év. Ha dédszülő, akkor egy hónap.

K: Milyen szabályokat kellett a gyászolónak betartani?

AK: Járjon feketébe, ne menjen bulizni.

K: Lemondták-e a házasságot emiatt?

AK: Volt, hogy elhalasztották az esküvőt, pláne, ha nagy bulit akartak.

K: A 90-es évekbe vagy előtte volt olyan, hogy nem szabad volt templomba menni?

AK: Az még előtte évekbe volt, 60-as, 70-es évek. Apuék, mikor még ők voltak fiatalok, akkor a kommunista rendszer alatt. 92-be assziszem akkor lett a vallásszabadság, akkortól kezdve megnyíltak a templonok mindenki előtt. Tehát azelőtt konfirmálni se lehetett, és akkor volt felnőttkonfirmáció is, annak, aki szeretett volna.

K: De 92 előtt tartottak istentiszteletet?

AK: Istentisztelet mindig volt. Aki kommunista volt, az nem mehetett, mert ha elment templomba, nem választották be a pártba, sőt még a gyereket se vették fel tanulni egyetemre, hogy ha presbiter volt a szülő. És tudok olyat, aki Teleken lemondott a presbitersígról, hogy a gyereket felvegyék az egyetemre. Annyira kommunista rendszer volt. Az iskolában is tiltották. Aki gyerek elment a templomba, az másnap tenyerest kapott.

K: Ha valaki gyász alatt mulatozott, arra másképp tekintett-e a falu?

AK: Hát persze, megszólták.

K: A faluba vannak újévi szokások?

AK: Persze. Az egyik azt mondja nem szabad lencsét főzni, mert kelésesek lesztek, a másik azt mondja ez az újévi menü, a lencsefőzelék. Rígen mondták, hogy ne szabad tyúkot főzni, mert szítkapari a szerencsét, a másik azt mondja, de azt kell. Vagy megfogadta, hogy újévtől nem cigizek, aztán nem sikeült betartani.

K: Olyan volt, hogy ha mentek újévet köszönteni, akkor először a férfinak kellett felmenni a házba?

AK: Nem tudok róla. Olyan volt, hogy ha újévbe az első ember férfi volt, akkor a tehen biztosan bikát ellett, ha nő, akkor üszőt.

K: Újévi köszöntéseket ismer-e?

AK: Hát újesztendőbe mi vigadjunk, ezt danolták a cigányok mindig. Annyira mi nem jártunk, esetleg a szomszídba átmentünk, vagy ők átjöttek, boldog újévet kívántunk, de nem verseltünk. Inkább szent estére vannak az énekek.

K: Virágvasárnaphoz volt valamilyen szokás?

AK: Hát Teleken annyira nem, Dobronyba van, hogy akkor teszik ki azokat a szalagos ágakat.

K: Böjtöltek-e itt az emberek.

AK: Nem vagyunk katolikusok, annyira nem.

K: Nagypéntekhez milyen szokások kapcsolódnak?

AK: Inkább nagypénteken volt az a böjt, arra emlékszek, hogy azt tartották. Olyankor nem ettek, volt aki semmit se. Húsvétba meg divat volt Dobronyba, hogy a lányok elmentek összeszedni a fiúktól a nyerstojáást, aztán húsvétb megfestették, oszt húsvétba meg jöttek a fiúk, oszt összeszedték. Én nem tudom, hogy ez Teleken volt. Régen főtt tojáást adtak, most már csokitojáást. Megfestették szépen a főtt tojáást, olyan festékkel, színes tojásfestékekkel. Hagymahajas tojáást is csináltunk, levonós tojáást. Még a mi időnkbe, mikor én voltam kislány, akkor Vinda Borisnál hortuk festni, azelőtt meg még anyu Kis Erzsínél vitte, amikor még kisjány vótam, mert az volt a tojásfestő, aki szípen tudott festeni.

K: Húsvét hétfőn kik locsolóztak?

AK: Reggel elkezdtek járni a kisebb fiúk, a kisebb lányokhoz. A nagyobbakhoz mentek délután a fiúk, már a mi időnkbe is terítettünk, jöttek nálunk a fiúk.

K: Volt olyan, hogy vízzel lelocsoltak valakit?

AK: Hát engem egyszer se. Már akkor annyira nem. Hanem inkább mi locsoltuk meg kedden azokat a fiúkat, akik nem jöttek meglócsolni minket.

K: Május elsején mik történtek?

AK: A fiúk állítottak májusfát.

K: Valaki kapott szerenádot?

AK: Nem rémlik. Május fát, azt igen. Szalagot, lufit, csokit tettek rá.

K: Csak az kapott májusfát, akinek volt udvarlója?

AK: Hát egyszer mi is kaptunk, de nem tudjuk, hogy melyik lány kapta. Szóval ez célzás volt, hogy ha annak a fiúnak tetszett az a lány és így mutatta ki. Most vagy kiderül ki tette vagy nem. De azír tette.

K: Ma még állítanak májusfát?

AK: Szoktak, de már van ez a májuskosár, amibe virágok vannak, inkább azt.

K: Pünkösdhöz voltak itt valamilyen szokások régen?

AK: A pünkösdhöz annyira nem.

K: Luca napján mi történt?

AK: Luca-napján a fiúk ellopták a lányos házaktól a kaput. Luca napkor az öregasszony azt mondta, hogy Luca napkor kell a hagymát megsutalni. Az azt jelentette, hogy Luca napkor összeszedte a dughagymát a padon, betette egy régi rossz harisnyába és felakaszotta a kályha fölé és Luca naptól száradjon egész télen, és akkor nem fog egy se kigubózni, mert jó száraz lesz a hagyma.

K: Volt olyan, hogy valakinek nem lett meg a kapuja?

AK: Volt olyan, hogy valakinek sokára került elő, mert bevágták a vízbe, osztán reggelre befagyott, oszt majd, amikor kiolvadt, akkor lett meg.

K: Karácsonyi szokások milyenek voltak?

AK: Szenteste mentünk a templomba, meg karácsony első napján mindig úrvacsora van, meg másnap megyünk a templomba. Kántálás is volt, még én is jártam kántálni. Akkor még, amikor én olyan tíz éves voltam, mi még azért mentünk kántálni templom után, hogy felköszöntsük az embereket, énekeltünk egy éneket. Aztán tíz év múlva ez olyat változott, hogy már rubelír mentek kántálni, szenteste.

K: Volt a faluba olyan szokás, mikor a faluba szenteste, még templom előtt a konfirmandusok elmentek kántálni?

AK: Ez akkor volt, amikor te voltál konfirmandus. Nem sokat volt, vagy három-négy karácsonykor.

K: Betlehemezés volt-e?

AK: Volt, a fiatalok csinálták, inkább a fiúk. Összeálltak, osztán szent este is mentek, sőt karácsony első napján is, nappal is mentek betlehemezni.

K: Kaptak érte valamit?

AK: Hát pénzt.

K: Szilveszter este hogyan búcsúztatták el az óévet?

AK: Hát visszazámoltak.

K: Voltak valamilyen zajcsapások? Mióta vannak tűzijátékok?

AK: Hát vagy húsz éve.

K: Milyen szokás van még nálunk ilyenkor?

AK: Szilveszter este az emberek kijönnek a templomból, megállnak a templom előtt és eléneklik az Isten legyen vezérünk ez új esztendőben zsoltárt. Meg a himnuszt is szokták.

K: Milyen ételeket készítettek szilveszterkor?

AK: Ki milyet. Mink hidegtálat készítettünk, volt, aki töltött káposztát.

Adatközlő 1 (AK1): **Lelkes Csaba**

Adatközlő 2 (AK2): **Lelkes Tünde**

K: Hol ismerkedtetek Teleken?

AK1: Volt diszkó, volt bál. Volt szüreti bál. A klubba. Egyszerű bál. Ismerkedni lehetett a kapuba, vasárnap.

K: Vasárnapi séta volt?

AK1: Volt, az mindig volt. Jányok, fiúk külön sétáltak.

K: A reguta bálók milyenek voltak?

AK1: Az is csak egy bál volt.

AK2: A reguta bál úgy volt, hogy aztat a reguták fizették és ingyen volt. Szóval mindenki mehetett, mert azok fizették. Búcsúzó bált rendeztek. Űk fizették a bált, azír, hogy mindenki jöjjön, mert ez egy búcsú bál arra, hogy megynek katonának. Akiknek akkor jött a behívó és ez egy ünnepségi bál volt. A falutól búcsúztak el.

K: Katonáságnál a fiúk megadták egymás között a lányok címeit, hogy levelezzenek?

AK1: Csináltak ilyet, persze.

K: Először csapatostól jártatok udvarolni?

AK1: Hát csapatostól, beszélgetni csak, hülyéskedni. Jobbára a kapuba mentünk csak, nem mentünk be.

AK2: Rígen az ismerkedés a kapuba történt. Csak az járt fel udvarolni, aki komolyabban akart udvarolni a jányhoz. A többi udvarlás, szórakozás, beszélgetés a kapuba zajlott.

K: És amikor valaki felment udvarolni, de a lánynak nem tetszett a fiú, akkor nem is kíséerte ki?

AK1: Előfordult ilyen, hogyha a lánynak nem tetszett, akkor ki se kísérte. A fiú tudomásul vette, hogy nem kell. Valaki nem vette tudomásul, így is jött, makacsul járt.

K: Mennyi ideig tartott az udvarlás?

AK1: Általában három évig, úgy udvaroltak a legtöbben.

AK2: Az mán a legtöbb időnek számított régen, mert valaki kevesebbet is udvarolt.

K: Mikor voltak a héten az udvarlós napok?

AK1: Kedd, csütörtök, szombat, vasárnap.

K: A szülők mennyire szóltak bele a fiatalok kapcsolatába?

AK1: Teljes mértékbe.

K: De mit?

AK1: Ez nem jó neked, ahhoz menj. Ez nem lesz jó, azok isznak, amazok nem jó, lusták.

K: Volt olyan, hogy valakinek a szülők választották ki a párt?

AK1: Volt.

AK2: Köttetek érdekházasságok.

K: Még a ti időtökbe is?

AK2: Én inkább úgy mondom, hogy hallottunk róla, hogy voltak olyanok, hogy úgy kötöttek házasságot. A legtöbb esetben nem is működött, elváltak.

K: Mi alapján választottak?

AK1: Gazdagság. Jó család.

AK2: Családi barátságok alapján.

K: Volt olyan, hogy a lányok megpróbálták megjósolni, hogy ki lesz a férjük?

AK1: Főzték a derelyít.

AK2: Szinte folyamatosan azzal próbálkoztak a lányok, hogy ki lesz vajon a férjük.

AK1: Főzték, hogy melyik derelye jön fel a leghamarabb, benne vót a név, elkapták, az ügyes elkapta. Jaj, hát ez egy cigányfiú, visszalökte.

K: Más nem volt?

AK2: Emlíkszek, hogy voltak ilyen játékok, valami játékok, amit betűk alapján játszottak, és akkor ki milyen betűt húz ki, olyan betűvel fog kezdődni a fiú neve. Meg aki tudta a nevét, hogy kit szeretne, akkor a születési dátum, és akkor mindent összeadtak, csúrtak-csavartak és akkor abból valamit ki tudtak hozni, na akkor biztos az lesz a jövőbelije, ha kijön valami szám.

K: Hány éves korba kezdtek el házasságot kötni?

AK1: Hát a fiúk huszonhárom, huszonnyolc, a lányok meg tizenhét.

AK2: A minimum kor az tizenhat, tizenkilenc.

AK1: A fiúk húsz, Peca komám húsz volt, nem, tizenkilenc.

K: Akkor katonaság előtt?

AK1: Nem, utána. Nagy ritka volt, aki katonaság előtt. Általába csak katonaság után.

K: Vénlánynak meg vénfiúnak hány éves kortól mondták?

AK2: A jányokál huszonöt éves kortól, a fiúknál harminc éves kortól, már régen azt mondták, hogy vénnek számít.

K: A lánykérés hogyan zajlott le?

AK1: Eljött a család, oszt megkírták. Az apa vagy az anya kérte meg a lányt a fiának.

K: Ki vette meg a karikagyűrűt?

AK2: Az úgy vót, hogy mindig a vőlegénynek a családja vásárolta a karikagyűrűköt.

AK1: De vitték a menyecskét is.

AK2: Általába vitték azért, hogy újjára próbálták. Együtt mentek gyűrűt venni.

K: És kézkérő gyűrűt is adtak?

AK1: Akkor úgy vót, hogy egyszerre vették meg. Kísérőgyűrű.

K: Mennyi idővel kellett a lánykérés után megtartani az esküvőt?

AK1: Nálunk egy hónap.

AK2: Volt olyan, hogy valakinek egy fél év is eltelt, több hónap. Valakinek egy év, valaki egy-két héten belül házasságot köt.

K: A faluba a lányok készítettek kelengyét?

AK1: Anyu vett nekik kendőt. De ők szűttek is.

K: És manapság készítenek?

AK2: Hát ma már nem. Esetleg annyit csinálnak, hogyha a lány megy menyecskének, akkor kap otthonról háztartásbeli dolgokat, meg bútrot mindenkinek vesznek.

K: A lakadalmat hol ünnepelték meg?

AK1: Sátorba, az udvaron. Mikor melyik háznál. Ahol nagyobb volt az udvar.

AK2: Számított, hogy mikor mennyi embert hívtak és hol nagyobb az udvar.

K: És télen?

AK1: Télen a szobába tartották.

AK2: Kevesebb vendíggel, a házba. De voltak olyan estek, hogy télen is tartották sátorba.

AK1: A legtöbb házba vót.

K: Mivel díszítették fel a sátrat.

AK1: Szalagokkal, lufikkal.

K: És nem volt kiírva semmi?

AK2: De, ki volt írva a sátonak a bejáratához, hogy szeretettel fogadjuk vendégeinket.

K: És te voltál ilyen sátordíszítésen?

AK1: Voltam. Hát rajzszögekkel felnyomtuk a szalagokat, meg a léggömbököt. Tiszta fiatalok voltak ott, meg gyerekek. Mán tíz évtől megkezdve. A menyasszony meg a vőlegény is ott volt általába.

K: A vendégek mivel járultak hozzá a lakodalomhoz?

AK2: Mindent vittek. Minden család vitte a tojást, a lisztet, a tyúkot, a vaját, a káposztát, kását. A keresztszülőknek meg mindenből a dupláját kellett vinni, sokat. Az italpénzt meg adták. Pénzt is adtak, mert azokat a költségeket, amit az italrészét fedezte, azt odaadták úgy. Ezt is mindenki adta. Élelmiszeren kívül még így valamennyi összeget még adtak.

K: És ezt csütörtökön adták oda?

AK2: Hát általába csütörtökön, de a közeli rokonok már hamarabb is vittek, mert ugyi már sütni főzni kellett és a hozzávaló alapanyagokat vitték. Úgy volt, hogy ha jött egy lagzi, akkor vasárnap meghívták a vendégeket, akkor a legtöbb közeli rokon, az már hetfün, kedden vitte az alapanyagokat, amiket kellett. A pénz részét hagyták inkább csütörtökre. De ezeket, hogy a vaját, cukrot, tojást, tyúkot már elkezdtek hordani odafele mán keddtől mindig vitte ki mikor akarta. Keddtől csütörtökig el kellett vinni mindenkinek.

K: Az esküvő napjára mindkét háznál készítenek ételeket?

AK2: Igen, terítenek.

K: Hányszor kéri ki a menyasszonyt?

AK2: Ez úgy van, hogy legalább egyszer megviccelik a vőlegényt, de van úgy, hogy kétszer is. Ilyenkor vínasszonyokat adnak ki, bebugyolálva valami fehér kelengyébe, oszt akkor fejekbe húzik teljesen, oszt a lábuk szárát mutogatják, hogy ez az, biztos? Megismered a bokájáról? De ez érdekes, mert vicces, sokat lehet rajta nevetni. Persze a vőlegény az bólogat, hogy az nem az övé.

K: Volt olyan az esküvőn, hogy megakarták mondani valamiből, hogy hány gyerekük lesz?

AK2: Rígen vót ilyen, hogy egy káposztába töltöttek sok kis káposztát, és akkor direkt a menyasszony és a vőlegény elé tették. Oszt améket elvette, megszámlálták hány volt benne, oszt akkor vót olyan, akinek sok volt benne, akkor annyi gyereke lesz.

K: A menyasszonyi táncot ki kezdte meg?

AK2: Hát a vőfél mondja, hogy eladó a menyasszony. És akkor a vőfél forgatta meg leghamarabb és akkor utána jöttek a szülők.

K: Az anyát terhessége alatt milyen hiedelmek vették körül?

AK2: Nem szabad volt megnézni a halottat.

K: Voltak olyan ételek, amiből próbálták a gyerek nemét kitalálni?

AK2: Úgy gondolák, hogy, aki sok csokit eszik, annak biztos lánya lesz, aki pedig szalonnát kíván, annak fia lesz. És ez általában nem jött be, de ebbe. Aki savanyút kíván, annak biztos, hogy fia lesz, aki édeset, annak biztos, hogy lánya lesz.

K: És a hasnak a formájáról?

AK2: Akinek gömbölyű volt a hasa, annak mondták, hogy biztos, hogy kislány lesz, akinek meg hosszúkásabb volt a hasa, annak kisfiú lesz.

K: Az anyának minden munkát el kellett végeznie a terhessége alatt, amit addig csinált?

AK2: Hát attúl függ, hogy ki hogy bírta. Ha nem érezte tehernek a munkát, amit addig elvégzett, akkor tudta folytatni, ez attúl függ kinek milyen nehéz volt a terhessége.

K: Gyerekkelengye volt?

AK2: Persze. Volt pólya, abba tették bele a gyermeket, és akkor volt kisruha, kissapka, volt több színbe is.

K: Ezt mikor kezdték el összeállítani?

AK2: Ezt általában az utolsó hónapba. Mert avval babonáztak, hogy nem szabad gyerekruhát addig, mert nem kell, balszerencsét hoz, hogy a pici gyerek még meg se született és a gyerekruhák meg megvannak. Azt csak az utolsó hónapba készítették, az anyuka, az anyós, meg a lány anyja.

K: A szülés után mennyi ideig kellett ágyban maradni?

AK2: Hát rígen azt mondták, hogy az anyának kellene több hetet is pihenni. Hat hét az a pihenési időszak, amikor csak a gyermekkel foglalkozik és nem csinál semmit. Általában ez így is működött, de ha a szükség úgy hozta, akkor biztos mindenki végezte a dolgát.

K: Vittek ilyenkor enni?

AK2: Voltak, régen, igen. Főzték a tyúkhúslevest, főzték a madártej, a tejbekását. És rígen ez egy hagyomány volt, hogy a rokonok, szomszédok, ismerősök úgy mentek babalátogatóba, hogy enni is vittek. Süteményt sütöttek, volt, aki tortát vitt. Vagy többféle ételt készítettek. Mára mi időnkbe annyira nem hoztak csak süteményt, valaki hozott. Ételformájában nem nagyon vittek.

AK1: Pénzt vittek.

AK2: Inkább már pénzt vittek, italt, csokoládét, süteményt. Valaki vitt tortát, a közeli rokon.

K: A keresztszülőket mi alapján választják ki?

AK2: Legközelebbi barátok, rokonok, testvérek, legjobb barátok.

K: Mi alapján döntenek a gyermek nevééről?

AK1: Hát valaki Ferenc volt, akkor az egész család Ferenc. Volt, hogy az apa nevét kellett.

AK2: Volt, hogy családba tovább vitték a nevet, sok helyen az apa nevét kapta meg. De nem mindenki ragaszkodott hozzá.

K: Piros szalagot kötnek-e a gyermek kezére?

AK2: Igen, kötöttek régen piros madzagot. Azírt, hogy az ártó szemek ne tudjanak ártani a gyerekeknek. Ez egy babonáság volt, nem volt sok értelme.

K: A keresztelő hány nappal a szülés után volt?

AK2: Általában egy hónapon belül megtartották.

AK1: Csak most nem tartik már.

K: Ha kisgyerek beteg lett, milyen gyógymódokat alkalmaztak?

AK2: Hát vitték az orvoshoz.

AK1: Régen nem vitték, vótak az öregasszonyok, tudták mit kell csinálni.

K: Otthoni gyógymódok voltak?

AK2: Hát hasájástól szégfű teát főztünk a gyermeknek.

K: Itattak-e a gyerekkel szenes vizet?

AK2: Igen. Úgy tartották, hogy ártó szem megnízte és azír nem tud a gyerek aludni vagy nem tud enni vagy rosszul érzi magát és megszenesvizelték a gyermeket, abból adtak neki egy kortyot inni.

K: Hogy kell szenesvizelni?

AK2: Egy kis pohár vízbe, három gyufaszálat meggyújtanak és egyesível beledobálják. És akkor ilyen keresztet vetnek a gyermek homlokára, lábára és abból adnak neki egy kortyot inni. És akkor az ajtófélfá mögé leburították a vizet poharastól lefele fordítva.

K: A halált próbálták-e megjósolni valahogy?

AK2: Volt olyan, hogy ha vonított a kutya azt mondták, hogy meg fog halni valaki. Meg olyat is hallottam, hogy ha a kutya megdőglött, akkor a gazdáját mentette meg. Azért dőglött meg, mert a gazdája helyett ment el.

AK1: Vagy a halálmadár kuvikolt.

K: Álomból próbálták-e megjósolni a halált?

AK2: Volt ilyen, és van is ilyen, hogy az álmot akkor érti meg, aki megálmodta, hogy van kapcsolata az álomnak ahhoz, hogy meghalt valaki, csak még akkor, mikor megálmodta, nem tudta, hogy ez fog bekövetkezni, csak utólag felismerhető. Nem konkrét, nem látja meghalni az embert, hanem utalásokat kap rá. Valamiből. Az álomnak sok a hasonlósága. Látja a környéket, a helyet. Ugyanazok a dolgok történnek meg vele akkor nap, mikor elveszít egy hozzátartozót, amit az álmába látott, álmába keresett egy dolgot és pont azt keresi vagy hasonlók. Az álom rögtön eszébe fog akkor jutni. Hogy ez az álom erre akar

utalni. Volt olyan is, ha valaki meszelt álmába, akkor meghalt valaki. A meszelés, halálozás. Ezt még a mai napig így mondják.

K: És, ha valaki az elhunyttal álmodik az mire utal?

AK1: Esőt jelent.

K: Mikor valaki meghal, akkor ki adja hírül a faluba?

AK1: Hát a harangozó. Egy családtag elmegy a harangozóhoz és megmondja, hogy meghalt a hozzátartozója és meg kell húzni a harangot. És innen tudják, hogy mi történt.

K: A tükröt letakarják-e a házba?

AK2: Igen. Ezt mai nem tudom minek csinálják.

K: A halott kezébe tesznek-e valamit?

AK2: Rígen volt, hogy tettek pénzt a kezébe.

K: És személyes tárgyakot?

AK2: Szoktak. Már most nem tudom. De rígen volt, hogy betettek valami, amit nagyon szeretett vagy nagyon ragaszkodott hozzá. Volt olyan, hogy valakinek betették a szemüvegjít vagy a kalapját vagy a botját, amire támaszkodott. Amit mindennap használt, olyakat.

K: A szemfedőn kivágták az arcnak a helyét?

AK2: Régen kivágták, igen. Ma már nem vágik ki. Varrták és vágtak egy ilyen kocka helyet és úgy volt.

K: Virrasztásra hívogatnak-e?

AK2: Rígen hívogattak.

AK1: Vagy egy rokon vagy egy barát. Felkiabált az utcáról, hogy este hattól virrasztó ennél és ennél. Ezt az egész faluba végig csinálta.

K: A virrasztás hogyan zajlott?

AK2: Énekelnek, imádkoznak.

AK1: És rígen hordták a bort. Oszt az egész falu ott volt a virrasztóba. Mióta nincs bor, nem is mennek annyira.

K: És meddig tartott a virrasztó?

AK1: Akkor tovább tartott, vagy tizenegy óraig is. Most nem tart csak hétig, nyolcig, kilencig nyáron.

Temetés ugyanúgy. Tor.

AK2: Úgy ünnepelték, mintha lakadalom lett volna. A rokonok mentek vissza meg az egész falu. A sírásókat eleve visszahívták, úgyis terítettek, hogy külön nekik. De visszahívták a távoli rokonokat főleg, ismerősököt.

AK1: Rígen az egész falu visszament.

K: És volt olyan, hogy a presbiterek visszamentek?

AK2: Igen, volt.

K: Halottat lefényképezték-e?

AK2: Hát rígen le, persze. Amikor én voltam fiatal, akkor már nem. Mondtam is, hogy miféle divat a halottat lefotózni.

K: Amikor meghal valaki mikor harangoznak?

AK2: Reggel hétkor, aztán délbe, meg este. Háromszor naponta.

K: Halottnézés a temetés előtti nap?

AK2: Virrasztás előtt, meg még másnap temetésig lehetett menni megnézni, elbúcsúzni.

K: Olyankor mit visznek?

AK1: Pénzt.

AK2: Koszorót, virágot, valaki pénzt visz koszoró helyett.

K: A torra hogyan készültek?

AK2: Töltött káposztával. Általába a szomszédokat kérték meg rá, hogy főzzik meg.

K: A sírt mennyivel ássák ki a temetés előtt?

AK1: Előző nap.

AK2: Előző nap ásik ki, csak abba az estbe ásik ki másnap, ha a temetés délután van. Mondjuk régen nem reggel temették el a halottat. Rígen délután voltak a temetések nem délelőtt. És akkor nap vájták ki a sírt, reggel. Hiába előző nap halt meg az ember. Mindig reggel szedték a sírásókat és mindig délután volt a temetés, sose volt délelőtt. Ez csak mostanába van.

K: És miért volt régen délután?

AK2: Hát én úgy gondolom, hogy régen nem voltak ezek a modern készülékek, hogy értesítsék a rokonságot. El kellett menni, a rokonokat értesíteni és egy kicsit időbe kerül, hogy egy távolabbi rokon odakerült. Ezért tették későbbre, mert személyesen kellett elmenni a messzebbi falvakba is.

K: A temetőbe mi történik?

AK1: Éneklés.

AK2: Temetőbe csak elmondja a pap a feltámadásról való beszédet. Utána mondja a pap, hogy engedjék le.

AK1: Diktálnak és utána énekelnek.

AK2: Vagy bemondják az ének címét és énekelnek.

K: Mikor diktáltak a faluba utoljára?

AK2: Itt még nem régen is diktáltak. Amikor Béla bácsi meghalt, tizenhétbe és akkor még diktáltak, azon ott voltam. Kálmi diktált. De most a legutóbbi temetésen nem diktáltak. Most verselés se volt, csodálkoztam is, hogy minek mondják el a verset, pedig vártam.

K: Régen a templomba is volt diktálás?

AK1: Volt.

K: Milyen újévi hagyományok voltak a faluban?

AK1: Újévi bál. Újév este.

K: Újévi köszöntések voltak?

AK2: Persze, jöttek reggel újévet köszönteni. Egymásnál mentek az emberek, szomszédok, rokonok. Már mostanába nem, de régebben nagy divat volt. Már volt, hogy íccaka, íjfélbe, már mikor az új évet köszöntötték, már akkor kinyitották a kaput és már íccaka felmentek egymásnál. És mondták, hogy boldog újévet.

K: Farsanghoz voltak szokások?

AK1: Itt nem voltak. Teaest volt még itt, a klubba. Tea volt, meg sütemény. Vagy háromszor volt ilyen. Szépen körbe rakták a sütemény meg a teát és közben diszkóztak. Ment a zene, táncoltak. Amúgy minden vasárnap diszkó volt, nagyon ritka volt, hogy kimaradt. Meg bál.

K: Egy időben volt a bál meg a diszkó?

AK1: Egyik vasárnap bál volt, a másik vasárnap diszkó.

K: Mibe különbözött a kettő?

AK1: A bálon élőzene volt és villanyt felkapcsolták. A diszkó meg magnóról ment, és lekapcsolták a villanyt és diszkófény volt.

K: A bálba elkísérte a szülő a gyereket?

AK1: El. Sokan ott ültek az öregek, diszkóba nem. Ott ültek széken. Tovább ott voltak, mint a fiatalok.

K: És meddig tartott a bál?

AK1: Tizenegyig. Meg a diszkó is. Éjfélig ritka volt.

K: Volt olyan, hogy a bált vagy a diszkót átrakták szombat estére?

AK1: Volt. Szombaton diszkó, vasárnap bál. Már nem is mentünk, mert már mindig vót. Most már elmennünk.

K: Májusfát állítottak?

AK2: Régen a májusra annyi volt, hogy beállították az orgonabokrot, meg szedtek egy csokor tulipánt, oszt behajították, át a kapun, teli volt az udvar. Meg a nagy orgonaágakat beállították a kapuba.

K: Májusfát nem is csináltak?

AK1: Volt, kicsik voltak csak. Meg volt kapulopás Luca napkor. El kellett lopni a jányos helyről. A fiúk ellopták, ahonnan tudták. De az emberek felhordhatták volna a kaput. Mikor ellopták minél messzebbre vitték, kanálisba, tóba, fára felhúzták, olyan házba, ahol nem laktak. Itt is volt egy ebbe a fundamentumba. Én egyszer voltam, elszaladtunk.

K: Ma még vannak kapulopások?

AK1: Hát a szomszédba most is ellopták, kétszer is egy nap. Úgy kellett mennem visszatenni, mert bedobták a sáncba.

K: Szerenád volt valakinek Teleken?

AK1: Nem tuok róla.

K: Kántálás volt?

AK1: Volt, jöttek a cigányok, meg nem csak a cigányok.

AK2: Jöttek itt, nemcsak a cigányok, még a vín emberek is jöttek, fiatalok. Szenteste. Csapatostul beállítottak, osztán verseltek, meg öntséd nekik a pálinkát, oszt jól van. Férfiak is. A pulya pénzért jött, a felnőttek inni.

K: Betlehemeltek is?

AK1: Az is vót, nem annyira, de ritkán volt. Gyerekek, pulyák jöttek.

K: Falunap volt?

AK2: Egyszer volt falunap Teleken, az is verekedésbe torkollt, meg mindenbe, oszt többet nem is vót. Meg volt belőle a probléma.

AK1: Mindegy, de egyszer volt Teleken falunap.

K: És mi volt a falunapon a verekedésen kívül?

AK2: Felléptek a gyerekek a színpadon, verseltek, táncoltak az iskolások többnyire meg énekeltek. Kint volt a klubb udvaron. Meg ment a zene akkor is, ha nem lípett fel senki. Árulgattak ezt azt, kipakolgattak az emberek.

K: Húsvéti szokások, nagypénteken mi történt?

AK2: Templomba mennek reggel. Meg volt régen olyan, hogy sokan betartották a nagypénteki böjtöt és délig nem ettek, mivel úgy van megírva, hogy az Úr Jézusnak is nem adtak délig enni, nem kapott reggelit, ezért az emberek nagy része, ugyanezt tartotta. És ilyenkor általában az volt a szokás, hogy feketébe mentek, feketébe öltöztek az asszonyok. Már most nem, mert mondták, hogy fölösleges, meg nem a ruha a legfontosabb, meg úgy sem azzal mutatják ki.

K: Húsvét vasárnap?

AK1: Hát húsvét vasárnap is mentek a templomba úrvacsorázni, mert akkor van Jézus feltámadása, ezt így ünnepelték meg, hogy templomba mentek az emberek, meg köszöntötték egymást, hogy feltámadt az Úr Jézus.

K: Locsolkodás.

AK2: Az hétfőn volt, jöttek a kicsikhez a gyermekek, mondták a versikét. Meglocsolták a kislányokat és kaptak érte tojást. Aztán dülután már mentek a nagyobbak, meg este, és akkor már ők nem tojást mentek szedni, hanem már régen is így volt, hogy leültek a fiúk, megkínálták.

K: Régen nem csokitozás volt.

AK2: Régen nem, régen szép pulitíros hímes tojásokat csináltak. Festették kézen. Voltak, akik ezzel foglalkoztak, és mentek hozzájuk, hogy kinek mennyi kell. Előre az emberek megbeszélték. És az emberek adták a tojást otthonról, csak a festésért fizettek. Meg régen festették hagymahajba, akkor tettek rá, belekötözték harisnyába, tettek rá szíp füveket és akkor szíp, mintás tojásokat lehetett belőle készíteni.

K: Kedden meglocsolták vízzel a lányokat?

AK2: Egy-egy veder vízzel kergették őket, ahol utolérték ott kapták a vizet. Ha a sifonyba bújta be, akkor ott. Régen ez nagyon nagy hagyomány volt.

K: Hogyan hírdettek ki valamit régen?

AK: Doboltak. Így hírdették ki, ha valamit akartak közölni az emberekkel. Például, ha a községházáról akartak tudatni valamit az emberekkel, akkor ott a kisdobost megfogadták, minden utcába elment és, amit szöveget adtak neki, azt elmondta. Ezt bárki megfogadhatta, aki disznót vágott és ki akarta mérni, akkor minden utcába elment a kisddobos és kidobolta, hogy hát kinél lesz a disznóvágás és hány órától lehet menni húst venni. Meg bármi, ami történt a faluba, volt valami összejövétel, bálakat is kidoboltak.

AK1: Az is, azt is kidobolták.

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007910647

Дата перевірки:
18.05.2021 15:21:36 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
18.05.2021 22:01:57 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Lelkes Laura_Magyar szak_Szakdolgozat_2021

Кількість сторінок: 183 Кількість слів: 63190 Кількість символів: 410483 Розмір файлу: 2.15 MB ID файлу: 1008002896

0.64% Схожість

Найбільша схожість: 0.14% з Інтернет-джерелом (<http://genius-ja.uz.ua/images/files/adam-doradiplomamunka.pdf>)

0.64% Джерела з Інтернету

115

Сторінка 185

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел